

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ PROGRAMI

ANONİM TARİH-İ KAŞGAR (ÇEVİRİ ve DEĞERLENDİRME)

(YÜKSEKLİSANS TEZİ)

Hazırlayan:

20126024 Nuerdun AINIDING

Danışman:

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN

İstanbul-2015

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ PROGRAMI

ANONİM TARİH-İ KAŞGAR METİN ÇEVİRİSİ VE DEĞERLENDİRMESİ

(YÜKSEKLİSANS TEZİ)

Hazırlayan:

20126024 Nuerdun AINIDING

Danışman:

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN

İstanbul-2015

Nurdun AINIDING tarafından hazırlanan **Anonim Tarih-i Kaşgar (Çeviri ve Değerlendirme)** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / Oyçokluğuyla Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 23 / 02 / 2015

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Hayrunisa ALAN (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Ahmet TAŞAĞIL

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Ömer KUL (İstanbul Ü. Öğr.Üy.)

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	IV
SUMMARY.....	V
KISALTMALAR.....	VI
1. GİRİŞ.....	1
2. ESERİN ADI VE YAZILIŞ TARİHİ MESELESİ.....	2
2.1 Eserin Adı.....	2
2.2 Eserin Yazılış Tarihi.....	3
3. ESERİN NÜSHALARI VE YAZAR.....	4
3.1 Eserin Nüshaları.....	4
3.2 Eserin Yazarı	8
4. ESER HAKKINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	9
5. ESERİN İÇERİK BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	10
6. TARİH-İ KAŞGAR'IN KAYNAKLARI.....	20
7. METİN ÇEVİRİSİ.....	25
8. SONUÇ.....	132
9. EKLER.....	135
9.1EK-1:Tıpkıbasım (Akımuşkin'in Neşrinden).....	136
9.2EK-2: Tarih-i Reşidi İçindekiler.....	346
9.3EK-3:Çingizname Kapak-Eser Metninin İlk ve Son Sayfa.....	353
10.BİBLİYOGRAFYA.....	356
11. ÖZGEÇMİŞ.....	360

ÖNSÖZ

Dünya tarihinin daha iyi anlaşılmasında şüphesiz ki, her dönem ve her bölgenin tarihi olaylarının incelenmesi çok önemlidir. Tarih boyunca en hareketli bölgelerden biri olan Orta Asya'nın başından geçirdiği olayların anlaşılması Uzak Doğu, Orta Doğu ve Avrupa tarihlerinin daha iyi anlaşılmasında büyük bir önem arz etmektedir. Türkiye'de Yeniçağ tarihi alanındaki tarihi araştırmalar daha çok Osmanlı ve ona komşu olan ülkelere ve Avrupa tarihine yoğunlaşmış, Orta Asya ile ilgili olan araştırmalar sınırlı sayıda olmuştur. Yeniçağ boyunca Orta Asya'da nelerin olup bittiği hakkında insanların aklında birçok soru işaretleri devam ede gelmiştir. Bu nedenle Yeniçağ dönemi Orta Asya tarihi araştırması bir boşluk haline gelmiştir.

Tarihi malzemelerin ortaya çıkarılması tarih araştırmalarına yeni bir ufuk ve yeni bir yol kazandıracaktır. Orta Asya tarihi ile ilgili günümüze kadar ulaşan tarihi eser, bilgi ve belgelerin sınırlı olması, daha da önemlisi bu sınırlı kaynakların çoğunun Türkiye'de bilinmemesi bölge tarihinin araştırılması ve aydınlığa kavuşturulmasında bazı zorlukları önümüze sermektedir. Bu yüzden Orta Asya tarihinin araştırılmasında tarihi malzemelerin ortaya çıkarılması ve tarihi metoda uygun bir şekilde incelenmesi bu alandaki eksikliklerin giderilmesine ve araştırmacıların daha çok tarihi kaynaklardan yararlanabilmesine olanak sağlayacaktır. Yeniçağ döneminde Orta Asya'da varlık gösteren devlet ve yönetimlerin edebi dili olan Çağatayca, döneminde vuku bulan bir çok olayların kayda alındığı bir dildir. Bu dil hem yerli halkın hem yönetimin dili olduğu için, siyasi ve sosyal tarih açısından zengin tarihi malzemelerin kayda alındığı dil haline gelmiştir. En az edebi eserler kadar tarihi eserler de Çağatayca kaleme alınmıştır. Çağatay Türkçesiyle kaleme alınan metinler çeşitli dilbilimi çalışmalarına konu olmuştur ve tez metinleri olarak çalışılmıştır. Ancak Tarih-i Kaşgar çeşitli araştırmalarda kaynak olarak kullanılsa da ne Türk dili nede tarih bölümlerinde müstakil metinlerde çalışılmamıştır. Sunduğumuz tez bu boşluğu doldurmayı amaçlamıştır.

Yeniçağ döneminde Orta Asya'da meydana gelen bütün olaylar bir biriyle çok yakından ilgili olarak gelişmiş ve her bölgenin siyasi istikrarlığı ya da düştüğü keşmekeşler komşularını etkilemiştir. Bu olaylar gerek devlet yöneticileri gerekse dönemin bilginleri tarafından kayda alınmış çeşitli günlükler, kıssalar ve hatıralar şeklinde günümüze kadar ulaşmıştır. Daha da önemlisi dönemin tarihçileri tarafından kaleme alınan bazı nitelikli tarihi eserler günümüze kadar ulaşarak, bize çok kıymetli tarihi malzemeler sunmuştur. İncelediğimiz bu anonim eser de XVII. asırda yazılarak Orta Asya tarih yazıcılığı geleneğiyle önce Nuh peygamberle ilgili rivayetlerden başlamış ve Cengiz Han'a kadar devam ederek, Cengiz Han ve onun soyundan gelenlerin ulaştığı bütün bölgeler hakkında bilgiler aktarmaktadır. Eserin en önemli kısmı ise Cengiz Han soyundan gelen Tuğluk Timur Han'ın Müslüman olmasından sonraki olaylardır. Daha sonra Tuğluk Timur'un soyundan gelen Said Han'ın kurduğu Yarkent Hanlığının tarihi üzerinde detaylı durulmuştur. Saidiye Hanlığının tahtına oturan bütün padişahlar hakkında çok detaylı bilgi verilmiştir, her padişah döneminde bölgede vuku bulan olaylara değinilmiştir ve Yarkent Hanlığının tam olarak ortadan kalkmasıyla beraber eser bitirilmiştir.

Bu eserde Moğol İmparatorluğunun kuruluşu, İlhanlılar, Çağatay Hanları, Yarkent Hanlığı, Buhara Hanlığı ile ilgili hem siyasi hem de sosyal tarih açısından çok kıymetli bilgiler yer almaktadır. Moğolların nasıl Müslüman olduğu, Türkistan'da İslam'ın nasıl yayıldığı, Çağatay Hanlığının devamı olan Yarkent Hanlığının bölgedeki siyasi etkisi ve rolü, Nakşibendî tarikatının bölgede yayılması, Kırgız ve Kazak Türklerinin bölgede gösterdikleri faaliyetler gibi birçok alanda detaylı bilgi bulunmaktadır. Özellikle Yarkent hanlığının sosyal yaşam, devletin sınırları, komşularıyla ilişkisi, devlet teşkilatları, savaş taktikleri ve savaşlarda kullanılan silah çeşitleri hakkında çok önemli bilgiler yer almaktadır.

Tarih-i Kaşgar'ın metin çevirisi ve değerlendirilmesinin yapıldığı tez çalışmamızda eserin orijinal dili olan Çağatay Türkçesi ile günümüz Türkiye Türkçesi arasındaki farklı dil özellikleri dikkate alınmıştır. Eserin orijinal halinin bozulmaması ve yazarın ifade etmeye çalıştığı anlam bütünlüğünün sağlanmasına mümkün olduğu kadar gayret gösterilmekle beraber, lehçe ve ifade farklılıklarından kaynaklanan yanlışlıklar ve eksikliklerin olduğunu ifade edebiliriz. Çalışmam danışman hocam Prof. Dr. Hayrunnisa Alan'ın tenkitli metin neşri yöntem ve usulü çerçevesinde yönlendirmesi, çeşitli kaynaklar ve örnekleri göstermesi ve yönlendirmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Kendisine müteşekkirim. Ayrıca eserin elyazmasının fotokopisine ulaşmamda yardımcı olan Prof. Dr. İsenbike Togan hocaya, kıymetli fikirlerini sunan değerli arkadaşım Cenk Açarçicek'e de müteşekkirim.

ÖZET

Çalışmamızda Türkiye’de tarih alanında henüz incelenmeyen, XVII. yüzyılda Çağatayca olarak kaleme alınan Anonim Tarih-i Kaşgar adıyla kayda geçen eserin Çağatay Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarımı ve eserde söz edilen olaylar çerçevesinde Yarkent devleti ile ilgili kısmının değerlendirilmesi yapılmıştır. Eser ilk olarak 1902 senesinde Barthold tarafından Taşkent’te bulunarak ilim dünyasına tanıtılmıştır. Bir diğer nüshası ise 1981 senesi Kadir Bulak adlı kişi tarafından Kaşgar’da bulunmuştur. Yazarı hakkında net bir bilgiye ulaşamadığımız eserin Kaşgar’dan bulunan elyazması 1986 senesi Hacı Nurhacı tarafından bulunduğu kütüphaneden ödünç alınarak o dönemin telaffuz tercümesi yöntemiyle, tenkitli metin neşri usulüyle alakasız bir biçimde Yeni Uygurca harflerine aktarılıp yayımlanmıştır. Yayınladıktan sonra el yazma eseri geri vermediği için Hacı Nurhacı’nın ölümünden sonra asıl el yazma eser ortadan kaybolmuştur. Bu el yazmayı bulmak için elimizden gelen çabayı göstermemize rağmen yazmaya ulaşmamız mümkün olmamıştır. Hacı Nurhacı, yeni Uygurca harflerine¹ aktarılıp yayımlarken eserin tıpkıbasımını vermemiştir. Çalışmamızda mecburen Kaşgar nüshası olarak Hacı Nurhacı’nın neşrettiği telaffuz aktarımından olabildiği kadar istifade edilmiştir. Bu telaffuz aktarımında birçok yanlış okumalar, atlamalar olduğu için eserin Türkçe çevirisinde 2001 senesi Akimuşkin tarafından yayımlanan Tarih-i Kaşgar isimli eserinde verdiği tıpkıbasımını esas alınmıştır. Ancak çeviride eserin anlam bütünlüğünün sağlanması için mevcut Taşkent nüshasında eksik istinsah edilen yerlerin telafisi olarak Hacı’nın telaffuz tercümesinden faydalanılmıştır. böylece eserde bahsedilen olayların akıcı bir şekilde anlatılmasına ve orijinal haline kavuşmasına çalışılmıştır. El yazma ile telaffuz aktarımı satır satır incelenmiş aradaki farklar dipnot şeklinde izah edilmiştir.

Eserin Türkiye Türkçesine çevirisi ve değerlendirilmesi tarih araştırma usulü ve metoduna göre ulaştığımız bilgiler çerçevesinde iç ve dış tenkite tabi tutulmuştur. Eserin orijinal dil özelliklerine sadık kalınmıştır. Eserde geçen Türkçe şiirler tercüme edilmeyerek Türkiye Türkçesi harfleriyle basit transkript edilmiştir. Farsça şiirler Hacı’nın aktarımında verdiği açıklamaya göre Türkçeye mealen aktarılmıştır. Kuran ayetleri ve kişi isimlerinin ardından gelen salât-ü selamlar ve medhler aynen telaffuz halinde yazılmış tercüme edilmemiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Cengiz Han, Çağatay Han, Said Han, Yarkent Hanlığı, Kaşgar, Doğu Türkistan

¹Uygur Türkleri 1949’dan sonra çeşitli politika amaçlı harflerini birkaç kez değiştirmek zorunda kalmıştır. 1980’lerden itibaren Çağatay Türkçesi harflerinden ح, ص, ض, ط, ظ, ع, ث harflerini çıkararak Türkçedeki ünlüleri ifade eden 32 harfli bir yazı sistemini kullanmaktadır. Hacı da Çağatayca kaleme alınan bu eserin okunuşunu bu harflere çevirmiştir.

SUMMARY

Our studies in the literature of Turkey history yet widely unknown and not been investigated. In the 17th century, penned by Chagatai Khanate and known by name of the history of Kashgar. a transfer is made from Chagatay to Turkish and has been evaluated mentioned some of the events associated with the state of Yarkand. In 1902 the first work in Tashkent by Barthold found and was introduced to the world of science. Another copy of 1981 by a man named of Kadir Bulak was found in Kashgar. Then used as a source for historical research by researchers in Tashkent copy entered the literature under the name was history of kashgar and the copy of Kasgar entered the literature under the name was Chingizname.

Unable to reach a clear knowledge about the author of this manuscript found from work Kashgar was in 1986 borrowed from a library by Haci Nurhaci Translations of that period by the method of pronunciation, with critique by the method of text evolution in a manner of irrelevant and have been published transferred to the new Uyghur letters. After publication the book he was not giving back to the library and after his death the original manuscripts have disappeared. To find these manuscripts despite our best efforts we have not been able to get to writing. Haci Nurhaci when publishing it into the new Uyghur was not facsimile. In our study as a copy of Kashgar used to the Haci Nurhaci's publishing. Because In this publication have many misconceptions readings, for the Turkish translation we used one of the facsimile in 2001 published by Akimushkin and name was history of kashgar. But to ensure the integrity the meaning of work in translation, at the existing facsimile in places that are copied to compensate for the missing Translations has benefited from Haci's pronunciation. so that the events mentioned in the work to be described in a fluent and has sought to regain its original state. Pronounced translation with handwriting examined line by line and the difference is explained in the form of footnotes.

This work to be translated into Turkish and evaluating was procedures and methods according to historical research we have reached in framework of information available were subjected to internal and external criticism. In this study original language features have been preserved, language features have been taken to not destroy. Turkish poetry in this work not translated, it was transcripts with the simple Turkish letters. The Persian poetry was according to Haci's explanation has been translated as meaning of the turkish. The verses of Qur'an and Greetings and praises after from the people names were written in the same and not to be translated.

Key words: Genghiz Khan, Said Khan, Yarkent Khanet, Kashgar, Eastern Turkistan

KISALTMALAR

a.g.e.	:Adı Geçen Eser
a.g.m.	:Adı Geçen Makale
a.g.s.	:Adı Geçen Sözlük
a.g.t.	:Adı Geçen Tez
bkz.	:Bakınız
c.	:Cilt
çev.	:Çeviren
çevi.	:Çevirisi
d.	:Derleyen
Hacı.	:Hacı Nurhacı
haz.	:Hazırlayan
not	:Notlar
RDBA	: Rusya Doğu Bilimler(Şarkiyat) Akademisi
sy.	:Sayı
TDK	:Türk Dil Kurumu
TDV.İA	:Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
trk.	:Türkçe
TTK	:Türk Tarih Kurumu
uyg.	:Uygurca
vd.	:ve diğer
yayı.	:Yayımlayan

1. Giriş

Orta Asya tarih boyunca çeşitli hanedan ve devletlere ev sahipliği yapmıştır ve bütün dünya tarihine yön verecek büyük olaylara şahitlik etmiştir. Özellikle Türklerin İslam'ı kabul etmesinden ve yönetim tarafından devlet dini olarak kabul edilmesinden sonra Orta Asya Türk-İslam kültürünün beşiği ve İpek yolunun en önemli güzergâhlarını içinde bulunduran önemli şehirleriyle dünyanın cazibe noktası haline gelmiştir. Buhara, Semerkant ve Kaşgar gibi önemli uygarlık merkezleri asırlar boyunca meşhur şehirler halinde kendi varlığını sürdürmüştür. Karahanlı devletinin yıkılması ardından Karahıtay ve Moğol istilalarından sonra Harezmsahlığının Cengiz ordusuna yenilmesi ile beraber Müslümanların doğudaki sınırları aşılmış Moğol ordusu Irak ve Anadolu'ya kadar ulaşmayı başarmıştır. Cengiz Han'ın ordusunun yenilmezliği, Cengiz Han'ın acımasızlığı ve Müslümanlara karşı ortaya koyduğu tavır Müslümanlığın altın çağı diye nitelendirilen bu yüzyılları süpürmüş geçmiş, Müslümanları çok büyük felaketslere sürüklemiştir. Ancak savaşlarda yenilemeyen bu Moğol ordusu Cengiz Han'dan sonra onun topraklarıyla beraber oğulları arasında paylaşılmıştır. Cengiz Han'ın oğulları kendi hükümlerini altındaki bölgeleri bağımsız olarak yönetmiş, Orta Asya'ya ikinci oğlu Çağatay hükümlerlik etmiştir. Cengiz Han'dan sonra Orta Asya'da onun soyundan gelenler Müslümanlığı kabul ettikten sonra özellikle Tuğluk Timur Müslüman olduktan sonra Moğolların hâkimiyeti elinde tutması bölgede meşruluk kazanmıştır. Taht kavgası ve savaşlarda ordunun başındakiler kendilerinin Cengiz Han'ın soyundan geldiklerini iddia ederek kendilerinin hâkimiyeti elinde tutabilecek soydan geldiğini ifade etmişlerdir. Çağatay Hanlığından sonra Timur İmparatorluğu ve Yarkent devleti, Özbek Hanlığı, Babür Şahlığı gibi devletlerin yöneticileri, önde gelenleri kendilerini Cengiz Han soyundan geldiğini ifade etmekle meşru göstermeye çalışmış Cengiz Han'ın soyundan gelenlerle evlenmiştir.

Yeniçağ ve Ortaçağ'ın şartlarını göz önümüzde bulduğumuzda bir eser yazmak için bir devlet yöneticisinin maddi desteğini almanın çok önemli olduğunu kolaylıkla anlayabiliriz. Birçok tarihi eser ya o dönemin yöneticilerinin kâlemiyle ya da o yöneticinin maddi desteğiyle kâleme alınabilmiştir. Cengiz Han'dan sonra Orta

Asya'da varlığını sürdüren devlet yöneticileri kendilerinin Cengiz Han soyundan geldiğini ifade etmek ve iddiasını ispatlamak için bu tür eserlere başvurmuşlardır. Orta ve Yeniçağ dönemindeki tarihçilerin tarih yazma üslubunda de bunu net bir şekilde görebilmekteyiz. Bunun bir örneği olarak söyleyebileceğimiz Tarih-i Kaşgar, Orta Asya tarih yazıcılığı geleneğine göre olaylar sırayla şu şekilde gelişmektedir. Nuh peygamberin hayatı ve Tufan hakkındaki rivayetler. Oğulları hakkındaki rivayetler. Yafes, Türk ve Moğol boylarının şekillenmesi. Yesügey hakkındaki olaylar. Cengiz Han'ın doğması ve çocukluk yaşlarındaki mücadeleler. Cengiz hanın Moğol boylarını bir araya getirip Çingiz adını alması, Cengiz Han'ın Harezmsah ile savaşmasına neden olan olaylar, Orta Asya'nın diğer bölgelerinin alınması, Cengiz Han oğullarından Ögedey, Cuci, Toluy, Çağatay hakkındaki olaylar ve bu olaylara müteakiben Tuğluk Timur hakkındaki olaylar ve onun Müslüman olması, Moğol kavminin topluca Müslüman olması hakkındaki olaylar, Tuğluk Timur'un oğullarından Hızır Hacı Han, Yunus Han ve Ahmet Han hakkındaki olaylar çok detayıyla beyan edilmiştir. Ahmet Han'dan sonra bu eserin en önemli kısmı başlamıştır. Yarkent Hanlığının kurucusu Said Han'ın Mirza Abakir'in hâkimiyetini yıkma mücadelesi ve Yarkent Devletinin kuruluş aşaması, Said Han'ın yaptıkları fetihler, Tibet seferi sırasında hastalanıp vefat etmesi, Said Han'ın vefatından sonra Abdürreşit Han'ın tahta çıkmasından son pâdişah Muhammed Mümin Han'a kadar olan olaylar bir tarihçi kâlemiyle kaydedilmiştir.

2. ESERİN ADI VE YAZIM TARİHİ MESELESİ

2.1 Eserin Adı

Akımüşkin'in yayımladığı çalışmada verdiği tıpkıbasım metnine bakıldığında eserin müellifi eserine isim vermemiştir. Bu eserin elyazmasını 1902 senesi

Taşken'ten bulup ilim dünyasına tanıtan Barthold bu eserin içerik bakımından Kaşgarya olarak bilinen Türkistan'ın doğu bölgelerinin tarihini anlatmayı ön plana koyduğunu ifade ederek esere Tarih-i Kaşgar adını vermiştir. Barthold'a göre Kaşgar bir şehir isminden ziyade Doğu Türkistan bölgesini göstermektedir¹. Bu ifadeden hareketle yazarın eserde Yarkent isminin Kaşgar isminden daha çok kullanıldığını söyleyen Akımuşkin esere Tarih-i Moğoliye adının verilmesi gerektiğini iddia etmiştir².

1981 senesinde Kadir Bulak isimli bir kişi Kaşgar'da bu eserin bir başka nüshasıyla karşılaşmıştır. Ardından bu nüshayı Xinjinag Uygur Özerk Bölgesi Sosyal Bilimler Akademisine takdim etmiştir. O dönemde bu akademide çalışmakta olan Hacı Nurhacı isimli kişi 1986 senesi bu eserin elyazmasını alarak Telaffuzen günümüz Uygur harflerine aktararak Çingizname adıyla yayımlamıştır. Ancak ne tarih araştırma usulüne göre giriş yazmıştır ne tutarlı bir sonuç yazmıştır. Eserin adını da neden Çingizname koyduğu hakkında bir kelime söz etmemiştir.

Çalışmamız boyunca eseri içerik bakımından inceleyerek, eserin yazılış amacının Çağatay evlatlarının Doğu Türkistan'daki hükümranlılığını ve Çağatay evlatlarından Said Han'ın kurduğu Yarkent devletinin tarihini anlatmak olduğunu söyleyebiliriz, eserde Yarkent Devletinin tarihini aydınlatmak için ondan önceki olaylara da yer verilmiştir. Bu eserin Tarih-i Kaşgar ya da Tarih-i Saidiye adını alması hem içerik, hem de yazarın asıl amacı açısından uygun olacaktır.

2.2 Eserin Yazım Tarihi

---

¹ M.Bilal ÇELİK, *Saidiye Hanlığı ve Hocalar Devri Kaynakları*, 77

² AKİMUŞKİN, *Tarih-i Kaşgar: Anonimnaya Tiyurkskaya Hronika Vladeteley Vostochnogo Turkestana po Konets XVII Veka*, 16

Eseri ilk inceleyen Barthol eserin XVII. asırda yazıldığını ifade etmiştir, Akimuşkin ve diğer araştırmacılar da yazarın kullandığı dil bakımından eserin 1696 senesinden sonra yazıldığını ifade etmektedir³.

Eserin sonlarına doğru yazar kendisinin bizzat olayların içinde olduğunu bazı cümlelerle ifade etmektedir⁴. Yarkent hanlığının kuruluşundan itibaren devlet yönetiminde etkili olan Nakşibendî tarikatının hocaları, son döneme doğru devlet içinde hâkimiyetin desteğini almak hatta hâkimiyeti ele geçirmek için ikiye bölünmüştür. Müellif kendi tarafını bizzat bu olayların içinde olduğunu Karatağlı hocaların lehinde ifadeler kullanarak bildirmektedir⁵. Eserin en son bölümünde yazar Şema Bey⁶ hakkında övgüler yazarak, onun güzel faziletli insan olduğunu söyleyip ona yakınlık göstererek onun için dualalar ederek bitiriyor, Bunları göz önüne aldığımızda eser Yarkent hanlığının tam olarak yıkıldıktan sonra Yarkent'i ele geçiren Mirza Âlem Şah döneminde yani 1696'dan sonra Yarkent'e yazıldığı söylenebilir.

3. ESERİN NÜSHALARI ve YAZARI

3.1 Eserin Nüshaları

Bu eserin Taşkent ve Kaşgar'dan bulunmuş iki farklı elyazması bilim dünyasınca bilinmektedir. Taşkent nüshasını bulan kişi Barthold'dur. Barthold'un bulduğu bu elyazmalar günümüzde Rusya Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsünün Sanktpetersburg şubesinde C576, C577, V2472 kodlarıyla üç parça elyazma halinde

³ Bilal ÇELİK, a.g.m, 77

⁴ **Tarih-i Kaşgar**, Taşkent nüshası, 145=75b

⁵ **Tarih-i Kaşgar**, Taşkent Nüshası 86=105a

⁶ Karatağlı Hocaların komutanlarından Yarkent Hakimidir. En son Kırgızlara karşı yapılan savaşta Yarkent ve Kaşgar savunmasını üstlenmiştir.

saklanmaktadır, C 576 numaralı nüshası Asya müzesi için 1802 yılında V. V. Bartold tarafından Taşkent'ten satın alınmıştır. Bu eserin özelliklerinden anlaşıldığına göre Doğu Türkistan'da istinsah edildiği anlaşılmaktadır⁷. RDBA' da N. F.Petrovskiy'in koleksiyonunda saklanmakta olan C 577 numaralı nüshası da Doğu Türkistan'da istinsah edilmiştir⁸. V 2472 nüshası ise Orta Asya'da istinsah edilmiştir⁹. Bu üç nüshanın içeriği birbirine benzemektedir. Fakat bu nüshaların her birinde farklı cümlelerde birbirini tamamlayıcı veya bazı kelimelerin eksik olduğu görülmektedir. V 2472 numaralı nüshada istinsah eden kişi tarafından çeşitli şerhler yazılmış ve kimin yazdığı belli olmayan yeşil mürekkep ile aralara bazı eklemeler yapılmıştır¹⁰. C577 ve V2472 numaralı elyazmaların maddi özellikleri hakkında net bir bilgiye ulaşmaya çalıştık ancak sonuca ulaşamadık.

Akimuşkin'in ifadesine göre bu üç elyazma içinde C576 koduyla saklanmakta olan elyazma diğerlerine göre en az tahribat gören ve eksik yerleri nispeten az olan elyazmadır. Diğer iki elyazmanın maddi özellikleri hakkında bilgi edinmeye çalıştık ancak, daha önceki arşiv numara kayıtlarıyla bu elyazmalara ulaşamadık. 2001 senesi Akimuskin C576 kodundaki elyazmayı inceleyip detaylı giriş yaparak Rusça değerlendirmesini yapmıştır. Tezimizde Muşkin'in bu eserinde verdiği tıpkıbasımını kullandık. Muşkin yaptığı çalışmada eser hakkında çok detaylı bilgi vermiş olup, eserin elyazması hakkında şu bilgileri vermiştir.

C576 kodlu elyazma eserin tam metnini içeren Sanktpetersburg Şarkiyat Çalışmaları Enstitüsü' nün elyazmasının kopyası 105 yaprak metin olup 1b - 105a olarak numaralandırılmıştır. Bu metnin başına ve sonuna ekli 3 boş sayfa konulmuştur sırasıyla 1 ve 2 numarası verilmiştir. Sayfa boyutu 30,1x19,4 cm.; sayfa başına 15 satır yazı yazılmıştır; metnin boyutu 20,5x13,5 cm'dir¹¹.

C576 kodlu el yazısı, usta bir hattata aittir. Metin çok temiz olup 18.asır'a ait Doğu Türkistan'ın bölgesel okul el yazısının özgün niteliği taşımaktadır. Bu elyazma

⁷ Kadir TUĞ, **Doğu Türkistan' da Hocalar Dönemi**, 26

⁸ Kadir TUĞ, **a.g.t.**, 26

⁹ Kadir TUĞ, **a.g.t.**, 26

¹⁰ Kadir TUĞ, **a.g.t.**, 26

¹¹ AKIMUŞKIN, **a.g.e.**, 19

istinsah edilip temize çekildikten sonra orijinali ile baştan sona kadar kontrol edilmiştir. Eksik istinsah edilen mevcut olan 4a, 5a, 15a, 16a, 21a, 25b, 26a, 31b, 33a, 38b, 41b, 46b, 48a, 50a, 64a, 65b, 67b, 68b, 70a, 73b, 74b, 83b, 84a, 90a, 92b, 100b sayfalarında düzeltme yapmıştır. Müstensih hataları ya da mürekkep yayılmasındaki hatalar ise 20b, 27b, 41a, 42b, 52a, 90b sayfalarında üzerinden siyah mürekkeple yoğun bir şekilde çizilmiştir. Yanlış yere istinsah edilen kısım 35a sayfada basit bir çizgi ile çizilmiştir¹².

Bu elyazmanın 17b, 18a, 40b, 104a sayfalarında Kur'an-ı Kerim ayetleri ve hadislerden yapılmış alıntılar mevcuttur. Bu alıntılar Hüsn-ü Hat şeklinde daha kalın ve daha büyük biçimde siyah mürekkep ile yazılmıştır. Başlıklarda, övgü şiirlerindeki unvanlarda yani medihlerde, beyitlerin ayrıçalarında kırmızı mürekkep uygulanmıştır¹³.

Elyazmanın istinsah edildiği kâğıt iki türlü yerli yapım kâğıt olup, istinsahın yaklaşık % 80' i bu yoğun, kaba, nispeten kalın, gerçek cilalı, buğday renkli ve genel olarak Ortaçağ kalitesine mensup kâğıt üzerine yapılmıştır. İkincisi, yüksek kaliteli, ince, eşit yoğunlukta, grili sarılı, iyi cilalı, dokumalı Kokand kâğıdıdır¹⁴.

Elyazma Karton kapaklı olup, bu karton kapak 19. yüzyılın 10' lu yıllarına ait yerli üretimdir. Açık kahverengi deri kaplıdır. Boyutları 30,5X19,5 cm. Her iki kapak dış taraflarının ortasından birbirine bağlıdır. Deniz kabuğu gibi içe doğru çukur kenarlıdır. Üstünde ve altında, birbirinin aynısı fakat daha küçük birer madalyon vardır. Kapakların dışındaki alanın ortasında, süslenmiş altı tane yarım kabartmalı resim madalyonun sağında ve solunda üçerli olmak suratıyla yer almaktadır. Şerit kenarın çerçevesinde, kapakların kenarı boyunca uzanan, dikdörtgen şeklinde 14 kabartma resim yerleştirilmiş olup içinde 4 tanesi köşebenttir. Madalyonların tamamı gibi benzer şekilde bütün kabartmalar damgalama tekniğiyle yapılmış, iç yüzeyleri ise kabartmalı çiçek süsleriyle doldurulmuştur¹⁵.

---

¹² AKİMUŞKİN, a.g.e., 19

¹³ AKİMUŞKİN, a.g.e., 19

¹⁴ AKİMUŞKİN, a.g.e., 19

¹⁵ AKİMUŞKİN, a.g.e., 19

Elyazmanın 7, 11-13, 27, 29, 35-37, 39, 50, 52 yapraklarının üst kenarları yırtık; 102a' da sayfanın ortasındaki metin kısmen aşınmış; bütün liste hafifçe nakışla süslenmiş. Elyazmasının genel durumuna bakıldığında, nakış yapılmış ve ciltlenmiştir¹⁶. 001b'de bir beyit Farsça ve üç beyit yerel Türkçede gazel şeklinde kafiyeli olarak kaydedilmiştir. İçeriğe göre, kitabın sahibi Yarkent sakinlerinden olabilir. 001b' de gösterilen kaydın tekrarı 002a' de yine tekrar istinsah edilmiştir. Bu elyazma koleksiyona 1902' de Bartold' un koleksiyonunun bir parçası No. 4 olarak girilmiş olup eski kodu 590 OI'dir¹⁷.

Bu eserin bir diğer nüshası 1981 senesi Kaşgar'da yaşayan Kadir Bulak isimli kişi tarafından bulunmuştur. Kadir Bulak bu eserin elyazmasını Uygur Özerk Bölgesi Sosyal Bilimler Akademisine vermiştir¹⁸, Kaşgar'da bulunan bu nüsha 1986 senesi Hacı Nurhacı tarafından Çağatayca harflerden Yeni Uygurca harf imlasına "Çingizname" adıyla telaffuzun aktarımı yapılarak Kaşgar Uygur Neşriyatı tarafından basılmıştır. 2013 senesi Ağustos ayında bu eserin saklandığı Uygur Özerk Bölgesi Sosyal Bilimler Akademisine gidip eserim elyazmasının fotokopisini almak için başvurduğum, başvuruma cevaben Akademi çalışan Ali Gopur isimli kişi elyazmanın Hacı Nurhacı tarafından alındıktan sonra bir daha geri verilmediğini ifade etti. Ancak Hacı Nurhacı'nın evinden ya da çocuklarından bu elyazmaya ulaşma imkânımız olmadı. Hacı Nurhacı'nın yayımladığı Çingizname adlı eserinin giriş kısmında Kaşgar'dan bulunan nüshası hakkında sadece şu bilgileri vermiştir. Çingizname adlı bu eser Molla Mirsalih Kaşgari'nin kendisinin bizzat yazdığı orijinal elyazma olup, 1981 senesi Kaşgarlı yoldaş Kadir Bulak tarafından bulunmuştur ve akademimize takdim edilmiştir. Elyazma Hoten'in saman kâğıdı üzerine hatt-ı Farisi ile yazılmıştır. Eser toplam 262 sayfadır. Her sayfasına 13 satır yazı yazılmıştır¹⁹. Hacı Nurhacı bu eseri yayımlarken çalışma metodu ile hiç alakasız bir biçimde çalıştığı, kısacası ne tercümesi düzgün ne de telaffuzu düzgün olmadığı için sadece Sanktpeterborg nüshasında eksik kalan kısmını kıyaslamak için baştan sona kadar

---

¹⁶ AKİMUŞKİN, a.g.e., 19

¹⁷ AKİMUŞKİN, a.g.e., 20

¹⁸ Molla Mirsalih KAŞGARI, *Çingizname*, 2

¹⁹ Molla Mirsalih KAŞGARI, *Çingizname*, 1

karşılaştırılmıştır. Ne yazık ki, Hacı Nurhacı bu eseri ortadan kaybettikten sonra bir başka elyazması şimdiye kadar ortaya çıkmamıştır. Hacı Nurhacı'nın verdiği çok eksik ve sınırlı bilgiler ve eseri bozması nedeniyle Kaşgar'dan bulunan nüshası araştırma değerini kaybetmiştir.

Hacı Nurhacı kitabın giriş kısmında elindeki Kaşgar'dan bulunan nüshasını bu eserin tek nüshası olarak nitelendirmiştir. Uygur ve Çinli araştırmacıların Taşkent nüshasından diğer ülkelerdeki araştırmacıların ise Kaşgar'dan bulunan nüshasından haberi olmamıştır. Fakat doksanlı yılların sonlarına doğru Uygur ve Çinli araştırmacıların bu eserin Taşkent nüshasından haberi olmuştur, ama elindeki Çingizname ile Tarih-i Kaşgar'ın aynı eser olduğunu fark etmemiştir. Tespitlerimize göre Türkiye'de bu eserin sadece Taşkent'ten bulunmuş olan nüshasından söz edilmektedir. Muhtemelen Türkiye'deki ve diğer ülkelerdeki araştırmacıların da Kaşgar'dan bulunan nüshasından haberi yoktur.

3.2 Eserin Yazarı

1986 senesi Hacı Nurhacı tarafından bugünkü Uygur imlasına aktarılan neşrinde Hacı Nurhacı eserin yazarının Molla Mirsalih Kaşgari olduğunu ve elindeki elyazmanın Molla Mirsalih Kaşgari tarafından yazılan orijinal metin olduğunu ifade etmiştir, gerekçe olarak Hacı Nurhacı'nın yayımladığı Çingizname'nin 182. sayfasında yani eserin bitişinde “ Bu Kitap Ruzi Sahşenbe tamam olmuştur. Rakam-i Molla Mirsalih Kaşgari” ifadesinin yer aldığını yazmıştır. Buna bakıldığında rakam kelimesi “sayı” “belge” “mektup” “yazmak” “yazı” gibi anlamları içermektedir²⁰, kesin olarak Molla Mirsalih Kaşgari bu eserin yazarı mı ve ya bu eseri istinsah eden kimse mi, bu yine tartışılacak bir konudur.

²⁰ M.T.BAHVUDDİN-G.GAYURANİ, vd., *Çağatçening İzahlık Luğeti*, 303

Bu eserin Taşkent'ten bulunmuş olan elyazması üzerinde yazarla ilgili hiç bir bilgi olmadığından dolayı, bu elyazmaya kıyasen eserin kim tarafından yazıldığı hakkında görüş birliği olmamıştır. Muşkin gibi araştırmacılar eserde kullanılan yazı şekli, dil özellikleri ve üslubuna göre bu eserin yazarının Şah Muhammed Çuras olduğunu ifade etmiştir. Araştırmacıların görüşlerine göre Şah Muhammet Çuras'ın "Tevarih" adlı eserindeki vakalarla bu eserin vakalarının ifade edilmesi çok benzerlik göstermektedir²¹. bazı araştırmacılar ise bu görüşlere karşı olarak bu iki eserin fazla alakasının olmadığını bu iki eserde kullanılan dil özelliklerinden örnekler vererek farklı düşünceler savunmaktadır²².

4. Eser Hakkında Yapılan Araştırmalar

Bu eseri ilk inceleyen kişi Barthold olmuştur. Barthold bu esere Tarih-i Kaşgar adını vererek "Türkistan Gezilerinden Genel Rapor" adlı yazısında bazı kısmını Rusçaya çevirmiştir, Rusya'da ayrıntılı bir önsözle birlikte O. F. Akimuşkin tarafından neşredilmiştir²³. Ayrıca Materialı Po İstorii Kirgizov i Kirgizii²⁴ ve Materialı Po İstorii Kazahskih Hanstv XV-XVIII Vekov²⁵ adlı eserlerde bazı sayfaları Rusçaya tercüme edilerek yayımlanmıştır. Çin'de Wei Liangtao isimli tarih araştırmacısı **Yarkent Hanlığı Tarihinden Umumî** Beyan adlı eserinde bu eser hakkında genel bir bilgi vermiştir²⁶. Wei Liangtao bu eserinde Yarkent Hanlığının tarihini araştırmalarında genel kaynaklar adı altında bu eserden bahsetmiştir.

Uygur araştırmacılarından Hacı Nurhacı 1986 senesi bu eseri Çağatay Türkçesi harflarından günümüz Uygur Türkçesi imlasına aktarılmıştır, eser hakkında hiç bir

²¹ O. F. Akimuşkina, a.g.e., 17-18

²² Muhammed Bilal ÇELİK, **Yarkent Hanlığı'nın Siyasi Tarihi**, 20

²³ O. F. Akimuşkina, a.g.e., 13

²⁴ O. F. Akimuşkina, **Materialı Po İstorii Kirgizov i Kirgizii**, 217-223

²⁵ O. F. Akimuşkina, **Materialı Po İstorii Kazahskih Hanstv XV-XVIII Vekov (İzveleçeniya iz Persidskih i Tyurskih Soçineniy)**, 411-418

²⁶ WEI Liangtao, **Yarkent Hanlığının Tarihinden Umumi Beyan**, Uy: Çev. Ablet Nurdun, 24-25 Kitabın Çince Basımı için bkz: 魏良韜:《叶尔羌汗国史纲》, 黑龙江教育出版社, 1994年

detay vermeksizin beş sayfalı bir giriş ile eseri neşretmiştir. Eserin sonunda yedi sayfalık bir sözlük vermiştir. Ama işin çok ilginç olan kısmı şudur ki, Hacı Nurhacı kendisinin **Yarkent-Saidiye Hanlığının Kısaça Tarihi** adlı eserinin kaynak kısmında “Molla Mirsalih Kaşgari, Tarih-i Kaşgar kol yazma” olarak vermiştir²⁷. Hâlbuki aynı metni Hacı Nurhacı Çingizname adıyla 1985 senesinde yayımlamıştır²⁸. **Yarkent Hanlığının kısaça Tarihi** adlı eseri ise 1993 senesinde yayımlamıştır. Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Hacı Nurhacı aynı metni farklı tarihlerde farklı isim ile kullanmıştır. Yine Uygur araştırmacılar da Ali Gopur, Hacı Nurhacı'nın bu neşrini eleştirerek “**Kaşgar Tarihinin Başı ve Ahiri**” isimli bir makale yayımlamıştır²⁹. Ali Gopur bu eleştiri makalesinde Barthold'un bulunduğu ve Tarih-i Kaşgar ismini verdiği eserle Hacı Nurhacı'nın Çingizname adını verdiği eserin aslında bir eser olduğu, Hacı Nurhacı'nın koyduğu ismin belli bir amaçla konulduğunu ifade etmiştir. Türkiye’de Bilal Çelik Tarih-i Kaşgar’ı HistoryStudies dergisinde “**Saidiye Hanlığı ve Hocalar Devri Kaynakları (1514-1762)**” başlıklı makalesinde kısaca tanıtmıştır³⁰. Bilal Çelik yine yazdığı **Yarkent Hanlığının Siyasi Tarihi** adlı kitabında bu eser hakkında bilgi vermiştir³¹. Bu eseri yine Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nden Kadir Tuğ, **Doğu Türkistan’da Hocalar Dönemi** adındaki Yüksek Lisans Tezinde temel kaynaklar adı altında kısaca tanıtmıştır³².

Bu eserin bilindiği üzere detaylı bir şekilde araştırılmamıştır. Bizim bu çalışmamız ilk olarak Çağatay Türkçesiyle kâleme alınan bu eserin Türkiye Türkçesine çevrili olacaktır.

5. Eserin İçerik Bakımından Değerlendirilmesi

²⁷ Eser için bkz. Hacı NURHACI, **Yarkent-Saidiye Hanlığının Kısaça Tarihi**, 40,198

²⁸ Eser için bkz. M.M.Kaşgari, **a.g.e.**

²⁹ Makale için bakz. Eli GOPUR, **Kaşgar Tarihinin Baş- Ahiri**, 50 internet link.

<http://www.uyghurmail.com/Diyarimiz/archives/2158>

³⁰ Makale için bkz. Bilal ÇELİK, **a.g.m.**, 76-77

³¹ Muhammed Bilal ÇELİK, **a.g.e.**, 20-21

³² Makale için bkz. Kadir Tuğ, **a.g.t.**, 26-27

Eseri içerik olarak ikiye ayırabiliriz, ekte verdiğimiz orijinal metnin 1b sayfasından 58b sayfasına kadar olan bu bölümde önce bir Türkçe beyit vermiştir. Beyitte Allaha sonra Muhammed Peygambere ardından peygamber sahabelerinden Ömer, Osman, Fatma ve Ali'ye övgüler yapmıştır. Eser Nuh Peygamberin rivayetlerinden başlamıştır. Buna takiben Tufan, Nuh Peygamberin oğulları, Yafes ve onun soyundan Türk, Moğol, Tatar Hanlıklarını, Moğol Hanlarının Oğuzhan'ın soyundan geldiğini anlatmaktadır. Moğolların yaptıkları savaşlar, eline geçirdikleri topraklar ve bölgede yaşayan halklar, İlhanlılar, Çağataylar ve bölgede yaşayan halklardan son olarak da Doğu Çağatay Hanlığının Hanı Tuğluk Timur Han'ın Müslüman olması, Tuğluk Timur ile Emir Timur arasında vuku bulan olaylar ve Tuğluk Timur'un oğullarından bahsetmektedir. İkinci Bölüm 59b sayfasından son sayfa 105a sayfasına kadar olup, bu bölümde Tuğluk Timur Hanın soyundan gelen Said Han'ın Mirza Abakir'i yenerek Kaşgar'ı ele geçirip Saidiye Hanlığını kurması ve bu hanlığın kesin olarak ortadan kalkmasına kadar olan bütün olaylar, tahta oturan hanların dönemine göre detayıyla anlatılmaktadır. Saidiye devletinin kurulmasından itibaren, terikat mensupları pâdişahlar tarafından devleti daha iyi yönetmek amacıyla kullanılmıştır. daha sonra bu kişiler devlet adamları ve pâdişahları etkisi altına alarak türlü menfaat ve nüfuz mücadelense girişmişmiştir. Sonunda Yarkent devletinin yıkılmasına neden olmuştur. Tarih-i Kaşgar'da yer alan tarikat mensupları arasındaki mücadelelerle ilgili bilgilerin çoğu Şah Muhammed Çuras'ın eseriyle benzerlik göstermektedir. fakat bu eseri diğer Tarihi eserlerden farklı kılan ise eserin son 13 yaprağındaki beyanlardır. Bu 13 yaprakta beyan edilen vakalar tamamen bu eserin yazarına aittir³³. Bu eser Yarkent devletinin kurulmasından önceki Orta Asya bölgesi, Müslüman devletleri ve bölgede yaşayan halklar hakkında kıymetli bilgiler vermektedir. Yarkent devletinin kurulmasından itibaren tam olarak ortadan kalkmasına kadar olan yaklaşık iki asırlık tarihi dönem içerisinde bölgede vuku bulan olaylar, hanları, devlet adamlarını, devlet teşkilatlarını, komşularla ilişkileri, Çin seferleri, Tibet Seferleri, Özbek, Kırgız ve Kazaklarla olan savaşlar, yer isimlerini bizlere aktarmaktadır.

---

³³ Bilal ÇELİK, a.g.m, 13.

Eser sırayla şu başlıklar altında olayları anlatmıştır. 1. Zikr-i Hazreti Yafes ibni Nuh Aleyhissalatu ve sellem 2. Zikri Moğol Han ibni Âlemçe Han 3. Destan-i Yesügey Bahadır ibni Bertan Bahadır ibni Kubil Han 4. Destan-ı Kaan Cihangir Cengiz Han ibni Yesügey Bahadır 5. Cengiz Han ile Harezmsşah Arasındaki Kavga, Cengiz Han'ın Turan ve İran'ı Alması, Harezmsşah'ın Nisbeti 6. Destan-ı Ögedey Kaan ibni Cengiz Han 7. Zikr-i Cuci Han ibni Cengiz Han 8. Zikir-i Toluy Han ibni Cengiz Han 9. Zikr-i Pâdişah-i İslam Gazan Anarellahu Burhanehu 10. Güftar-i Çağatay Han'ın Beyanı ve Onun Evladi Zikri 11. Destan-ı Hazreti Tuğluk Timur Han Anarellahu Burhane 12. Şerh-i İslam Tuğluk Timur Han Nuri Merkade Hazreti Mevlana İrşaduddin'in Kuddise Sırrahü'nun Elinde Müslüman Olduğunun Beyanı 13. Zikri Hızır Hoca Han ibni Tuğluk Timur Han 14. Zikr-i Sultan Yunus Han ibni Sultan Uveyis Han ve Oğlanları Sultan Mahmut Han ve Sultan Ahmet Han 15. Destan-ı Said Han ibni Sultan Ahmet Han ibni Yunus Han 16. Sultan Said Han Anarellahu Burhanehu'nun Cülusunun Zikri 17. Güftar-i Cülus Abdurreşid Han ibni Sultan Said Han Anarellahu Burhanehu 18. Güftar-i Cülus Abdülkerim Han ibni Abdurreşid Gazi Han ibni Sultan Said Han Anarellahu Burehanehu 19. Güftar-i Cülus Muhammed Han ibni Abdurreşid Han 20. Zikr-i Şah Şucaaddin Ahmed Han ibni Muhammed Han Kaddessesırrahu'nun Şehadetleri 21. Güftar-i Cülus Abdullatif Han ibni Şah Şecaaddin Ahmet Han ibni Muhammed Han Anarellahu Burhanehu 22. Abdurrahim Hanın Def'i İçin Asker Sevk ettiklerinin Beyanı 23. Zikr-i Cülus Sultan Ahmet Han ibni Timur Sultan ibni Şecaaddin Ahmet Han 24. Güftari Cülus Sultan Mahmut Han ibni Timur Sultan 25. Abdurrahim Han ibni Abdurreşid Han Hakkındaki Olayların Zikri 26. Güftar-i Ahval Abdullah Han Badaz Mirza Ebulhadi 27. Abdullah Hanın İki Kez Kaşgar Üzerine Sefere Geldiklerinin Beyanı 28. Güftar-i Cülus Hazreti Abdullah Han 29. Zikr-i Muhalefet Mirza Şia Muhammed ve Katli Mirza Şah Kasım 30. Abdullah Hanın Bolur'u Fethettiğinin Beyanı 31. Abdullah Hanın Andican'ı Fethettiğinin Beyanı 32. Abdullah Han Tigmedallah Bigufranenin Yulduz'da Sümeri Alıp, Çalış'tan Geri Dönerken Mağlup Olduğunun Beyanı 33. Zikr-i Cülus Bahr-i İşan Yolbars Han Bertaht ve Katli Yolbars Han 34. İsmail Hanın Tahta Oturduklarının Zikri 35. Güftar-i Müddet Haniyet Sultan Said Baba han'ın Zikri 36. Cülus-u Abdurreşid Han Bertahti Yarkent 38. Cülus-u Muhammed Emin

Han ibn Baba Han 39. Cülus-ü Muhammed Mümin Sultan 40. Şema Beyin Hesab-i Neseblerinin Zikri. Kitap Şema Bey'e medhler ederek bitmiştir.

Yukarıda bahsettiğimiz her başlığı eserin bir bölümü olarak nitelendirebiliriz, böylece eserin ilk 19 bölümü Cengiz Han oğullarının yürüttüğü askeri hareketleri anlatmıştır. 19. Bölümünden itibaren ise eserin esas amacı olan Yarkent Devletinin tarihini ele almıştır.

Sultan Said Han Cengiz Hanın soyundan gelen Tuğluk Timur Han'ın torunudur, Said Han'ın babası ünlü Alaçe Ahmet Han olup, Said Han 1487 senesi Turfan'da dünyaya gelmiştir. Tarih-i Kaşgar'da Sultan Said Han ile ilgili ilk kayıt onun 14 yaşındayken babası Sultan Ahmet Han ile birlikte Özbek hükümdarı Muhammed Şibani Han'a karşı amcasına yardım etmeye Taşkent'e geldiği hakkındaki olaylarla başlamıştır. 1503 yılında vuku bulan bu olayda Said Han'ın da içinde bulunduğu Doğu Çağatay Hanlığı ordusu yenilerek amcası ve babası ile birlikte esir düşmüştür. Bu karmaşık olaylardan sonra 1504 senesi Semerkand'a götürülen Said Han Semerkand'tan kaçmayı başarmış ve Yarkent'teki amcası Mahmut Han'ın yanına sığınmıştır. Ancak amcasının yanında fazla kalmak istemeyen Said Han Kırgızları yönetmekte olan kardeşi Halil'in yanına gitmek için yola çıkmış, amcası onun gitmesini istememekle beraber arkasında baskın düzenlemiştir. Çok ağır yara alan Said Han kardeşinin yanına ulaşmıştır. Burada bir müddet kaldıktan sonra 1508 senesi Kabil'deki kuzeni Zahirüddin Babür Şah'ın yanına gitmiştir³⁴. Burada yaklaşık iki sene kaldıktan sonra, Fergane'de gelişen olaylardan haberden olarak Fergane'ye gelmiş, 1511 senesi Fergane'de bulunan Moğol askerlerinin başına geçerek burada Özbeklerle mücadeleye girişmiştir. Fergane'de başarılı olamayan Said Han atalarının hâkimiyet yürüttüğü Doğu Türkistan'a yani Kaşgarya bölgesine gelmeyi karar vermiştir. Bu olaylar sırasında Kaşgarya bölgesinde Mirza Abakir hükümlerlik etmekteydi, Mirza Abakir, Duğlat Kabilesi reisi ve Doğu Çağatay Hanlığı ulus beyi olan Emir Hudaydad'ın oğlu Emir Seyyid Ali'nin oğlu Mirza Sansız'ın oğludur. O Doğu Çağatay Hanlığını dağılmasından sonra amcasının himayesinde büyümüştür. Sonra amcasına karşı gelerek Hoten şehrini ele geçirmiş ve

³⁴ Babür Şah da bu olaydan hatıratında bahsetmektedir. Zahirüddin M.BABÜR, **Babürname**, 221

adım adım ilerleyerek Kaşgarya bölgesi dediğimiz Doğu Türkistan'ın güney bölgesini ele geçirmiştir. Mirza Abakir ele geçirdikleri topraklarda istibdat bir rejim uygulamış, halka büyük zulümler yapmıştır, Mirza Abakir dünya mallarını çok seven kimse olduğunu için serveti çok fazla olmuştur. Onun zulmünün zirveye çıktığı dönemde Said Han'ın Maveräünnehr'deki yenilgisi onu Doğu Türkistan'a yöneltmiştir. Said Han ile Mirza Abakir bir giriştiği bir kaç meydan muharibinden sonra Mirza Abakir korkup servetlerinin alabildiklerini alıp Tibet'e doğru kaçıyor, Said Han'ın askerleri onu yakalayıp katlediyor. Mirza Abakir'i tamamen mağlup eden Said Han 1514 senesi Yarkent devletini kurdu, Başkent olarak Yarkent'i seçti, 1533 senesine kadar tahtta oturdu, 1533 senesi Tibet seferine giderken yüksek basınçlı hava ve zor doğal koşullardan dolayı hastalandı ve geri dönerken vefat etmiştir. Sultan Said Han hakkında dönemim kaynaklarından Tarih-i Reşidi'de çok ayrıntılı detaylara yer verilmiştir³⁵, Tarih-i Kaşgar'ın yazarı bu olayların çoğunu Tarh-i Reşidi'den naklettiğini ifade etmektedir. Günümüz araştırmacılarından M.Bilal Çelik kâleme aldığı Yarkent Hanlığının Siyasi Tarihi isimli eserinde çeşitli kaynaklardan istifade ederek Said Han hakkında detaylı bilgi vermiştir³⁶. Said Han'dan sonra tahta geçen Han ise onun büyük oğlu Abdurreşid Han'dır. 1533 senesi Hanlık tahtına otururken henüz 25 yaşındaydı, babası kadar çok sefere gitmedi ama gittiği seferlerin hepsinden zaferle döndü, Yarkent Hanlığının topraklarını genişletti, Bolur ve Yedisu bölgesini fethetti, Doğu Çağatay Hanlığının tesirini zayıflatmıştır. Seferlerinin büyük kısmı Kırgız ve Kazakları bastırmakla geçen Abdurreşid Han devletin iç ve dış siyasetini düzene soktu, ilim ve eğitim ile uğraştı, onun döneminde Kaşgar, Yarkent, Hoten ve Aksu, Kuça bölgesinde birçok medreseler kurulmuştur. Bu hakta Hacı Nurhacı'nın kâleme aldığı Yarkent Hanlığının Kısa Tarihi adlı eserinde detayla durmuştur³⁷. Abdurreşid Han'ın döneminde Yarkent devletinin halk sanatları da gelişme fırsatı bulmuş, kendisi şair ve usta sanatkâr olan Abdurreşid Han evlendiği Amannisa Hanım Nefise'yi destekleyerek onun Uygur Türklerinin klasik sözlü müziği olan on iki makamın düzenlenmesini sağlamıştır. Bu hakta Molla

³⁵ İçerik için bkz. Mirza Haydar DUĞLAT, **Tarih-i Reşidi, Geride Bıraktıklarımızın Hikayesi**, İngilizce çevi: E.Denison Ross, Türkiye Türkçesi çevi: Osman Karatay, 504-544, Uygur Türkçesi çevi: Muhammedturdi Ahmet, 659-787

³⁶ Eser için bkz. Muhammed Bilal Çelik, a.g.e, 111-142

³⁷ Eser için bkz. Hacı, a.g.e., 167

İsmetullah bin Nimetullah Mucizi'nin 19.yüzyılda kâleme aldığı *Tevarih-i Musikiyun* adlı eserinde çok detaylı durmuştur³⁸. Abdurreşid Han 1533 senesinden 1560 senesine kadar Yarkent Hanlığı tahtında oturmuştur. Üçüncü Han ise Abdülkerim Handır(1560-1591). Abdurreşid Han'ın ölümü aniden gerçekleştiğinden hayattayken Veliaht seçmemiştir, onun ölümü üzerine Yarkent devleti üst düzey ulemaları ikiye ayrılarak bir taraf Abdülkerim Han'ı diğer taraf ise Sufi Sultanı tercih etmiştir. Abdülkerim hanın hızlı davranması ve validesinin desteğiyle Yarkent'e Sufi Sultandan erken ulaşmasıyla Yarkent devletinin üçüncü hanı Abdülkerim Han olmuştur. Abdurreşid Hanın veliahdını belirlemeden vefat etmesi, Yarkent devletinin ilk kez taht kavgasına neden olmuştur, Abdülkerim Han'ı destekleyen grubun elinin daha da güçlü olması Sufi Sultanı hanlık tahtından vaz geçmeye mecbur bırakmıştır. Sufi Sultanın da kastının Yarkent devletinin tahtında olduğunu öğrenen diğer şehzadeler de gözlerini tahta dikmiştir. Bu meseleyi halletmek için Abdülkerim Han kardeşlerini Yarkent devletinin önemli vilayetlerini hâkim tayın etmiştir. Abdülkerim Han döneminde Gerçekleşen en önemli olayların birisi de döneminde hazreti azizler diye bilinen Mahdum-ı Azam Hoca Ahmet Kasanî'nin, Satuk Buğra Hanın soyundan Bubi Çüya Kaşgari'den olan dördüncü oğlu Hoca Muhammed İshak Veli gelmiştir³⁹. İsmi geçen şahıslar Orta Asya'da hâkim olan Nakşibendî tarikatının mensupları olup, Hoca Ahmet Kasanî'den sonra oğulları arasındaki babasının halifeliğini paylaşamaması nedeniyle Akdağlı ve Karadağlı olarak iki sülke ayrılarak mücadeleye girişmiştir. Hoca İshak veli ve onun faaliyetleri, Yarkent Hanlığı ve Abdülkerim Han üzerindeki etkileri Muhammed Sadik Kaşgari Tarafından 18.yüzyılda kâleme alınan *Tezkire-i Azizan* adlı eserde çok detaylıca beyan edilmiştir⁴⁰. Abdülkerim Han da babası gibi bir yandan Kırgız ve Kazak kabileleri ile uğraşmış, iç kısımda Çuras kabilesinin etkisini kırmış, tarikat mensuplarıyla mücadele etmiştir. Adaletli yönetici ve ilim sahiplerinin hamisi olarak kayda geçen Abdülkerim Han döneminde devlet eskisi gibi istikrarını korumuştur, 1591 senesi vefatına kadar Yarkent Hanlığı tahtına oturmuştur. Abdülkerim Han vefat ettikten

³⁸ Eser için bkz. Molla İsmetullah ibni NİMETULLAH MUCİZİ, *Tevarih-i Musikiyun*, haz: Enver Baytur-Hamid Tömür, 40-42

³⁹ Menkıbelerin ilmi araştırmalarda yaklaşımı için bkz. Ahmet Yaşar OCAK , *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakıbnameler Ötödojok Bir Yaklaşım*,

⁴⁰ Muhammed SADIK KAŞGARI, *Tezkire-i Azizan*, haz: Nicat Muhlis-Şemsiddin Emet

sonra yerine Abdurreşid Han'ın beşinci oğlu Abdülkerim Han'ın kardeşi Muhammed Han geçmiştir. Abdülkerim Han vefat ettiğinde Muhammed Han Talas bölgesinde Kırgızlarla savaşmaktaydı, bu savaş bittiğinde Abdülkerim Han'ın vefatından üç ay geçmişti, üç ay sonra Yarkent'e gelebildi ve aynı sene hanlık tahtına oturdu. Muhammed Han dönemindeki en önemli olay ise Buhara Hanlığı ordusunun Hocam Kuli Koşbegi'nin komutanlığında Yarkent Hanlığını işgal girişiminde bulunmasıdır. Özbekler Kaşgar'ı aşarak Yarkent surlarına kadar dayanmış ve Yarkent ordusunun güçlü mukabelesinden dolayı Buhara'ya çekilmiştir. Muhammed Han döneminde kardeşler arasındaki anlaşmazlıklar farklı amaçlar tarafından istismar edilmiş, devletin yükseliş dönemi sona ermiştir. Özbeklerin bu saldırısı sırasında Muhammed İshak Veli'nin hanlık topraklarında bıraktıkları halifeleri Muhammed Han'ın savunmasında çok önemli rol oynamıştır. Bu olaydan sonra Muhammed Han Kasanî'ye yakınlık göstermiş ve onu ülkeye davet etmiştir. Böylece daha önceden başarılı olamayan bu tarikat mensupları devlet otoritesinin desteğini alarak yayılma imkânı ve daha da fazla nüfuz edinme imkânı bulmuştur. Muhammed Han 1609 senesi vefat edinceye kadar Yarkent Hanlığı tahtına oturmuştur. Muhammed Han'ın ölümünden sonra Yarkent hanlığının iç kısmında çok şiddetli bir şekilde taht kavgası yaşanmıştır ve çeyrek asırdan uzun bir süre istikrar kaybolmuş, Yarkent devleti doruk noktasından gerilemeye başlamıştır. Muhammed Han'dan sonra tahta ilk oturan şehzade Şecaaddin Ahmet Han olmuştur. Ancak babasının kardeşi olan Abdurrahim sultan ve diğer şehzadelerin isyan etmesi nedeniyle çok sıkı bir rejim uygulamış birçok insan katledilmiştir. Ülke iyice karışmıştır. Amcası Abdurrahim Han Turfan ve Çaliş bölgesinde Yarkent hanlığından bağımsız bir nitelikte yönetim kurmayı başarmış, bölge Cungarların saldırısına açık hale gelmenin ilk adımlarını atmıştır. Çalıştığımız metne göre Şecaaddin Ahmet Han 1617 senesi vefat etmiştir. Diğer kaynaklarda ise farklı tarihler söylenmektedir. M.Bilal Çelik Yarkent Hanlığının siyasi Tarihi isimli eserinde ölüm tarihi olarak 1619 yılını işaretlemektedir⁴¹. Şecaaddin Ahmet Han vefat ettikten sonra Afak Han olarak bilinen Abdullatif Han tahta oturmuştur. Şecaaddin Han'ın ölümünden sonra kaynaklarda Şahlar diye adı geçen Şah kabilesinin büyükleri kendi menfaatleri

---

⁴¹ Bilal ÇELİK, a.g.m., 182

doğrultusunda Kureyiş sultanı destekleyerek kısa müddet Yarkent tahtında oturtmuştur. Ancak Kaşgar hâkimliği görevinde bulunan Mirza Muhammed Yusuf Barın ve Yenihisar hâkimliği görevinde bulunan Mirza Gazi Barlas, Şahların niyetini anlayınca, Şecaaddin Ahmet Hanın Yenihisar'da bulunan oğlu Abdullatif Hanı desteklemiştir. Neticede Yenihisar ve Kaşgar hâkimlerinin desteğindeki Abdullatif Han ile Yarkent'te bulunan Şahların desteklediğindeki Kureyiş sultan arasında mücadele başlamıştır. Yarkent yakınlarında yapılan muharebede Tarih-i Kaşgar'a göre Kureyiş sultan yenilerek öldürülmüştür. Şah Mahmud Çuras'ın ifadesine göre ise Kureyiş sultan kaçmıştır⁴². Bu mücadeleyi kazanan Abdullatif han taraftarları onu hanlık tahtına oturtmuştur. Abdullatif Han döneminde tarikat mensuplarının arasındaki mücadeleler de devam etmiş, Abdullatif Han Hoca Ahrar neslinden olan Muhammed Yahya hocayı sürgün etmiştir. Böylece Karadağlı sülkünün mensuplarının nüfuzu artmıştır. İlk başta Abdullatif Han'ı destekleyen Mirza Muhammed Bayrın, Abdullatif Han tarafından Yarkent hâkimi tayin edilmiş ve hanın atalığı olmuştur. Hanın yaşının küçük olmasından faydalanan Bayrın kısa müddet içerisinde kendi isteğince devlet yönetmeye çalışmış, bu durum devam ederek han ile arası bozulmuştur. Ancak derin nüfuz sahibi olan Bayrın han ile çekişmeye devam etmiştir. Bayrın'ın tarikat mensuplarıyla da arası iyi olmamıştır. Tahtta oturduğu süreç içerisinde çeşitli mücadele içinde olan Abdullatif Han, 1631 senesi vefat etmiştir. Tarih-i Kaşgar'da Abdullatif Hanın güzel yüzlü, adalet sahibi han olduğu hakkında ifadeler bulunmaktadır. Abdullatif Han'ın vefatından sonra devlet büyükleri Aksu'da bulunan Folat han lakabıyla da bilinen Sultan Ahmet Han'ı Yarkent'e çağırışlardır ve tahta çıkmıştır. Sultan Ahmet Han tahta çıktıktan sonra kendisinin Aksu'dayken yanında oldukları emirlerini beraberinde getirerek önemli görevleri onlara vermiştir. Böylece Çuras kabilesinin bundan mutsuz olmasına neden olmuştur. Bu sorunlar daha hallolmazken Folat Han'ın Kaşgar'ı yönetmekte olan kardeşi Mahmut sultan yani Kılıç Han tahtın kendisine ait olması gerektiğini düşünerek harekete geçmiştir. Sorunlar daha da çoğalmıştır. Gelişmelere müteakiben Folat Hanın tahta oturmasından beş sene sonra Kılıç Han kalabalık orduyla Kaşgar'dan Yarkent üzerine gelmiştir. Yarkent surlarının dışında bir meydan

⁴² Şah Mahmud Çuras, **Seidiye Handanlığı Tarihine Dair Materyaller**, Farsçadana Uyg çev: Habibullah Ali, Kaşgar Uygur Neşriyatı, 185

muharebesi yapılmıştır. Folat Hanın savaş sırasında Aksuya kaçması üzerine Kılıç Han savaşı kazanmış ve Yarkent devletinin tahtına geçmiştir. İki sene sonra Kılıç Hanın vefat etmesiyle ümeralar Folat Han'ı tekrar tahta oturtmuştur. Kılıç Hanın tahtı ele geçirdiği dönemlerde Turfan ve Çalış bölgelerini yönetmekte olan Abdurrahim Han vefat etmiştir, onun yerine oğlu Abdullah Han geçerek, Folat Han Aksudayken Aksu üzerine sefer ederek Aksu'yu ele geçirmiştir. Sonra güneye ilerleyerek Kaşgar'ı da ele geçirmiştir. Abdullah Han Kaşgar'ı ele geçirince Folat Han korkarak tahtı terk edip Maverünnahr bölgesine kaçmıştır. Böylece doğal olarak hanlık tahtı Abdullah Han'a kalmıştır. 1636 senesi vuku bulan bu olaydan sonra Abdullah Han Yarkent Hanlığı tahtına geçmiştir. Abdullah Hanın tahta oturmasıyla Yarkent Hanlığının doğu ve batı bölgeleri tekrar tek otorite altına geçmiştir. Tarikat mensuplarıyla olan mücadelede Akdağlı hocaları karşısına alan Abdullah Han Karadağlı hocalara destek vermiştir. Akdağlıların birçoğunu öldürmüş ve sürgüne göndermiştir. Kendi emirlerini devletin en önemli vazifelerinde görevlendirmiştir. Tarikat mensupları ve din adamlarının etkisinin zayıflamasıyla hanlık otoritesi güçlenmiştir. Abdullah Han'ın Yarkent tahtına oturmasında hemen sonra Kalmuklar hanlık sınırlarını aşarak önemli şehirlere saldırarak devleti meşgul etmiştir. Yunuscan Ali'nin kâleme aldığı XVII-XVIII. asırlardaki Uygur-Kalmuk münasebetleri adlı çalışması Yarkent Hanlığı ve sonrasındaki Kalmuklarla bölgede iki taraf arasındaki mücadeleleri detaylıca incelemiştir⁴³. Kalmuklara karşı zafer elde eden Abdullah Han, batı ve güney bölgelere sefer düzenleyerek Bolur'u fethetmiştir. Sonra Fergane'ye yönelmiş Oş şehrini ele geçirmiştir. Abdullah Hanın Yarkent'ten ayrıldığını öğrenen Kırgızlar Cankan Kuşçi liderliğinde Abdullah Han'a saldırmıştır. Abdullah Han bu savaşı kaybederek büyük bir yenilgi içerisinde Yarkent'e dönmüştür. 1642 senesine geldiğinde emirlerinin şiddetli karşı çıkmasına rağmen Kırgızlara karşı intikam saldırısı düzenlenmiş ve bu savaşı kazanmıştır. Kırgızlarla olan savaştan sonra Abdullah Han kalabalık orduyla Andican üzerine sefere çıkarak Andican'ı kuşatmıştır. Ancak muvaffak olamadan geri dönmüştür. Abdullah Han döneminde tanrı dağlarının kuzeyinde yükselen Moğollar Cungar hanlığı adı altından bir siyasi yapı oluşturarak 1650 yıllarından itibaren Tanrı dağlarını aşarak güneye

---

⁴³ Yunuscan ALİ, XVII-XVIII.asırlardaki Uygurlar bilen Kalmuklarının Munasibeti,

doğru akınlar düzenlemeye başlamıştır. Abdullah Han'ın daha önceden sürgüne gönderdiği kardeşi İbrahim Han ise bu Moğollara sığınarak Abdullah Han Moğollara sefer düzenleyince ona karşı savaşmıştır. Bu savaş Aksuda vuku bulmuş, Abdullah Han yenilerek Yarkent'e çekilmiştir. Tekrar Moğolların üzerine gitse de Yarkent hanlığı ordusu Moğollar tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Sonra Moğollar aktif saldırıya geçmiş, Kaşgar kalesine kadar dayanmıştır. Böylece Yarkent Hanlığı onlarla barış anlaşması yapmıştır. Bu kargaşadan sonra Abdullah Hanın Kaşgar hâkimi olarak görevde bulunan oğlu Yolbars Han ile arası bozulmuştur. Çünkü Yolbars Han tahtı ele geçirme niyetini açık ortaya koymuştu, Akdağlı tarikat mensuplarının destek verdiği Yolbars Han'ın amacını öğrenen Abdullah Han çok kalabalık orduyla Kaşgar'da bulunan Yolbars Han'ı cezalandırmak için Kaşgar önlerine gelince Yolbars han kaçarak Cungar Moğollarına sığınmıştır. Yolbars Han Kaşgari terk ettikten sonra, Abdullah Han Aksu hâkimi olan oğlu Nureddin hanı Kaşgar hâkim tayin etmiştir. Nureddin Han Kaşgar hâkimi olduktan sonra Andican üzerine sefer düzenlemiş ve bu sırada vefat etmiştir. Nureddin Han'dan sonra Abdullah Han Kaşgar'a Kırgızları hâkim tayin etmiş ve bu sırada Moğollardan destek alan Yolbars Han Kaşgar üzerine gelmiş, ancak şehri ele geçiremeyip geri dönmüştür. Yolbars Han'ın bu girişiminden endişelenen Abdullah Han 1667 yılında Yarkent'i terk etmiştir. Abdullah Han döneminde ülke tekrar tek otorite altına alınmış, istikrarlı bir süreç geçirmiştir. Ancak Kırgızlar ve Moğollarla olan mücadele sırasında hanlık çok büyük kayıplar vermiştir. Babasını tahtı terk etmek zorunda bırakan Yolbars han 1667 senede Yarkent'e gelerek hanlık tahtına oturmuştur. Abdullah Han hanlıktan ayrılınca Aksu'da bulunan İsmail han da tahtı ele geçirme girişimde bulunmuştur. Cungarların desteğiyle Aksu'da bulunan İsmail Han Yarkent üzerine gelerek Yolbars hanla savaşmıştır. Savaşı kazanan Yolbars han İsmail hanı Aksu'ya geri dönmek zorunda bırakmıştır. Akdağlı tarikat mensuplarının desteğini kazanan Yolbars Han bu savaştan sonra kendini han ilan etmiştir. Yolbars han kendini han ilan etmesine rağmen, Aksu ve onun doğu bölgesinin kontrolünü ele geçirememiştir. Akdağlı hocaları destekleyen Yolbars han Karadağlı hocaları baskı uygulamıştır. Aksu üzerine İsmail hana karşı asker sevk etse de ona karşı başarılı olamamıştır. Bu gelişmelere müteakiben Akdağlı hocalar ile Karadağlı hocalar arasındaki mücadelelerle şiddetlenme başlamıştır. Sonra Şah Mahmut Çuras'a göre

Yolbars han hanlığı bırakıp Mekke'ye gitme kararını almıştır. Yarkent tahtı Yolbars hanı destekleyen Senge'nin nüfuzu altında kalmıştır. Fakat çalıştığımız Tarih-i Kaşgar metnine göre ise Yolbars Han öldürülmüştür ve sadece bir sene hanlık tahtında oturmuştur. Şah Mahmut Çuras'a göre ise üç sene hanlık tahtında oturmuştur ve sonunda öldürülmüştür. 1670 senesi Yarkent tahtına İsmail Han geçmiştir. İsmail Han Yarkent devletinin son hanıdır. O Karadağlı hocaları destekleyerek Akdağlı Hocalara baskı yapmıştır ve Akdağlı hocaların lideri Hidayetullah Afak'ı sınır dışı etmiştir. Sınır dışı edilen Afak Hoca önce Tibetlerin dini lideri Dalai Lama'ya gidip destek istemiş, onun yönlendirmesiyle Cungar Moğollarının lideri Galdan'dan askeri yardım talep ederek Moğol ordusunu 1680 senesi Yarkent hanlığı üzerine getirmiştir. Savaşta yenilen İsmail Han Galdan tarafından esir alınarak kendi başkentine götürülmüştür ve 56 yaşında vefat etmiştir. İç kargaşa ve dış müdahaleyle Cengiz Han-Çağatay-Tuğluk Timur soyundan gelen Said Han'ın kurduğu Yarkent hanlığının tarihi görevi sona ermiştir. Bu gelişmelerin bir önemli faktörleri Kırgızlar olmuştur. Kırgızların saldırıları da Yarkent hanlığının daha çabuk çökmesini ve iç kargaşanı artırmıştır. Bu hakta Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden Abdrasul İsakov'un Doğu Türkistan Tarihinde Kırgızların etkisi adlı Yüksek Lisans Tezi'nde çok detaylı bilgiler yer almaktadır⁴⁴.

6. *Tarih-i Kaşgarın Kaynakları*

Tarih-i Kaşgar'ın müellifi Raşidüddin'in "Camiu't-Tevarih" isimli eserinden Moğolların soyları, İran'ı seferleri, İlhanlılarla ilgili bilgileri, Cengiz Han ve onun oğulları hakkındaki olayları çok sade bir dille anlatmıştır. Eserde Raşidüddin hakkında da bazı bilgiler yer almaktadır⁴⁵. Müellif yine Muhammed Haydar Duğlat'ın "Tarih-i Reşidi" isimli eserinden çok geniş çapta yararlanmış, anlatırken

⁴⁴ Abdrasul İsakov, *Doğu Türkistan Tarihinde Kırgızların Etkisi*,.

⁴⁵ *Tarih-i Kaşgar*, Taşkent Nüshası 230=33a

kısa ve öz bir ifade kullanmıştır. Esrin birçok yerinde olayların Tarih-i Reşidi'den nakledildiğini izah etmiştir. Örnek vermek gerekirse Moğolların İslamı kabul etme süresinde çok önemli rol oynayan Tuğluk Timur Han ve onu İslamla tanıştıran Celaleddin Ketekî ve Mevlana İrşaduddin hakkındaki olaylar, Doğu Çağatay Hanları hakkındaki olaylarda müellif bizzat Tarih-i Reşidiye Başvurmuştur⁴⁶. Müellif yine Gıyaseddin Handemir'in "Habibu's-Siyer fi Ahbar-ı Efrad-ı Beşer" isimli eserinin İran ile ilgili kısmından yararlanmış⁴⁷. Yazar yine Şah Muhammed Çuras'ın "Tarih" ve "Enisu't-Talibin" isimli eserinden çok geniş çapta kullanmış, özellikle Yarkent devletinde nüfuz edinmeye çalışan Nakşibendî tarikatı sufilerinin kendi aralarında giriştiği mücadeleleri anlatmak için bu eserden istifade etmiştir⁴⁸. Yezdî ve onun yazdığı Zafername hakkında da Tarh-i Kaşgar'ın müellifi söz etmektedir⁴⁹.

Tarih-i Kaşgar'a kaynak olan eseler içerisinde ilk başta Tarih-i Reşidi gelmektedir. Tarih-i Reşidi hem yazarı hem kâleme alınma tarihi bakımından aklımızda hiçbir soru işareti bırakmaz, Mirza Muhammed Haydar Küregen eserini 1544-1546 yılları arasında defter olarak isimlendirdiği iki ana kitap şeklinde Keşmir'de kâleme almıştır⁵⁰. Mirza Muhammed Haydar Küregen eserini Moğolların İslam'ı kabul etmesinde en önemli rol oynayan Çağatay Han soyundan Tuğluk Timur(1347-1363 aralarında tahta oturmuştur) Han'ın tarihinden başlamıştır ve Saidiye Hanlığının kurucusu Said Han(1514-1533 aralarında tahta oturmuştur)'ın ölümüyle kitabı sonlandırmıştır. Yazar eserinde bahsettiği kendisinden önceki dönemler hakkındaki olayları kendi akrabalarından nakletmiştir ve Şerafeddin Ali Yezdî'nin eserinden örnek almıştır. Kendi dönemi hakkında ise bizzat müşahede ettikleri ve güvenilir kaynaklardan aldığı bilgileri kâleme almıştır. Mirza Haydar Moğolların Müslüman olmasından önceki tarihini anlatmanın lüzumsuz olduğunu ifade ederek Tuğluk Timur'un kıssasından başlamaktadır ve kitap müteakiben kendisinin yaşadığı döneme kadar olan olayları çeşitli kaynaklara dayanarak ve muazzam bir çaba göstererek başından geçirdiği olaylarla beraber kâleme almıştır. Kitabın isminin neden Tarih-i Reşidi olması gerektiği hakkında da çok anlamlı ve detaylı bilgiler

⁴⁶ **Tarih-i Kaşgar**, Taşkent Nüshası, 222=37a-208=44a

⁴⁷ Eli Gopur, **a.g.m.**, 5

⁴⁸ Eli Gopur, **a.g.m.**, 5

⁴⁹ **Tarih-i Kaşgar**, Taşkent Nüshası, 203=46b

⁵⁰ Mirza Haydar DUĞLAT, **a.g.e.**, 37

aktarmaktadır. Şöyle ki, ilk olarak Tuğluk Timu'u İslama döndüren, kişinin ismi Mevalana İrşaduddindir. İkinci olarak, Tuğluk Timur'dan önce Burak Han ve Kebek Han'ın Müslüman olmasına rağmen onların gerçek Rüşt yoluna devam etmeyip eski dinlerine geri dönmesi, fakat Tuğluk Timur'dan sonra Moğol kavminin Rüşt yolunu bularak toplu bir şekilde İslama'ya girmesidir. Üçüncü olarak Tarih-i Reşidinin yazıldığı anda Yarkent tahtında oturmakta olan hanın Abürreşid Han olmasıdır⁵¹. Kendisi Yarkent Hanlığının kuruluşunda Said Han'ın yanında yer alarak onun en yakın yardımcısı olmuştur. Savaşlarda ve devlet işlerinde çok önemli rol üstlenmiştir. Eser yazılış itibarıyla tam bir tarih eseri niteliği taşımaktadır. Bölgede Tarih-i Reşidi'den sonra benzeri bir eser günümüze kadar gelmemiştir. Mirza Haydar eserin yazılış sebebini Müslüman Moğol hanlarının tarihini kayda almak olduğunu ifade etmektedir. Birinci defterinde Tuğluk Timur'un Müslüman oluşu, Emir Timur'un doğu seferleri, Tuğluk Timur'un Maverainnehr üzerine seferleri ve onun soyundan gelen Doğu Çağatay Hanlığı hanlarından Hızır Hoca Han, Yunus Han, Uveyis Han, Mahmut Han, Ahmet Han ve diğer hanlar hakkındaki olaylar anlatılmaktadır. Bu olaylara müteakiben Tuğluk Timur Han'ın soyundan gelen hanlardan Ahmet Han ve Mahmut Han hakkındaki olaylar anlatılmıştır. Onların Fergane bölgesinde yaptıkları savaşlarda yenilerek Aksu üzerine çekilmeleri ve Yarkent Hanlığının kurucusu Said Han'ın çocukluk yılları, babası Ahmet Han, amcası Mahmut Han ile girdikleri savaşlar, babasının ölümünden sonra başından geçirdikleri olaylar anlatılmıştır. Ardından Said Han Hindistan Babür İmparatorluğunun kurucusu Zahirüddin Muhammed Babür'ün yanına gitmesi ve onun desteğiyle tekrar Fergane'ye dönüp taht mücadelesine girmesini anlatmaktadır. Bu olayların yanı sıra Yarkent bölgesini ele geçirmiş olan Mirza Ebubekir⁵² hakkındaki olaylar ve Said Han'ın Kaşgar ve Yarkent bölgesini Mirza Ebubekir'in elinden alması, Tibet ve Keşmir seferleri anlatılmaktadır. Eserde bahsi geçen olaylar aslında çok geniş bir coğrafya üzerinde meydana gelen olaylardır. Genel olarak Çağatay Hanlığı, Timurîler, Doğu Çağatay Hanlığı ve Babür Devleti, Yarkent Hanlığı tarihlerini ilgilendirmektedir. Mirza Muhammet Haydar kendisi olayların bizzat içinde olduğu Yarkent Hanlığı

⁵¹ Mirza Haydar Duğlat, a.g.e., 163

⁵² Çalıştığımız Tarih-i Kaşgar'ın elyazmasında çoğu yerde Abakir(أبا) olarak yazılmıştır ve metin çevirisinde Abakir olarak yazılmıştır.

hakkındaki olayları önemli bir yere koyarak kâleme almıştır. Tarih-i Reşidinin önemli bir kısmı Yarkent Hanlığıyla ilgilidir ve bu coğrafya üzerinde yoğunlaşmıştır.

Tarih-i Kaşgar'da ise Tuğluk Timur'un olaylarından itibaren Tarih-i Reşidi'ye başvurulmuştur. Özellikler önemli olaylardan bahsederken örneğin Tuğluk Timur'un Müslüman olması hakkındaki olayı bizzat Tarih-i Reşidi'nin ismini vererek nakletmektedir. Tuğluk Timur'un Müslüman olmasından itibaren Said Han'ın ölümüne kadar olan olayların büyük bir kısmında yazar bizzat Mirza Muhammet Haydar'ın ismini zikrederek eserinden istifade ettiğini açıkça ifade etmektedir. Hatta Tarih-i Reşidi'de geçen gazeller de aynen aktarılmıştır. Tarih-i Reşidi Tarih-i Kaşgar için en önemli kaynakların bir tanesi olmuştur⁵³.

Tarih-i Reşidi'den önce bölgede meydana gelen bir diğer tarihi eser ise Şerafeddin Ali Yezdi'nin Zafername adlı eseridir. Bu eserde Emir Timur hakkında çok detaylı ve kapsamlı bilgiler aktarılmaktadır. Bu eser de Asya tarihi açısından oldukça önemli eserdir. Tarih-i Kaşgar'da birkaç defa Yezdi ve eserinden bahsedilmektedir. Zafername Emir Timur hakkında yazılan bir tarihi eserdir⁵⁴. Eser Emir Timur'un doğumundan başlayarak vefatına kadar olan bir asırlık(tahmini olarak 1330-1410) tarihi süreç içerisindeki olayları anlatmaktadır. Tarih-i Kaşgar ile Zafername'de Çağatay Hanlığı dönemi ve Emir Timur ile Tuğluk Timur arasında vuku bulan olaylar bir biriyle örtüşmekte ve Tarih-i Kaşgar'da Emir Timur ve Tuğluk Timur'un tahta oturmasından önceki hanları anlatırken Zafername'den nakiller yapmaktadır⁵⁵. Anlatılan olaylar açısından Tarih-i Kaşgar Türkistan'ın doğusuna odaklandığı, Zafername ise Türkistan'ın batısına odaklandığı için Tarih-i Kaşgar'da Tuğluk Timur Han anlatılmışken Zafername'de Emir Timur anlatılmaktadır.

Tarih-i Reşidi'nin devamı olarak bilinen ve araştırmacılar tarafından Tarih ismi verilen eser Şah Mahmut Çuras tarafından kâleme alınmış olup tam olarak Yarkent Hanlığı tarihini anlatan bir eserdir. Eser Yarkent Hanlığının ikinci hanı Abdurreşid

⁵³ **Tarih-i Kaşgar**, Taşkent Nüshası, 179=58b

⁵⁴ Eser için bkz. Şerefüddin Ali YEZDÎ, **Emir Timur(Zafername)**, çevri ve not: D.Ahsen Batur,

⁵⁵ **Tarih-i Kaşgar**, Taşkent Nüshası, 202=47b

Han(1533-1560) döneminden itibaren İsmail Han(1670-1680) dönemine kadar olan olayları anlatmaktadır. Eserde Azizler olarak kayda geçen Nakşibendî tarikatı mensuplarının silsilesi ve tarikat kolları hakkındaki bilgilerle başlamaktadır ve takiben Yarkent Hanlığı tarihini hanlar dönemine göre anlatmaktadır. Tarih-i Kaşgar ile Tarih'i karşılaştırdığımızda Abdurreşid Han döneminden İsmail Han dönemine kadar olan tarihi olaylar adeta aynı yazar tarafından yazılmışçasına benzerlik göstermektedir. Tarih-i Kaşgar'ın sonlarına doğru aniden Azizler olarak isimlendirilen bir takım insanlardan bahsedilmektedir. Hâlbuki Azizlerin kim olduğunu Tarih-i Kaşgar'dan öğrenemeyiz, Tarih'ten öğrenebiliriz. Yalnız kullanılan dil ve olayların anlatılma şekli, eserde geçen ayrıntılar ve sayısal bilgilerde farklılık karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Tarih'in son zikrettiği olayın bitişi 2 Nisan 1670'i işaret etmektedir. Tarih-i Kaşgar'daki son zikredilen olayın bitişi ise 1696 yılının başlarını işaret etmektedir. Tarih-i Kaşgar bu bakımdan 26 senelik bu tarihi süreci bağımsız bir şekilde anlatmaktadır. Hatta bazı araştırmacılar iki eser arasındaki benzerliğe dayanarak her iki eser Şah Mahmut Çuras'ın yazdığını ifade etmektedir. Yalnız Şah Mahmut Çuras'ın olduğu kesin olan Tarih isimli eserde Çuras kendisinin daha önce bir eser yazdığını ya da bu eseri bitirip bir başka eser yazacağından haber vermemektedir. İki eser Yarkent hanlığında vuku bulan olayları anlatıyor olsa da Tarih-i Kaşgar daha çok tarafsız bir şekilde daha detaylı bir şekilde olaylara değinmekte ve hiçbir Moğol kabilesinin tarihini ve soyunu anlatmaya çalışmamaktadır. Sadece eserin sonunda Tarih-i Kaşgar'ın yazarının Ak Dağlı Hocalar tarikatı yanlısı olduğu kısmen anlaşılmaktadır. Tam aksine Çuras eserinde apaçık Kara Dağlı Hocaların yanlısı olduğunu ifade etmektedir. Bu açıdan bu iki eserin aynı yazarın olmadığı kuvvetle muhtemeldir.

Metin Çevirisi

"BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM"

(1b=293).⁵⁶ Sana eytay, burun perverdigarge.

Bari asan erur ol beru barge.
 Evveldur yok aningki iptidası,
 Ahir oldur ki bolmas intihası,
 Erursen cümle şahlar pâdişahı .
 Ki canlık, cansız barçe ilahi.
 Eger murçe keçe dem ursa nagah,
 Hudaya sen aning sırrıydın agâh.

Naat Hazreti Seyyid'ül-Enbiya Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi Vesellem⁵⁷

İlahi halk kılding iki âlem,
 Yaratıldı melaik ins-ü cin hem.
 Bari âlem tüfeyli Mustafadur,
 Muhemmed şükür bizge rehnumadur.
 Çırağ-i cümle-i evlad-i adem,
 Cem-i enbiyage keldi hatem.
 Biziningdek asige lutf-u himayet,
 Kıyamtte daği kıldı şefaet.

Menkibet-i Çehar Yar Besıfa Ridvan Allah Taala Aleyhim Ecmain⁵⁸

Peygamberden keyin tört yar-i ekber⁵⁹
 Hilafet tahtige boldi mukarrer.
 Bari eshab anga kıldılar bey'et,
 Vücutidin hilafet, tapti zinet.
 Ömer adl idiler, kuvvet-i İslamudin,
 Kıldı İslam-u şeriat yar-i duvvom aşikare.⁶⁰
 Yar-i sevvom hazret-i Osman Zunnureyn bil.

⁵⁶ Orijinal metin ile mukayese etmek isteyenlerin kolayca esas metne ulaşabilmesi için Akımuşkin'in neşrindeki sayfa numarası tıpkı basım üzerindeki varak numarası verilmektedir.

⁵⁷ Hacı'nın aktarımında bu satır verilmemiştir.

⁵⁸ Hacı'nın aktarımında bu satır verilmemiştir.

⁵⁹ Hacı'nın aktarımında Peygamberden keyin siddik-ı ekber olarak verilmiştir.

⁶⁰ Bu mısra Sankt Petersburg nüshasında yoktur.

Cami-ul Kuran erurler me'deni kani heya.⁶¹

Fatma cüfti damadı peygamber bil anı.

Yar çeharum şah-i merdan Ali şir-i hûda.⁶²

İmmabad, şöyle malum olunsun ki, Nuh aleyhisselam Ulu'l-âzâm Peygamberlerden idi⁶³. **(2a=292)**250 yaşındayken Nuh aleyhis'-selam'a peygamberlik vahiyi geldi, 950 sene kavimleri Din-i İslam'a davet ettiler. Tufan'dan sonra yine 250 sene yaşadılar. bu 950 sene Allah'ın elçisi olarak hizmet ettiler, 80 tenden fazlası Müslüman olmadı, o Peygamber-i Alişan bu azgın kavmi şeriata davet ettiler, o kişiler Nuh peygambere büyük sitemler kıldılar, Hazreti Nuh bir müddet sabır ettiler, o cahiller peygambere taş ve sopayla cevap vererek, yeter deyip kendi yollarına devam ettiler, Allah Teâlâ Nuh peygamberi korudu, Hazreti Nuh Allaha şöyle münacat etti: “İlahi, bu cahillerden kimse Müslüman olur mu?” “Olmaz” diye cevap geldi, yine münacat etti ki: “ey Allahım! Bu cahil kavmin kuşaklarından kimse müslümanlığı kabul eder mi?” Hazreti İzzet'den “bunların kuşaklarından hiç bir kişi müslüman olmaz” diye hitap geldi. Hazreti Nuh Aleyhisselam bu kavmin imanından çok üzüldü ve Allah'a dua etti ve Hak Taala hazreti Nuh'un duasını kabul ederek Tufan gönderip o kavmi helak etti. Rivayet edildiğine göre bir gün İblis aleyhillane peygamberin yanına gelip **(291=2b)** şöyle dedi: “ey Nebiyullah, büyük iş başardın, benim bütün evladım ve askerlerimi bir araya toplasam da bu kadar büyük iş yapamazdık”. Hazreti Nuh sordu ki: “hangi işi diyorsun?” Şeytan dedi ki: “dua ettin, bütün kâfirler cehenneme gittiler” Hazreti Nuh İblisten bu sözleri iştikten sonar “yaleyteni saberte ala izahum⁶⁴”,deyip üzüntüden çok inledi ve ağladı. Onun için Nuh denilmiştir.

Bir başka rivayette ise şöyle beyan edilmektedir, çirkin bir köpek gelip Hazreti Nuh'un önünde durdu. Peygamber dedi ki: “ey kabih, uzak dur”. Hazreti zülcelal bi intikal o köpeğe dil verdi. Köpek söyledi ki: “ey Nuh, yapabileceksen bundan daha güzelini yarat”, ve yine bir başka söyleyişe göre, o dilsiz köpek dedi ki, “ey Nuh, ayıbı bende mi arayacaksın veya yaradandan mı?”, köpekten bu sözleri işiten

⁶¹ Bu mısra Sankt Petersburg nüshasında yoktur.

⁶² Bu mısra Sankt Petersburg nüshasında yoktur.

⁶³ Hacı'nın aktarımında baştan buraya kadar verilmemiştir.

⁶⁴ keşki sabır edip dua etmeseydim, kavimim helak olmasaydı

peygamber, çok utandı gözyaşları döküldü ve tövbe etmekle meşgul oldu, onun için Nuh denilmiştir.

Söz gelimi, Kufe denilen şehrin bulunduğu yerde gemiye girdiler. Küfe'den Harem-i Muhterem'e ulaşarak yedi kere Mekke-i Muazzame'yi dolaştılar. Her canlıdan birer çift gemiye koydular, altı ay (290=3a) sonra Tufan gelip bastılar, gemi Cudi adlı dağın üzerinde durdu, Nuh aleyhisselam gemiden çıktı, Hazreti Nuh bir yerde yatıyordu, mübarek vücudu örtülmemiş açıkta kalmıştı, Ham geldi, babasını örtmedi, gülerek alay etti. Yafes aleyhisselam geldi, alçak gönüllülük kıldı hürmet bildirerek yanından geçti, ama babasının mübarek vücudunu örtmedi, Sam aleyhisselam geldi, alçak gönüllülükle babasının üzerini örttü, Hazreti Nuh hastalandı, Ham'ı batı diyarlarına gönderdi, Ham'ın soyundan siyah insanlar geldi, Habeş'e ve Zencibar'ın atası oldu, onun soyundan hiç peygamber gelmedi. Yafes örtmemişti, alçakgönüllü olduğu için soyundan peygamber gelmese de, büyük pâdişahlar meydana geldi. Sam aleyhisselam'ı kendisine varis etti, bütün peygamberler, ale'l-husus seyyid'ül-enbiya, sened-i esfiya Hazreti Muhammed Mustafa Sallahllahu aleyhi ve sellem onun soyundan gelmiştir. İran'ı hazreti Sam'a verip kendisine varis ettiler.

Zikr-i Hazreti Yafes ibni Nuh Aleyhissalatu ve sellem. Yafes Aleyhisselam'ı doğu memleketlerine gönderdi. Hazreti Yafes babasından kendisine yağmur duası öğretmesini arz etti, Hazreti Nuh dua ettiler, Hazreti Cebrail emin ism-i azam getirdi, o ism-i azamı Nuh aleyhisselam bir taş üzerine (289=3b) nakşederek, büyük oğlu Yafes'e verdi. dedi ki: “ne zaman ki, yağmur ve ya kara ihtiyacin olursa, bu taştaki ism-i azamı dile getirirsen dileğin gerçekleşir”⁶⁵. Hz. Nuh'un vatani Soka's-semanin(سوقالاثامانين) denilen şehir idi, Yafes aleyhisselam babasından izin alarak doğu tarafa doğru yola çıktı, bu taşın marifetinden yağmur hiç eksik olmadı.

Yafes doğu diyarına gidip sahraların birinde yerleşti, Allah Taala ona 11 oğul verdi, yer yüzünde Hazreti Nuh ile üç oğlunun ailesinden başka her kes helâk olmuştu, o yüzden Nuh aleyhisselamı Adem-i Sani dediler, Hazreti Yafes ilk evlenen insan oldu, 11 oğlunun adı sırayla: evvel Türk, ikinci Çin, Üçüncü Saklap, dördüncü Mensek,

⁶⁵ Türklere yada taşı denen bir taş var ve bununla yağmur yağdırdıklarına dair kayıtlar var. bkz. Hikmet TANYU, **Türklere Taşla İlgili İnançlar**, 41

beşinci Kumari, altıncı Rus, yedinci Halaç, sekizinci Hazar, dokuzuncu Gor, onuncu Sedsan, onbirinci Parec'tir⁶⁶.

Hazreti Yafes vefat etti, büyük oğlu Türk idi. Yafes'in yerine Türk geçti, Türk'e Yafes Oğlan dediler, ilk başta doğu diyarlarına pâdişah oldu, beş oğlu oldu, evvel Âlemçe, ikinci Tütek, üçüncü Çigil, dördüncü Lihar, beşinci İmlak.

Yafes Oğlan, mert, yiğit ve adil pâdişahı. 240 sene(288=4a) pâdişah olduktan sonra vefat etti. Halk bir araya gelerek Âlemçe'yi hakan seçtiler. Âlemçe Han ava çıktığında canı kebab istedi, etten kebab yaptı, yemek için eline aldığına, bir parçası yere düştü. Yerden alıp yedi, Allahtan o yer tuzlu yer idi, yediği etin tadının bambaşka güzel bir tat olduğunu fark etti, yemeğe tuz katmak ondan ortaya çıkmıştır.

Âlemçe Han halka refah, devletine zenginlik getirdi. Asker ve halkına asayişlik getirdi ve kalkındırdı. Âlemçe han vefat etti, oğlu Diba Kavi yerine han oldu, Diba Kavi han ile Çin ibni Yafes oğlu Maçin düşman oldular. Çin'in yaptığı şehre, Çin denildi. Maçin'in kurduğu şehre Maçin adı verildi. Çin-i Maçin meşhur oldu. Diba Kavi han Çin ve Maçin'i kendine tabi kıldı, Diba Kavi han dünyadan gitti, oğlu Küyük han yerine pâdişah oldu, çok büyük bir hakan oldu, Küyük han vefat etti, oğlu Âlemçe hanı bütün halk bir araya toplanarak hakanlık tahtına oturttu. Âlemçe Han'ın güzel huylu, dikbaşlı, heybetli, mert ve becerikli iki oğlu vardı. birinin adı Tatar, diğerinin ise Moğol idi. Âlemçe Han, topraklarının yarısını Moğol'a yarısını Tatar'a verdi. Âlemçe han vefat etti. Memleketin yarısına (286=5a)Tatar han pâdişah oldu, yarısına Moğol Han pâdişah oldu, Tatar hanın soyundan sekiz kişi pâdişahlık tahtına oturdu. Tatar han, Buka han, Âlemçe han, Altay han, Ordu Han, Baydu Han⁶⁷, İnis Han, Sevinç Han, Sevinç Han Tatarın soyundan gelenen son handır. Sevinç hanın döneminde her yerde fitne ve fasatlar çoğaldı, tedarik edemedi.

Zikri Moğol Han ibn Âlemçe Han⁶⁸. Moğol Han, Bahadır, heybetli, mert ve yiğit bir pâdişah idi. Devleti adaletle idare etmişti, halka ve yurda reffah getirmişti, dört

⁶⁶ Eserde bahsi geçen kavimler Asya kıtasındaki önemli milletlerdir. bkz. Ramazan ŞEŞEN, **İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri**,

⁶⁷ Baydu Hanın adı Hacı'nın aktarımında geçmemektedir.

⁶⁸ Hacı'nın çalışmasında metnin bu kısmı boş bırakılmıştır.

oğlu vardı: evvel Kara Han, ikinci Uz Han, üçüncü Kez Han, dördüncü Ong Han. Moğol vefat etti, Kara Han babası Moğol Han'ın tahtına varis oldu, Karakurum, Dertak ve Sertak denilen yerde sakin oldu, nüfus kalabalıklaştı. Allah Taala Karahan'a bir oğul verdi, acayip güzel yüzlü idi, üç⁶⁹ gece ve gündüz annesini emmedi. Üçüncü gecesini annesinin ruyasında dedi ki: “ey ana, sen Müslüman olmadığın müddetçe, ben seni hayatta emmem”. Annesi Karahandan gizliyerek müslüman oldu. Oğul süt emdi. Onlarda şöyle bir gelenek vardı ki, bir bebek doğduktan sonra bir yaşa gelmeden ona ad verilmiyordu, Kara Han oğlu bir yaşa doldurduktan sonra, büyük bir düğün töreniyle bütün teba ve ulusları davet etti. Her kes hazır iken, **(286=5a)** Kara Han oğluna ad koymakla uğraşırken, bu küçük bebeğe Aziz-ü Celle dil verdi, dedi ki: “benim adım Oğuz” olacaktır. Ordaki her kes çok şaşırıldı. Ona Oğuz adı verildi. Oğuz Han Allah dostu, dindar bir adam oldu. Oğuz Han derece-i sebiden mertebe-i rical'e yükseldikten⁷⁰ sonra Kara Han oğlu Oğuz Han'ı kardeşi Kez Han'ın kızıyla evlendirdi. O kız kâfir olduğu için, Oğuz Han onu istemedi, diğer kardeşi Ong Hanın kızını verdi, o hem kâfire olduğundan onu da istemedi.

Oğuz Han avdan dönünce başka bir amcası Uzhan'ın kızıyla görüştü, o kızla evlenmeye karar verdiler, bu hususta bir birine söz verdiler, İslam'ı kabul etti, babasına söyledi, Uz Han'ın kızıyla evlendi, o kızla anlaştı. Bir gün Oğuz Han ava çıkmıştı. Daha önce Oğuz Hanla evlendirilen hatunlar Oğuz Han ve onun karısının Müslüman olduğunu Kara Han'a söyledi. Kara Han bilmiyordu, oğlu Oğuz Han'ın üzerine asker göndermeye hazırlanırken, Oğuz Hanın müslüman hatunu Oğuz Han'a haber gönderdi. Oğuz Han da buna karşı hazırlığını yaptı, Karahan geldi, büyük bir savaş oldu. Allah Taalanın kudreti ve kaderiyle Oğuz Han zeref kazandı, Kara Han savaşta bertaraf oldu, bütün teba Oğuz Han'a tabi oldu.

(285=5b) Oğuz Han dinine ve imanına bağlı, adaletili ve akil, yiğit ve yetenekli bir pâdişahı, bazı aymaklar onun zamanında peyda oldular. Örneğin, Uygur, Kankıl, Karluk, Halaç, Kıpçak.

⁶⁹ Üç kelimesi Hacı'nın aktarımında geçmemektedir.

⁷⁰ Olgunlaştıktan sonra, ergenlik dönemine geldikten sonra

Şöyle rivayet ediliyor ki, Oğuz Han İtburak adlı bir bey üstünden zafer kazandı, İtburak'a bağlı bir kadın hamileydi, içi boş bir ağacın içine saklanarak orada çocuğunu doğurdu. eşi savaşta ölmüştü, Oğuz Han bu kadınla bebeğini gördü, onlara merhamet ederek onların yaşamasına izin verdi, bu bebeğe Kıpçak adı verildi, içi boş puşide ağaca "Kıpçak" demişlerdir.

Oğuz Han 70 sene bütün Moğolistan, Türkistan ve Hitay'a hükümlanlık etti, Ceyhun nehrinin bu tarafı Buhara, Semerkand başta olmak üzere bütün memleketlere egemenlik etti. Hak Subhani ve Taala ona altı oğul verdi, evvel Gün Han, ikinci Ay Han, üçüncü Yıldız Han, dördüncü Gök Han, beşinci Teniz Han, altıncı Tak Han'dır. Oğuz Han'ın altı oğlu ava çıktı. Bir yay, üç altın ok bulup babasına getirdi. O yayı büyük oğluna verdi, yay verilen büyük oğlana Bozok lakabı verildi. Ok verilen oğlana Üçok lakabı verildi, (284=6a), Bozok'un makamını Üçok'tan daha yüksek yaptılar. Dedi ki: "Yay demek pâdişah demektir, Ok demek ise elçi demektir". Oğuz Han anarellahu burhanehu vefat etti. Büyük oğlu Gün Han babasının tahtında oturdu.

Gün Han çok adaletli ve merhametli bir pâdişahi, yetmiş sene devleti huzur içinde yönetti ve Hakkın rahmetine kavuştu, sonra kardeşi Ay Han tahtta oturdu, yurdu ve halkı zengin etti. Ay Han vefat ettikten sonra, kardeşi Yıldız Hanı halk hakan seçtiler, kısa müddet sonra vefat etti, onun yerine oğlu Menkli tahta oturdu. Menkli han da çok adaletli ve mert bir handı, vefat etti. Yerine oğlu Tengiz Han pâdişah oldu, Tengiz Han Muhteşem bir pâdişahi, 110 sene pâdişahlık yaptıktan sonra vefat etti, onun vasiyeti üzerine oğlu İl Han'ı pâdişahlık tahtına oturtular, İl Han kahraman, mert ve yiğit Bahadır bir handı.

Tatar'ın son pâdişahi Sevinç han, Tur ibni Feridun'dan medet umarak asker istedi ve bu askerlerle İl Han'ın üzerine sefer etti, Sevinç han zafer kazandı, İl Han'ın oğlu Kıyas, amcasının oğlu Tokuz ve iki kadın olmak üzere dört kişiden gayri her kes öldü, (283=6b)bu dört kişi ölmüş gibi yatarak onlardan kurtuldu ve gece karanlığından istifade ederek ata binip kaçtılar, bir dereye varıp orada yaşadılar, orada meyveler boldu o dereye Ergenekon denildi, Allah Taala onların kuşaklarına

bereket verdi, onların nüfusu kalabalıklaşınca o dereden beraber çıkarak Tatar kavmiyle savaştılar ve onları yenerek, kadim yurtlarına ayak bastılar.

Yıldız ibni Menkli han ibni Timur Taş ibni Kıyası han seçtiler. Yıldızhan vefat etti. Oğlu Çobine'yi babasının vasiyeti üzerine hanlık tahtına oturtular. Çobine Han soyundan bir kız dünyaya geldi, Alankuva adını verdiler, pâdişah Çobine Alankuvayı amcazadesi Dubun Bayan'a verdi, Dubun Bayandan iki çocuk doğurdu, Dubun Bayan genç yaşta vefat etti. Alankuva pâdişah oldu, iffetli olduğu için meşhur oldu. Bir gecesı evin çatısından bir ışık girdi, bu ışık Alankuva'nın ağızından içine girdi, Alankuva hamile oldu, her gece bu ışık o ak evin çatısından girip yine geri çıkıyordu. Alankuvayı gören insanlar ona sitem kıldılar. Alankuva büyük bir kurultay yaptı, bütün tebasını bu kurultaya davet etti, yemekten sonra Alankuva konuşmaya başladı. Gelen büyükler Alankuva'ya dedi ki: "Ey, Alankuva, eskiden hep iffetli ve temizdin, seni kötülüklerden uzak(282=7a) biliyorduk, kocan olmaksızın nasıl hamile oldun?". Alankuva onlara dedi ki: "sizin şüpheniz doğrudur, ben küçüklüğümden beri iffetli ve temiz büyüdüm, şimdi ben niye kötü iş yapıyorum! Bir kaç gece benim evimde konaklayın, Allah Taala benim halimi sizlere aşikare etsin!". Her kavimden bir kaç güvenilir kişi seçilip Alankuva'nın evinde kaldılar, evin çatısından giren ışık, Alankuva'ya yaklaşarak adeta saygı gösterdi ve yine evden dışarı çıktı, Alankuva büyüklerle dedi ki: "bu ışık ilk geldiğinde içime girdi, şu ışıktan hamile oldum". Bütün büyükler bu sırdan haberdar oldu ve Alankuva'dan özür dileyerek dağıldılar.

Dokuz ay geçti, Alankuva üç erkek bebek doğurdu, büyük oğlana Bukun Kankı adı verildi, ikincisine Bostan Salcı adı verildi. Bukun Kankı'nın soyundan Kafın kavmi meydana geldi. Bostan Salcının soyundan Salçıyob kavmi meydana geldi. Küçük oğluna Ebu Zincir Kaan adı verildi. Alankuva'nın çocuğu Ebu Zincir Kaan ise bütün hanların babası, pâdişahların sultanıdır.

Ebu Zincir Kaan'ın soyundan Cengiz Han ve Nirun geldi, Nirun'un anlamı "Temiz karından vücuda gelmek" demektir. "Herşeyden Nirunun itibari ziyade olur" demişler.

(281=7b)Ebu Zincir Kaan Sadağını güneşin zerresine asarsa durur idi. Ebu Zincir Kaan çok ihtişamlı ve mert bir pâdişahı. Bütün ulusu ve vilayetleri kendi idaresi altına almıştı. Emir Ebu Muslim Mervezi ile çağdaş dönemde yaşamıştı, adını çok işitmişti, onun pehlavan bir yiğit olduğunu duyduğunda çok görüşmek istemişti, görüşmek istedi, ancak mesafesi uzun olduğundan görüşemedi, mülakat edemedi. Ebu Zincir Kaan'a ecel yetti, dünyada iki oğul bırakmıştı, büyüğünün adı Buka Han, küçüğünün ise Toka Han idi.

Cengiz Han ise Buka Han'ın soyundan gelmiştir, Bukahan adaletli ve Bahadır hakandı, memlekete asayış, yurda huzur getirdi. Bukahan öbür dünyaya sefer etti. yerine oğlu Dotum Metin han oldu. Dotum Metin'in hatununun adı Munulun idi, Munulun Hatundan dokuz oğlu oldu, Dotum Han çok genç vefat etti, Monulun hatun, zeki bir bayandı, oğullarını yetiştirmekle ve Moğol halkını yönetmekle meşgul oldu, o devleti adaletle yönettiği için halk zenginleşti, Munulun'un hazinesi dolmuş, devleti zenginleşmişti, Celayır kavmi gelip onun himayesine girmek istedi. Onlar aç idiler, dağ soğanı kazıp yediler. Munulun onların dağ soğanı yemesini yasakladı ve oğlanlarının at koşturup oynayacağı yerlere (280=8a)zarar vermeyin dedi. Onlar Munulun'un bu sözü üzerine ona husumet besledi. Munulun'u sekiz oğluyla beraber katletti, küçük oğlu Kaydu Han evlenmek için başka bir yere gitmişti, sağ kaldı, bütün halk bir araya gelip Kaydu Han'ı hakan yaptılar. Kaydu Han da çok Bahadır ve yiğit bir han oldu. Celayır kavmi üzerine çeri gönderdi. Celayırların büyüklerini öldürdü, geri kalanlarının kul köle etti.

Kaydu Hanın üç oğlu vardı, büyüğü Bay Senkur. İkincisi Çer Felenkum olup Tayciyut kavmi onun soyundan gelmiştir. Üçüncüsü Çarçin olup Sanciyut kavmi onun soyundandır. Kaydu Han vefat etti. Halkın temami bir araya gelerek kurultay yaptı ve büyük oğlu Senkur'u hakan seçti. Eski Moğollar bir araya toplanmaya kurultay derler. Bay Senkur Han devleti adaletle yönetti. Oğlu Tümene⁷¹ Han'ı Veliht tayın etti. Bay Senkur Han vefat etti. Oğlu Tumane Han pâdişah oldu. Birçok yeri kendi topraklarına kattı.

⁷¹ Tümen-Tübegan-Tumen, bkz. Anonim, **Moğolların Gizli Tarihi**, Trk.çev. Ahmet Temir, 273

Tumane Han adaletli, heybetli ve akıllı, müneccimliği bilen bir pâdişahı. Tanrı Taala ona dokuz oğul çocuk verdi. En büyüğünün adı Caksu olup Bahşi diye de anılmıştır, Evrut ve Yonakin kavimleri onun soyundan gelmiştir. İkincisi Barım olup Şirbuka kavmi onun soyundan gelmiştir. Üçüncüsü Kaçuli olup Barlas kavmi onun soyundan gelmiştir. Dördüncüsü Sim Kaciyun olup Hürkin kavmi onun soyundan gelmiştir. Beşinci (279=8b) Bat Kelki olup Bodaat vileyeti onun soyundan gelenlerindir. Altıncısı Kubil Han olup üçüncü kuşak nesli Cengiz Han'dir. Yedincisi Odur Bayan olup Çuras vilayeti onun soyundan gelenlerindir. Sekizinci Bolcer olup Doklan kavmi yani Duğlatlar onun soyundan gelmiştir. Dokuzuncu Hitay ona Cuci Baku adı da verilmiş olup Sibut Kavmi onun soyundan gelir. Tomne Han vefat ettikten sonra halk bir araya gelip Kubil Han'ı hakan seçti. Tomne Han hayattayken büyük kurultay yaparak, Kubil Han'ı veliaht ilan etmişti, abi kardeşlerinin onun idaresini kabul etmesini istemişti. Kubil Han'a Kim senin hakimiyetini kabul ederek, sana bağlı olduğunu bildirirse, sana saygı ve hürmet gösterirse, abi kardeşlerine de aynı saygı ve hürmeti göstereyim diye emretmişti. Kubil Han, yiğit ve kahraman, kuvvetli ve mert bir pâdişah oldu. Hitay Han'ı Altay Han'ın elçilerini öldürerek düşman oldu. Kubil Han vefat etti, geride altı oğlu kaldı, büyüğü Evkin Birtak, ikinci Kutle Kağan, üçüncü Bertan Bahadır olup Cengiz Han'ın dedesidir, dördüncü Kutuktu Munke. Beşinci Kedan Bahadır. Altıncı Tudan Ötçekin. Kubil Han vefat etti. Altay Han, Hitay üzerine sefer edip onları yenerek birçok ganimet ele geçirip geri geldi. Futle Kağan vefat etti. Kardeşi Bertan Bahadiri bütün halk kurultay yapıp han seçti. (278=9a) Çok yiğit ve kahraman olduğundan, Atamani Bahadır adı verildi.

Tomne Han Cengiz Han'ın dördüncü dedesidir, Moğol dilinde dördüncü ecdadına Budatu deniliyor. Kubil Han Cengiz Han'ın üçüncü dedesidir, Moğolca üçüncü ecdadına İlinçik diyorlar. Bertan Bahadır Cengiz Han'ın dedesidir, Moğol dilinde babasına Ebuke diyorlar. Bertan Bahadır'ın büyük hatunun adı Sevingil Kocin olup Yarkut vilayetindedir, bu hatundan dört oğlu vardı. evvel Monkder Kitan, onun çok sayıda oğlanları vardır, Bu oğlanlar Cengiz Han destanında Beyan edilecektir.

İkincisi oğlu Nikon Taşı'dır ki, Niyron kavmi onun soyundan gelmektedir⁷². Üçüncü oğlu Yesügey Bahadır, Cengiz Han'ın babasıdır.

Güzel Alankuva şöyle dedi: “Büyük Çadırın çatısından bir ışık girerek yanıma geldi, bakınca gözüme şöyle gözüktü, ışığın içinde şehla gözlü bir erkek geliyor, çok şaşırdım, bazen bu erkek görünür bazen kaybolurdu”. Alankuva Cengiz Han'ın sekizinci ecdadıdır. Yesügey Bahadır, kuvvetli, vücudu heybetli, geniş yüzlü birisiydi, sarışın, mavi gözlüydü, çok yakışıklı adamdı, Cengiz Han'ın babasıdır. Dördüncü oğlu Daritaydır. Ötçekin Bahadır vefat etti.

Destan-i Yesügey Bahadır ibni Bertan Bahadır ibni Kubil Han⁷³. **(277=9b)**Yesügey Cengiz Han'ın babasıdır. Moğol diliyle babaya İçke demişler. Bütün kardeşleri ve Moğol halkı Yesügey'i han seçti. Yesügey çok kahraman ve yiğit bir liderdi. Hitaylarla savaştı ve onları yendi. Altay Han'ın birçok şehrini geri aldı. Tatar kavmiyle savaştı ve onları da yendi, Yesügey Bahadır'in ünü bütün doğu halkı arasında duyuldu, birçok vilayet ona tabi oldu.

Tarih 540 Domuz yılıydı.⁷⁴ Cengiz Han doğdu, Ulun İke adlı büyük hatun dört oğul doğurdu. Büyüğünün adı Timuçin olup tarihteki Cengiz Han işte bu Timuçin'dir. İkincisi Cuci Kısar, çok kuvvetli mert ve yiğit birisiydi. Üçüncüsü Kaciyut, ama genç vefat etti, onun oğlu İlçida Noyan çok meşhur oldu. Cengiz Han ve Ögedey Han, İlçida'yı çok severlerdi, ona saygı gösterirlerdi. Dördüncü Temüke Ötçekin. Beşinci Bilge Tay Noyan, bunlar hakkındaki olayları Cengiz Han destsında beyan edilecektir. Yesügey Bahadır Ong Han ile arkadaş idiler, çok genç yaşta vefat etti. Timuçin 13 yaşında babsız kaldı.

Destan-ı Kaan Cihangir Cengiz Han ibni Yesügey Bahadır⁷⁵. İbni Beytan Bahadır şöyle diyor ki, tanrı Taala kudret kamilesiyle, bir kulunu cihandar ve şevket sahibi olarak yaratmıştır. O kuluna çok sayıda bela ve zahmetler göndermiştir. Bu bela ve zahmetlerin **(276=10a)**çok olması ona tecrübe kazandırmıştır, devletin

⁷² Moğol Boylarıyla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Zühal ÖLMEZ, **Şecere-i Türk'e Göre Moğol Boyları**,

⁷³ Hacı aktarımında bu cümlenin okuduğu elyazmada olmadığını ifade etmiştir.

⁷⁴ Yıl ismi oniki hayvanlı Türk takvimidir, yıl hesabı hicri takvimidir.

⁷⁵ Hacı aktarımında bu cümlenin elindeki kaşgar nüshasında olmadığını ifade etmiştir.

değerini ve kıymetini bilsin istenmiştir, bela ve zahmet içinde kalan kulların hallerinden haberdar olsun istenmiştir.

Yesügey Bahadır birçok vileyeti ve kavmi kendine tabi kıldı, Teyciyut, Tatar, Nirun kavimlerinin hepisini kendine bağladı. Cengiz Han 13 yaşındaydı, Yesügeysiz kaldı, bütün kabile ve boylar bir birine muhalif oldu ve düşmanlaştılar. Timuçin'in annesi Ulun İke akil ve zeki bir bayandı, Çocuklarını yetiştirmeye özen gösterdi ve hakimiyeti ele aldı. Fakat Cengiz Han'ın akrabaları Cengiz Han'ı zor günlerde bırakarak büyük zahmetler çekti. **Beyit:**

Devletdebesi dost cihetmend toludur.

Devlet yanaçe barçesi düşmand boladur⁷⁶

Ulun İke lütf-u ihsan ile onları incitmemeye çalıştı, fakat bu cahiller, Cengiz Han ile Ulun İken'in yaptıkları bütün iyiliklere rağmen, onlara düşman oldu. Yesügey Bahadır Tatar kavmini yenerek, töresini⁷⁷ öldürdü, adı Timuçin Erke idi. Yesügey bu savaştan döndüğünde hatunu oğul doğurdu. Yeni doğan oğluna Timuçin adını verdi, 13 yaşında babası Yesügey Bahadırdan yetim kaldı, yirmi sekiz yıl içinde Timuçin'in başına ne belalar geldi. Tutsak oldu, **(275=10b)**mahkûm oldu, tanrı onu ölümden sakladı.

O dönemde Kereyi't'in töresi Ong Han'dan daha güçlü bir pâdişah yoktu. Yesügey Bahadır ile dosttu. Timuçin Ong han'ın yanına gitti. Ong Han ona kendi çocuğu gibi davrandı ve ona yakışır bir şekilde hizmetini kıldı, bütün tehlikelerden korudu. Ong Han'ın oğlu Sengün, Timuçini kıskanarak, babasına kötü göstermeye çalıştı. Ong Han yaşlanınca, onun saltanatı oğlu Sengüne kaldı. Sengün Timuçin'e suikast düzenlemek amacıyla beyleriyle anlaştı. Bir beyi hatununa Sengün Timuçin'in üzerine saldırı düzenleyecek diye söyleyiverdi. Timuçin'in yanından iki küçük çocuk, bu beyin evine süt getirmişti, bunları işitti ve gidip Timuçin'e söyledi. Timuçin bütün çadırları topladı ve boş bırakarak dağa çıktı. Ong Hanın oğlu Sengün ordusuyla Timuçin'in otağının bulunduğu yere gitti, baktı ki, her yer bomboş, Ong Han utana

⁷⁶Çevi: Devlet elinde olunca tarafdarların artar, şans elden gidince her kes düşnam olur.

⁷⁷ Lider, Başkan

sıkıla oğlunun arkasından geldi, Cengiz Han'ın yanına gitti. Büyük bir çarpışma oldu, gece olunca her iki taraf geri çekildi. Cengiz Han geri geldiği yere ateş yakarak yoluna devam etti, Balcune adlı çeşme yanına gelip burda dinlendi.

Ong Han geri döndü, Cengiz han savaşa katılanları ödüllendirdi. (274=11a)4300 kişiydiler. Sengünle Ong Hanın suikast düzenleyeceğini haber veren o iki çocuğu Darhan mertebesine yükseltti. Cengiz Han'ın kardeşi Cuci Kısar'ı Ong Han'ın askerleri tutsak etmişlerdi. Cengiz Han, Ong Han'a Cuci Kasar'ın elçisi olarak adam gönderdi ve dedi ki, Çuras vilayetinden Kalbudar adlı han babama arz oluna ki, ailemdikleri askerler tutsak aldılar, ağabeyim Timuçin'i bulamadım, uzaklara kaçmış, benim ailemdikleri bana geri verirseniz, can tende olduğu müddetçe, sizin hizmetinizde olup, canımı feda edeceğim. Elçinin söyledikleri Ong Han için de çok iyi bir haber oldu ve hemen inandı. Cengiz Han, elçinin arkasından asker göndermeye hazırlandı. Ong Han Cengiz uzakta diye gafil davrandı. Beklenmedik bir saldırı ona doğru geliyordu.

Büyük bir savaş oldu. Cengiz Han zafer kazandı. Ong Han Tayan Han'a sığınmak için oraya gitti, vardığında Tayan Han'ın iki görevlisi orada bekçilik yapıyordu. Birinin adı Kori Basocu. Başka birinin adı Tatik Sal idi. Onlar Ong Han'ı öldürüp başını kopararak Tayan Han'a götürdü. Oğlu Sengün kaçtı. Tayan Han bu iki bekçisine çok kızdı, dedi ki: Ong han büyük bir pâdişahi, öldürmemek gerekirdi, (273=11b)çok kötü oldu. Ong Han'ın kesilmiş başını gümüşle kaplatarak, bir müddet tahtın üzerine koydu. Sengün kaçınca geçtiği yerlerde zorbalık yaptı, birçok yeri yağmaladı, Sengün'ü Kılıç Kara adlı bir Bey öldürdü, Tibetle Hoten arasındaki topraklara egemenlik yapan bu ünlü Keremet devleti yıkılmış oldu. Bütün vilayetin ulusları kurultay yapıp, Cenngiz adını verip Timuçin'i hakan ilan etti, dokuz payeli tuğ götürdüler ve bundan sonra Timuçin demesin, Cengiz Han desinle dediler. Ong Han'a tabi bazı kavimler Cengiz Han'a bazılarıysa Naymanların hanı Tayan Han'a sığındı. Tayan Han'a sığınan Ong Han'ın adamları onu kışkırtarak Cengiz Han'ın üzerine asker göndermek için ikna etti.

Bu haber Cengiz Han'a ulaştı ve Cengiz Han önce sefere çıktı. Çuras beldesinin beyi Camuka, Cecan Merkit Beyi Toka bey, Kerayit Beyi Elin Tayşi ve yine birçok Beylik Tayan Han'ın tarafını tuttular. Bu savaş Tayan Han için büyük bir darbe oldu, dayanamayıp bir yere kaçtı, fakat Ong Han'ın tarafından onlara katılanlar bu durumda Tayan Han'ı bırakıp kaçtı. Tayan Han'ın durumu kötüleşip yatağa düştü. Onun Kuri Basuçu adlı bir büyük veziri vardı, bundan başka büyük vezirlerinden üç kişi daha vardı. (272=12a) baktı ki, han yatıyormuş, Vezirin bir tanesi, Bir söz söyleyeyim, kalkın savaşalım, fitneyi başlatanlar kaçtı, yatıp ölünce savaşarak ölelim, dedi. Kuri Basuçu Tayan Han'a dedi ki, Ey Han, düşman baş kesmeye geldi, kalkmak lazım. Tayan Han'dan yanıt alamadı. Kuri Basuçu diğer vezirlere dedi ki, benim bir sözüm var, söyleyim, gayret etsin kalksın, Han'a dedi ki, ey han! Sevgilin Korbasun süslenmiş gelmiş, sana intizardır, bu kez de pâdişah hiç kımıldamadı. Kuri Basuçu ağlayarak dedi ki, ey vezirler, elinden gelseydi, han hareket ederdi, onun cesedini gördükten sonra bir hareket edelim, onlar savaş hazırlıklarını yaptılar, Cengiz Han adam gönderdi şu mesajı verdi, yediğiniz tuzun hakkını verdiniz, şimdi gelin bana katılın, Tayan Han'dan daha iyi bakacağım size. Bu beyler sitemle şöyle dedi, Tayan Han'dan geri kalacağımıza bin kere ölmek bizim için daha iyidir, savaşarak öldüler.

Cengiz Han kardeşlerine ve bütün tebalarına dedi ki, eğer bir kişinin bu kadar samimi ve sadik savaşçıları varsa, düşmanından hiç korkar mı? Tayan Han Nayman'ı yenip onun topraklarına egemen oldu. Yine bütün teba kurultay yaparak tekrar "Cengiz Han" adını vererek han ilan ettiler. Cengiz Han'ın ünü dört bir yana yayıldı. Ama her an fitne olabilirdi. Tayan Han'ın bir kardeşi vardı, adı Buyruk Han idi. Ona sığındı, (271=12b) halkının çoğu Cengiz Han'a sığınarak, onun himayesine girdi, Tayan Han bertaraf oldu. Ünlü Cengiz Han Merkit üzerine asker sevketti, Merkitin lideri Tokabey kaçıp Buyruk'a sığındı. Buyruk Han Tayan Han'ın kardeşi idi, ama kendince Han idi. Ong Han Merkit'i ve Tayan Han Nayman'ı sebep göstererek, Cengiz Han ile düşman olan vilayet ve kavimler Buyruk Han'a katıldı. Mekriyet vilayetinin büyüğü Dayransun adlı kişi, kızı Kulan Hatun'u Cengiz Han'a vermek için 18000 kişiyle beraber onu karşılamaya geldi. Cengiz Han aslında bu kavmin üzerine asker bırakarak, Buyruk'un üzerine gitmeyi düşünüyordu. Tangutlar düşman

oldu diye haber geldi. Tangut'un bir başka adı Kaşın'dır. Töresinin adı Şedirku, 15 lek⁷⁸ askeri vardır. Cengiz Han Borgul Noyan, Cimtai ve Burungar'ın⁷⁹ askerlerini gönderdi. Bu askerler iki büyük şehri ele geçirdi. Birinin adı Libki, diğerinin adı Kelengluşi idi, Şedirku'yu diri ele geçirerek geri döndüler. Buyruk'u yakalamak için asker gönderildi.

Cengiz Han'a tanrı Taala yar oldu, Buyruk Han avdaydı. **(270=13a)**Cengiz Han'ın askerleri onu yakaladı. Cengiz Han, Buyruk'un bütün topraklarını ve kavimlerini ele geçirdi. Toka bey, Merkit Tayan Han'ın oğlu İrtiş sahiline kaçtı. Cengiz Han Toka bey Merkit ile Küçlük'ü ele geçirmek için asker sevketti. Tam bu sıralarda Kırgızlar elçi göndererek itaat edeceğini bildirdi, beyaz renkli şahin başta olmak üzere çok sayıda kıymetli hediyeler getirdi. Cengiz Han da Kırgız elçilerini uygun bir şekilde ağırlayarak geri gönderdi. İrtiş'i takip ederek Oyrat kavminin üzerine giderken, Oyrat kavminin büyüğü Kutuk bey çok sayıda hediyeler alarak karşılamaya geldi. Cengiz Han'ı Toka beyle Küçlük'e götürdü, büyük bir savaş ortaya çıktı, Toka bey öldü, Küçlük kaçtı. Toka beyle Küçlük'ün toprakları ele geçirildi.

O dönemde Türkistan Kara Hitay'ın elindeydi. Kara Hitay'ın pâdişahının adı Gur Han idi. Bölgedeki en büyük pâdişah oydu. Gur Han'ın pay-i tahtı Balasagundu, daha sonra Moğollar Almalık adını verdi. Uygurların töresi İdikut, Gör Hana büyük miktarda vergi ödüyüyordu. İdikut, Cengiz Han'ın ünü ve büyüklüğünü işitti. Gur Han'ın bölgeye tayin ettiği görevlisini öldürüp **(269=13b)**Cengiz Hana bağlı olduğunu bildirdi, Gur Han'ın öldürüldüğü görevlisinin adı Şukem idi. Harezmi pâdişahi Sultan Mahmud Gur Han'a 30000 Miskal⁸⁰ altın ödüyordu. Semerkand pâdişahi Afrasyap soyundan gelen sultan Osman Gur Han'a çok miktarda vergi ödüyordu. Gur Han döneminin çok büyük bir pâdişahıydı. Dokuz yaşından pâdişah olmuştu. 95 sene pâdişahlık yaptı. Küçlük Han Gur Han'ın yanına geldi. Küçlük dışarıda bekledi ve bir habercisini Küçlük adıyla içere yolladı. Gur han'ın büyük hatunu Küçlük'ü tanıyordu, Gur han'a Pâdişahım dışardaki beklemekte olan içerde

⁷⁸ Yüz bin (100.000).

⁷⁹ Orduda sağ kol kuvvetler.

⁸⁰ (a uzun) (i. A.). Bir buçuk dirhemlik eski bir ölçü ki, kıymetli taşlar vesaire için de kullanılır. Sözlük için bkz. <http://www.nedirsor.com/>

oturur olabilir mi diye, Küçlük'ü içeri aldı. Gör Han'ın Kuysu Hatundan bir kızı vardı. o kız Küçlük Han'a aşk oldu, Küçlük Han çok yakışıklıydı, Gör Han kızını Küçlük Han'a verdi.

Kısacası, Cengiz Han Hitay üzerine sefer etti, Altay Hanı, Hitay Hanı bir sürü hediye ile beraber kızlarını Cengiz Han'a vermek zorunda kaldı. Cengiz Han Hitay'in Nemking ve Çengdu şehirlerini aldı ve Altay Handan büyük miktarda vergi alarak döndü. Küçlük, kendi derdini Gör Han'a anlatmak için şöyle dedi benim halkım, İdikutların topraklarında ve Beşbalık hududunda perişan olmuş durumdadırlar, Cengiz Han Hitaylerle uğraşiyor, ben gidip halkımı toplayıp, hizmetiniz için huzurunuzza getiriyim. (268=14a)Gör Han mert ve zengiz idi, Gör Han da düşünmeden tamam dedi.

Sultan Mahmut Harezmsah çok zor durumda kaldı, Hazinesi boşald, kâfir Gur han'a vergi ödemek ağır bir yük haline geldi. Küçlük'e elçi gönderdi dedi ki, batıda ben Han olayım, doğuda Küçlük Han olsun, eğer önce ben galip gelip Gur Han'ı ele geçirsem Gur Han'ın vilayetinden Alamalık'a kadar olan topraklar benim olsun. Eğer Küçlük önce ele geçirse Fakit Hocend'e kadar olan topraklar Küçlük'ün olsun. Öyle ki, Gör Han hasta olmuş. Doğu taraftaki subayları Cengiz Han tarafına geçti diye bahane eden Küçlük, Gur Han'ın üzerine saldırmaya geldi, Gur Han okcu askerleriyle savunmaya geçti, Gur Han savaşı kazandı. Küçlük tekrar saldırdı, Gör Han gafil avlandı.

Küçlük son savaşta zafer kazandı Gur Han'ın memleketini ele geçirdi, bu yenilgiden üzüntüye boğulan Gör Han 106 yaşında vefat etti, Gur Han vefat ederken, Küçlük Kara Hitay'in memleketini aldı. Zulüm yapmaya başladı, Allah'ın kulları dua ettiler. Müslümanların duası kabul oldu. Cengiz Han Hitay seferini bitirdi. Küçlük Cengiz Han'dan korkarak Beşbalık ile Kuça'ya geldi, dört sene Kuça'da kaldı. Cengiz Han Hitay'i ve Tangut'a sefer düzenledi. (267=14b)Küçlük Kuça'dan kaçtı, Kaşgara geldi. Cengiz Han'a Şiderku Tangut Beyi yine düşman olmuş diye haber geldi, Cengiz Han yine ona odaklandı.

Hiç merhamet sahibi olmayan bu Küçlük Hoten şehrine geldi ve “bütün bilgin, imam ve memleket büyükleri karşıma gelsin” diye hitap etti. 3000’den fazla imam ve bilgin kişi hazır oldu, bütün ulemaların başı olan, Hazreti İmam soyundan gelen Muhammed Hotenî kaddese sırrehu da geldiler. Kâfir hem fasık Küçlük dedi ki, iki şart söyleyeceğim ikisinden birisini yapmanız lazım, ya put’a tapımacaksınız, ya da Hiristiyan olacaksınız, bu ikisinden birini yapmazsanız her gün size işkence ederek teker teker öldüreceğim, her kim bir şey tartışacaksa hiç çekilmeden benim önümde tartışın. Hazreti İmam Alaüddin Muhammed Hotenî kaddese sırrehu da oradaydı, Hakkın rahmetine kavuşmaya karar verdi, şehadet şerbeti içmek için yerinden kalktı ve Küçlük’ün karşısına gelip oturdu, o gühankar kâfirle münazaraya giriştiler. Hak batil üzerinden galip geldi. Hazreti İmam Alaüddin Muhammed Hotenî kaddese sırrehu Küçlük’ü susturdu, utanmaz Küçlük, Hazreti Muhammed(s.a.v) hakkında hakaret içeren cümleleri kullandı. Hazreti İmam Alaüddin Muhammed Hotenî kaddese sırrehu Küçlük’ün yüzüne tükürdü. Küçlük Hazreti İmam’ı yakalatıp çarmıh’a gerdi ve işkence ederek öldürdü. Diğer imamları medreselerin önünde çarmıha gererek öldürdü, İmam şöyle vasiyet etti, (266=15a)ey Müslümanlar, sabredin, dünyanın azabı geçicidir, ahiret azabından korkunuz! Din-i Muhammed sallallahu aleyhi vesellem’den geri dönmeyiniz.

Küçlük Hazreti İmam Alaüddin Hotenî başta olmak üzere üçbin’den fazla ulema ve imamı katletti. Bu haber Cengiz Han’a ulaştı. Küçlük’ü yok etmek için Cebe Noyan’ı ordusuyula gönderdi. Bu sıralar Küçlük Kaşgar’daydı. Müslümanlar onu istemiyordu. Cebe Noyan’ın kendisine doğru geldiğini öğrenen Küçlük hemen kaçtı. Cebe Noyan Sarığ Kol nehri havzasında Küçlük’ü yakalayıp öldürdü. Cebe Noyan dedi ki, her kes kendi inancı ve geleneğini devam ettirme hakkına sahiptir, kimse kimseye müdahale etmesin.

Küçlük din-i şeriat ve Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi vesellem’e karşı geldi ve çok kısa zamanda hayatı son buldu, her kim bunu yaparsa aynı şey olavaktır, kıyamete kadar bu böyle olacaktır. Yine her kim olursa olsun takva-i Şeriyye’ye uygun iş yaparsa Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi vesellem’in mucizesiyle uzun ömüre ve zenginliğe sahip olacaktır.

Söz konusu, Cengiz Han bütün doğu ülkelerine hâkim oldu, yani Hitay memleketi, Almalık, Uygur memleketi, Tatar memleketi, Kara Hitay ve Karakurum'dan ta Kaşgar yöresine kadar Cengiz Han'ın egemenliği altına geçti.

Cengiz Han ile Harezmsah Arasındaki Kavga, Cengiz Han'ın Turan ve İran'ı Alması, Harezmsah'ın Akıbeti. Buhara ve Semerkand'dan üç tüccar Cengiz Han'ın (265=15b) otağının bulunduğu Karakurum'a geldi, kumaşlarına yüksek fiyat söyledi. Cengiz Han bu tüccarları kendi hazinesinine dave etti ve dedi ki, bu tüccarlar bizi sahralı, hiç kumaş görmemiş sandılar, o yüzden hazinemi görmelerini istedim, gördünüz mü?! Burada her tür kumaş vardır. Yine tüccarlara buyurdu ki, Kumaşlarınızı yüksek fiyatta satın.

Tüccarlar fiyatı yükseltmek istemedi, Hazreti pâdişah için getirdik dediler, Cengiz Han da sevindi, Çotur'a Altın Balış, Boz'a Gümüş Balış verilmesini istedi, bazı tarihçilere göre her balış beşyüz miskala eşittir⁸¹.

Cengiz Han, bütün Moğolistan ve Türkistan toprakları, Hitay ve Kara Hitay bana baş eğdiler, İran ve bazı Turan toprakları Muhammed Harezmsahın elindedir. Biz iyi olursak, arada elçi gidip gelse, memleket gelişir, orda olmayan malları burdan, burda olmayanları ordan alarak iyi ilişki kuralım diye üç kişiyi elçi olarak görevlendirdi. Birinin adı Mahmud Harezmî, birinin adı Ali Hace Buharî, diğzerinin adı Yusuf Otrarî idi. Bu üç kişiyi gelen tüccarlara kattı. Şehzadelere ve vezirlerine dedi ki, tüccar gönderiniz. Kıymetli şeyler getirsinler. Böylece Cengiz Han 450 kişilik bir grubu gelen tüccarlarla beraber Otrar'a gönderdi. (264=16a)Tüccarlar Otrar'a ulaştı. Otrar'ın töresi İnalçık adlı sultan Harezmsah'ın validesiyle akrabaydılar. İnalçık'a Kayır Han adı verilmişti, bu Kayır Han'ın ünü her yerde duyulmaya başladı, büyük bir adam haline geldi. Bu tüccarların içinde Hint soyundan gelen bir tüccar vardı. Kayır Han onun eski tanıdığıydı. Kayır Han demeyip, İnalçık diye hitap edince, Kayır Hana çok kaba geldi, niyeti kötüye değişti, tüccarların elindeki mallarda gözü vardı. Mollalardan Cemial-i kâfir'e itaat edip, onun casusu olarak gelmiştir diye fetva

⁸¹ Miskal için bkz., **DİA**, haz: Cengiz KALLEK c.30, 182-184

istedi. Mollalar da şöyle fetva verdi, Müslüman ki, dini ve gönlünü kâfire vererek casusluk yaparsa, malı ve kanını almak helaldir.

Kayır Han elçilerle tüccarları hapse attı ve verilen fetvayı sultan Muhammed Harezmsaha ilettiler. Sultan Harezmsah şarap içip sarhoş otururken bu haber geldi, hiç düşünmeden fetva vermişse doğrudur diye bunca müslümanın katline emir verdi. Bu dört yüz elli kişiden bir Müslüman kişi hapse götürülürken kaçmayı başararak bir yerde saklanmıştı. Ekibindekilerin öldürüldüğü **(263=16b)**haberini işitince kaçıp Cengiz Han'ın yanına vardı. Bunu işiten Cengiz Han bu vakadan haberdar oldu ve çok öfkelenildi. Kemerini boyununa asarak⁸² üç gece ve üç gündüzü ağlayarak geçirdi ve dedi ki, ey huday-i büzrüg ve ey tanrı-i cavid, olan biten herşeyden haberdarsın, fitne ve fasadların yüzünden günahsız insanlar öldürüldü, zayıf düşen ben kuluna güç ver. Üç gece ve üç gündüz geçtikten sonra ona cevap geldi. Üzüntüden kurtularak mutlu bir şekilde otağından çıktı. Komutanlarına dedi ki, tanrı cavid bana kuvvet verdi, askerlere haberci gönderin. Komutanlar bütün askerlere ferman gönderdi. Askerler hazır oldu.

Tarih 616 idi, Cengiz Han Sultan Muhammed Harrezm Şah'ın üzerine asker gönderdi. Bu sırada Cengiz Han Sibuday Bahadır, Kutucar Bahadır öncülüğündeki ordusunu Kudur adlı kişinin üzerine göndermişti, Kudu Merkit kabilesinin büyüklerindendi. Bu iki serda yaklaşık 10000 kişilik orduyla Kudu ile savaştı. Kudu yenildi. Çok kişi öldü. Durum böyleyken Harezmsah geldi. Yaralıların içinde biri ölmemişti, ona ne olduğunu sordu. O yaralı adam dedi ki, Cengiz Han'n askerleri şehri alarak, töremizi öldürüp gitti. Sultan Muhammed Harezmsah Moğol askerlerinin arkasından yetişti. Sibuday Bahadırle Kutucar Bahadır, bizi Cengiz Han **(262=17a)**yeni göreve gönderdi, Sultan Harezmsah bizim himayemize geçecektir bizimle savaşmamalısınız dedi. Harezmsah'ın bahtı kaçmıştı, bu makul söz makul görülmedi, Harezmsah bunu kabul etmedi, büyük bir harb oldu. Moğol askerleri de savaşmak zorunda kaldı.

⁸² Kemerini başına asmak şaman inancına göre dua ederken tanrıya itaat etmiş olduğunu göstermek için yapılan harekettir. bkz. Hayati DEVELİ, **Dua ve Yas Motifi Olarak «Baş Aç-» Tabiri**, 86-111

Sultan Muhammed Harezşah çok ünlü bir pâdişahı, gezmek için çıksa dahi yüz bin kişi beraberinde gelirdi. Her gün yetmiş altın ve gümüş çalgı çalanlar için harcanırdı. Halbu ki, o gün Harezşah Moğol ordusuna yenildi. Sultanın Moğolların eline düşmesini oğlu engelledi, Büyük oğlu sultan Celaleddin Mengüberti çok kahraman yiğit birisiydi. Babasını bu tehlikeden kurtarmak için savaşa girişti. Gece her iki tarafın ordusu çekildi, Moğol ordusu her yere ateş yakarak geri döndü. Ertesi gün Harezşaha Moğolların geri döndüğü söylendi, o çok korktu. Can ve malından endişe etti.

Oğlu Celaleddin Mengüberti dedi ki, ey baba, Sizin mert ve kahraman olduğunuzu bütün dünya biliyor, istediğininiz her an dört lek asker savaşmaya hazırdır, Kâfirlerle savaşalım, Irak ve Azarbeycan'a adam göndererek asker toplayalım. Sultan kabul etmedi. Otrar'a Kayır Han hâkim oldu. Yirmi bin askeri vardı. Sultan Muhammed **(261=17b)**Harezşah on bin kişilik ordusu olan Has Hacib Karaca'yı oraya başkan olarak görevlendirdi. Hocend ve Finaket'e otuz bin kişilik orduyla Temur Melik'i başkomutan tayin etti. Buhara'nın elli bin kişilik ordusu vardı. Otuz bin kişiyi kendi emrine alıp, kalanını Aytayaç lakabındaki Ali Sacit'in komutasına verdi ve Hamid Yüz'ü bu ümeraların başına koyup Buhara'nın savunması için görevlendirdi. Semerkand'ın kendi halkından başka yine yüz bin kişilik ordusu vardı. Sultanın amcası Tagançak'ı, Hüsameddin Mesud'u, ümera-i Gur Hazmil'in başına koyarak Semerkand'ın savunması için görevlendirdi. Şah Belh'e geldi, oğlu sultan Celaleddin Mengüberti babasına şöyle arz etti, ey baba, siz yirmi senedir kahramanlığınızla düşmanlarınıza galip geldiniz, bu dinsiz kâfirlerden niye bu kadar korkuyorsunuz? Sultan Harezşah dedi ki, benim duyduklarımı, siz duyamazsınız, ricalü'l-gayb şöyle sesleniyor, "eyyühel küfrate uktülül fecrate"⁸³. Bu sesleri işitince kendimi vahim hissediyorum, istemeden bende kaçınıyorum. Sultan Celaleddin Mengüberti dedi ki, ey peder-i büzügvarım, Mavaraunnehir elimizden çıktı, eğer kalbinizde korku hissediyorsanız, Irak'a gidin. iki lek asker orda hazır bekliyor, bütün şehirlere adam gönderelim, Harezm'de Humar Tekin komutanlığındaki iki lek asker var, bana veriniz, Horasan ve Irak'ı elden çıkarmayalım, Ceyhun nehrinden doğal savunma duvarı yapalım, orada erkekce savaşalım, Allah Taala bize zafer verecektir, savaşta

⁸³ Cümlelerin anlamı metinde bir sonraki varakta müellif tarafından verilmektedir: ey kâfirler fasıkları öldür.

kazanırsak, ahali ve tebaa önünde rezil olmaktan kurtulucağız. (260=18a)Şehzade bir kaç kez aynı şekilde babasına arzetti. Sultan Muhammed Şah'tan devlet kaçıyordu, oğlunu dinlemedi. “eyyühel küfrate uktülül fecrate”nın anlamı şöyleymiş, “Ey Kâfirler, fasıkları öldür”.

Sultan Harezmsah Irak'a yürüdü. Cengiz Han Çağatay Han ile Ögedey'i Otrar'a gönderdi, beş ay boyunca kuşatarak altıncı ayında Otrar'ı aldılar. Cuci Han'ı Hocend ve Fenaket'e gönderdi. Cuci Han elçi gönderdi. Obaş Vurnud elçiyi öldürdü. Hocend'in ve Şaş'ın hâkimi Kutluk Han idi. Bu vakayı işitti ve bu halkın huyu bozulmuş, tanrı Taalanın azabına çarpılacaktır diye Harezmsah'a katıldı. Şaş ve Cend çok kolayca ele geçirildi. Fenaket ve Hocend hâkimi Temur Melik idi. Temur Melik Bahadır ve merdane adamdı, attığı her bir oku tüfek okundan daha hızlıydı, kahramanca savaşırdı. Moğolların sayısı fazlaydı, Temur Malik'in askerlerinden çok kişi öldü, sayısı da azaldı. Temur Melik askerlerinin içinden seçkin bin kişiyi alarak savaştan geri çekildi. Bu haber Cuci Hana ulaştı, yirmi bin kişiyi arkasından kovalamaya gönderdi. İki taraf çarpışmaya girdi. Temur Melik'in adamları kahramanca savaştı, Moğollar arkasından yardımcı kuvvetler gönderdi, toplam otuz bin Moğoldan 13 bin⁸⁴ (259=18b) Moğol askeri öldü. Temur Melik üç kişiyle kaldı, fakat üç tane ok kalmıştı, bir okun ucu yoktu, arkasından elli kişi geliyordu⁸⁵. Temur Melik uçsuz okla bir Moğol askerini öldürdü⁸⁶. Temur Melik onlara dedi ki, ey Moğollar boş boşuna ölmeyin, bende pul para yok. Moğollar geri dönerek Cuci Hana durumu bildirdi. Cuci Han takibi bıraktı.

Söz konusu, Çağatay Han, Ögedey Han, Cuci Han Semerkand'da babasıyla buluştu. Büyük çarpışmalar ve can kaybı sonucunda Semerkandi zaptettiler. Cengiz Han Toluy Hanla Buhara'ya geldiler. Çağatay Han, Ögedey han, Cuci Han'ı Harezmsah'ın alınması için gönderdi. Cengiz Han Buhara'ya yürüdü. Şehir kapısının önüne geldi. Buhara'nın savunması için yirmi bin kişilik ordu hazır bekliyordu ve Cengiz Han'a karşı gece baskını düzenledi, Cengiz Han çok sinirlendi. Ertesi gün

⁸⁴ Hacı'nın aktarımında rakam 10000 olarak geçmektedir.

⁸⁵ Sankt Peterburg nüshasında bu cümle geçmemektedir

⁸⁶ Sankt Peterburg nüshasında bir Moğol askerini kör etti diye geçmektedir

elçi gönderdi ve şu mesajı verdi, ahaliyle, soylu ailelerle ve din adamlarıyla hiç işim yok.

Yurt büyükleri şehir dışına çıkıp, Cengiz Han'ı şehre davet etti. Cengiz Han'ın küçük oğlu Toluy Han Mescid-i Cami-i Buhara'ya girdi ve sordu ki, burası pâdişahın sarayı mı?" Cevap verdiler ki, burası Allah'ın evidir, Mescid denilir. Mushafın sandığını son buldu, burada askerler at baktılar. Kısacası, 20,000 kişni katletti, **(258=19a)**yine 20,000 kişni esir aldı⁸⁷, diğerlerini affetti. Şehzadeler Çağatay, Ögedey ve Cuci Harezmi'ni kuşattılar. Şehri düşüremedi, çünkü Çağatay ile Cuci bir birine muhalif oldular, altı ay geçti. Harezmi alınamadı. Cengiz Han ferman gönderdi ve dedi ki Çağatay ile Cuci'nin sözünü kimse itibara almasın, Ögedey'in sözünden kimse çıkmasın.

Ögedey han, iki ağabeyinin arasındaki anlaşmazlıkları gidererek şehir-i Harezmi'ni zaptetti. Humar Tekin ve doksan bin kişi öldü. Hazreti Şeyh Necmeddin Kübrayî Kudde Sırrahü harezimdeydiler. Ögedey Han Hazreti Şeyh'e şehirden çıksın, Harezmi'de Katliam yapılacaktır diye haber gönderdi. Hazreti Şeyh Necmeddin Kübrayî Kudde Sırrahü dedi ki, yetmiş senedir bu şehirdeyim, iyiliğini gördüm, şimdi başına bela geldiğinde burdan ayrılmak bana yakışmaz, kazaya razıyım. Hazret-i Şeyh, Harezmi katliamında şehit edildi. Sultan Muhammed Harezmişah Abiskun denilen yerde vefat etti. Subuday Bahadır, otuz bin kişilik orduyla Sultan Muhammed Harezmişahın arkasından gönderdi. Sultan Harezmişah, Abiskun'da öldü, hazine ve mallarını alıp döndü.

(257=19b) Toluy Hanı Horasan'ın zaptedilmesi için göndermişti. Sultan Celaleddin Mengüberti Gazne hududunda idi. Cengiz Han'ın bir ümerası, iki kişiyle nöbetçilik yapıyordu. Adı Şengi Kutuku'ydu, savaştılar. Sultan Celaleddin Mengüberti savaşı kazandı, Kutuku Bahadır bu haberi Cengiz Han'a götürdü. Cengiz Han sultan Celaleddin Mengüberti üzerine vardı. Sind nehri sahilinde iki ordu buluştu, sultan Celaleddin Mengüberti o kadar kahramanca savaştı ki, eğer Rustem İsfendiyar olsaydı ona barekallah derdi. Sultanın adamları az kaldı. Zor durumda kaldı, kendi

---

⁸⁷ Hacı'nın aktarımında bin kişni esir aldı diye geçmektedir.

ailesidekileri kendisi öldürerek, atını değiştirip, Moğol askerlerini atlattı ve Sind nehrinden geçti, kılıcını nehir suyunda yıkadı, mızrağını yere çaktı. Cengiz Han oğullarına dedi ki, oğlan olsa böyle olsa. Cengiz Han seslendi, ey pâdişah zade hakkında çok şeyler duydum, söylenenlerden daha büyükmüşsün, şimdi kalk ki, sıyakını bir göreyim. Sultan Celaleddin yerinden kalkarak bir kaç adım öne geldi. Yine dedi ki, ey şehzade şimdi otur, duyduğum gibiymişsin, sultan oturdu. Cengiz Han dedi ki, benim amacım buydu, (256=20a)şimdi gidebilirsin. Sultan Celaleddin Hindistan'a gitti. Kaan Cihangir Cengiz Han Talkan'a kadar olan bütün yerleri ele geçirip Belh'e geldi. Toluy Han tüm Horasan'ı alıp, Cengiz Han'a katıldı. Ögedey Han, Çağatay Han Harezmi almıştı, onlar da geldi, Cuci Han da Harezmi'den yürüdü Kıpçak'a gitti.

Cengiz Han ağır hastalandı. Cengiz Han, Çağatay Han, Ögedey Han, Toluy Hanların zaptettikleri topraklara birer şahne ve daruga tayin ederek döndüler.

Haber geldi ki, Tangut Beyi Şiderku yine düşman oldu. Şiderku'nun on beş lek askeri vardı, Tangutlara yine Kaşin demişlerdir. Tangut memleketi büyük bir devlettir, Cengiz Hanla savaştı. Şiderku şehrin içine sığındı. Cengiz Han elçi gönderdi, Şiderku da elçilerle beraber elçi gönderdi, bir ay süre istedi, bir ay sonra yüzleşmek üzere elçi geri döndü. Cengiz Han hastaydı. Oğullarına ve ümeralarına dedi ki, Tangutları yenmek kolay değildir. Benim öldüğümü gizli tutunuz, ağlamayınız ses seda çıkarmayınız. Şiderku şehirden çıksın, onu ve halkını öldürün. Topraklarını ele geçirin, (255=20b)benim sandığımı saraya gönderin ve gizli tutunu. Cengiz Han öldükten on üç gün sonra Şiderku şehirden çıktı. Şiderku'yu yakalayıp öldürdüler. Büyükler şöyle demişlerdir, yüz bin kişi katledilse bir içinden bir ölü ayağa kalkar dik durur, on bin kişi katledilse içinden bir ölü elini kaldırır, Şiderku'nun halkını öldürdüler. Beş ölü dik durdular, sekiz ölü el kaldırdılar. Bundan kıyasen, beş lek kişi yani beş yüz seksen bin kişi katledilmiştir. Diğerlerini affetti ve bölüşerek köle aldılar.

Cengiz Han'ın cenazesini şehzadeler ve ümeralar alıp yoluna devam ettiler, izlediği yol boyunca önüne çıkan her canlıyı öldürdüler.

Söz gelimi, Cengiz Han'ın cesedini KarakurUm'a getirdiler, hanın sarayı oradaydı. Cengiz Han'ın beş hatunu vardı, cariyeleri hesaba katılırsa beş yüz'den fazla hatunu vardı, her gün bir sarayında yası tuttular, Büyük hatunu Börtekoçin Gongrat vilayetinin Töresinin kızıydı, dört büyük oğulunun annesi odur. bu dört oğul sırayla, Cuci Han, Çağatay Han, Ögedey Han, Toluy Han'dır. İkinci hatunu Kulan Hatun, o Merkit kabilesinin töresi Tayrasun'un kızıdır, **(254-21a)**üçüncüsü Yesugat Hatun, Tatar töresinin kızıdır. Dördüncü Kunçu Hatun, o Hitay hanının kızıdır, çok güzel suratlı, tatlı dilli bir hatundu, beşinci Korbasun Hatun, Tayan Han Nayman'ın hatunuydu, Tayan han ona çok meyilli ve aşk idi. Her gün bir orduda yas tuttular ve yas tamamlandı. Yası tamamlandıktan sonra büyük toy yaptılar, Cuci Han Cengiz Han'dan altı ay önce ölmüştü. Cengiz Han savaş sırasında Cuci'nin yerine ikinci oğlu Batu'yu koydu. Çağatay Han, Toluy Han, Kolkan Han, Cavur Han, Curci Han, toplamda Cengiz Han'ın yedi oğlu bir araya toplanarak, kurultay yaptı, Ögedey Han'ı babasının vasiyeti üzerine Hakan ilan ettiler.

Cengiz Han şöyle demişti, ey oğlanlarım, mülk ve pâdişahlığın mürüvvetini görmek isterseniz Ögedey'i benim yerimde han biliniz, ferman ve kanunlarına muhalefet etmeyiniz, bir yılanın bir başı ve birden fazla kuyruğu varsa yılan kafasını hangi deliğe sokarsa kuyrukların hepsi aynı deliğe girecektir. Eğer baş on tane, kuyruk bir tane olursa, her baş istediği deliğe girer, kuyruk ise dışarda kalır, dışarda kalan kuyruk ise soğukta donar ölür.

(253=21b) Cengiz Han yine oğullarına yedi adet ok vermişti, bu okları kırın dedi, kırdılar, yedi oku bir arada bağlayarak verdi, kırın dedi, kıramadılar, dedi ki, bundan mukayise ediniz, muhalefet olmayınız diye vasiyet etmişti.

Ögedey Han'ı pâdişah seçtiler. Cengiz Han 73 sene ömür gördü, yirmi üç sene hakan oldu. Bir gün Cengiz Han geziye çıkmıştı, boş bir yerde bir ağaç gördü, onun yanına gelip oturdu, yanındaki ümeralarına dedi ki, ben öldükten sonra beni bu ağacın altına gömünüz, çünkü ben burada rahatladım. Cengiz Han'ı defnettiler. Cengiz Han'ın dört oğlu yani Cuci, Çağatay, Ögedey, Toluy vardı, onlar bir anneden doğmuştu. Yine beş kızı vardı, büyük kızı Kuçin Bike, ondan sonra Sengün olup

Sengün'ü Onk Han'ın oğlu Noyıs Buka'ya verecekti, onu Sinkon'a verene kadar Onk Han ile arası bozulup oğluyla beraber bertafar oldu. O yüzden onu Nikon Tokurkan'ın oğluna verdiler. İkinci kızı Ceciken, onu Turalcı Küregen'a vermişti. O Oyrat kavminin pâdişahı idi. Üçüncü kızı Alakan Bike, onu Ongut Cingut kavminin pâdişahına verdi. Dördüncü kızı Tumalun, Gongirat'ın beyi Küregen'e verdi. Pâdişahların damadına Küregen derler ama bunun adı zaten Küregen idi. Beşinci kızı Aytolun, onu Olunkut kavminin pâdişahı Cavur Cecan'a verdi.

(252=22a)Kısacası, Cengiz Han bütün Moğolistan'ı egemenliği altına almıştı. Başkenti Karakurum ve Keluren idi. Bütün Hitay ve Türkistan topraklarını almıştı, başkenti Balasagun ve Almalık idi, Beşbalık ve Kıyalık, İmil, İrtiş, Kaşgar ve Hoten vilayetlerini hükümranlığı altına almıştı, bütün Mavaraunehr'i yani, Buhara, Semerkand ve Şaş, Hocend ve Fenaket vilayetlerini almıştı. Bütün Turan'ı yani Belh, Talekan Kunduz, Gazne ve Kabil'i almıştı. Bütün İran'ı, Horasan ve Irak-ı Acem ve Fars halkı Cengiz Han'ın egemenliği altına geçmişti. Bu memleketlerin hepsine şahne ve daruga bırakarak ayırdı. Horasan'a emir-ül ümera Argun Aka'yı görevlendirdi, Irak ve Fars'a Çintimur Hitay'ı görevlendirdi. Harezmi ve Buhara'ya, Semerkand, Hocend ve Fenaket, Şaş ve Otrar'a, Balasagun, Almalık, Kayalık, İmil, Artıç, Kaşgar ve Hoten'e Mesud Beyi görevlendirdi, bütün Hitay memleketine Mahmud Yalavaç'ı hâkim kıldı. Mahmud Yalavaç çok yetenekli birisiydi. Cengiz Han memleketin tamamını oğulları arasında paylaştırdı. Bütün dere-i Kıpçak⁸⁸, Saray Bulgar ve Orus ve gayrihim'i Cuci Han'a verdi. Kendi tahtını, yani Karakurum ve Kiluran-ı azimi Ögedey Han'a verdi. Bütün Hitay topraklarını Toluy Hana verdi. Beşbalık, Almalık'ı yani Tuğluk Timur hanın yattığı toprakları. Kaşgar, Hoten ve bütün Türkistan'ı, Mavaraunehr'i **(251=22b)** ve Buhara'yı, Semerkand'ı, Tabat-ı Şaş ve Hocend'i, Fenaket, Uzkend ve Oş'u, Üçbalık'ı Çağatay Hana verdi. Barlas aymağının ağası Karaçar'ı Çağatay'ın yanına koydu.

Destan-ı Ögedey Kaan ibni Cengiz Han. Cengiz Han'ın Oğlu Ögedey Han çok mert ve nazik birisiydi, lek-lek altınları vakti gelince bir tek kişiye bile hediye ederdi, açık ve alçak gönüllüydü, yiğit ve kahraman birisiydi, yalnız şarabı çok severdi.

---

⁸⁸ Deşt-i Kıpçak

Cengiz Han şöyle demişti, kim avlanma taktiğini öğrenmek isterse Cuci'den öğrensin, kim siyaset ve yasa öğrenmek istese Çağatay'ı dost tutsun, düşmanını yenmek, savaş taktiğini öğrenecekse Toluy'u dost tutsun, her kim ki, eğlenmeyi ve mal mülkü hedeflese, bahşiş almak istese Ögedey ile olsun.

Cuci Han ile Çağatay arasında büyük bir husumet vardı. Cuci Han'ın annesi Börte Koçin hamileyken, Merkit'ler Cengiz Han'ın olmadığı bir anı yakalayarak, Cengiz Han'ın çadırına baskın düzenledi ve Börtekoçin'i alıp Ong Han'a götürdü. Ong Han kendi geliniymiş gibi davrandı. Beyleri dedi ki, bu güzel hatun Börtekoçin'i han istemedi. Ong Han bunu duyarak şöyle cevap verdi, Cengiz benim oğlum sayılır. Ben Yesügeybahadır ile arkadaşım. **(250=23a)** Onun karısına kötü niyetle bakmak, bir erkeğin yapacağı iş değildir.

Cengiz Han bunları Soba Bahadır, Sartak Noyan'ın babsını, Sortak Hukagü Han zamanında çok muteber ve ulu emirler idi. Celayır kavmindan bunları buyurdu. Soba gittiğinde Ong Han çok büyük saygı ve hürmetle Börtekoçin'i Cengiz Han'ın adamlarına teslim etti. Geri dönüş yolundayken Cuci Han doğdu. Çok tehlikeli bir ortam vardı, beşiğin yerine hamuru kullanarak Cengiz Han'ın yanına yolladı, Cengiz Han çok sevindi. Fakat Çağatay, Cuci'nin soyundan şüpheleniyordu. O yüzden aralarında büyük bir husumet vardı. Ögedey Han kendi açık gönüllülüğü ve nazikliğiyle iki ağabeyinin arasını düzeltti. Ögedey Han'ın güzel huylu olduğu şöyle rivayet edilir ki, Bağdad'dan bir adam yoksulluk yüzünden, saraydakilerden yardım istemek için saraya gelmiş, Ögedey Han avdan dönerken bu adamı görmüş, o yaşlı adam dua ediyormuş, Ögedey Han sormuş, bu yaşlı adamın derdi ne? O adam demiş ki, Bağdad'dan geliyorum, on kızım var, onların ihtiyaçlarını karşılayamıyorum o yüzden sizin merhametinize sığınmak için buraya geldim. Ögedey Han, halife hiç bir şey vermedi mi? diye sordu, yaşlı adam, ey pâdişah-i âlem, halifeye dirdimi anlattım, **(249=23b)** on derhem verdi, ama hiç bir işe yaramadı diye cevap verdi. Han ona merhamet etti, bin baliş gümüş verilmesini emretti. Her baliş gümüş beşyüz miskal⁸⁹ oluyormuş, o yaşlı adam ardından dedi ki, bunca çok malı evime nasıl götürüyüm, han güvenilir iki kişi vererek varislerine kadar götürülmesini emretti. Bu yaşlı adam

⁸⁹ Bir miskal tahmini olarak 4.68 grama eşittir. bkz. M.T.BAHVUDDİN-G.Gayurani, vd, a.g.s, 653

evine dönüş yolunda vefat etti. Ögedey Han'a haber gönderdiler. Ögedey han dedi ki, o baba, öldüyse, bu mülkü evine ulaştırın, bu emir üzerine bu mallar onun Bağdad'daki evine ulaştırıldı.

Şöyle naklediyorlarki, Cengiz Han şöyle bir yarlıg çıkarmıştı, hiç kimse kuzu keserken besmele çekmeyecek, besmele çeken suçlu olur ve cezalandırılacaktır. Bir Müslüman kişi Karakurum pazarından bir kuzu satın aldı ve evine götürdü, kapılarını kapattı, kuzuyu besmele çekerek kesti, bir Moğol evin damında onu izliyordu, onun besmele çektiğini gören Moğol, aşağı atladı ve onu yakalayarak, elini ayağını bağladı ve Ögedey'in yanına götürdü. o Moğolun amacı sahibini öldürüp kuzuya el koymaktı. Han sordu, Nasıl ele geçirdin? o kâfir Moğol dedi ki, pazardan kuzu aldığımı gördüm, onun Müslüman olduğunu biliyordum, besmele çekeceğini düşündüm ve takip ettim, evine geldikten sonra avlusunun kapısını ve evlerinin kapısını kapattı, depoya girip yine kapıyı kapattı ve besmele çekti, ben damdaydım, onu izliyordum, besmele çekince üzerine çöktüm ve bağlayarak huzurunuzda getirdim.

(248=24a)Ögedey Han, ey hayırsız, bu kişi hiç fermana aykırı bir şey yapmamış, üç tane kapıyı kapatarak besmele çekmiş, sen ferman dışı uygulama yapmışın, başkasının evine izinsiz girmen ve damına çıkman yasa dışıdır, diye yanıt verdi ve o Moğol suçluyarak kendi malını Müslümana verdi. O Moğolu sopayla 100 kere dövdürdü ve deveye bindirerek bütün pazarı gezdirdi ve ibret-i âlem olsun diye onu idama gönderdi. Şöyle ilan ettirdiler ki, kuzuyu, danayı, her kişi kendi geleneği ve dini kaidesiyle öldürüp yesin.

Şöyle naklediliyor ki, bir derviş yol kenarında duruyodu. Han sordu niye duruyorsun diye, derviş dedi ki, yaşlandım, açıkta kaldım. Yüz baliş gümüş verilmesini emretti, vezirler bir birlerine dedi ki, yüz balişi yüz dirhem kadar görmez. Yüz balişi hanın önüne koydular. Han bu ne diye sordu. Vezirler yaşlı dervişe verdiğiniz bahşişler diye cevap verdi, Han ben hayli fazla olacağını düşünmüştüm, ama çok azmış, yine yüz baliş veriniz. Bütün vezirler hayran kaldı.

Şöyle naklediliyormuş, İran'dan bir kişi Ögedey Hanın ününü işitip görmek için gelmiş, yolunu bitirdikten sonra, yabancı bir memlekete geldim, bir abdest ve

taharetimi yenileyim, diye düşündü ve suya girdi. O sıralar Cengiz Han'ın yasağı vardı ki, kim gündüz vakti suya girerse idam ediliyordu. (247=24b)O kişinin suya girdiği yerden Moğollar yakalayarak hanın önüne getirdi, Çağatay öldürülmesini istedi. O kişi ben bu memlekete misafirim, bu yasaktan haberim yoktu diye kendisini savundu. Ögedey Han ona acıdı ve bugün geç oldu, yarın yargılayalım diye geri döndü. Gece vakti Ögedey han bir hemyan⁹⁰ altın dinari göndererek, o altınları suya girdiği yere koymasını ve sorarlarsa ben bir biçare insanım, bu dinarlarımı koyacak yer bulamadığım için suya koydum demesini söyledi. Ertesi gün o adamı yargılamak için getirdi, Ögedey Han'ın dediği gibi söyledi ve kurtuldu. Ögedey Han yine bir hemyan altın dinar daha verdi ve üç dört gündür mağdur oldun, işin ve gücünden kaldın diye onun gönlünü hoşnut etti.

Yine şöyle naklediliyor ki, bir Müslüman kişi, bir zengin Uygur emiri kâfirden dört balış gümüş borç almış, ancak bu borcu ödemek o Müslüman kişiye zor gelmiş. Bir gün O zengin Uygur kâfir demiş ki, borcunu bugün ödeyeceksin, eğer ödeyemezsen, din-i Muhammed'den çıkıp, puta tapınacaksın. O Müslüman adam Ögedey Kaan'a gidip, bir zengin Uygurdan dört balış gümüş borç almıştım. Bana diyor ki, hemen borcunu ödemelisin. Yoksa dininden vaz geçerek, puta tapınacaksın. Eğer bunu da yapmazsan seni rehine alıp, her gün (246=25a)pazarın ortasında yüz dayak vurdurucağım diye kendi derdini anlattı, pâdişah emretti ki, o Uygur'u yüz dayak dövüp, deveye bindirip pazarda dolaştırın, bütün mal ve mülkünü o borç almış olan Müslüman'a verin, hiç kimse böyle bir kötü iş yapmasın.

Ögedey Han o kadar cömert, merhametli ve güler yüzlü bir insandı. O Cengiz Han'ın döneminde alınamayan şehirleri almayı başardı⁹¹, bütün doğu memleketleri ona tabi oldu. İran'ın alınması için Carmagun Noyan, Taycu Noyan'ı gönderdi. Emir Argun Aga'yı Horasan hâkimi tayin etti. Mesud Beyi Buhara ve Semerkand ve bütün Türkistan, Almalık, Kabalık, Kayak, Kaşgar, Hoten, Otrar, Hocend, Fenaket, Cend, Uzkend ve Şaş'a hâkim tayin etti, Cengiz Han öldükten iki sene sonra tahta oturarak hakan oldu. On üç sene hanlık yaptı, çok şarap ve içki içiyordu. Moğolistan'ın

⁹⁰ Kese, torba, çanta bkz. <http://www.uslusozluk.com/>

⁹¹ Cengiz Han'dan sonraki olaylar hakkında bkz. Abdülkadir YUVALI, **İlhanlılar Tarihi Kuruluş Devri**,

başkenti Karakurum'du, Cengiz Han'ın vefatından on beş sene sonra Ögedey han da öldü. Cengiz Han'ın gömüldüğü yerin yanına Burkan Kaldun'a gömüldü. Toluy da (245=25b)Burkan Kaldun'da yattı.

Cuci Han, Toluy Han olaylarını beyan ettikten sonra, Çağatay Han ve onun evladları hakkında bahsedeceğim. İnşallah.

Zikr-i Cuci Han ibni Cengiz Han. Cuci Han Cengiz Han'ın büyük oğludur, Cengiz ona bütün deşt-i Kıpçak'ı verdi, Özbek ve Kazak Töreleri onun soyundandır. Cengiz Han'dan altı ay önce öldü, yerine oğlu Batu geçti. Batu handan sonra Berke han deşt-i Kıpçak'a hâkim oldu. Hazreti Şeyh Seyfeddin Baherzi Kuddese Sırrehunun sözüyle Müslüman oldu. Yani Cuci Han'ın soyundan ilk Müslüman olan kişi Berke Han'dır. Toluy Han soyundan gelenlerden Gazan müslüman oldu. Sultan Mahmut Gazan çok ünlü bir pâdişah oldu. Çağatay'ın soyundan Tuğluk Timur Han Hazreti Mevlana İrşaduddin atterellahu meşhudehu'nun elinde din-i İslam'a müşerref oldu. Bu hadise hakkında ayrıntılarıyla bahsedeceğim inşa Allah Taala.

Kısacası, Cuci Han'ın soyundan toplam otuz sekiz kişi hakan oldu. Sultan Ahmed Han dönemide kadar bazıları müslüman oldu, bazıısı kâfir kaldı. Onlar sırayla, Batu, Berke, Mönge Temur, Mönge, Toktamiş, Özbek adı Özbek Han'dan kalmıştır. Bir sonrakisi ise Canibek, o cömerd ve ahlaklı Müslümandı. (244=26a)Emir Timur Küregen döneminde Urus handı. Emir Timur Küregenle Urus savaştı, Urus öldü. Emir Timur, Tohtamiş Hanı Urus'un tahtına oturttu⁹².

Mirza Uluğbeg Küregen ve Mirza Sultan Ebu Said Küregen dönemlerinde Ebulhayr Han Hatem Deşt-i Kıpçak'ı tamamıyla istila etti. Gürey han ile Canibeg han, Ebulhayr Han'nın yanından Moğolistan'a kaçtı. Moğol ulusuna İsen Boğa Han pâdişah idi, onun yanına geldi, bunlara Kazak adı verildi, Yalnız kaçtıkları için Kazak adı verildi. Ebulhayr Han vefat etti, onun çoğluk çocukları her kes perişan oldu. Şahi Beg Han ibni Şah Badağ Oğlan ibni Ebulhayr Han sultan Mahmud han için çalıştı, yaptığı iş şudur ki, Mirza Sultan Ahmed ibni Sultan EbuSaid Mirza Sultan Mahmud Han ile savaştı. Bu Şahi Beg Han emir Abdülilim Turkan'ın

⁹² Emir Timur dönemi için bkz. Hayrunnisa ALAN , **Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular**,

Nökeriydi, ondan ayrılıp Sultan Mahmud Han'ın emrine girdi, Bu hizmetinden dolayı ona Türkistan'ı verdiler. Sonuç olarak Sultan Mahmud Han'ı beş oğluyla beraber şehit edildi.

Cuci Han ava gitmeyi çok severdi, savaş kurallarını çok iyi bilirdi, Cuci Han'ın (243=26b)evladı da Cani Beg Han idi. Çok alçak gönüllü ve iyi niyetli birisiydi. Şimdilik burada kalsın, daha sonra beyan ederiz.

Zikir-i Toluy Han ibni Cengiz Han. Toluy Han Börtekoçin'den doğmuştur, Cengiz Han'ın dördüncü oğludur, ona İke Noyan ya da Uluk Noyan diyorlardı⁹³. Şehzade Toluy Han mert, korkmaz, yakışıklı ve güzel konuşan birisiydi. Ögedey Handan önce vefat etti.

Şöyle naklediyorlar ki, Ögedey Kaan hastaydı, kendi resmi ile suya bir şeyler demleyerek Kaman diye bıraktı. Toluy savaşa gitmişti. Dönünce ağabeyinin yanına geldi, gördü ki, ağabeyi hasta, kaman yapmış. Diledi ki, ey sonsuzluk sahibi tanrı, eğer onun günahlarından dolayı götüreceksen, ben ondan daha fazla adam öldürdüm, çoğluk-çocuğunu ağlattım, eğer süratımıza bakacaksan ben ondan daha güzelim, beni götür. Kaman suyunu alıp içti. Ögedey Kaan'dan izin isteyip kendi sarayına döndü. Yolda hastalanıp öldü, onu Burkan Kaldun'da toprağa verdi. Cengiz Han'ın yanına gömüldü. Toluy Hanın büyük hatunu Seyür Kut Beg Ong Han'nın kardeşi Hakmu'nun kızıydı. Dört oğlu vardı, sırayla, büyüğü Monka Han, ikincisi Kubilay Han, üçüncüsü Hülagu Han, dördüncüsü Arık Böke Han. Ögedey Han vefat etti, Küyük Han atasının tahtına oturdu, (242=27a)bir yıl memleketin tamamına hanlık kıldı, sonra o da vefat etti. Ögedey Han'nın veliahdi şehzade Beşmut idi, o Ögedey Han'dan önce vefat etti. bu pâdişah zadeler içinde Monka Han'dan dah iyi bir pâdişah adayı yoktu, kurultay yaptılar, Türkler bir araya toplanıp yığın yapmaya kurultay der idileri. Hatunları başta olmak üzere bütün şehzadeler Deşt-i Kıpçaktan geldiler.

Kara Hülagu başta olmak üzere bütün Çağatay Han evladi ve Monka Sarnoyan başta olmak üzere bütün ümeralar toplanıp Monka Han'ı kadim han köterip ayak

⁹³ Hacı'nın aktarımında bu ifadeler geçmemektedir.

turup kadim yusun ile taht ve taca çıkardılar. Monka Han hanlık tahtında oturdu. Çok mert ve Mubazir, savaşlarda tedbirli ve kahr birisiydi. Cengiz Han'ın aldığı memleketlerin bazıları yine düşman olmuş, bazıları ise henüz fethedilmemiş diye yine cihangirlik için askere emir verdi. Kendisinden küçük olan kardeşlerinin içinde en büyüğü Kubilay Han, Kubilaydan küçüğü Hülagu Han idi onları da yanında alıp sefere çıktılar. Cengiz Han'dan kalan askerlerin her 10 asker içinden ikisini alıp birisini Kubilay Han'a diğerini Hülagu Han'a verdi. Kubilay Han'ı doğu hududuna gönderdi, Hitay başta olmak üzere, Maçin, Kara Çank, Tangut, Tübet, Curcit, Sulinka, Kuli memleketlerini fethetmek için Hindistan, Hitay ve Maçin **(241=27b)**arasındaki sınırları ortadan kaldırmak için savaşa girildi. Hülagu Han tamam-ı İran, Zemin, Şam, Mısır, Rum, Ermen, Yemenleri fethetmesi için Cengiz Han döneminden kalan askerlerden 10 kişi içinden ikisini seçip ona verdi. Toplam 97000 askerle yola çıktı, bu vakit Barıs(kaplan) yılı tarih altı yüz kırk dokuz idi. Hülagu Han cihangirlik için Kara Kurumdan İran'a yüz koydu. Büyük orduyla haşem içinde Mavaunnehr'e geldi, Semerkand şehrin önünde Mesud Bey büyük bir merasimle onu karşıladı, bu merasim bir ay sürdü, eğlenceyle geçirdi. Almalık'ın hâkimi Mesud Bey darugalarıyla Hülagu'ya selama geldi, Horasan ve Andican'dan Emir Argun Ağa Başta olmak üzere bütün ümeralar ve şahneler Hülagu'yu İran'a davet ettiler. Layık hediyeler sunup huzuruna çıktılar. Hülagu Han çok kalabalık ve cesur orduyla Horasan tarafa doğru ilerledi. Horasan'da da eğlenceyle gün geçirdi. Mülhidler'in pâdişahî Hor Şah idi, bütün fitne-fasad'ı bu melunlar yapıyorlardı, bütün ileri gelenleri ve pâdişahları şehit etti. Hülagu Han Mulahide'nin şehirlerini fethedip Hor Şahi Monka Han'ın yanına getirdi, Mulahide'yi katletti. Hülagu Han çok cesur ve Bahadır, yakışıklı ve himmetli, yaptığı her işi danışarak yapan akıl sahibi han idi. Horasan, Fars ve Kerman, Mülhidlerin memleketi olan Lemyes'r'ül-Mevt, Kazvin ve Azerbeycan, **(240=28a)**Irak-ı Acem fethedildi. Bağdat'a elçi gönderdi. Halife-i Bağdad Mustesim Billah idi. Veziri Muayyeddin Ahmed bin El-Elkami Şii idi. Halife pak din ve Sunni idi. Vezir kötü sözlerle elçileri geri gönderdi. Sonuç olarak, Hülagu Han doksan yedi bin kişilik orduyla Bağdan üzerine geldi. Halife Bağdad-ul Muste'sim Billah görevli vezirlerinden başka yirmi dört bin kişiye maaş veriyordu, Sahtekar Veziri Muayyeddin Ahmed ibn El-Elkami halifeyi yanılttı. Şöyle dedi, doğudan batıya bütün dünyanın dört bir yanındaki Müslümanlar

Halifemiz Emir'ul-Müminin için bu savaşa katılacaktır, ümera-i halife Mücahiddin Divandar Küçük dedi ki, bu dinsiz kâfirden korkmayalım. Divanda Mucahiddin ipek diye birisi vardı, ona divandar küçük diyorlardı, o sıralar vefat etti, Divandar Büzrüg diye birisi daha vardı onun oğlu Emir Said iyi bir delikanlıydı, ümera-i Halife Süleyman Şah döneminden kalmıştı, mahir müneccimdi, Fethettin Gerd Kara Sunkur Gayur da vardı. Halifenin hazinesi dolu çok zengidi, mal ve mülke çok düşküdü. Ümeralar dedi ki ey Emir-ul Müminin, altın gümüşü kişi böyle durumda kullanmak için toplar, halka para vererek asker toplayalım. Vezir Ahmed bin El Elkami halifeye dedi ki, asker toplamak için halka para vermeye gerek yok, Allah'ı seven her kes burda olmalı, para toplamak lazım. Bal'a sinek konmuş gibi her kes gelip para isterler, belki de kötü niyetli ümeralar bu fırsatta sıkıntı yaratır. (239=28b)vezir yine Halifeye dedi ki, Dul kadın ve yetim oğlanlar her biri birer avuç toprakla o kâfirleri vursalar yer ile yeksan olur. Halife bu sözlere aldandı. Beyler dedi ki, Hülagu bu yere gelmeden önce on bin miskal altın, altın eğerli, gümüş eğerli, döşemeli eğerli olmak üzere yüz at, eğersiz elli at, bin parça altın, beş bin kutu, iki yüz miltık, yedi kısım parça, elli cübbe gönderelim, bu hediyemizdir diye götürelim. Vezir halifeyi Düşman korktu der diye ikna etti. Hülagu Bağdad'a doğru yola çıktı, Halife, Han yolundan dönsün, bu tarafa gelmesine gerek yok, ben Monka Han ile dostum diye elçi gönderdi, Hülagu Han dedi ki, bunca uzaktan gelmişim, büyük Halifeyi görmeden dönmeyeyim.

Sonuç olarak, Halife-i Abbasi'ye otuz yedi kişi halife oldu, son halife Bin Abbas idi, devleti son buldu, Ülke Makuldu, ancak söz ve iş makul olmadı, nankör vezir halifeyi mağrur kıldı. Hülagu Han bağdadı abllukaya aldı, Bağdad'ın savunması için askerler hiç az değildi, ama Halife yerinde tedbir almadı, tecrübesizdi, savaş tekniğini iyi bilen sipahi ve serdarları yoktu. Abluka çok uzun sürdü. Divandar Küçük, Fetheddin Gerd, Kara Senkur 18000 kişilik birlikle gece baskını düzenledi, çok büyük bir savaş oldu, Fetheddin ile Kara Senkur öldü, Devendar bir kaç kişiyle kaçmayı başardı, (238=29a)Halifenin ordusu bertaraf oldu, abluka üç ay sürdü, Bağdad zor durumda kaldı. Halife ekâbir, sadat, kuzat ve ümeralarıyla Hülagunu karşısına çıkar oldu, kıymetli hediyeleri alıp Hülagu'nun karşısına çıktı, halifeyi ayrı çadıra koydular. Hülagu'nun hoşuna gitti ancak, Devendarı, Süleyman Şahı ve Emir

Saidi yakaladı, Süleyman Şah'ı beraberindeki 700 kişyle birlikte bağlayıp getirdiler. Hülagu Han sordu, ey Süleyman Şah, sen usta müneccimsin, niye Halifeye nasihat etmedin, doğru yolu göstermedin? Süleyman Şah dedi ki, Halife zengindi, iyi sözü işitmedi. Süleyman Şah'ı beraberindeki bütün kişilerle birlikte katletti, Divandar'ı üç bin kişiyle katletti, Emir Saidi de katletti, iki gün sonra Halifeyi iki oğluyla birlikte öldürdü. Monka Han Hülagu'ya bir müneccim vermişti, o müneccim dedi ki, Abbasileri azarlamak doğru değildir, onları katletmek hiç doğru olmaz, dünya karanlık olur, deprem olur, veba olur, sonu hiç hayırlı olmaz. Şeyh Nasir Tusi Hülagu için hizmet etmeye gelmişti, Tusi dedi ki, hiç böyle bir şey olmaz, birçok ekabir sahabeler mesela, Emirul Müminin Osman, Emirul Müminin Ali, Telihe, Zubeyre ve Gayruhum Raziyallahu anhum şehid edildiler, hiç bir şey olmadı, Abbasilerden bahsediyorsanız Muhammed Emin Halifeyi Tahir Zulmin katletti, (237=29b)Mütevekkil halifeyi Muntasır katletti, hiç bir olay vuku bulmadı. Bu fikiri kabul edip, Halifeyi keçeye sararak beklettiler ve dediler ki, bahsedilenlerden herhangi bir olay vuku bulursa Halifeyi bırakalım, yoksa ölsün, Gerçekten hiç bir olay olmadı, Halifenin vücudu hamur gibi ezildi, devlet-i beni Abbas son buldu. Otuz yedi kişi hilafet tahtında oturdu, 523 sene saltanat sürdü. Evveli Abdullah Seffah, ikincisi Mansur Ebul Cafer, üçüncü Mehdi, dördüncü Hadi, beşinci Harun Reşid, altıncı Muhammed Emin, yedinci Memun, sekizinci Mutasim, dokuzuncu Vasik, onuncu Mütevekkil, onbirinci Muntasır, onikinci Müstain, onüçüncü Mutaz, ondördüncü Muhtedi, onbeşinci Mutemid, onaltıncı Mutezid, onyedinci Muktefi, onsekizinci Muktedir, ondokuzuncu Kahir, yirminci Radi, yirmibirinci Muttaki, yirmi ikinci Mustekfî, yirmiüçüncü Muti, yirmidördüncü Tabi, yirmibeşinci Kadir, yirmi altıncı Kaim, yirmiyedinci Muktadi, yirmi sekizinci Mustazhir, yirmi dokuzuncu Mustarşid, otuzuncu Raşid, otuzbirinci Muktafi, otuzikinci Mustecid, otuzüçüncü Musteza, otuzdördüncü Nasiriddinullah, otuzbeşinci Zahir, otuzaltıncı Mustensir, otuzyedinci Mustasım Billah. Bu muhteşem pâdişahların kuşaklarından kimseni Bağdad'ta koymadılar. Devleti Ali Abbasi sonunda zeval bultu. (236=30a)Şu gerçektir ki, Mahluklar'ın hepsine, sonunda zeval vardır. bi zeval ve Pâdişahî bi intikal Huday-i Tebarük ve Taala Ezzu Şehnehudur. Bağdad'da seksenbin kişi hayatını kaybetti. Hülagu Han Irak ve İran'i zaptetti, Seyfeddin bitikçiyi şehit etti. Vezirdi. İlhan Hülagu Han ün kazandı, Her Han Hülagu Han'ın yerine Tahta oturdu, ona İlhan

dediler, Seyfeddin katib'in yerinde Hoca Şemseddin Muhammed Keddessirrehu'nu vezir tayin etti. Hoca Şemseddin güzel yazı yazan, her işi danışarak yapan, fazilet sahibi, becerikli bir vezirdi, Müsülmanların hakkını korudu. Kardeşi Alaüddin Atamalik Bağdad'a hâkim idi, Tarihi Cihankuşay'ı bu kişi tasnif etmişti, Hoca Şemseddin Muhammedin Adıyla birçok kitap tasnif ettiler, o yüzden beri Şemsiye için kendisi bir şerhi ağaz yapacaktı, ama hayatı buna yetmedi.

Sözün kısası, toplam 56 kale⁹⁴ Hülagu tarafından alındı, Hutbe İlhan'ın adıyla okundu, Sikkelerde İlhan adı yazıldı, Hülagu Han sekiz yıl İran ve Turan'a hükümran oldu, 48 yıl ömür gördü, Hülagu Han öldü, bütün şehzade ve ümeralar bir araya toplanıp kurultay yaparak Abaka Hanı Pâdişahlık tahtına oturtular. Pâdişahzade Abaka Han yürekli, mert, yakışıklı, zengin ve kahır birisiydi. **(235=30b)** Vezir Hoca Şemseddin Muhammedi yine eskisi gibi vezirliğe tayin etti, kardeşi Hoca Alaüddin Bağdad hâkimiydi yine görevini devam ettirdi, Rum'a Muineddin Pervane'yi hâkim kıldı. Abaka Han 17 sene Hanlık tahtında oturdu. Mavaraunnehir'den Burak Han ordusuyla gelip baskın düzenledi ve geri döndürüldü. Bir gün Abaka Han Hemedan'da şarap içiyordu, haşem içinde büyük bir sofraya hazırlamıştı, Abakay'ı aniden bir korkunç duygusu pencesine aldı, Korusundan ok ve yay istedi, büyük bir kuş bana suikast yapacak diye ok ve yay'ı almaya çalıştı ama alamadan düştü ve öldü. Oğlu Argun Han Horasan'daydı. Abaka'nın karedeşi Nîkurdarki sultan Ahmet Meşhur orduya önce yetişti. Ümera ve Noyanlar toplanıp Ahmed Hanı pâdişahlık tahtına oturttu, Alnak'ı damad, Menkli Buka'yı emir-ül ümera tayin etti. Ahmed Han Müslümanlığa zevki olan birisiydi, gizlice Müslüman oldu, İslam için elinden gelen her şeyi yaptı. Menkli Buka Han başta olmak üzere dinsiz ümeralar Argun'la iş birliği yaparak Ahmet Han'ı öldürdü. Argun Han'ı kurultay- azim kılıp han köterdiler. Argun Han İslam düşmanıydı, başvezir Hoca Şemseddin'i şehit etti. Hiç bir Müslüman **(234=31a)** ordaya gelmesin diye emir verdi. Müslüman halk çok zorluk çekti, çok kısa bir süre sonra Argun Han'a marazı canistan arz oldu, hastalandı ve dünyadan veda etti. İki oğlu vardı büyüğünün adı Gazan Han, ikincisinin adı ise Olcaytu Handı. Gazan Horasan'daydı, Kencaytu Rum'dan geldi, bütün ümeralar toplanıp Kencaytuyu Hanlık tahtına oturttu. Tahta

⁹⁴ Hacı'nın aktarımında 256 kale olarak ifade edilmektedir.

oturduktan sonra ilk olarak memleketin güvenlik işlerini düzene soktu, Emir-ül ümeralığı Tağaçar Noyan'a verdi, Hoca Sadereddin Haldi'yi vezir tayın etti, Kencaytu çok mert ve nazik bir handı. Hülagonun torunu, Tarkay Hanın oğlu Baydu Han isyan etti. Tağaçar, Toladay, Kıpçak Mal gibi ümeralar nankörlük yapıp Baydu Hanın tarafını tutacakmış gibi göründü. Kencaytu Han Baydu Han'ı bastırmak suratiyle asker sevketti. Tağaçar ve Emir Akbuka Celayır komutan olmuşlardı. Tağaçar Baydu tarafına geçti, Akbuka az sayıdaki orduyla Kencaytu tarafına geldi, bu nankörlerin asıl hedefi Kencaytu'ydu, Kencaytu Han pes etti, Kencaytu Han üç sene hanlık yaptı, Kencaytu Han ile Ak Bukayı katlettiler, yaşlı çocuk her kes Baydu Han'ı hanlık tahtına han köterdiler.

Zikr-i Pâdişah-i İslam Gazan Anarellahu Burhanehu. Han-ı hanan, Sultan Mahmut Gazan ***(233=31b)*** Argun Han'ın büyük oğluydu. Argun Han ahirete sefer ettikten sonra Kencaytu Han dönemlerinde Horasan'daydı. Kencaytu Han'ın katledildiği ve Baydu'nun tahta geçtiği hakkındaki haberi öğrendi, tam bu sıralarda Emir Nevruz ibni Argun Aka Horasan'a gelerek, Şehzade Gazan'ın hizmetine girdi, ortak niyet ve gayede olmak üzere yemin ederek Baydu'nun üzerine askeri sefere çıktılar. İki ordu yüz yüze geldi, askerlerin saysınca iki ordu hemen hemen aynıydı. Gazan Han korkmaya başladı, Emir Nevruz şu müjdeyi verdi ki, ey pâdişah-i âlem hiç korkalacak zaman değil, eğer Müslüman olmayı kabul ederseniz, ben kefilim ki bu düşmanları yeneriz. Gazan o söylenenlere kabulen şöyle dedi, eğer Tanrı Taala Bana zafer verse, elbette ki Müslüman olacağım. Emir Nevruz Baydu'ya elçiliğe gitti ve birçok ümeraları ve Tağaçarı ikna etti.

Baydu Han yenildi ve öldürüldü. Gazan Han tahta geçti, İki gün sonra Emir Nevruz Gazana hatırlatarak şöyle dedi, Hudayı Tebarek ve Taala fetih verdi, şimdi sıra sende sözünü tutmalısın. Han'ın kalbinde bir ışık alevlenmeye başlamıştı, olumlu cevabi şu cümlelerle beyan etti, Kamil bir insan bulun ki onun elinde İslam ehkamlarını öğreneyim. ***(232=32a)***Bahrabad'dan Şeyh Sadareddin İbrahim inbi Şeyh Saidudin Hemevi Kaddesullahu Sırrehum'u alıp geldiler. Hazret-i Şeyh Sultan Mahmud Gazan Han'a ahkam-i İslam'ı öğretip, gusul abdesti aldırıp Müslüman

yaptılar. O gün Han ile birlikte 70 bin kişi Müslüman oldu. İslam İranda yayıldı. Tağaçar üç Han'a mühalifet etti onu öldürdü.

Mahmut Gazan Han bütün Moğol hanlarının hanı ve hakanların hakanıydı. Kendisi Müslüman, sağlam itikadlı, adaletli, şafkatlı, gayretli ve yakışıklıydı. Emir Nevruz kendi görevimi layıkıyla yerine getirdi, Müslümanlığa büyük katkısı oldu, çok büyük bir şahsiyet haline geldi, birçok ümera ona hasetle bakıyordu. Emir Nevruz Baydu ile mücadele ederken Mısır Pâdişahına mektup yazıp İrana teklif etmişti, Kutluk Şah Noyan yenilip geri dönmüştü. Hoca Sedreddin başta olmak üzere bütün emirler, Nevruz'a olan hasedinden dolayı, Mısır Pâdişahî Melik Eşref'e mektup yazdı diye suçlu duruma düşürmeye çalıştı, Emir Nevruz yaptığı hizmetlerine güvenerek pâdişaha çok taaddi ederdi, pâdişahla anlaşamaz oldu. Kıskançlık eyleme dönüştü ve Emîr Nevruz'un kardeşi Lekzi Küregen'ı yakaladılar. Bu anda Emir Nevruz şansına Horasanda'ydı, Şah Malik'e ilettili. Gazan Han Anarellahe Burhanehu Emir Nevruz gazinin tehekkümüne **(231=32b)**öfkelenerek fitneye inandı. Emir Nevruz hayatını gaza, namaz, tilavet, Kur'an ile geçirdi. Sonunda Derece-i Şahadeti buldu. Allah herkese onun gibi hayatını gaza, namaz, cihad, kur'anla geçirmeyi, saadete kavuşmaya, Müslümanların ve Şeri'nin gelişmesine hizmet etmeye nasip etsin, Nevruz Bey gibi hayatini harı işlemekle geçirmeye nasip etsin. Bu Kıta Emir Nevruz Gazinin Tarihini anlatan Kıtadır:

Be şeş sed oneved o şeş derun-u şeher-i Hirat
 Guzeşt ezhemehi Şevval best ba yekruz
 Du hafta ruz duşenbe miyanei du namaz
 Resid leşker-i Gazan şehid şud Nevruz⁹⁵

Gazan Han Nevruz Beyin yerine Olcaytu Sultanı vezir tayin etti. Olcaytu Han Gazan Hanın kardeşiydi. Sultan Gazan Han, Hülagu Han'ın bütün topraklarına sekiz sene hükümlanlık etti. 34 yıl ömür gördü. Olcaytu Han'ı veliaht tayin etti. Gazan Han nuru merkadehu'nun ölümüne her kes çok üzülererek yası tuttu. Olcaytu Sultan Horasan'dan geldi, bütün Şehzade ve ümeralar onu Hanlık tahtına oturttu, Ensar Şah

⁹⁵ Hacı'nın aktarımında şöyle çevirilmiştir, Sene 696, Hirat şehri içinde, Şevvalın yirmibiri, Pazartesi günü, iki namaz arasında, Gazan'ın askerleri geldi, Nevruzu şehit etti.

Başvezir oldu, Şuaralar ve Kasideler yapıldı ve Olcaytu Han tahtına oturtuldu⁹⁶. Olcaytu Sultan İslam'ın yayılması için destek verdi, Sultan Muhammed Hudabende şöhret buldu, Hoca Raşidüddin'e Eş Vezirlik görevi verilmişti, ihanet (230=33a) ettiği için katledildi. Emir Nevruz Gazı hakkında fitne yapmıştı, sonunda kendisinde buldu. Hoca Ali Şah Hettela'yı vezir tayin etti, Hoca Reşid ile Eş Vezir oldu. Hoca aleyherrehime adaletli ve mert, fazilet sahibi ve alîm bir insandı, Cami'ut-Tevarih-i Raşidüddin'in yazarı işte bu zat idi. Tebriz'de büyük bir imaret inşa etti, bu imarete Reşidiye dediler, bu imaret hakkında, yeni imaret yapmaktan Reşidiye'yi bozmak çok daha zordur, diye nakledilmektedir. Kutluk Şah Noyan'ı Başkomutan tayin ettiler. Sultan Muhammed Hudabende Mısır'a Askeri sefer düzenledi, Mısır Padşahi Mailk Nasır ordusunu savaşa hazırlıyordu. Tedbirli vezir Hoaca Benazar şöyle tedbir aldı, Malik Nasir çok fazla hediye götürerek hişamla çıkıp sulh istedi. Sultan Muhammed Hudabende Han inayet edip onların sülhini kabul etti ve geri çekildi.

Sultan Muhammed Hudabende Enarallahe Burhanehu İslam'ın yayılması için çok faydalı işler yaptı, Dini Şeriat ve Milleti Hanifeyi kuvvetlendirdi. Kendisi faziletli, yakışıklı adaletli, itikatlı, mert Müslümandı. Hoca Raşid Aleyhirreme'ni vezir tayin etti, bu vezir de adaletli, alîm, mert bir kişiydi, İslam için sayılamıyacak kadar fazla faydalı işler yaptı. Hülagu Han'ın aldığı memleketleri yani, Rum, Irak, Acem, Arap, Azerbeycan, Fars ve Horasan'a (229=33b) tam oniki yıl hükümlerlik etti, bazı rivayetlerde otuzaltı ya da otuzsekiz yıl hükümlerlik ettiği söyleniyor. Pâdişah olduktan bir sene sonra Sultaniye şehrini inşa ettirmiştir ve payitahtı oraya taşımıştır, burada kendisi için bir türbe yaptırmıştır ve vefatından sonra buraya defnedilmiştir. Gazan Han'ın nuru kabrinden önce İran'da Moğol hanlarının kabrinin yeri bilinmiyordu, Sultan Gazan Han Tebrizde defnedilmişti.

Sultan Ebu Said Han ise Sultan Muhammed Hudabende Hanın oğludur. 13 yaşında Horasan Pâdişahi idi, Sultan Muhammed Hudabende Han hastalandı ve adam gönderdi, ancak Sultan Ebu Said Han gelmeden evvel İlhan vefat etti, bütün vezir ve ümeralar toplanıp Sultan Ebu Said Han'ın başına tac takarak pâdişahlık tahtına oturttu, Emir Çoban'ı emir-ül ümera tayin etti. Pâdişah küçük yaşta olduğu için

⁹⁶ Hacı'nın aktarımında bu ifadeler geçmemektedir.

devlet işlerini Çoban yönetti, hatta Büzrüg Hoca Ali Şah'tan rüşvet alıp Raşidüddin hocayı katletti. Hoca Ali Şah da hemen ardından ahirete sefer etti. Emir Çoban Noyan'ı Horasan'a hâkim tayin etti, büyük oğlu Timur Taş'ı da Rum'a hakim tayin etti, bir kâtibini de pâdişaha vezir yaptı. Sayın Vezir diye adlandırıldı. Emir Çoban'ın yaptığı her şeye pâdişah bir şey diyemezdi. Emir Çoban'ın (228=34a)kızı Bağdat Hatuna pâdişah aşk olmuştu, sabredemeyip Mahremlerinden Emir Çoban'a adam gönderdi. Giden kişi ona pâdişahın derdini anlattı, bunlar Emir Çobana ağır geldi ve kötü sözler söyleyip onları geri gönderdi, Pâdişah üzüldü ve Emir Çobanı yok etmek niyetine geldi, bunu anlayan bazı emirler fırsattan istifade ederek, Emir Çoban'ın ve oğlanları hakkında bazı kötü şeyleri söylemeye başladı. Çünkü emirlerin ve vezirlerin içinde Emir Çobana kın ve haset vardı, pâdişah hem onu istemiyordu. Durum böyleyken büyük oğlu Rum hâkimi Timur Taş, kendi adına sikke yaptırdı ve hutbe okuttu böylece düşman oldu. Çoban Bey gidip onu bağlayıp getirdi, Babası Emir Çoban'ın hatırası için onu affetti ve Rum'a geri gönderdi. Demeşk Hoca diye Emir Çoban'ın bir başka oğlu daha vardı, han adam göndererek onu katlettirdi. Emir Çoban Horasanda'ydı. Oğlunun katledildiğini işitip Horasan emiriyle ittifak ederek hanın üzerine baskına geldiler, Pasişah kendisi bizzat çıkıp savaştı, emirleri pâdişaha yakınlık duyarak pâdişah tarafına geçti, Emir Çobana Herat'a gidip, Malik Gıyaseddin Kort'a iltica etti. Nankör Malik Çoban Noyan'dan ilim öğrenmişti ama bu sefer onu öldürmeyi planladı, Çoban adam gönderdi, Malik ile görüşmek istedi, (227=34b)Malik kabul etmedi ve dedi ki, her ne diyecekse vasiyeti nedir onu söylesin mülakat zordur. Buna cevaben Emir Çoban dedi ki, benim başımı tenimden ayırmasınlar, zira çift parmağım var onu kesip götürsünler.

Söz gelimi Emir Çoban'ı öldürdüler, oğlu Cellad Hanı da öldürdüler, yakışıklı bir delikanlıydı. Bağdad Hatun'u Han haremine getirmişti, Bağdad Hatun babsi ve kardeşinin tabutunu aldırıp Mekke'ye göndererek orda defnettirdi. Hoca Raşidüddin'in oğlu Hoca Gıyaseddin'i vezir tayin etti, bu Hoca Gıyaseddin adaletli, faziletli kişiydi, tarih-i tezkerede "Tarih-i Macma'ul Ensâb Şerh-i Şemsiyye" adlı eseri hocanın adına rasnif kıldırdı, onlara büyük mükefatlar verildi.

Rum'dan haber geldi. Emir Hüseyin cemi kişileri göndermişti, Mavaraunnehr'den haber geldi, Çağatay şehzadesi Nejat gelmişti, Ebu Said Han savaşmak zorunda kaldı, düşman ordusu çok kalabalıktı, Sultan Ebu Said çok azsayıdaki ordusuyla onlarla savaştı, büyük bir savaş oldu, Han çok kahramanca, yiğitlerce savaştı ki, Rustem İsfendiyar olsaydı, Han'ın bu kahramanlığından hayran olacaktı. Sonunda Mavaraunnehir askerleri yenilerek (226=35a)geri döndü, bu savaştan sonra Sultan Ebu Said'e Gazi Bahadır Han adı verildi, Sultan Ebu Said Han 13 yaşında Han olmuştu, 19 sene Hanlık tahtında oturdu, otuziki sene ömür gördü. Sultan Ebu Said Pâdişahzade cana yakın ve yakışıklı, adaletli Müslüman, mert ve kahraman pâdişahti. Çok genç yaşta vefat etti, onun vefatından üzülen İran halkı bir sene yası tuttular, minarelerine Kara giydirdiler, sokaklarına kül saçtılar. Vallahu âlem Bissevab.

Güftar-i Çağatay Han'ın Beyanı ve Onun Evladi Zikri. Şöyle naklediliyorlar ki, Çağatay Han Cengiz Han'ın ikinci oğlu, Siyaseti çok iyi bilen, Kahr ve kahraman, cömert, töre ve tüzüt ve yasaklara çok sadık bir kişiydi. Ögedey Han'dan bir sene önce vefat etmişti. Han kendi tahtında torunu Kara Hülagunu oturtmuştu. Zira Çağatay Han'ın veliahdi kaim-i mekam Mamukey'in oğlu Kara Hülaguaydu. Çağatay Han akil ve danışıklı bir kişiydi, (225=35b)bütün Çağatay evladi ona itaat etti. Çağatay Han'ın veliahdi, oğlu Mamukey çok makbul, güler yüzlü, yakışıklı, güzel yüzlü, çevik, çok iyi mızrak kullanan, usta okçu birisiydi. Muhetemelen yirmibir, yirmiiki yaşındaydı, Cengiz Han onu hiç yanından ayırmazdı. Cuci Han, Çağatay Han ve Ögedey Han'ı Harezmi'nin alınması için gönderdi, Cengiz Han Belh ve Talekan üzerine yürüdü, yolda Bamiyan kalesi kuşatıldı, kaleden bir ok gelip Mamukey'in canını aldı. Cengiz Han çok üzüldü, perişan oldu ve Mamukey'in öldüğünü Çağatay öğrenmesin diye emir verdi. Çağatay Han Harezmi'yi alıp, Ögedey Han ile geri döndü ama Cuci Han Cengiz Han'ın huzuruna gelmedi ve memleketine döndü, Cengiz Han Cuci'den çok gönlü kırıldı. Bu şehzadelere hediye ve iltifatta bulundu. Yine Çağatay'a söyledi ki, siz benim emrimi dinlemiyordunuz, nice şehzadeler benim gibi hakanın bir emri için canını feda etmiştir. Çağatay da babasına diz çökerek, ey hakanım, biz de senin emrini dinlemezsek önce ben ölüyüm dedi. Cengiz Han söylediklerini bir daha tekrar etti, (224=36a)Çağatay da emrinizden çıkmıyacağım diye bir daha söz verdi. Cengiz Han dedi ki, ey Çağatay öyleyse

Mamukey vefat etti ağlamayasın. Çağatay Han dedi ki, şanslıymış sizin yanınızda ölmüş, ama hiç dayanamadı, fırsatını bulup dışarı çıkıp çok üzülerək ağlada ve yüzünü yıkayarak Cengiz Han'ın yanına geri geldi. Bu olay oluncaya kadar Cengiz Han fazla adam öldürmiyordu, Mamukey öldükten sonra Bamyan kalesinin içinde tek bir canlı kalmadı, hepisini öldürdü, Çağatay Han'ın pay-i tahtı Beşbalıktı, Turfana Uç demişler.

Kara Yesu Kara Hülagu'dan önce öldü. Kara Hülagü da öldü. Hatunu çok akıllı, danışıklı bayandı, adı Uzgine Hatundu, Turalcı Küregen'in kızıydı. Kara Hülagu öldüğünde, oğlu Mübarek Şah küçüktü, Çağatay Han'ın yerine Han oldu, her şeyi çok iyi halletti, bir kaç sene sonra Baygu Han oldu, zalim ve Kâfirdi, yok oldu. Ondan sonra Kara Hülagu'nun oğlu Mübarek Şah pâdişah oldu, bu sıralarda Kara Çar Noyan bertaraf olmuştu, oğlu İcil Noyan Atalık idi. Barlas yöresindeki Yesu Karanın oğlu Burak Han çok Bahadır, (223=36b)danışıklı ve mert birisiydi. Mübarek Şah'ın annesi Ulace gönüllü olarak Mübarek Şah'ın hanlık tahtını Burak Hana verdi ve ün kazandı. Horasan'a akın düzenledi ama alamayıp geri döndü, sonunda Müslüman oldu ve Sultan Gıyaseddin adını aldı. Onun beş oğlu vardı, büyüğünün adı Mümin, ikincisinin Koktay, üçüncüsünü Borme, dördüncüsü Duva, beşincisinin Beg Timur.

Burak Han'ın tahtında Duva Han oturmuştu, Duva Han'ı yine Duvaç Han demişler. Duvaç Han adaletli pâdişahı, mümin Müslüman birisiydi. Duva Han'dan sonra yine Kâfir Facir tahta çıktı, Müslümanlığı ilerletmedi, bir kaç kişi tahta çıktı ama hemen bertaraf oldu. Mirza Haydar Duğlat Tarihi Reşidi'de Duva Han'ın mezarı Yarkent'de diye yazmıştır, yine sözü güvenilir insanlardan işittim ki, Duva Han'ın kabri üzerine Mesud Bey ibni Mahmud Bey üç tane büyük kubbe yaptırmıştır. Hoca Han Mahmud Hoca Atterullahu Meşhedehu'dan Mirza Haydar Küregen tarihinde şöyle naklediyorlar ki, her kimse Duva Han pâdişahın önünden geçtiğinde diyorlarmış ki, bu mübarek zat insanı çok cezbediyor, bu mezara her geldiğimde daha fazla cezbediyor. Duva Han vefat etti. (222=37a)sonra iki kâfir töre Han oldu. Ondan sonra sıra İsen Buka handaydı, Han'ın oğlu yoktu, sefere gidip geldi ve bir kaç gün sonra bertaraf oldu.

Destan-ı Hazreti Tuğluk Timur Han Anarellahu Burhane. Tuğluk Timur Han, Çağatay Han'ın soyundan geliyor. Onun ecdadi sırayla, İsen Buka Han, Duva Han, Burak Han, Yesü Kara Han, Mamükey Han, Çağatay Han, Cengiz Han, Yesügey Han, Bertan Han, Kubil Han, Tomne Han, Baysunkur Han, Kaydu Han, Dotum Metin Han, Buka Han, Abizincir Kaan, Alankuva Körklüg Bint Cöbine Kaandır. Mirza Haydar Duğlat musannif-i Tarih-i Reşidi. Tarih-i Reşidi'de şöyle naklediyor, İsen Buka Han asker sevketmişti, büyük hatununu adı Satılmış hatundu. Moğol Hanlarının kaç hatunulu olursa olsun, onların kaderi büyük hatunun elindeydi. küçük hatunları isterse başkalarına verir isterse satardı, yine isterse kalmasına da izin verirdi. Menklik Hatun diye bir küçük hatunu vardı, bu Satılmış Hatun kısırdı, duydu ki küçük hatun Handan hamile kalmış. Han savaşırken (221=37b)Şiravul Dohtoy adlı bir ümera Satılmış Hatun'a selama geldi, Menklik hatunu Şiravul Dohtoy'a verdi, Dohtoy Menkli hatunu alıp memleketine döndü, Şiravul Hohtoy'un memleketi çok uzaktaydı. İsen Boka Han savaşan döndükten sonra Menklik Hatunu sordu, Satılmış Hatun onun Şiravul Dohtoy'a verildiğini söyledi. İsen Buka Han çok hiddetlenerek Menklik benden hamileydi, oğul doğurabilirdi dedi, çok geçmeden İsen Boka Han vefat etti. devlet Hansız kaldı, halk perişan oldu. Emir Bolacı Duğlat, devlete Pâdişah bulmaya çalıştı ise de Han soyundan gelen kimse bu devlette kalmamıştı, Ferraş'ların bir büyüğü vardı, adı Taş Timurdu, onu Şiravul Dohtoy'un memleketine göndermek istedi, Taş Timur üçyüz keçi isteyerek şöyle dedi, Erzaklar vefa etmez, bu keçileri yiyerek maksadıma ulaşırım, ona üçyüz keçi verrerek gönderdi.

Taş Timur Mirza, memleketleri gezerek sonunda Şiravul Dohtoy'un memleketine ulaştı, işi kolay oldu, Menklik Hatun ile karşılaştı, (220=38a)Menklik Hatun ona dedi ki, Handan hamileydim, buraya geldim ve oğul doğurdum, adını Tuğluk Timur Han koyduk, Dohtoy'dan bir oğul doğurdum İnçu Malik diye ad koyduk.

Söz gelimi, Taş Timur Mirza Tuğluk Timur Han'ı kaçırdı, Emir Bulaçı Aksu'daydı, Han Aksu yolunda Muzart'dan aşağıya düştü, Taş Timur Mirza ağlıyordu, arkasından birçok tüccarlar yetişti, Kervanbaşının adı Begcik idi, ona derdini şöyle anlattı, Han'ı getirmiştim, bu yokuştan düştü. Begçik yokuşa indi, Han'ı düştüğü yerde buldu ve sağ salim idi, her kes çok sevindi, İpi aşğağıya salın diye seslendi. İp

saldılar, Begçik han'dan özür dileyerek, ben önce yukarı çıkmazsam beni çekmezler, o yüzden beni önce çeksın diye anlaştı, Begçik ve Taş Timur, Tuğluk Timur hanı alıp Aksu'ya geldiler, Han bu anda 16 yaşındaydı. Taş Timur, Han'ı Aksu'ya getirdiğinde son bir tane mavi keçi kalmıştı. Taş Timur Mirza'yı Orda Beyi yaptı, Keçi lakabını verdiler, bütün kuşaklarında bu lakab devam etti. Beylerbeyi tayin etti. Diğer tüccarlar Tümen kasabasındaydı, Emir Bolacının ağabeyi emir Tülek Manglay Süye'nin hâkimiydi, Tuğluk Timur Han'ı Aksu'da Han ilan etti.

(219=38b)Şerh-i İslam Tuğluk Timur Han Nuri Merkade Hazreti Mevlana İrşaduddin Kuddise Sırrahü'nun Elinde Müslüman Olduğunun Beyan. Tarih-i Reşidi'de şöyle naklediyorlar ki, Mevlana Şucaaddin Mahmud'un kardeşi hazreti Hafizeddin Kebiri Buhari, Cengiz Han Buhara'yı aldığıında Buhara'daydı, ilim sahibi, kâlemi kuvvetli bilgin idi, Mevlana Hafizeddin Kebiri kaddesserrehu şehit oldu, kardeşini Karakurum'a götürdü, Mevlana Şucaaddin Mahmud Aleyherreime gurbetde vefat etti.

Cengiz Han'dan sonra Mevlana Hafizeddin Kebiri'nin soyundan Mevlana Celaleddin kaddessırrrahu Karakurum'dan çıkıp Ketik şehri'ne geldi ve burda ikamet etti. kendisi Şeyh-ül İslam, mümin Müslüman ve muteber bir adamdı. Ketik şehrinin halkı çok sefahete dalan insanlardı, bir gün Cuma namazından sonra, Hazreti Şeyh Cemaleddin Kaddesserrehu minbere çıkıp sözyle vaazda bulundu, ey yaranlar, bundan önce defalarca sizlere vaaz söyledim, dinleyen olmadı, bu son nasihatim, bu şehre büyük bir bela gelecek, sizlerden izin isterim, kıyamemette buluşalım. O minberden indi ve yola çıktı, ***(218=39a)***Mescidin müezzini Şeyh'e çok güvenirdi. Yanına almasını istedi, hazreti şeyh de kabul edip birlikte yola çıktı, şehirden bir ferseng⁹⁷ mesafede menzilledi, müezzin'in şehirde unuttuğu bir işi aklına geldi ve hazreti şeyh'ten izin alıp şehre geri döndü, işini bitirip minareye çıkıp, yatsı namazına ezan okudu. Bakti ki, gökyüzünden siyah renkli bir şeyler yağıyordu, yine de ezanı tamamladı, minareden inmek istedi ama kapısı kapanmıştı, bir saat kadar bekledi, minare ile yerin arası az kalmıştı, sonra minareden indi ve hızla Hazreti Şeyh'in yanına gidip olanları anlattı. Hazreti şeyh Allah'ın gazabından uzak durmak

⁹⁷ Beş bin metrelik mesafedir. <http://www.usluzozluk.com/>

lazım dedi ve ordan ayrıldı, sonunda Aksu Ayköl denilen yere geldi. Tam bu anda Tuğluk Timur Han ava çıkmıştı, Tuğluk Timur'un tavaçları⁹⁸ hazreti şeyh'i sessizce ibadet ederken gördü, onu bağlayarak Tuğluk Timur Han'ın yanına getirdi. Han, ey Tacik niye emrimi dinlemedin diye Hazreti Şeyth'e sordu, Hazreti Şeyh dedi ki, biz yolcuyuz, Ketik'den geldik, av hakkındaki emirden haberimiz yoktu. Han yine sordu ki, ey Tacik sen hayırlı mısın, bu köpekler mi daha hayırlı? **(217=39b)** hazreti şeyh iman bende olduğu müddetçe ben hayırlıyım, iman bende olmadığı an köpekler benden daha hayırlıdır diye cevap verdi. Han bu soruları sorarken köpeklere et veriyordu, bu sözler ona çok etkili oldu ve bir Moğol askerine gidip o Taciki'yi izzet ve ikramla atına bindirerek getir diye emir etti. bu Moğol atını alıp Şeyh'in yanına vardı, bakti ki, bu Moğol'un atının eğeri kanla kırmızı olmuş, yürüyerek gitmek istedi, ama Moğol asker emir atla götürmektir, ata binmeniz lazım dedi, hazreti şeyh çaresiz kendi temiz çarşafını o Moğol'un çirkin eğerine örtterek ata binip Han'ın yanına vardı, Han bir köşede düşünüyordu, gönlüne bir ışık girmiş gibiydi ve hazreti şeyh'e sordu ki, dediğin nedir ki, o olduğunda köpekten daha hayırlı, o olmazsa köpekler daha hayırlı olacak?, hazreti şeyh dediler ki, o İmandır. Han'a İman ve İslam'ı anlattı, Tuğluk Timur Han anarellahu ağladı. Eğer ben istiklalıma kavuşup han olursam, siz gelip beni Müslüman yaparsınız diye söz verdi. Han o adnda onsekiz yaşındaydı, Hazreti Şeyh Cemaleddin Kaddesallahu Sırrahu Ayköl'de vefat etti. **(216=40a)** Sekerâttayken oğlu Mevlana İrşaduddin Kaddise Sırrehu'ya şu vasiyeti söyledi. Ben bir ruya gördüm, ruyamda bir çerağ yaktım, çerağın ışığında bütün doğu aydınlandı. Bu ruyanın tabiri şudur ki, Tuğluk Timur Han bana söz vermişti, eğer istiklalıma kavuşup pâdişah olursam, siz gelim ben Müslüman olayım demişti, ömrüm buna yetmedi, siz bu sözleri hiç unutmayın, elbette ki, Tuğluk Timur Han Müslüman olacaktır. Hazreti Celaleddin Rahmetullahu Aleyh vefat ettikten kısa bir süre sonra, Tuğluk Timur Han istiklalına kavuşarak pâdişah oldu ve bu haber dört bir yana duyuruldu, kısa bir zaman içerisinde Aksu'da yaşamakta olan Mevlana Raşiddin tayyibullahu melhude'ye ulaştı ve Moğolistan'a gelip padişahın sarayına çok yakın bir yerde ikamet etti. Tuğluk Timur Han Cengiz Han'ın tahtında çok şevketli bir han oldu, Mevlana İrşaduddin Han ile görüşme fırsatı bulamadı. O yüzden her

⁹⁸ Tavaç için bkz. DİA, haz: Hayrunnisa ALAN, cilt: 40, sayfa: 177-178

sabah namaz vakti yüksek sesle ezan okumaya başladı, bir gün sabah Han ezan sesinden uyandı ve dedi ki, bir kaç günden beri sabah vakti birisi yüksek ses yaparak insanı rahatsız ediyor, o kişni buraya getirin. (215=40b)Moğol askerler Mevlana İrşaduddin henüz ezanı bitirmezken onu yakalayıp hanın önüne getirdi, han sordu ki, niye böyle insan tatlı uykudayken yüksek bir sesle insanları uykusundan ediyorsun? Mevlana İrşaduddin kaddessırrehu dediler ki, ben o kişinin oğluyum ki, siz o kişiye istiklala kavuşup pâdişah olursam Müslüman olacağım diye söz vemişsiniz. Ben sizin şu sözünüz üzerine huzurunuzda geldim. Han hazreti şeyh'i sordu, Mevlana İrşaduddin Kaddessırrehu dedi ki, babam vefat etti, Tuğluk Timur Han Müslüman olacak onun hizmetinde ol diye bana vasiyet etti. Han da istekliydi, Mevlana İrşaduddin Han'ı gusul abdesti aldırıp, İslam'ın kaidelerini öğretti, Han böylece Müslüman oldu ve şöyle anlaştılar, ümeraları birer birer çağırıp Müslüman olmasını teklif edelim, kabul etti mi, tamam, eğer kabul etmezlerse Uktul'ul-Müşrikin ayeti kerimesine göre davranalım. Emîr Tölek Duğlat ulusbeyiydi, onu ilk önce çağırdı. Emîr Tölek gördü ki, Han bir Tacik'le oturuyor, emîr de gelip oturdu, (214=41a)Han ona küfürü bırakıp Müslüman olalım ne dersin dedi, Emir Tölek ağlayarak dedi ki, dünyada bundan güzel bir haber olmaz, ben üç sene önce Salihay Kaşgari'nin kolunda Müslüman olmuşum, handan korkum Müslümanlığımı pinhan tutmuşum. Tölek ile Mevlana İrşaduddin rahmetullahu bir birine sarılarak ağladı. Ümeraları bir bir çağırdı ve İmana davet ettiler, her kes Müslümanlığı kabul etti. Sıra umeray-ı Çuras'a yetti, Çuras oymağı çok kalabalıktı, umeray-ı Çuras'ın adı Böke Payende namakul bir şart koydu, şart şuydu, benim bir adamım var, adı Sınkuy Buka, eğer bu Tacik Sınkuy Buka ile güreşip onu yenebilse ben Müslüman olacağım. Bu Sınkuy Buka adlı kâfir çok kuvvetli idi, iki dişli deveyi bir eliyle götürürdü. Han dediki bu kâfir çok kuvvetlidir, böyle şart olamaz. Mevlana İrşaduddin dedi ki, bu iyi bir şarttır, eğer Allah Taala bu kavmin Müslüman olmasını istiyorsa bana kuvvet verecektir ve bu ulus benim elimde Müslüman olacaktır. Mevlana İrşaduddin bu kâfirle güreş yapmak için hazır oldu, onlar karşı karşıya geldi, Sınkuy Buka saldırdı, (213=41b)Mevlana İrşaduddinin kolları ona değer değmez Sınkuy Buka yere düştü ve bir saata sonra Kelime-i Şehadet getirerek ayağa kalktı ve Mevlana İrşaduddinin ayaklarını öptü. Bu kerameti Mevlana İrşaduddin yaptı. O andan 120 bin kişi bu olayı izliyordu, aynı anda Kelime-i Şahadet getirip Müslüman oldu, Müslümanlık

Moğol ulusu içinde yaygınlaştı, kısmet bu zamanaymış. Bundan önce Kebek Han Müslüman idi, çok adaletli pâdişah oldu. Belh şehrini o inşa ettirmiştir. Gümüş ve altından sikke yaptırdı, çok meşhur pâdişah oldu. Kebek Han vefat ettikten sonra ulus yine kâfir oldu. Bir kaç kâfir han tahta oturdu. Arkasından Tarmeşirin Han ibni Duva Han hanlık tahtına oturdu, o sonra Müslüman oldu. İslam'ın güçlenmesine faydalı oldu, Hindistan'a gazaya vardı, fethedip geri döndü, Tarmeşirin Han vefat edip otuz sene sonra Tuğluk Timur Han pâdişah oldu, bu arada küfür ve kâfirlik her yere yayıldı, Müslümanlık bertaraf oldu, Mevlana İrşaduddin kuddise sırrehu'nun marifetiyle Tuğluk Timur Han Müslüman oldu. Müslümanlık bu zamanda Berkarar oldu, İnşaallah Taala kıyamete kadar böyle devam etsin, Tuğluk Timur Han Müslüman olduğunda 24 yaşındaydı. (212=42a)Tuğluk Timur Han başta olmak üzere kendilerinin sünnetlerini kendileri kıldı, temiz bir şekilde traş oldular. Bir sonraki gün bütün halk Müslüman oldu, Tuğluk Timur Han şevketli han oldu, Mavaraunnehir emirinin muhalifet olduğunu haberi geldi, Mavaraunnehr'e doğru yola çıkıp Cak Bulak denilen yerde orduyu durdurdu, Hocend nehrine az kalınca üç tane ümerasını gönderdi bu üç ümeradan, Ulu Timur Kerayit aймаğından, Begçek Kanglı aймаğından, Hacı Beg Erginut aймаğındandı, bu ümeralar Hocend nehrini geçti, Emir Bayezid Celayir ve Emir Bayan Suldus görüşmeye geldi, Emir Hacı Barlas vahime düşüp Horasan'a kaçtı, Emir Timur Küregen, Hacı Barlas'a dedi ki, siz Horasan'a gidecekseniz, ben Tuğluk Timur Han'ın hizmetine gitmek istiyorum, Hacı barlas ona izin verdi, Emir Timur Tuğluk Timur'un yanına gitti, Emir Hamid, pâdişahın beğinisini kazanan bir emirdi, Emir Timur ile yakındı, onun hakkında iyi şeyler söyleyip Tuğluk Timur Han'a iyi gösterdi, eski geleneğe göre Keş bölgesini Emir Timura suyurgal olarak verdi. Emir Timura ait olan topraklardaki halk katliamdan kurtuldu. Emir Hızır Yesuri Han'ın huzuruna geldi. Han ümeralarından Ulu Timur, (211=42b)Hacı Bey ve Begçek'leri Mavaraunneh'e vekil olarak tayin ederek, Moğolistan'a geri döndü. Han Moğolistan'a ulaşana kadar ümeralar arasında kavga çıktığını öğrenip yine geri dönüp Mavaraunnehr'e geldi, emir Bayan Suldus, emir Bayezid Celayir, emir Hızır Yesuri, Hanın huzuruna geldi, emir Hacı Barlas da hanın yanına gitmek için hazırlanmıştı, Han emir Bayan Suldus'u, Bayezid Celayir'i

Hızır Yesuri'ni⁹⁹ Muhalifet yaptığı gerekçesiyle öldürdü. Bu haberi emir Hacı işitip korktu ve Horasna gitti, Emir Timur yine Han'ın yanına geldi. Emir Hacı Horasan'da, Karayaman'ın saldırısında gafil yakalandı ve kardeşi İdiku Barlas ile beraber öldürüldü. Tuğluk Timur Han, oğlu İlyas Hoca Han'ı bu bölgeye hâkim tayin edip Begçek'i Atalık olarak görevlendirdi. Emir Timur'u İlyası Han'ın emrine verdi onun topraklarını bastırıp Moğolistan'a geri döndü. Emir Begçek halka zulüm etmeye başladı, bütün Mavaraunnehr halkı ayaklanarak, Emir Hüseyin ibni Hiplar ibni Kızgın Emir Timur öncülüğünde İlyas Hanla savaştı, İlyas Han yenildi, geri çekilene kadar İzzeddin onu öldürdü, kısa zaman sonra Tuğluk Timur Han vefat etti. (210=43a)34 yaşındaydı, 10 sene Müslümanlık için çok iyi şeyler yaptı, Tuğluk Timur Han, ahlak sahibi, adaletli, cömert, pak itikadlı bir pâdişahı. Emir Tölek öldü, onun yerinde Emir Bolacı Ulusbeyi oldu, Emir Bolacı vefat etti, onun yerinde oğlu Hudayidad'i Ulusbeyi yaptı, o yedi yaşındaydı. Emir Bolacının Kamereddin adlı bir kardeşi vardı, Ulusbeyi olmak isteğinde pâdişaha arz etti, Emir Bolacının yaptığı hizmetlere nazeren ona vermedi, Kamereddin içinde pâdişaha kin saklamıştı ama Han yaşadığında hiç fark ettirmemişti, Tuğluk Timur Han vefat etti, Kamereddin onsekiz tane sultanı katletti, Yalnız Hızır Hoca Han kaldı, bunun detayını vereceğiz.

Tuğluk Timur Han, Beşbalık, Almalık, Kıyalık, Kaşgar, Hoten, Uzkend, Fergane, Otrar, Taşkent, Hocend, Mavaraunnehr, Buhara, Semerkand bölgelerine ve Ceyhundan geçip Belh, Guz, Talekan, Kunduz bölgelerini idaresi altında tutmuştu. Tuğluk Timur Han kışı Semerkand'da geçirdikten sonra Moğolistan'a döndü. Emir Timur, Tuğluk Timu Han gittikten sonra, Kamereddin üzerine sefere çıktı. Kamereddin hastalanmıştı orada öldüremedi, Kölme Kocur denilen cangal içinde (209=43b)iki kişi ile beş altı ay yetecek kadar erzak alıp saklandı. Üç ay sonra geri döndü ama halkı kabul etmediler, Tuğluk Timur'un verdiği tuz ve ona karşı vefasızlık etmesi vücudundan zehir olup taşarak, çok kötü hastalıkla bertafar old. Demek ki, zalimin, hainin ve haramın sonu böyle olacaktır. Allahım sen bizi hainlikten, nankörlükten, verdiğimiz sözü bozacak yalancılıktan sakla.

⁹⁹ Hacı'nın aktarımında öldürülenlerin içinde Hızır Yesuri'nin adı geçmemektedir.

Zikri Hızır Hoca Han ibni Tuğluk Timur Han. Hızır Hoca Han, Tuğluk Timur Han'ın en küçük oğludur. Daha süt emecek kadar küçük yaşta babsı vefat ediyor. Mir Ağa Emir Hudayıdad'ın validesi Kamereddin'den onu oniki yaşına kadar saklayabildi, sonra Kamereddin çok araştırmaya başladı ve nerde olduğunu öğrendi. Emîr Hudaydad Hızır Hoca'yı kaçırdı, Validesi ona, ey oğlum, hanı kaçırdık yabancı kişilerle kaçır, Han daha sonra Pâdişah olursa bu kişiler kötülük yapar, senin sülalene kötülük eder, yabancı kişileri kullanırsan bir şey olmaz diye nasihat etti. Emir Hudayıdad 12 kişi bulup onlarla Hızır Hoca Han'ı kaçırdı. Bunların birisi Çegrek olup, (208=44a)İtarcı emiri onun soyundandır, ona Akburak da demişlerdir. ikincisi Harezimli Tüccardi olup, Sağrıçı Emiri onun soyundan gelmiştir, üçüncüsü Çalış Ziyadlarından olup, Koşci Emri onun soyundan gelmiştir, Koşci vilayetine yine Kokildaş adı da verilmiştir, bu üç kişi Beylik ve Emirlik görevine uygun görüldüğü için bu vilayetler onlara verilmiştir, diğer dokuz kişinin durumuna göre farklı görevler verilmiştir. Hızır Hoca Han'ı Kaşgarla Bedehşan arasındaki dağlık bölgede saklayarak büyüttüler, Kamereddin bunu öğrenip kişi gönderdi, Hızır Hoca Han'ı Hotan dağına götürüp orda sakladı, Kamereddin'den korkup yine Cürcan, Lop, Sarığ Uygur, Kütük bölgelerine götürdü. Aradan oniki sene geçti. Kamereddin zalim sonunda zeval buldu. Halka pâdişah lazım oldu. Emir Hudayıdad kişi gönderdi. Hızır Hoca Han'ı geri getirip Kurultayla Hanlık tahtına oturttu ve devletin gücü arttı, Hızır Hoca gaza yapmak için Hitay'a gitti, Hitay'ı Müslüman yaptı, Turfan'ı alıp İslam açtı, Kara Hoca Hızır Hocayı ablukaya aldı, üç saf ile ablukaya aldı, ön safında Altın Belcilik kişi, ikinci safta Çelik Belcilik kişi durdu.

(207=44b)Hızır Han Turfanı payitaht yaptı, iki payitaht vardı kışlık payitaht Turfan yazlık payitaht ise Kaşgardı. Sultan Yunus Han'ın oğlu Sultan Mahmud Han Taşkent'i payitaht yaptı, Han Taşkent'te vefat etti. Yunus Han'ın nuri kabirinin mezarı Taşkent'te meşhur oldu.

Söz gelimi Kara Hoca'nın mülkünü şeriata uygun şekilde askerler paylaştırdılar. Moğolistan'da Gök Tepe diye çok güzel bir menzilgah vardı, Hızır Han burada Meclis düzenlemişti, Emir Hudaydan Han'a kımız ikram ediyordu, Han tam kımızı alırken, bir kişi geldi ve dedi ki, Emir Timur'un elçisi geldi, Hızır Hoca Han

Çadırlarını ve atlarına yem hazırlayıp bize rehber olsun diyorlar. Han'ın elinden kımız düştü, Emir Hudaydan hana dedi ki, Ey hakanım bir elmayı yerden alıncaya kadar olan kısa sürede Allah yüzlerce nimet verecektir, Emir Timur gelecekse gelsin, o gelene kadar Allah'ın bize yine çok rahmeti vardır, biz yine eğlenmeye devam etmeliyiz. Han kımızını içti, henüz kâseyi birine vermemişken, kara atlı beyaz tonlu birisi gelip Emir Timur Otrarda öldü diye seslendi (206=45a)ve hemen arkasına dönüp geri kaçtı, arkasından kovalandı ama yetişilemedi, kırık beş gün sonra güvenilir kaynaktan Emir Timurun Otrar'da öldüğü hakkında haber geldi¹⁰⁰. Hızır Han temiz yürekli, doğru itikadlı, adaletli Müslüman pâdişahi. Tarihi Reşidi'de bu hakta şöyle naklediyorlar, Duva Han Yarkent'de vefat etti, Tuğluk Timur Han Almalık'ta yattı. Hızır Hoca Han Turfan'ın Yemiş denilen yerinde defnedildi, oğlu Muhammed Han da Yemiş'de babasının yanına defnedildi. Hızır Hoca Han'ın üç oğlu vardı, büyüğü Muhammed Han, ikincisi Şemi Cihan Han, üçüncüsü Nakşi Cihan Handır. Hızır Hoca Han'ın veliahdi Muhammed Handı, Muhammed Han adaletli, doğru itikadlı Müslümandı, her hangi bir Moğol, başına sarık takmadan önüne çıkarsa, sünneti terk etmişsin diye başına at nalinin çivisini çaktırırdı. Mirza Uluğ Bey Küregen Semerkandın pâdişahi idi, Rasathane yaptırdı, bu haberi Muhammed Han anerallu burhanehu (205=45b)işitip, Çadır gölünün kuzeyinde çok görkemli, güzel kubbeli bir ribat yaptırdı, çok muhteşem bir yapıydı, yanına da çok güzel bir mescit bina etti. Ancak Muammed Han çok erken vefat etti. iki oğlu vardı, birincisi Şir Muhammed Han, ikincisi Şir Ali Han olup 18 yaşında vefat etti. Bütün ulus kurultay yapıp Şir Muhammed Hanı hanlık tahtında oturttu. Şir Muhammed Han döneminde devlet asayiş buldu, halk emniyetli bir şekilde yaşamını sürdürdü. Hiçbir zaman bu kadar asayişlik olmamıştı. Şir Ali Oğlan Şir Muhammed Han döneminde vefat etti, ondan geriye bir oğul bir kız çocuğu kaldı, oğlu Sultan Uveyis Han, Kızı Mahzum Hanım, halk içinde Mahzum Silu olarak meşhur oldu, güzeller güzeli bir kızdı. Şir Ali Han'ın oğlu, Muhammed Han'ın torunu Uveyis Han, çok küçük yaşta babasından yetim kaldı, amcası Şir Muhammed Hanın terbiyesinde büyüdü. Uveyis Han çevik ve sert karakterli Han idi, Şir Muhammed Han ise ağır bir insandı,

¹⁰⁰ Bazı kaynaklarda Emir Timur'un Çin üzerine sefere giderken öldüğü ifade edilmektedir. Timurlular-Çin ilişkisi için bkz. Gülçin ÇANDARLIOĞLU, *Orta Asya'da Timurîler, Çin'de Ming Münasebetleri, Ch'en Ch'eng Elçilik Raporu,*

(204=46a)Uveyis Han çocukluktan yetişkenlik dönemlerine girdi, Şir Ali Han'ın ağır karakterde olmasına dayanamadı, ondan ayrılıp kaçtı, onun kaçması amcasını hayli üzdü. Bir kaç kişi Uveyis Han'ın emrinde olacaklarını arz edip geldi ve böylece Şir Muhammed hana büyük muhalifet oldu. Bir gün Şir Muhammed Han'a gece baskını düzenledi, Şir Muhammed Han Kara Kanklık denilen yerde sessiz otururdu, Sultan Uveyis Han geldi, Şir Muhammed Han beraberinde dört kişiyle suya düşüp kayboldu. Şir Muhammed Han'ın ordusu geldi, Uveyis Han hileyle onları atlattı. Adı Enis Taişi lakabi Bek Aslan Tayşi olan Moğol Beyi Uveyis Han ile savaştı ve Uveyis Han onların eline düştü. Uveyis Han'ı saygı ve hürmetle serbest bıraktı. İki sene sonra Uveyis Han yine yine Bek Aslan ile savaştı, bu sefer yine Han yenilerek onun eline düştü, bu sefer Bek Aslan Tayşi dedi ki, bu sefer Han bana kardeşi Mahzum Silu'yu versin, vermezse Han'ı bırakmam. Han dedi ki, Tayşi Müslüman olacaksın veririm. Tayşi Müslüman oldu, Mahzum Silu'yu da ona verdi, iki oğul doğurdu.

Satuk Han gelecekmış diye haber geldi, Uveyis Han (203=46b)ona müdahale etmek için yola çıktı, Han'ın bir okçusu vardı, Hanı düşman askeri sanarak şehit etti. Sultan Uveyis Han'ın iki oğlu vardı, birisi Yunus Han, diğeri İsen Boğa Han. Uveys Han vefat ettiğinde Yunus Han üç yaşında, İsen Boğa Han on bir yaşındaydı. Uveyis Han Şehit oldu, Moğol ulusu İsen Boğa Han'ı pâdişahlık tahtına oturttu. Mirk Türkmen ile Emir Azan Bay'dan otuz bin aileyi alıp Semerkand'a gelmişti. Mirza Ulu Bey, Mirk Türkmen ile Emir Azan'ı yakalatıp katlettirdi, Sultan Yunus Han başta olmak üzere bütün çoğluk çocuklarını asir alıp Şahruh Sultan'a hediye olarak gönderdi. Şahruh Sultan Atarullahu Turbetehu Ulu Bey'e büyük sitemler yaparak onu kinedi ve Yunus Han nuri Merkadeni Şerafeddin Ali Yezdi'in terbiyesine verdi, on üç sene Şerafeddin Ali Yezdi kadessrrehu'nun terbiyesinde oldu, Tarihlerde şöyle diyorlar ki, Hazreti İskender Zulkarneyn'den sonra (202=47a)Mirza Ulu Bey gibi alim ve danişmend pâdişah dünyaya gelmemiştir, Mirza Ulu Beyden sonra Yunus Han'dan daha danişmend ve alim pâdişah olmamıştır.

İsen Boğa Han bütün Moğolistan'a meşhur bir hakan oldu. O dönemde Mavaraunnehr'e Mirza Sultan Ebu Said Küregen Pâdişah idi, Irak'ın fethine heveslendi, askeri sefere çıktı ve Irak'a az kalınca, İsen Boğa Han Andican başta

olmak üzere Türkistan'ı abluka altına aldı, Ebu Said Mirza onlara müdahale etmek için geri geldiğinde Moğol askerleri geri çekildi. Ebu Said Mirza vezirleriyle divan toplantısı yapıp şöyle karara vardılar, İsen Boğa Han'ın Ağabeyi Yunus Han Horasan'da ilimle uğraşıyormuş, burada yaşayan Moğolları toplayıp Yunus Hanı Moğolistan'a pâdişah yaparsak abi kardeş bir birine düşer. Bu karar üzerinden Horasan ve Irak'taki Moğolları bir araya toplandı, toplam on yedi bin kişi oldu. Yunus Han'ı onlara pâdişah yapıp Moğolistan'a gönderdi. İsen Boğa Han ile Yunus Han arasında büyük savaş ortaya çıktı. İsen Boğa Han (201=47b)ile Seyyid Ali savaşı kazandı. Yunus Han direk Mirza Sultan Ebu Said'in yanına geldi. Küşk Zagan denilen yerde Yunus Han ile Andlaşma yaptı. Sultan Ebu Said'e Yunus Han'a dedi ki, eski zamanlarda, Emir Timur Küregen ise Tuğluk Timur Han'ın askeri ve ona hizmet eden birisiydi. Emir Timur Han soyundan gelen birisine Mansur adını verip göndermiş. Siyurgunmuş Han'ın ruyasında Emir Timur Küregen'in sözü, Siyurgunmuş'un emiri diye görmüş, bugün ben kendimce sizi felaketten kurtardım, aramızda dostluk oluştu, siz de bizi Emir Timur evladi demeyin, dostunuz biliniz. Sonra yine on beş bin Moğol toplayıp ordu hazırladı, İsen Boğa Han vefat etti, oğlu Dost Muhammed Han pâdişah oldu, Seyyid Ali Elif de vefat etmiş, onun iki oğlu vardı, büyüğünün adı Sansız Mirza, küçüğünün adı Haydar Muhammed Mirza. Haydar Muhammed Mirza'nın annesi Uzun Sultan Hanım, Uveyis Han'ın hemşiresi olup, Mirza Sansız'ın annesi ise Çuras'ın soyundandı. Sansız Mirza gönüllü olarak Emir Said ve Yunus Hana itaat etti. (200=48a)Haydar Muhammed Mirza Dost Muhammed Hana iltica etti.

Sonuç olarak, Dost Muhammed Han eğlenmeyi ve şarap içmeyi seven bir adamdı. İsen Boğa Han vefat ettikten sonra, babasının bir hatununu nikanına almak istedi ve üvey anamı nikahima alsam olur mu diye ulemaırdan fetva istedi, ulemalar da hayır cevabini verince aynı anda altı ulemayı şehit etti. Hazreti Molla Muhammed Atar diye takva, derviş, alîm bir kişi vardı, Dost Muhammed Han sarhoşken elinde kılıçla onun yanına geldi ve ey molla üvey anamı nikâhına almak istiyorum, fetva ver, bana uygun mu diye sordu, Hazreti Molla Muhammed Atar dediki, sana yakışır uygundur. Dost Muhammed Han üvey anasını nikâhına aldı. O gece ruyasında babası İsen Boğa Han'ı gördü, kara kaşka atına binmişti, yayına ok koyup Dost Muhammed Han'a

doğru attıktan sonra atından inip dedi ki, ey bedbaht, biz yüz senedir Müslüman olduk, sen yine kâfir oldun dedi ve yüzüne kara sürerek geri gitti. Han rüyasından uyandı ve üvey annesinin evinden çıkıp gusul kıldı. Han'ın yakınları Hazreti Molla Muhammed Atar'a sen pâdişahımıza fetva verip bu hale soktun diye sitem kıldı, Molla Aleyhirrahime **(199=48b)**dediler ki, ben ona fetva vermedim sana yakışır uygurn sen kâfirsın dedim dedi. Dost Muhammed Han hem dedi ki, o bana fetva vermedi, altı âlim kişni öldürdüm, o bana fetva vermedi, sana uygundur dedi, Mollada günah yoktur. Dost Muhammed Han öyle yatağa düştü altı gün yattı ve yedinci günü bertaraf oldu.

Zikr-i Sultan Yunus Han ibni Sultan Uveyis Han ve Oğlanları Sultan Mahmut Han ve Sultan Ahmet Han. Ahmed Han meşhur Alaçe Handır. Kalmak ve Moğol dilinde Alaçe öldürmeyi seven anlamındaymış. Tarih-i Harezmî'de ve Ruvzetu'us-Sefa'da Sultan Ahmed Han'ı Alaçe Han diye kâleme almışlardır. Sultan Yunus Han âlim ve danışman bir pâdişaktı, Moğol âdetinin gereğince İsen Boğa Han'a itaat etmişti, Aksu'da vefat etti ve Hacıana denilen yerde medfun edildi. Çağatay evlatlarının içinde 40 yaştan fazla ömür görenler çok azdı, ama sultan Yunus Han anerellahu burhanuhu 74 sene ömür gördü, Taşkent'te medfun edildi. Yunus Han Karatokay'da kışlayıp Kazak Töreleriyle and ve şart kılıp oturup idileri. Bir gün Han aleyhirrehime Sır nehrinden buzlara basarak geçip ava giderken **(199=49a)**Buruç Oğlan Kazak Törelerinden yirmi bin asker alıp Yunus Han'ın ordasını basıp talan etmeye başladı. Her asker birer üyi yağmalamaya gitmişti, Buruç Oğlan hanın sarayını yağmaladı, haber Yunus Han'a ulaştı, yirmi bin Kazak evlerde katledildi, Han saraya gelinceye kadar saraydaki mevcut kişiler ve kızlar toplanıp Buruç'u öldürmeyi başarmıştı.

Han geldi, yirmi bin kişinin bir tanesi bile hayat kalmadı, bundan önce iki kez Kazaklar iki kere Yunus Han'a galip gelmişlerdi, bu sefer Tanrı taala Yunus Han'a bu fetihi hediye etti. Yunus Han'ın oğlanları çoğaldı, evvel Moğol ümeralar pâdişaha hep baş kaldırmaya başladı. Sansız Mirzadan sonra Haydar Muhammed ise Mirza Muhammed Hüseyin Küregen ve Seyyid Muhammed'in babasıdır. Hem Abakir Mirza'nın amcası aynı anda üvey babsıdır. Abakir Mirza'nın annesi Hemekağa ile

Sansız Mirzadan iki çocuk dünyaya getirmişti. Biri Abakir Mirza, diğeri Ömer Mirza idi, Haydar Muhammed Mirza Abakir Mirza'nın annesini yengem diyerek hatunluğa aldı ve ondan da İki oğlu oldu, birisi Muhammed Hüseyin Küregen, diğeri Seyyid Muhammed Mirza. (197=49b)Haydar Muhammed Mirza cömert, zenginlik ona miras olarak kalmıştır, fazla zorluk çekmemiştir. Abakir Mirza kaçıp gelip Yarkent'e girip oturup idi. Buranın daha önceki hâkimini Kaşgar'a gönderdi. Sansız Mirza da Yarkent'de kaldı, Haydar Muhammed Mirza Kaşgar'da babası Seyyid Ali Beyin yerinde kalmıştı. Yarkent darugası Abakir Mirza Yarkent'i zaptetti diye haber gönderince Haydar Muhammed Mirza bundan rahatsız oldu, validesi dedi ki, Abakir kendi çocuğunuz gibidir, Yarkent bir yabancımanın elindeydi, size güven kazandırmış oldu. Mirza Abakir'in bunlardan haberi oldu, kulağa bundan daha iyi duyulacak şeyleri söyleyip adam gönderdi, Mirza Haydar Muhammed Küregen bu hilekâr yalancının sözüne güvenip kendi kendine kötü kişilerin sözüne niye inanırım, ağabeyimin çocuğu kendi çocuğum gibidir diye Abakir'in daha iyi yetişmesi için güç sarfetti. O üç seneye kadar arada sırada hediyeler gönderdi, Mirza Abakir, siz benim babamsınız, büyüğümünüz gidip size hediyeler takdim edip geri dönsem diye haber gönderdi, Haydar Muhammed Mirza ona izin verdi.

Hoten'de Han Nazar ve Kul Nazar diye iki Mirza vardı, (196=50a)Hazreti Şah Beyin torunuydu, bu Hazreti Şah Bey ise Emir Hudaydad'ın Guma'dan doğurduğu oğluydu. Hoten'i ona vermişti. Haydar Muhammed Mirzay'a Han Nazar Mirza ve Kul Nazar mirza baş kaldırmaya başladı. Abakir Mirza amcasından izin alıp Hoten'e gitti. Han Nazar Mirza'nın bir sopası vardı, çok kuvvetli iki kişi ancak götürebilirdi, ama Han Nazar onu bir eliyle oynatırdı. Mirza Abakir'in genç ve güçlü bir adamı vardı, ona dedi ki, ona Mushaf(Kuran) götür, Mushaf'a elini uzatınca elini kapıp çek, ben de hazır olacağım. Abakir'in bu hilesi işe yaradı, Han Nazar Mirza'yı yakalayıp öldürdüler, yüz kişi gönderip Kul Nazar Mirza'yı da katletti, Hoten Abakir Mirzaya kaldı ve amcasına karşı muhalifeti olduğunu açık göstermeye başladı. Amcası Haydar Muhammed Küregen üç kişini grevlendirip Abakir'e karşı baskın düzenledi ise de yenilip geri döndü, kendisi otuz bin kişilik ordu hazırlayıp bizzat savaşımaya geldi, Abakir'in askeri kuvvetlerini hafifa aldığı için yenilip Yazın geleceğim diye geri döndü. Bir sonraki sene Yazın Yunus Han nur-u kabre altmış bin kişilik orduyla,

Haydar Muhammed Küregen otuz bin kişilik orduyla Yarkent'e geldiler. (195=50b)Han Karlugaç tepesinde çadır kurdu, Haydar Muhammed Mirza Yetimning Tari önüne çadır kurup şehri ablukaya aldılar. Han öğlen namazını bitirmişti. Bir kişi gelip çok büyük bir savaş oldu dedi. Han terliğiyle atlanıp savaş meydanını görmek için tepenin yüksek yerine çıktı, tepeden iyi göremeyince aşağıya indi. Halk han'ı görünce savaşmak için cesaret buldu. Abakir bunu önceden hesaplamıştı, o yüzden savaşmaya gelen halkı tepeye sıkıştırdı, hanın yanında savaşan askerler de tepeye kaçmaya başladı, Han düşündü ki, halk hem askerler savaştan kaçıp tepeye gidiyor ve onları durdurmak için tepeye çıktı. Bunu gören ön saflarda savaşan askerler han da korkup kaçtı zannederek, cesareti yok oldu ve bir anda altmış bin asker yok oldu. Abakir üç bin kişiyle doksan bin kişiyi yendi. Yunus Han ve Haydar Muhammed Mirza Moğolistan'a çekildiler, Kaşgar ve Yarkent Abakir Mirzaya kaldı. Yunus Han tekrar ordu hazırlayıp gelinceye kadar, Mirza Sultan Ebu Said'in oğullarından Ömer Şeyh ile Sultan Ahmet Mirza abi kardeş arasına husumet düştü. Her ikisi Yunus Han'ın damadıydı. (194=51a)Han kişi gönderip iki damadının arasını düzeltti. Mirza Sultan Ahmed ile Mirza Emir Şeyh'i aradan çıkarıp Taşkent'i Yunus Han Yunus Han'a verdiler. Sultan Ahmet Han Moğolistan'daydı, Sultan Mahmut Han'ı bütün il ulus kurultay yapıp Taşkent'te Hanlık tahtına oturttu. Sultan Mahmut Han güzel yüzlü ve güzel tabiatlı padişehzadeydi. Çok güzel Türkçe ve Farsça şiirler yazardı. Bu Türkçe Beyt Sultan Mahmut Han aittir:

Ehl-i dünya birle dünyadan vefa görmez kişi.

Ey hoş ol azade ki âlem bile yoktur işi.

Sultan Mahmut Han, Şah Beyi yetiştirip, eline asker vererek Buhara ve Semerkand'ı ona verdi. Önde gelen beş emiri öldürüp, yerine başka beş kişiyi koydu. Amaçları ise Şah Beyi Buhara ve Semerkand'a pâdişah tayin edip, problemlerle onu uğraştırıp kendisi Taşkent'te asayiş içinde yaşamaktı. Şah Bey de Han'a yardımcı olmak için Buhara ve Semerkand'ı yönetti. Önce Sultan Mahmut Han suikast yaptı, Han hastalanıp kardeşi Alaçe Han'a adam gönderdi. (193=51b)Alaçe Han on beş bin kişilik orduyla Kardeşi Mahmut Han'a yardım için geldi. Bu iki Han'ın toplam kırk

bin adamı vardı. Mahmut Han büyük oğlu Sultan Muhammed Han ile Hüseyin Küregen yönetimdeki yirmi beş bin kişilik orduyla Öretepe'ye koymuşlardı. Şah Bey Han bu haberi işitip çok sevindi ve Hanları böyle az askerle görmek çok zordur diye gece baskını düzenleyip Öretepe'ye geldi. Savaş oldu, bu otuz bin kişiyi bırakıp, gece karanlığında Muhammed ve Hüseyin oradan ayrıldılar ve Alaçe Han ile Mahmut Han'a haber gönderdi. Bu haberci de nankör Şah Beyin adamıydı haberi ulaştırmadı, iki hanın on beş bin adamı vardı, direk savaş alanına girdi, onların devleti son bulmuştu, her ikisi Şah Bey'in eline düştü, ancak her ikisine birer at vererek Aksu'ya gitmesine izin verdi. Alaçe Han, ağabeyinin yanına gitmeden evvel, kendi yerine büyük oğlu Mansur Han'ı koymuştu, babası Alaçe Han ve amcası Mahmut Han'ı karşılamaya çıktı, her iki Han Aksu'ya geldi, Sultan Ahmet Han hastalandı, ağabeyi Mahmut Han, belki Şah Bey Han zehirlemiştir, **(192=52a)** bunun ilacını bulup tedavi edelim dedi. Alaçe Han dedi ki, ben bu yenilgiden dolayı gururumun kırılmasından dolayı hastaşandım, bu hastalığın tek çaresi Şah Bey ile savaşmaktır. Fakat askerleri toplayamadan âlem-i faniden veda etti. Sultan Mahmut Han Aksu, Uç, Kuça, Çalış ve Turfanı Alaçe Han'ın evladi Mansur Hana verip Moğolistan'a gitti. Sultan Ahmet Han otuz dokuz yaşında öldü, Aksu'ya defnedildi.

Destan-ı Said Han ibni Sultan Ahmet Han ibni Yunus Han. Sultan Said Han Anarehhahu Burhanehu ise Sultan Alaçe Han'ın üçüncü oğludur. Büyük Ağabeyi Mansur Han, küçük ağabeyi İskender Handır. Kendisinden küçük on üç kardeşi vardır, hayatta olanları sırayla Babacak Sultan, Halil Sultan, Emin Hoca Sultan, Çintimur Sultan, Yosun Timur Sultan, Takta Boğa Sultan, diğer yedi küçük kardeşi vefat etmişti.

Sultan Said Han ondört yaşında Alaçe Sultandan yetim kaldı, Sultan Mahmut Han Moğolistan'da hastalanmıştı, Alaçe Han'ın memleketini oğlanlarına bırakıp Taşkent'e geldi, Hocend'e geldiğinde, Şah Bey adam gönderip Hocend nehrinin kıyısında **(191=52b)** dört oğluyla beraber şehit etti. Sultan Said Han, Sultan Halil Hanları Kırgazlar'a Han tayin etmişti, Mansur Han ordusuyla baskına geldi, Çarunçelek denilen yerde büyük bir savaş meydana geldi, Mansur Han savaşı kazandı, Sultan Halil çaresiz Andican'a çekilip Cani Bey Sultan'a sığındı. Sultan

Said Muhammed Mirza, Sultan Ali Mirza, Töbre Tuygun'u gönderip Aksu nehrinin suyunda Halil Sultan'ı boğdular. Bu olaydan sonra Sultan Said Han'ın Moğolistan'da kalması sıkıntılı duruma düştü ve Andican'a geldi. Andican'da Cani Bey Sultan idi, Akli bulanık bir adamdı hiç sözünü tutmazdı, Şah Bey, Han Hoca Ali Bahadır'i Andican'a hâkim tayin edip, Cani Beyi sultana Atalık tayin etti. Sultan Said Han Andican'a gelip Sultan Mahmud Han ve Sultan Halil Han nerede diye soruşturmaya başladı ve onların şahadet şerbeti içtiklerini öğrendi. Said Han'ın haberi Cani Bey Sultan'a ulaştı, o gün sultanın gönlüne (190=53a)Müslümanlık hevesi düşmüştü ve ben callat mıyım, Sultan Said Han nereye giderse gitsin ben müsaade ederim diye Nişan yazıp göndermişti. Sultan Said Han, Hoca Ali Bahadır'in yanında oturuyordu, Nişanı alıp gelen kişi bu iyi haberi hana söyledi, Han dedi ki, bana teselli lazım değil, can var yerde ölüm de vardır. Hoca Ali Bahadır dedi ki, bana bu kadar bahane yeter, yoksa Cani Bey Sultan hiç sözünde durmaz. Ertesi gün yine Cani Bey Sutandan Nişan geldi, şu cümleler vardı, Moğol Sultanı katledilsin. Hoca Ali Bahadır, buradan giden Sultan'ı nereden bulacağız diye cevap gönderdi. Allahkuli Yasavul Çağataydan kalmış kişi idi, Hoca Ali Bahadır'e dedi ki, Moğol Sultan yanınızda, niye gitti diyorsunuz dedi. Hoca Ali Bahadır önce yasavulu hapse attı ve dedi ki, Sen devletini seviyorsun da ben sevmiyor muyum? Birkaç güvenilir kişiyle beraber hanı yola çıkardı. O kişiler sırayla, birincisi Mevlana Hulifi kendisi Talibu'l-İlmdi, çok güzel şiir söylerdi, ikincisi Hoca Salih Merd, kendisi tüccardı, üçüncüsü Mevlana Yusuf Kaşgari, kendisi Müsiki ve güzel sözler söyleyen birisiydi, dördüncü Mir Ahmet, çok yere giden adamdı, beşinci Geday Berdi Meclis-ara kişiydi, altıncısı Celal, iyi bir hizmetciydi. Mevlana Hulifi ve Said Han Talibu'l-İlm sıyakında, (189=53b)Hoca Salih ve Mevlana Yusuf tüccar kimliğiyle, Mir Ahmed ve Geday Berdi Hizmetci olarak sefer ettiler, onlar Bedaşan'daki Kale-i Zader'e geldi, Mirza Han Kale-i Zafer'de pâdişahı idi. Hana çok iyi davrandı. Mirza Han ibni Mirza Sultan Mahmud ibni Mirza Sultan Said Küregen validesi Nigar Hanım ise Sultan Yunus Han'ın kızı, Sultan Ahmed Han'ın kız kardeşiydi. Sultan Said Han Kabıl'a yani Babur Pâdişah Aterullahu Meşhudehu'nun yanına gitti, Babur Şah, Said Han'a çok saygı gösterdi, çok iyi davrandı. Bir gün Babur Pâdişah'a, hiç bir zaman Kabıl'da Pâdişahın yanında olduğum gibi gamsız yaşamadım, yiyip içme zevk ve eğlenceyle geçirmişim gibi hayat geçirmedim diye hitap etti. Andican'danadam geldi

ve Seyyid Muhammed Mirza, Sultan Ali Mirza, Peşike Mirza, Töbre Nuygut ayaklanarak, Cani Bey Sultan'ın sınır dışı edildiği haberini getirdi. Zahiraddin Muhammed Babür Pâdişah, sultan Said Han nur-i merkade'yi ümeray-i azim-i şan Emir Dayım Ali Dohteri ve onun kardeşlerinden Ahmed Ali Mirza, Mahmud Kuli Mirza, Emir Gori Barlas. Mirza Muhammed Begçek'in kardeşi Bey Muhammed Mirza, Şah Nazar Mirza Duğlat ve Mirza Ali Sefay Kutluk Mirek, Mirza Kul Nazar, Mirza Sağırcı, Mirza Cenk, (188=54a)Mirza Mir Kanber ibn Mirza Haydar'ın sütkardeşi emrine verip, Andican'a gitmesine izin verdi. Han Andican'a ulaştığında Seyyid Muhammed Mirza, Sultan Ali Mirza, Sultan Mirza Ay Begçek ve pişke Mirza Ay İtarci ve Töbre Nuygut, Said Han'ı Andican'a getirip Han ilan ettiler. Bu haberi işiten Pâdişah Hamze Sultan, Mehdi Sultan, Mamak Sultan yirmi bin kişilik orduyla Andican'a savaşmaya geldiler, Said Han savaşı kazandı, Hamze Sultan, Mamak Sultan esir alındı, yirmi bin Özbek katledildi, sebebi ise daha önce Moğollar'a ve Çağatay evladlarına yaptıklarının intikamı alınmıştı. Said Han Andican'da pâdişah oldu. Cani Bey ve Sultan Küçüm Han Kasan'ı ablukaya almıştı. Said Han, Sultan Ali Mirza'yi Töbre Nuygut'u Kasan'a gönderdiler. Kasan zor durumda kaldı diye haber geldi, Han Seyyid Muhammed Mirza ile Özbekler bu ordudan korkmaz, ama bizim Surlarda savaşan askerlerimize moral olması için bütün askeri oraya gönderelim diye fikir birliğine vardı ve bütün askeri oraya sevketti. Bu haber hemen Mirza Abakir'e ulaştı ve yirmi bin kişilik orduyla geldi. Han ve Mirza Seyyid çaresiz Abakir'in karşısına çıkıp savaşmak zorunda kaldı. Bu anda Said Hanın Kasan'a gönderdiği aserler Kasan'a ulaştı, Said Han'ın yanında 1800 kişi kalmıştı, ama (187=54b)çok tecrübeli ve cesur savaşçılar idi, Kutluk denilen yerde büyük bir meydan savaşı gerçekleşti. Savaşa girerken Abakir Mirza şu şiiri okuyarak girdi:

Sura yer kerek örtense yaline yarayıp Yatsa Atının Yaline.

İtip Ölümü birle Ölsün o aratanip düşmenige yaline¹⁰¹

Abakir Mirza savaşta yenildi, 4000'den fazla kişi savaşta öldü, Abakir Mirza Kaşgar'a gitti, Seyyid Muhammed Mirza esir alınan halkın affedilmesini arzetti

¹⁰¹ Hacı'nın aktarımında bu şiir yer almamaktadır

böylece onlar serbest bırakıldı. Mirza Abakir'in önemli üç veziri vardı, birincisinin adı Emir Veli Serdar olup Abakir ordusunun Başkomutanıydı, savaş taktiklerini çok iyi bilen korkmaz hem cömert birisiydi. İkincisi Muhammed Bey, o da çok cesur, nazik bir adamdı, üçüncüsü Şahdane sütkardeş, Bundan önce Abakir, Mirza Veli komutandlığında ordu gönderdi, Said Han, Seyyid Muhammed Mirzay'ı savunmaya gönderdi, sonunda Sulh yapıldı. Seyyid Muhammed Mirza yüz yüze görüşmeye talep etti, Emir Veli, Seyyid Muhammed Mirzay'ı ele geçirsem, Abakir Mirza'ya bundan daha güzel hediye olmaz diye düşündü ve görüşme talebini kabul etti. Seyyid Muhammed Mirza, Mirza Abakir'in emirleriyle görüştü. Görüşme uzun sürdü, belli bir vakit geçtikten sonra, Seyyid Muhammed Mirza, Emir Veliyle tek başına bizzat görüşmek için benim Emir veliyle yalnız konuşacaklarım var diye diğer emirlerin sohbetten ayrılmasını istedi. Ümeralar ayrıldı ve Seyyid Muhammed Mirza ile Emir Veli iki kişi kaldı, Seyyid Muhammed Mirza ümeraların yanında söylediklerini (186=55a) bir daha tekrar söyledi ve öylece meclis tamamlanmış oldu. Ordu geri dönüp Abakir Mirzan'ın yanına geldi, Abakir Mirza emirlere sordu, Seyyid Muhammed Mirzayla neler konuştunuz diye, emirler de bir bir beyan etti. başka neler konuştunuz dedi Abakir Mirza, emirler dedi ki, Emir Veliyle Seyyid Muhammed Mirza ikili görüşme yaptılar, onların ne konuştuklarını bilmiyoruz. Abakir Mirza Emir Veli'ye neler konuştuklarını sordu, Emir Veli, Seyyid Muhammed Mirza'nın ümeraların yanında söylediklerini bir daha tekrar ettiklerini söyledi, Mirza Abakir dedi ki, bir kere söylenenlerin bir daha yalnızca size söylenmesinin ne anlamı vardır. Sadece bu kadar laf etti, ama gönlünde şüphelenmişti, Emir Veli'yi hadım etti. Muhammed Beyi de içinde bana kınıyor, abim benden büyüktü onu öldürdü beni de öldürür diye düşünüyor diye öldürdü, Şahdane sütkardeş Divan Beyi idi, çok mülk topladı, onu da hadmederek öldürdü. Abakir'in Abdal Şeyh diye bir subayı vardı onu Şahdane Beyin yerinde emirü'l-ümera tayın etti, Hazine Beyi ve Divan Beyi tayın etti, Abdal Şeyh de çok fazla mülk topladı, askerlere fazla maaş verilmedi. Yine savaş olup Kutluk denilen yerde Abakir Mirza yenildi.

Said Han ümeralarıyla meclis yaptı. Andican'a mı gitmek lazım Kaşgara mı, (185=55b) diye sorduğunda Seyyid Muhammed Mirza Kaşgar'a gitmek lazım, Mirza

Abakir Kaşgar, Yarkent, Hotene 48 senedir hükümlanlık ediyor. Yaşıda yetmişe yaklaştı, devletinin de son bulma zamanı geldi, tahtta bu kadar oturması yeterlidir diye fikir verdi ve karar böyle alındı. Said Han'ın askerleri az gibi olsa da, Kuşcu hariç çok mahir savaşçılardan oluşan dörtbin yediyüz kişilik ordusu vardı, Said Han Artuç'a gelip ilk önce Hazret-i Habib Şeyhi tevaf etti.

Abakir Mirza Burhan'a (hala Üçburhan diyorlar, çünkü Hitaylar'ın rivayetinde bu Üçburhan'a üç tane put koydukları söyleniyor) bir sürü asker koymuştu. Said Han Tavacıları askerlerinin sayısını öğrenmesi için buyurdu. Abakir Mirza Üçburhan'ın dar yerini genişleterek bir kapı yaptırmıştı. Tuvacılar buraya geldi. Gelenlerin ilki Tabaka-i Duğlat olup Seyyid Muhammed Mirza'nın ikiyüz seksen askeri vardı. Mirza Haydar'ın yüzyirmi askeri vardı. Mirza Ali Tağay'ın doksan askeri vardı, Kara Kulak Mirza'nın yüz askeri, Şah Nazar Mirzanın altmış askeri, Kutluk Mirek Mirza'nın yetmiş askeri, Bahri Yeke Mirza'nın kırk askeri, Tabaka-i Dohtoy'in seçkin askerlerinden Emir Dayım Ali'nin ikiyüz askeri, onun iki kardeşi Ahmed Ali Mirzayla Mahmut Kuli Mirza'nın toplam altmış askeri vardı. Tabaka-i Barlas'dan (184=56a)Mübarek Mirza'nın ikiyüze yakın askeri, seçkin oğlanları vard. Bir oğlu Muhammed Bey Hacı Mirzaydı. Tabaka-i Yarki'den ilk başta Keke Bey ve Kanber Bey olmak üzere toplam iki yüz adamı vardı, Tabaka-i Ordu'nun lideri Kara Baş Beydi, onunda seçkin oğlanları vardı, onlar sırayla Geday Mirza, Hacı Mirza, Sabur Mirza, Veli Mirza. Tabaka-i İtarci'den Pişke Mirza'nın yüz askeri vardı. Tabaka-i Könci'den Cenk Mirza, Kul Nazar Mirza, Şirm Mirza gelmemişti, onların 100'den fazla adamı vardı. Tabaka-i Çuras'dan Monka Beyin yüzden fazla askeri vardı, iki küçük kardeşinden Baba Sarığ Mirza'nın yüz askeri, Şahbaz Mirza'nın yüz askeri vardı, ağabeyinin beşyüzden fazla adamı vardı. Tabaka-i Begçek'ten önce Mir Eyyüb olmak üzere ikiyüz askeri vardı. Mirza Muhammed'in askeri Mir Eyyüb'ün askerinden fazlaydı. Kendisi Ulusbeyi idi. Mir Eyyüb geldi. Abim diye onun emrine girdi. Muhammed Beyin yüz askeri vardı. Yadikar Mirzanın altmış askeri vardı. Nazar Mirza'nın kırk askeri vardı, birçok Mirzazadeler vardı. Yalnız oldukları için ümeraların sırasında yeri olmadı, başköşede beyler vardı, (183=56b)onlar Ali Mirek Mirza, Kara Baş Mirza, Keke Bey Seyyid Bey Ataullah sütkardeşi, Abdülaziz Mirza Dohteri ile Barlasın sırasını belirlemek için sıra kavgası yaptı ve Emir Car Berdi'ye

sordu, yukarıda oturan Dohteri'dir diye şahitlik etti. Çuras Beyi Begçek telaş etti, Said Han dedi ki o zaman kim kılıç çarparsa o otursun, buna kimse cüret edemedi.

Abakir Mirza Kaşgar şehrinin surlarını yedi gün içinde savaşa hazır hale getirip, kale savunması için Bostan adlı bir kişini hâkim tayin etti. Kendisi Yenihisar'a gitti, ordada sur yapılması gereken malzemeleri hazırlayıp Emin Daruğa'yı hâkim tayin edip ben yine gelirim diye Yarkent'e gitti, orada hazırlık gördü, beyleri attan düşüp elleri kırılmıştı, Mirza Abakir çok üzüldü.

Sultan Said Han enrellahu burhanehu Yenihisar'ı kırk gün boyunca abluka altında tuttu, Emin Daruga adam gönderip teslim olacağını bildirdi ve teslim oldu, Kaşgarı da Han hileyle aldı. Mirza Abakir bu haberi işitip yurdu oğlu Cihangir Mirza'ya bırakıp Hoten üzerinden Tibet'e gitti. Babası gittikten beş gün sonra Cihangir Mirza Sancu Sarı'ya geldi, Cihangir Mirza Abakir'den geri kalan hazineyi (182=57a)halkın talan etmesine izin verdi, halk kendi imkânlarına göre aldı. Mirza Cihangir gittikten dört gün sonra, Hoca Ali Bahadır geldi, üçyüz kişi idi, onlar da kendi imkânlarına göre hazineden istediklerini aldılar, onlar hazineye girdiğinde sanki hiç kişi hiç bir şeye dokunmamış gibiydi. Hoca Ali Bayrin aймаğından olup Bahadır tecürbe sahibi, Moğolistan'da Han'a çok hizmetleri edip devlet hahlık kılmıştı. Bu hakta Tarihi Reşidi'de detayıyla beyan edilmiştir. Hoca Ali Bahadır şehri almıştı, Said Han geldi. Emir Dayım Ali Bey ile Muhammed Mirzayı Hoten' hâkim tayin etti, yine beş ümerayı yani sırayla Kara Kulak Mirza, Hacı Mirza, Sultan Ali Mirza, Kul Nazar Mirza, Mirza Ali Tagay, Kanber Beg Kuli Bahadır Merkit gibi serdarlarla birlikte Abakir'in arkasından yakalamaya gönderdi.

Abakir Mirza kırksekiz sene Kaşgar, Yenihisar, Yarkent, Hoten ve birçok beldeye hâkim oldu, altmışsekiz sene ömür gördü. İlk başta çok cömert ve merhametliydi. kırksekiz sene topladığı kıymetli cevahir ve malı mülkünü topuçak atlara, dokuz yüz Katıra ya da dokuz yüz sıra katıra yükleyip Karangu Dağ'a geldi. Aktaş nehrine geldiğinde tofçak argumakları öldürüp cevahirleri dereye döktü. Bir parçasını (181=57b)ateşe verdi. İnciler bertaraf oldu, ama yakut eski halinde kalmış hiç bir şey olmamıştı. Demirden kın yapıp yakutları içine koydular, sadece bir azcik alabildi

gerisi kaldı. Abakir'in arkasından takip edenler yarım fatman¹⁰²altını Said Han'a hediye etmişler, Mirza Abakir'in koyun ve ineklerini kendi aralarında paylaştılar. Yalnız Mirza Haydar'a onsekiz bin koyun verildi. Bunların hepsini göz önünde bulunursak Mirza Abakir'in ne kadar mal ve mülkü olduğunu anlamak zor değildir.

Şahdane Beyin topladığı mal Abakir Mirzaya kalmıştı, ilk başta Abakir Mirza ayda bir kere hazinesinden halka paylaştırırdı, onbeş onaltı sene böyle devam etti. Sonra zalimliğe başvurdu, her kimse ufak bir yanlış yaparsa onu hadim ederek kazığa çakardı. Böyle çok altın gümüş topladı. Kaşgar ve Hoten'in eski surlarını bozup birçok kıymetli mal ve cevahir buldu. Tarih-i Reşidi'de naklediliyor ki, Yarkent'in eski surlarının altını kazıp yirmi yedi büyük küp bulmuştur. Bu küplerin içine sadak takan kişi girerse hiç bir yerine değmeden rahat yürebilir, küp içinde çok değerli kepek altın vardır, dış kısmı ise uzun bir gümüş ile kaplıdır. **(180=58a)**Tarih-i Cihanküşay'da beşyüz miskal diye rivayet ediyorlar. İbriği küpten çıkarmayıp direk hazineye götürmüştür, Mirza Haydar Küregen'in naklettiğine göre ibriğin uzunluğu bir adamın oturduğu halindeki uzunluğuyla aynıdır, ibriktan bir yazı çıkmıştır, şöyle yazılmıştır, Bu mallar Humar hatunun oğlunun sünnet düğününü eşyalarıdır, ancak Humar hatun kimdir, ne zaman yaşamıştır, oğlu kimdir, damadı kimdir hiç bilinmemiştir.

Abakir Mirza tedbirli ve danışıklı, cömert, kahraman insandı, eğer Mirza Abakir yüreyerek geldiyse insanlar onun ata binip geldiğini düşünürdü. Abakir Mirza Tibet'te kötü günlerde kullanmak için bir kule yaptırmıştı, ama bu sefer gittiğinde burayı çoktan Tibetler almışlardı, o yüzden burada kalamadı ve geri dönmek zorunda kaldı. Seyyid Muhammed Mirza Abakir Mirza'nın adamları içinde bazılarını seçip Abakir Mirza'nın haberini alıp gelin diye göndermişti. Abakir Mirza da Tibet'ten geri dönüş yolundaydı, Söget denilen yerde Seyyid Muhammed'in gönderdiği askerler Abakir Mirzayla karşılaştı. Abakir Mirza durumu sordu, askerler Said Han'ın ve Muhammed Mirza'nın kendilerini haber almaya gönderdiklerini, beraber

---

¹⁰² Bir fatman 180kg ile 300kg arasında değişiyor. Hamdullah ABDURRAHMAN, **Uygur Tilining İzahlık Luğeti**, 180

döndüğü takdirde Seyyid Han'ın affına sığınabileceğine anlattı. **(179=58b)**Abakir Mirza da ben suçlarımı bilirim, beni Said Han'a sağ salim ulaştırın diye kabul etti. Abakir Mirza'nın bu nankör askerleri yatsı namazının ardından uykuya dalan Mirza Abakir'i öldürüp başını koparıp Said Han'ın yanına geldiler, Said Han bu nankörlere çok kızdı ve idama buyurdu.

Sultan Said Han Anarellahu Burhanehu'nun Cülusunun Zikri. Tarih 920 senesiydi, Said Han nur-i merkade tahta oturdu, Sultan Said Han Pâdişah mert ve tedbirliydi. İyi karakterli birisiydi, imlasi çok kötü olsa dahi yazılan her şeyi okurdu, Türkçe ve Farsça şiirleri çok güzel söylerdi. Bu gazel Said Han'a aittir:

Kaysi gülşenin yüzündek bir gül-i renasi bar.
 Kaysi gülnin bir menigdek bülbül-i şeydasi bar.
 Hür birle cennatül meyvani könlüm ne eylesun,
 Yarnın koyida yüzmin cennatül meyvasi bar.
 Yüz üzre körki gül zülfin ferişan körgeli,
 Ey Said aşkta könlümnin acep sevdasi bar.
 Şükrullah halim zahir boluptur yarge.
 İmdi körsetey yar aldıda ağyarige.
 Seyir üçün kirse gülistan içre ol servi revan,
 Bende bolsun servi azad ol kadu eftarige.

Sultan Said Han atarellahu meşhudenin dört oğlu vardı, birincisi Abdurreşid Han, **(178=59a)**ikincisi İskender sultan, üçüncüsü İbrahim sultan, dördüncüsü Muhsin sultandır. Said Han tahta geçtikten sonra devletli oldu. Mansur Han'ın gönlünde ise şüphe ve korku hâkim olmaya başladı, çünkü Mansur Han Said Han nuri merkadehu'nu zor zamanlarında yalnız bırakıp vefasızlık etmişti, Said Han Mansur Hana elçi gönderip görüşmek istediğini bildirdi. Mansur Han Çalış ve Turfan askerlerini alıp Bay'a geldi, Han nur-i kabir Aksu'ya geldi, iki han Erbat'ta görüştüler. Mansur Han dedi ki, benim yaşım senden büyük, hanlık büyüğüdür, Said Han bunu kabul etmedi ve dedi ki ağabey baba yerinde olmalıdır. Hutbede evvel Mansur Han sonra Said Han okundu. İki Han'ın arası açıldı. Bay, Kuça, Çalış,

Turfan ise Mansur Hana ait oldu. Köp töre tüzütü emîr Çibab verdi, Doğlat'a sorarak mukarrar kıldı. Emin Hoca Sultan Aksu Töresi idi ve Han'ın kardeşiydi. Muhalif olduğunu izhar ett. Han Mirza Haydar'ı onun üzerine gönderdi ve Abdurreşid Han'ı Aksu'ya han kılıp Emin Hoca Sultan'ı bana getirin diye Mirza Haydar Abdurreşid Han'ın izni ile Aksu'ya geldiler. Şehbaz Mirza onları karşılamaya geldi. Abdurreşid Han'ı Aksu'ya han kılıp, Emin Hoca'yı da pâdişahın yanına gönderdi, kendisi Aksu'yu serencam kılıp altı ay sonra döndü.

Andican'da(177=59b) Hoca Muhammed Abdullah Hoca ibni Hazreti Ahrar kuddsse sırrehu Hocaga Hoca diye meşhurdur. Onun küçük oğlu vardı, adı Hoca Muhammed Yusuf idi. Hanın yanına geldiler. Han başta olmak üzere her kes ona muhlis ve mukayyed oldular. Hoca Muhammed Yusufu'n ardından Hocaga Hoca'nın büyük oğlanları Hazreti Seyyid Takieddin Muhammed Keramani'nin kızından vücuda gelen hazreti Havedn Mahmud aleyhirrehime Mansur Han'ın yanından Kaşgar'a geldiler, Seyyid Muhammed Mirza ağır hastaydı, Hazreti Hoca mahz-i keramet ile ona çare buldular, sonra Yarkent'e geldiler. Hoca Muhammed Yusuf ile farklı muamileye maruz kaldı, Halk Hoca Muhammed Yusuf'un yanına çok geldi ama Hoca Havend Mahmud'un yanına fazla gelmedi, bu arada birçok olaylar vukubuldu.

Mirza Haydar Tarih-i Reşidi'de şöyle naklediyor. Hazreti Havend Mahmud kudduse ssrrehu'nun huzurunu mülazimete varmışım. Hoca Muhammed Yusuf oradaydı ve dedi ki, ey Muhammed Yusuf, sen benim büyük oğlum ile hemşehirdin, sen babamızın müridi isen, ben hazreti İşan'ın müridiyim, öyle olmadığı takdirde sen nasıl benimle eşit olabilirsin, benim üzerimde Hazretimim hatırası vardır. Hazreti Hoca Muhammed Yusufu dedi ki, her kesin umudu o hazrettedir, (17=60a)Havend Mahmut Aleyhirrahim verridivan dediler ki, razı olacak mısın, Hazreti Peygamber Sellallahu Aleyhi vessellim aramızda mühakime etsinler. Hoca Muhammed Yusuf da razı olurum dedi. Meclis bitti. Hazreti Hoca Bedehşan'a çıktılar, ertesi gün Hizmet Hoca Muhammed Yusuf'un yanından bir kişi beni çağırmağa geldi. Gittim Hoca Muhammed Yusuf hastalanmış, bana deve yününden yapılmış bir çekmen yadgar verdiler. Çocuklarına yadgar için bir şeyler verdiler, ben ona kısa müddetdde

iyileşeceğini söyledim, Hoca dedi ki, çok zamandır Hazreti Risalet Penah sellellahu aleyhi vessellim'den bana nevaziş geliyordu, şu an o nevaziş hiç gelmiyor, nedenini bilmiyorum, bu hastalıktan iyileşemeyeceğim, bil ki bunlar Hoca Havend Muhammed'dendir, bu kadar şiddet beklemiyordum. Altıncı günü Hoca vefat etti.

Han Mirza Haydar'ı gönderip Hazreti Hoca Havend Mahmut Kaddessırrehu'nu davet etti, Hidmet Hoca Muhammet Yusuf'a ait kişileri, ona ait erzak yiyecek ve içecekleri, Hazreti Hoca Havend Mahmut aleyhirrehim verridvan'ın huzurunda hazır kıldı. Han başta olmak üzere her kes Hazreti Hoca Havend Mahmut kaddesullahu sırrahu'dan inabet aldı. Hazreti Hoca Yenihisarda kalmak istedi, Han hem Yenihisara gelip kışı (175=60b)orda geçirdi, sülûge girip bütün gayrimeşruatlardan arınıp tevbe ettiler. "Gazat azam rukin İslam est" diye Gazaya heveslendi, gaza yapmak için Tibet'i tercih ettiler. Tibet ise eşeddi kâfirlermiş, çiğ et yiyormuş, Tibetler mollasına Lama diyorlarmış. İslam ulemaları bu gazaya ayetullah ve hadis-i şeriflerle destek vermiş, Han bu gazayı yapmaya çok acele etmiştir ve Mirza Haydar'ı kendisinden önce göndermiştir. Han Maryol denilen mevzide Mirza Haydarla mülakat yaptılar. Burda bir kışla yaptılar. Maryol'un iki hâkimi vardı, birinin adı Let Coğdan diğerrinin adı ise Taşkon, her ikisi hanın huzuruna geldi, han hem nevaziş kıldılar. Keşmirin hâkimi kızını İskender Sultana hediye etti, Han Şegrif'in fethi için yola çıktı, İskender Sultan ile Mirza Haydar'ı Orsang'a kâfirlerin kiblesini bozmaya gönderdi, yüksek tepedeki sis hanı etkiledi, hastalandı, Mirza Haydara istediğın kadar asker al dedi. Mirza Haydar Bahrike Duğlat Mirzasını, Mahmut Mirza ibni Seyyid Muhammed Mirza'yı, Abdullah Mirza'nın kardeşi Mirza Haydar'ı Cenk Mirza ve Sağrııcı Mirzalaları yanında alıp Maryol'da Hanla vedalaştı. Han başkent Yarken'e doğru yola çıktı, zira hastalanmıştı, yüksek dağlık bölgede sis tesir etmişti. (174=61a)Han Baltı denilen yere geldiler, tedavisi de devam etti. Çok hızlı yürüdüler, sekiz günlük yolu dört günde bitirdiler. Han'ın dört tarafından destekleyerek yol yürmesine yardımcı oldular, yürüdüğü yolun doğal koşulları çok kötü diye mahfeye koyup götürmediler. Emir Dayım Ali, Mirza Ali Tağay, Hoca Şah Muhammed vezirler, Said Hanı suratla alıp geldiler, sekiz günlük demgerliğı vardı, sonra illet demgeri eksik, orada Sultan Said Han vefat ettiler. Beyit:

Endiŕe ze merki Mustafa bayed gerd.
 Ŗadiyu taraf cümle reha bayed gerd.
 Maan Ŗerefu kemal uzinde namend.
 Mara tama ham çare bayed gerd.
 Ey çarkı felek hemŖe karet inest.
 Cevru sitem cefai in ayın set.
 Ve az tevcüda gerdeni yaran Ŗefik,
 Ayni aceb nice bela bedunst¹⁰³.

Said Han yirmi sene Yarkenti ve bütün tebasına, KaŖgar, Yenihisar, Hoten, Uç, Kuça ve tebasına Han oldular, kırk yedi sene ömür gördü. Han yoldayken vefat etti. aslan gibi delikanlı yaŖlardaydı, ikinci namazı vaktiydi, hızla Han'ı getirip Hücre-i Divanhane'de defnettiler ve KaŖgar'daki Seyyid Muhammed Mirzay'a adam gönderdi. Mirza Ali Tağay'ın damadı Mirza Yadgar Muhammed'i Aksu'ya AbdurreŖid Han'ın yanına gönderdi. Seyyid Muhammed Mirza KaŖgar'dan gelip, saraylara adam gönderip yası haberi bildirdi. **(173=61b)**Kendisi dışarda yası tuttu. Bütün vezirlerle andlaŖtı, ÇarŖabma günü AbdurreŖid Han yetiŖti. Seyyid Muhammed Mirza bütün vezir ve emirleri karŖılamaya çıkardı, ertesı PerŖembe günü yılbaŖıydı, tahta oturması için çok iyi bir gün olduğu düşünöldü, vezirler Seyyid Muhammed Mirzay'ı AbdurreŖid Hanla görüŖmeye gönderdi, yılbaŖı günü AbdurreŖid Han tahta oturdu. Tarih 940 senesi yılbaŖı günöydü.

Güftar-i Cölus AbdurreŖid Han ibni Sultan Said Han Anarellahu Burhanehu.

Sultan Said Han titizlik ve çeviklikte benzeri görölmeyen bir pâdiŖahti, ama bu hususta AbdurreŖid Han babasını geçti, AbdurreŖid Han pâdiŖahzade kahraman, cömert, yakıŖıklı yiğitti, yirmiüç yaŖında tahta oturdu, FariŖça ve Türkçe Ŗiiri çok iyi yazardı, hoŖnut birisiydi, çok kötü imlası olan yazıyı dahi ezberlemiŖ gibi okurdu. AbdurreŖid Han'ın oniki oğlu vardı. Sırayla Abdullatif Han, Abdulkerim Han, Abdurrahim Sultan(Abdurrahim Sultan onsekiz yaŖındaydı, Tibet'i fethetmeye gittiğinde Ŗehit oldu. Han onu çok severdi, adını Abdurrehim Han'a koydular).

¹⁰³ Çevı: SeçilmiŖ peygamber-Muhammed Aleyhisselamın vefatından endiŖe kılmak lazım, hoŖnutluđu bırakmak lazım, o zat o kadar ululuğuyla hayatta kalmadı, biz nasıl bu boş heyallerla vakit geçiririz, ey kader senin iŖin belli olmaz, senin iŖin üzüntü vermektı, Ŗefkatlı yarlardan ayırmak senin aliŖkanlıđındır, çok acayip bir aliŖkanlık, her kes sana kızgın.

Sultan İbrahim Meşhur Sufi Sultan, (172=62a)Muhammed Han, Ebu Said Han, bu altı oğlan Çüçük Hanımdan vücuda gelmiştir, Çüçük Hanımın validesi Alaçe hanın kızı yani Sultan Said Hanın kardeşidir, Babası Kazak Törelereindir, bu Çüçük hanım, zahide ve abide, hazime ve salih, danışıklı bir bayandı. Abdurreşid Han'ın yedinci oğlu Keriş Sultan, Seyyid Mirza Tirmzî'nin kızımdan vücuda gelmiştir, sekizincisi Muhammed Baki Sultan, annesi Şah Han'ın kızı Hop Nigar Hanımdır, dokuzuncusu Muhammed Şah Sultan annesi Sadat'dan, onuncu ve onbirincisi Yunus Han ve Abdullah Sultan bir anadan doğmuştur, onikincisi Abdurrahim Han Nuri Merkaduhu, validesi Sayrunnas'dandır.

Sultan Said Han'ın vefatını Mansur Han işitti ve Aksu üzerine ordusuyla geldi. Aksu Beyleri sur kapılarını kapatıp savunmaya geçtiler. Abdurreşid Han da büyük orduyla Aksu üzerine yola çıktı. Mansur Han Abdurreşid Han'ın geldiğini öğrenip karşı gelmemek için geri çekildi, Abdurreşid Han da geri çekildi, bir sonraki sene Mansur Han yine geldi, Abdurreşid Han yine heybetle Aksu'ya geldi, Mansur Han bu memleketlerden ümitsiz olup Hitay'in fethi için Hitay'a gitti. (171=62b)Hazreti Hoca Taciddin atrallhu meşhudehu Emir Cabbar Berdi Duğlat şehadet buldular, Hoca Taciddin atrallahu meşhude Hoca Şehit diye andılar. Hoca Şehit mert kişiydi, Mevlana İrşaduddin'in soyundandı irşat ve keramet sahibiydi.

Abdurreşid Han'ın büyük oğlu Abdullatif Sultan Aksu'da Han idi. Kazaklarla Kırgızlar Han'ın korkusundan hiç asayış bulamamıştı. O anda Kazaklar'ın Haknazar Han ve Nevruz Ahmet Han diye iki hanı vardı. Hak Nazar Hanı İmil denilen yerde sultan vurdu ve evi barkına el koydu. Haknazar Han Kırgızlarla iş birliği yapıp arkasından gelip gece sultanı katletti. O gece yolkıcı aymağı ordaydı, Hana haber vermeden kaçmıştı. Söz konusu, sultanı Kazak ile Kırgız öldürdü, han için oğlunun ölümü büyük bir dert oldu. Hazreti Hoca Muhammed Şerif Kuddise sırrehunun yanına gidip derdini anlattı, Hazreti Hoca ervah-ı tayyibelerle konuştu, hana destek vermesini arz ettiler, bundan bir beşaret gelince Hana söylediler. Han çok mutlu oldu askeri hazırlıkları başladı. Muhammed Küregen'i Nevruz Ahmet Han'a gönderip (170=63a)benim oğlumu Haknazar Hanla Kırgızlar öldürdü, eğer Han bize itaat edecekse askerleriyle gelip yardım etsin diye haber verdi. Nevruz Ahmet Han

Muhammed Bey'e saygı ve hürmetle davranarak ordusuyla destek vermeye söz verdi. Han beş aylığına memleketten asker topladı, çok büyük ordu toplandı, İrtiş denilen mevzide Kazak-Kırgızlarla buluştu. Kazak-Kırgız ordusu birleşti, Han kendisi ön safta Ben Erkeğim diyen kişi varsa şimdi kanıtlasın diye atını düşmana doğrulttu. Küçük ve büyük, Tacik ve Türk herkes beraber düşmana karşı savaştı, düşmanın savunmasını bozdu, Haknazar Han başta olmak üzere Altı tuğluk töreyi öldürdü, Kazaklar Tuğsuz kaldı. Abdurreşid Han korkmaz, cömert, ahlaklı pâdişahi, Bolur'a kadar gidip fethetti ve geri döndü. Nazm:

Zahid-i hudbin mubeyn ber zahir-i rusvay-i mah

Menzilil-i sultan-i aşk set in dili şeyday-i mah

Der tarik aşk-i laf pakbazi mizanim

Gerçi hest ezbade alude zesir tapay-i mah

Ey seba in namera ba dilistani ma biber

Hal-i dilra takuned malum-i ez inşay-i mah

Zahid ez hilvet gifte cay-i bedigir koşe

gayr koy-i yar-e nabud menzil-u ma-i vay-e mah

Ey Reşidi berderi şah ezel reh yaftim

(169=63b)Şükr Allah şod kunun firdevsi ala cayi mah¹⁰⁴

Beyt:

Hak yolıda can çekip bir custe cuye kılmadım

Tevbe suyundan tenimni şusti şuya kılmadım

Vah, niçuk makbul bolgay vah namazım ki mening

Çünkü hunabi ciger birle vusvi kılmadım

Ötti ömrüm dunyanin meslehetinden, vay diriğ

Ahret esbabıdan bir tarı moyi kılmadım

Geçeler hasta könül gamkin ölüm korkuncundan

Köz yaşım birle yüzümge ab-i royi kılmadım

¹⁰⁴ Çevi: Ey sadece kendini görebilen zahid, yalnızca bizim bu çirkin halimize bakma, bizim bir aşk gönlümüz vardır, Aşk ise sultanın menzildir, biz aşk yolunda temiz yürmeğin lafını ediyoruz, gerçi başımızdan ayağımıza kadar şarapla bozulmuş olsak dahi, ey sabah rüzgari bu mektubu dostlarıma götür ki, o da bizim bu yazdıklarımızdan gönlümüzün halini öğrenmiş olsunlar, zahid benim suskunluğumun bir köşesinden kendine yer ayarlamış, ama bizim menziliz ve kalacak yerimiz sadece yarın geçtiği yollardır, ey Reşid sonsuzluğun pâdişahinin yanına doğru yol tuttuk, Allah'a şükür olsun ki, cennetül ali bizim kalacağımız yer olsun.

Ey Reşid sen özünü beyhude aşık deme
Aşkın meydanında bir hayi huyi kılmadım.

Bu Rubai da Han nur-i merkad'a aittir.

Ey pek sabah menin feyamim yetküz
Yarınga niyaz ile selamım yetküz
Ger subh ve ger şam kaşığa yetsen
Elbette duayi sübhiyu şamim yetküz

Abdurreşid Han nur-i merkad, hoşnotlu, müziği seven bir sanat üstadı idi, işret engiz adlı bir sazı tasnif etti. Han Oniki Makam'ı yirmi dört şubede çok iyi bilirdi, Abdurreşid Han en son bir zaife luli¹⁰⁵yi aldı, Çüçük Hanım, sen bir lüleyi aldın diye pâdişaha itiraz etti, buna karşılık Han aşağıdaki rubaiyi söyledi:

Rubai:

Mahbub eger könül kabuli bolsa
Şirin hareket hoş usuli bolsa
Can ötrisüde onunki yoli bolsa
(168=64a) Ne ayıp bolur aslısı lüle bolsa
Hanım hem musamaha gösterdi.

Han kalender sıyakında ülkeyi geziyordu, Hoten'e geldiğinde fani âlemden vefa etti, Sultan Said Han yirmi sene ülkeyi yönetti, Abdurreşid Han tarih 940 senesinde yılbaşı günü Han oldu, 967 senesi Abdurreşid Han vefat etti, yirmi yedi sene Pâdişahlık yaptı, kırkdokuz sene altı ay ömür göldü. "Kalu inna lillahi ve inna ileyhi raciun"¹⁰⁶.

Güftar-i Culus Abdulkerim Han ibni Abdürreşid Gazi Han ibni Sultan Said Han Anarellahu Burehanehum. Abdukerim Han ise Abdürreşid Hanın ikinci oğludur, Abdullatif Sultan şehit oldu, Kazak ve Kırgızlardan intikam aldılar. Balıkcı

¹⁰⁵ Şarkıcı. Bkz. Mehmet KANAR, *Farsça Türkçe Sözlük*, 608

¹⁰⁶ Bakara süresi, 156.ayet

Botemiş Buruk Baş savaşta öldü, sultana haber vermeden kaçtığı için cezası verildi, Abdulkerim Han Aksu'nun hâkimliğine aday edildi. Abdulkerim Han kabul etmeyip, benim niyetim ayağınızın altında nice zaman hazretlerinin hizmetinde olmağı diye arz etti. (167=64b)Hasetciler araya nifak sokmak için Abdulkerim Han'ın kötü niyeti vardır diye pâdişaha söyledi. Abdulkerim Han mahir bir kâtip idi, Abdurreşid Han bir beyt söyleyip bunu rakama çevir dedi. Beyt:

Peder kuş pâdişahî ra neşayed.

Eger şayed becuz şeş meh neayed¹⁰⁷.

Bu beyiti söyledikten sonra Abdülkerim Han'ın ayaklarını boynuna sarıp oturttu, Pâdişah dayanamayıp Abdülkerim Han'ı affetti. Bir gün Abdülkerim Han ile Abdurreşid Han beraber avlanmaya çıktı. Aniden bir geyik sürüsü önüne çıktı, Pâdişah at diye emir verdi, Abdülkerim Han bir Harman kadar yerde beş geyiği atıp aldı. Abdurreşid Han içten gelen bir duyguyla Fatıha okudu. Yine bir gün Abdurreşid Han ile Abdülkerim Han bir aradaydılar ve Abdurreşid Han dedi ki, "Başı büyük Bey olur, Ayağı büyük kul olur" öyleyse benden sonra Abadulkerim Pâdişah olsun. Bütün vezirler de Abdulkerim Han'ın buna layık olduğunu söylediler. Abdurreşid Han yine Ağabeyinin mekanı olan Aksu'ya gitmek istemedi, Kaşgar'ı Sufi Sultana vermişti, Yenihasarı Abdulkerime verdi, (166=65a)Mirzacan Muhammed Bayrin'i Aatalık tayin etti.

Hazreti Hoca Muhammed Şerif kaddesallahu sırrahu Abdurreşid Han'dan iki sene evvel vefat etmişti, Abdulkerim Han pâdişah oldu, iyi huylu Müslüman, adalaetli ve mert, Allah dostu, şefkatlı, şeriata göre davranan, başkaların hakkını yemekten kaçınan bir pâdişahı. Çalış'ta Mirza Zeyrek diye bir aziz zat vardı, gül yüzlü bir zat sabah vakti şöyle bir beyt okudu:

¹⁰⁷ Babsını öldüren pâdişah olamaz

Eğer olduysa da altı aydan uzun sürmez. Bu mısra Timurlu mirzası Abdüllatif Mirza'nın babası Uluğ Bey'in öldürülmesini takiben suikaste uğrayarak öldürülmesi vesilesi ile de kaynaklarda geçmektedir. Mesut Kuhistani'nin Tarih-i Ebu'l Hayr Hani'ye dayanarak Barthold'un belirttiğine göre Abdüllatif Mirza suikaste uğramadan hemen önceki gece bir rüya görür uyanınca Nizami'nin şiirleri ile fal bakmaya başlamış ve bu beyit karşısına çıkmış. Aynı beyitin Babürname ve Mirhond'un eserinde de olduğu hususunda bak. V. Barthold, **Uluğ Bey Ve Zamani**, çev: İsmail Aka, 139-140.

Karalسام körünmeydur bu dünyanın ucu

Bu dünya kohne rebat biz yol ötküçi

Çalış'tan dağa çıkıp Beşkerem'den indi, Kaşgarın Meşhude Kegen denilen yerindeki halk, yanlış bir mezhepteydiler. Hudaydad orayı vatan tutmuştu, bir gün Abdulkerim Sultan, Mirza Zeyrek'in mülazimetine gelmişti, Mirza Zeyrek Abdulkerim Han'a ben sizi Türkücü Babanın küçük oğlu zannetmişim, sizmişsiniz, Türkücü baba vefat etmiş. Sizi bütün ekâbir pâdişahlık tahtına oturtular, Pazartesi günü haber gelecek dedi, o gün Çarşamba günüydü, Abdulkerim Han Yenihisara dönmüştü. Pazartesi günü gece vakti, hazreti Muhammed Veli Abdulkerim Han'ı uyandırıp Abdurreşid Han'ın vefat ettiğini söyledi ve Hoten'de bütün (165=65b)ekâbirleri sizin Han olmanızı istiyorlar, orada sizi bekliyorlar, geceden isitifade edip tez gitmemiz lazım dedi. Abdulkerim Han yola çıkmak üzere, kapı üzerine geldiğinde ata binen bir kişinin hızla geçtiğini fark etti, Han onu çağırıp üzerinde mektup var mı diye sordu, o kişi hayır dedi, Abdulkerim Han onun üzerini aradılar, bir yazı çıktı. Mahmut Barlas ve Ahmet Barlas Sufi Sultana göndermişti, onu Yarkent'e davet ediyordu, mektubu taşıyan bu kişini hapise atıp, Yenihisar'daki orduya haber verip doğru Yarkent üzerine yürüdüler. Can Muhammed Han Yenihisar askerlerinin gelmesini beklemeyi tavsiye etti. Abdulkerim Han dedi ki, Sufi Sultan aleyhirrahime de tez gitmek ister belki de bizden önce gider beklemiyelim. Koşgünbez'e geldiler, Çüçük Hanım, Hoca Abdullah vezir, Can Muhammed, Mirza Firuz, Mirza Muhammed Yakup, Mirza Satkın başta olmak üzere bütün ümera kurultay kılıp Abdulkerim Han'ı Hanlık tahtına oturttu, kendi vezir ve ümeralarını tayin ettiler, şairler kaside söylediler Ahun Molla Redi divan şairiydi, Han her şeyi düzene soktu.

Abdulkerim Han nur-i merkad çok adaletli pâdişah idi, haftada bir kez halkın şikâyetlerini dinlerdi. Cuma ve Pazartesi günleri bir yanında kadı ve müftüleri, bir yanında hâkim ve vezirlerini oturtup halkın şikâyetlerini davalarını dinlerdi, (164=66a)şeri davalar ise Kadı ve Müftülerin hükmetmesini, örfi bir dava ise Hoca başta olmak üzere vezirlerin hükmetmesini isterdi. Han bir yanda seyrederdi, bazen Hoca Ubeydullah nur-i merkad davalara hâkimlik yapardı, Hoca Ubeydullah vezir

adaletli, faziletli, alîm, bilge kişiydi. Abdulkerim Han ile akrabaydılar, abid ve zahit ve adil ve cömert kişiydi. Hazreti seyyid'ul-murselin ve hatem'ul-nebiyyin sellellahu aleyhi vesellim'e methederek ben pâdişah-i adl'in zamanında doğmuşumdur diye söz ederdi. Bir gün şöyle dedi, peygamberleden sonra üç çeşit insanın mertebesi beraberdir, evvel kutb-i gavs diye de adlandırmışlar. İkincisi şehitler ile halisanullah şehit ola. Üçüncüsü adil pâdişahlardır. Eğer pâdişahlar bigaraz adl kılrsa derece-i kutb'a yeterler. Hoşdur ki, taat ibateti yerine getirmezlere derece-i vilayet'te olacaklar, pâdişahlar gafletlikleriyle devleti son bulacaklardır.

Abdulkerim Han sekiz kardeşiyle Abdurreşid Han'dan kalan ülkeyi ve mal mülkü (163=66b)kadı ve müftülerin şahitliğinde kısmet kılıp verdiler. Memleketleri hem kısmet kılıp verdiler.

Abdulkerim Han tahta oturup sonraki günü Kaşgar'dan Sufi Sultan geldi, Abdulkerim Han, Hoca Ubeydullah Vezir, Can Muhammed Mirza, Mirza Muhammed Yakup, Duğlat Mirzasi Firuz, Barlas Mirzasi Nevruz, Mirza Satkın, Çüçük Hanımlar bir araya toplandılar. Abdulkerim Han Sufi Sultana dedi ki, ey canım kardeşim, babamız vefat etti, yurt bize kaldı, bugün üç gün oldu Han oldum, eğer siz razı olursanız Kaşgar ve Yenihisar sizin olsun, eğer razı değilseniz ben Kaşgar ve Yenihisara gidiyim, biz bir birimize muhalif olmayalım. Biz muhalifet olursak yurt elden gider, yurt elden gitmesin. Çüçük Hanım hemen dedi ki, bu ne demek, hepsinin atası sayılırsınız, siz burdayken kim Han olabilir. Sufi sultan hem ağabeyinin ayaklarına çöktü ve siz varken biz nasıl Han olalım dedi, ikisi yan yana oturdu, Kaşgar'ı Sufi Sultan'a suyugal olarak verdi ve Kaşgar'a gitmesine izin verdi. Ahmet Barlas ve (162=67a)Mahmut Barlas gelmyip, avlusunda birikteler. Can Muhammed Mirza varıp yarlığı getirdi, o ki, han nevkeri vardır, kendisi gelsin, mirzalarının geriye, atam Mahmut, adım Ahmet, sözüm budur, deyin ki, bunlar böyle muhalifet ediyorlar. Can Muhammed Mirza geri döndü, han nevkerinden üçbinden fazla kişi Barlaslar tarafına geçmişti. Ordaya geldi, Mahmut Mirza, Ahmet Bey Mekke'nin yoluna düştüler. Sufi Sultan Kaşgar'a döndü ve içinde Mirza Zirek kaddisallahu ruhe'ye adavet zahir kıldı. Mirzanın yanına varacak oldu, Nazar Mirza-i Orda Beyi dedi ki, oraya gitmeyelim eğer gideceksek iyi niyetle gidip, dua ile

dönelim. Beşkerem'e geldiler, son bahardı, sular yeni yeni buzlamaya başlamıştı, Mirza Zirek aleyhirrehime velmağfere'yi göle atıp kıyıda seyrettiler. O büyük zat sabrettiler gölden çıkmaya çalıştığında tekrar içeri ittirip suya attılar, böyle çok kez tekrar etti, Mirza atarullahu tarbite sultana doğru keldiler, Sufi Sultan suya atmaya geldi, Mirza dediler ki, batın kördü, şimdi gözün de kör olsun. **(161=67b)**Nazar Mirza sarıklarını çıkarıp yere çöküp ağladı, sultanın çevresindeki cahil insanlar böyle bir dervişin söylediklerine bir şey olur mu diye geri döndüler, akşam namazı vakti pâdişahının önünde kıbık atarken gözüme kum girdi dedi ve o ağırıdan gitti. Her kişi bir görse elbette aşk olurdu. Geç vakit Orda Beyim kızları Selime hanımla iki küp altın alıp dua ettirmek için geldiler. Altınları alıp köpeğin önüne koydurdu, köpek altınları kokladı sonra uzağa gitti, Mirza Zirek ağlayarak dediler ki, köpeğin kabul etmediğini ben nasıl kabul ediyim, Orda Beyim ve kızı ağladı, Mirza Ziyrek dediler ki, atılan ok geri dönmez, Sultanın imanına zaval olmasın. Bir sene sonra Sufi Sultan vefat etti. Ondan kalan Kaşgar ve Yenihisar'ı Muhammed Han anarellahu burhanehu'ya verdi. Hazret Mekke ve Medinede her gün Abdulkerim Hanın sağlığı ve adaletli pâdişah olması için fatiha okurmuş. Abdulkerim Han otuzdört sene Pâdişah oldu, baltmışüç sene ömür gördüler. Bu senedi dileyerek buldular.

Güftar-i Culus Muhammed Han ibni Abdurreşid Han Burhanehu.
(160=68a) Abdulkerim Han vefat ettiğinde, Muhammed Han Talas'a sefere gitmişti. Muhammed Han Abdurreşid Han'ın beşinci oğludur, Hoten'den Sufi sultanın ziyaretine Kaşgar'a gelmişti, vilayetden kutb'ul-arş velishak hazreti Muhammed Ishak kadesellahu rohe gelmişti. Muhammed Sultan onun mülazimetine geldi, hazreti Hoca adınız nedir sultanım diye sordu, adım Muhammed diye cevap verdi. Hazreti aziz dediler ki, ben düşünüyordum, benim bu taraflara gelmemin bir sebebi vardır diye, şimdi anladım ki, asıl sebep bu ismin ve Sultanın sevgisi beni buraya getirmiş, ey Baba Muhammed boş durmamak lazım, çalışmak lazım, çekinmemek lazım. Muhammed Han geri döndükten sonra şunları düşündü. Şu an inabet almayayım. Böyle aziz bir ganimete elimi versem ben daha küçüğüm. Sonra bu sözümü yerine getirebilir miyim, Bunlar hazreti azizlere malum oldu, bu sırrı beyt yazarak sufi Ebu Bekir'den Muhammed Han'a gönderdi. Beyt

Azzeif dilu zerdi ruhsare miyandş
Der aşk kadem nağah ze meşuk meded hast¹⁰⁸

Muhammed Han'a (159=68b)bu beyt ulaşır ulaşmaz koşarak gelip, hazreti azizden inabet aldılar, sonunda azizlerden oldular.

Muhammed Han Aksu'da Sultan idi, Kuça'da Şah Han'ın kızı Hop Nigar Hanım, beylerin arasında dolaşıyormuş, Şah Han yüz kişi vermiş, ne yapıyorlar belli değil, Şah Han da ordu toplıyormuş diye haber geldi. Muhammet Han Aksu ve Uç askerlerini alıp Kuça üzerine doğru harekete geçti. Hop Nigar Hanım bir Beyin yanındaydı, Muhammed Han ablukaya aldı, o yüz kişi Hop Nigar Hanımı kaçırabilmek için önce saldırıya geçti. Aksu askerleri yol verdi, Hanım Kuça'ya gitti. Şah Han'ı savaşa gitti diye bilen Muhammed Han, Şah Han'ın geldiğini öğrendikten sonra Aksu'ya çekildi, o yüz kişi Şah Hana dedi ki, Muhammed Han bize baskın yaptı, Hanım'ı alacağını söyledi, biz onları geçip buraya geldik. Şah Han çok kızdı ve benim kızımı kaçıracak mıymış, o iyi adam ise ona vermeyip de kime veriyim kızımı dedi. Hemen askerlerini toplayıp Aksu üzerine yola çıktı. Muhammed Han surun içine kapandı, (158=69a)Şah Han gece karanlığında Surları delerek şehre girdi ve Aksu halkına büyük zulüm yaptı. Sonra Muhammed Hanı Çalışaral'a sürdü, Şehid Han o Aral'da doğdu, Abdurreşid Han elçi gönderip Şah Han'ın kızı Hop Nigar Hanım'ı aldı ve Muhammed Baki Sultan doğdu.

Muhammed Han anarellahu burhanehu Moğolya tahtına oturdu, Ebu Said Sultanı Kaşgar'a Han tayin etti, Hoten'i Şah Haydar Muhammed Sultan ibni Abdulkerim Han'a verdiler, Aksu'yu Şah Şucaaddin Ahmet Han'a verdiler. Muhammed Han tahta geçtikten üç sene sonra, Vilayet'den Abdullah Han Özbek yüzbin kişilik orduyu saldırıya gönderdi, Hocamkuli Koşbegi komutandı, Muhammed Han Ebu Said Sultan'ı Kaşgar'a Han, Tengriberdi Barlas'ı Kaşgar'a Hâkim tayin ettiğinde demişti ki, Kızıl'ın ötesi sizindir. Muhammed Han her kese bir görev verdi yalnız ona hiç bir şey vermedi, sonra başka bir adamı oraya görevlendirmek için gönderdi, ama görevi teslim etmedi, Han kendisi nişan gönderdi, Ebu Said Sultana nişanı

¹⁰⁸ Çevri: Kalbın zayıflığıyla, yüzümüz solmasından endişelenme, aşka adımını at ki, maşukundan medet um.

sundu almadı ve Tenriberdi'ye ver dedi. (157=6b)Tenriberdi Mirza, şahin arkasına dönmez, pâdişahlar verdiği emirden dönemez diye nişanı dizinin altına koydu. Nişanı götüren kişi gidip pâdişahın önünde olanları anlattı. Han bütün bunlara çok öfkeleni ve hemen yola çıkıp Karakır'da menzilledi. Ebu Said Sultan Han ile görüşmeye gelmişti, Özbek Andican'dan kalabalık orduyla bize gelmiş diye haber geldi, Han Hoten ve Yarkent'teki bütün askerlerin toplanması hakkında adam gönderdi, uzun geçmeden Hocamkuli Koşbegi'nin Özbek askerleri sınırı aşmış diye yine haber geldi. Nasıl savaş taktiği kullanılması gerektiği hakkında kabul edilen bir görüş ortaya çıkmadı, Tengriberdi Mirzadan yine bir ses çıkmadı, Tengriberdi Mirzaya danışmak için Han adam gönderdi, çünkü Tengriberdi mirza savaş taktiklerini çok iyi bilen akil bir adamdı. Han Mirza Şerif Hasan Bey'i göndererek, o işe yaramayan adamı alıp gel diye buyurdu. Tengriberdi Mirza ise Muhammed Bey'in küçük oğluydu, Mirza Şerif Hasan Beyin amcasıydı, (156=70a)ama her gün altı kâse rakı içiyordu, Han dedi ki, Tengriberdi'ye içkisini içirip öyle getirin, Şerif Hasan Tengriberdi Mirza'ya iki kâse rakı içirip alıp geldi, Han Tengriberdi Mirza'ya dedi ki, ey Bey ata! Özbekler sınırı aştı diye haber geldi, ne yapmalıyız. Tengriberdi Mirza önce sizin görev verdikleriniz vezirlerinizin fikrini alalım daha sonra ben fikrimi söyleyim dedi, Mirza Şah önce konuştu, Allahku'da Cevezelik diye bir yer vardır, çevresi sazlık, biz orda bekleyelim. Tengriberdi Mirza dedi ki, Sazlık tarafa kale kurmak doğru olamaz, bütün orduyu toplayıp, Han kendisi ordunun başına geçip Temurçi'de çadır kursun, Ebu Said Sultan Könçiler'de çadır kursun, eğer zor durumda kalırsak şehre çekiliriz, yoksa burda savunmaya devam edeceğiz. Han ve Ebu Said Sultan, Tengriberdi'nin dediği yerlere geldi, başta Özbekler Sarıyazı'ya geldi diye haber geldi, üç gün sonra Özbekler Mingyol'dan girdiler diye haber geldi. Sonuç olarak Özbeklerler hanla üçgün boyunca karşı savaştı, dördüncü günü üçbin Özbek askeri ellerine kılıç alıp, Tümen (155=70b)nehirinden geçip Kaşgar şehrine saldırdılar. Abdurrahim Han, Muhammed Veli Bey, Haydar Bey komutanlığında sekizyüz¹⁰⁹ kişi Özbeklere karşı kılıçlarını alıp savaşa girdi. Büyük bir savaş oldu, han ve sultan hem şehre doğru yürüdüler. Şehir kapısının önünü her yeri cesetler kaplamıştı. Abdurrehim Han da kalabalık orduyla şehre girdi. Haydar Bey o gün ünlü oldu, Şah Haydar Muhammed

¹⁰⁹ Hacı'nın aktarımında 1800 kişi olarak ifade edilmiştir.

Sultan, küçük Mirza Şah Sultan yanımda dursun diye yanına almıştı. Özbekler şehre saldırdığında, Han ve Sultan Kaşgar şehrine girdi. Mirza Şah Muhammed Han'ın emiri, Yarkent hâkimi Şah Haydar Muhammed Sultan ile Hoten'e doğru yürüdüler. Ne Kaşgar'a girdiler, ne Yarkent'te kaldılar, Muhammed Han ile Ebu Said Sultan Kaşgar'da sadece bir gün kaldı. Hocamkuli Koşbegi Özbek ordusuyla güney yolu takip ederek Yarkent'e yola çıktı. Han ve Sultan Kuzey Yoluyla Yarkent'e yola çıktılar. Özbek ordusu öğlen vakti Yarkent'e geldiler, şehir kapısını açsın diye adam gönderdi. Şehrin güvenliğini Kadı Rıza Hoca Şeyh, Endzukur Ziyavuddinler Turfan'dan gelip saklıyorlardı. Onlar ertesi gün Cuma namazından sonra suru açalım (154=71a) diye bir yazı yazıp surun dışına fırlattılar ve yemek yapıp onlara yemek ismarladılar. Pâdişah ile Sultan gece yarısında Yarkent yakınlarına geldi ve karanlıktan istifade ederek şehre girdiler. Sabah olduğunda zurna, davullar çalınip savaşa davet edildi. Özbekler şaşırıp, bu ne dedi, pâdişahın gece geldiği hakkında haber gelince Hocamkuli Koşbeyi, ertesi günü Özbek ordusunun meydanda savaş halinde dizilmesine emir verdi. Kaşgar'da savaşan halk yine savaşmaya gelmişler, Sultan Kuli Bahadır Han akıtmalı kara at binmişti. Onu tanıdı, Mirza Ketan Bayrin bir Özbek'e ok attı, ok bir dut ağacına isabet edip o Özbeği korumuş oldu, ok gelip dut ağacına saplandı. Mirza Husrev Kalucu bir kasklı kişiye ok attı, ok kaskı ve başı delerek öbür taraftan çıktı. Hocamkuli dut ağacını ve ok delen kasklı başı keserek alıp hezimete uğrayıp memleketine geri döndü. Hanın ve Sultanın kahraman yiğitleri Özbekleri arkasından Sarıgyaz'a kadar kovaladı, Özbek Hanı Şah Hanı yakaladılar, Şah Kalmık'ın elinde şehit edildi.

Çalış ve Turfan hansız kaldı, Hudabende Han Kureyiş Sultan'ın oğluydu, Kureyiş Sultan Muhammed Han'ın ağabeyi idi, Hudabende Han Muhammed Han'a damat olmuştu, Muhammed Haşim Sultan (153=71b) ise Hudabende Han ile Mahmut Hanın kızı Hatiçe sultandan doğmuştu, Hudabende Han kaçıp Turfan ve Çalış'ta kendine Han dedi ve Muhammed Hana Muhalifet oldu, Muhammed Han Turfan'a doğru sefere çıkıp Çalış'a geldiğinde Hudabende Turfan'a kaçtı, Çalış Halkı Muhammed Han'ı karşılamaya çıktı, Muhammed Han Mirza Muhammed Salih Çuras'ı Çalış'a hakim tayin edip, Turfan'a doğru yola çıktı, Turfan şehrini ablukaya aldı, abluka kırk günden fazla sürdü, Turfan fetholacakken Çalış halkı Mirza Muhammed Salih'i

öldürdüler diye haber geldi, Han öfkeyle Çalış'a geri döndü, Çalışlılar kendilerince ordu kurup karşı geldiler, Çuras emiri Muhammed Han'a abimizi öldürdüler, onlarla savaşılm diye arzettiler, Çuras emiri ve Yabak, Mirza Sonki, Mirza Haydar Bey, Mirza Haşim Bey toplam beş kişi saldırıya geçti, iki kişi öldü, kalan üç kişi Çalışlıların savunmasını geçtiler, Çalış'ın önde gelen büyüklerini kum altına gömdürüp üzerinde atlarını yürüttüler, onların gömüldüğü yere Gıcılata denildi, Han Yarkent'e geri döndü, bir sonraki sene Muhammed Han Abdurrahim Han ile Mirza Şah'ı (152=72a) Çalış ve Turfan'a Han tayin edip gönderdi, Hudabende'yi Yarkent'e getirmesini istedi. Mirza Şah Özbeklerden kaçıp beş ay sonra gelmişti, bu görevi onun yaptığı hizmete karşılık olarak vermişlerdi, onlar Hudabende'yi alıp Yarkent'e getiriyorlardı, yolda hastalanıp vefat etti, Hudabende Han Turfan'a oniki sene Han olmuştu, Altun Mazarlığında anne babasının yanına gömüldü.

Muhammed Han hem derviş hem Pâdişahî, hazreti azizeler sordular ki, Muhammed Han ne işle meşguldür? Cevap verdiler ki, ya Büzrügvar, namaz ve oruç, tesbih ve tilavet-i Kur'an ile meşguldür. Hazreti azizler sordular ki, pâdişah bir adl'in sevabini bana versin, ben altmış yıl yaptığım ibadetin sevabını ona veriyim. Han bunları duyduktan sonra adl ile meşgul oldu. Şatur Halife aleyhirrahime hatti irşad'i Muhammed Hana getirdiler, Han bir gün demişti ki, benim için bir kişi Mekke'ye gidip tevaf kılabilse çok iyi olurdu. Çaroş'da Hacı Murad diye bir molla vardı, o Mekke'ye vadi, Hacı Murad aleyhirrahime Han için Mekke'yetevafa vardı. Kutbi bulmak için teveccüh etti, hatif'ten (151=72b)“Kutb-i Muhammed Han kendi memleketindedir” diye ses geldi. Hacı Murat kuddise sırrehu çok hızlı geri döndü, altı ayda Kargalık'a geldi, tam bugün Muhammed Han vefat etti, buraya Muhammed Han'ın vefat ettiğini duyurmak için haberciler geldiler, halkı nemaza davet etmek için geldiğini söylediler, hatif'ten ses gelmeden önce kaç kutb iken, hatif'ten ses geldikten sonra altı ay kutb iken.

Muhammed Han atarellahu meşhudehu yetmişiki sene ömür gördü, onsekiz sene pâdişahlık yaptı, Altun mezarlığında toprağa verildi, Ebu Said Sultan Kaşgar'da vefat etti, yerine şehzadelerden Şucaaddin Ahmed han geçti, hazreti Muhammed Han Tarih 1018 (1609-1610)senesi âlemi faniden, âlemi bakiye sefer etti. vallahu âlem.

Zikr-i Şah Şucaaddin Ahmed Han ibni Muhammed Han Kaddessesırrahu'nun Şehadetleri. Şah Şecaaddin Ahmet Han, Muhammed Han'ın tek oğluydu. Bundan başka bir oğlu yoktu. Abdullatif Sultan Şehit olmuştu. Haremlerinden Mirza Muhammedkuli Begçek'in kızı, Mirza Küçük Beyin hemşiresi Mihri Nuşbegim iki kız doğurdu, birinin adı Hacı Hanım, diğèrinin adı Habbe Hanım. Abdullatif Han'dan sonra, haremindeki Mihri Nuşbegim'i Muhammed Han nikâhına aldı ve kendi sarayına götürdü. Han-ı şehit ile Hadiçe vücuda geldi. Şah Şecaaddin **(150=73a)**Ahmet Han, merhametli, adaletli, neşeli ve cesaretli bir pâdişahı. Han-ı şehit ünlü oldu, iki oğlu vardı, birincisi Ziyaaddin Ahmet Sultan, meşhur Timur Sultan odur, Timur Sultan çok meşhur bir kişidir, annesi Honza Sultan, ikincisi Abdullatif Han, Meşhur Afak Handır, Tursuncan Katagan'ın hemşiresi, Kazak Hanım'dan doğdu. Han-i şehit hanlık tahtına oturdu, Hoten'e Şah Haydar Sultan ibni Abdulkerim Han hakim idi, Haydar Beyi askerlerle Şah Haydar Sultanı getirmeye gönderdi, Şah Haydar Sultanı getirdikten sonra Vilayet'e gitmesine izin verdi, Maverannehr, Semerkand, Buhara ve Belh'e İmamkul Han Hakimdi, bu Şah Haydar Sultana da çok iyi geldi, ona Semerkan'ı suyural olarak verdi, Han-i şehit Yarkent tahtına oturduktan sonra babamın emirleri diye hiçbirini görevden uzaklaştırmadı, kendine yakın vezirleri mesela Mirza Haşim, Mirza Muhammed Yusuf, Mirza Ubugur, Mirza Menakları uzak bölgelere göreve gönderdi, Şahlar Ebuke Sultan'ı Pâdişaha kötü gösterip Vilayet'e gönderttirdiler, Aksu'ya İskender Sultan Hakim, büyük Mirza Haşim Atalık tayin edildi, Uç'a küçük Mirza Haşim Hakim idi, Şahlar **(149=73b)**İskender Sultan'ı muhalif yaptı, Timur sultanı kışkırtıp Haydar Beyi, Abdulveli Beyi, Eyub Beyi katlettirdi, Timur Sultan Haydar Beyin yerinde, Mirza Ali Merdan Beyin yerinde Kaşgar hakimi oldu, kişinin kanı kişide kalmaz, bir yıl sonra Timur Sultan sarhuşken atından düşerek öldü, Kaşgar'a Afak Han hakim, Mirza Ubugur Sağırcı Atalık oldu, iki yıl sonra Hoten hakimi Mirza Muhammed, Pâdişaha arz ederek Kaşgar'a hakim oldu, Mirza Ubugur Hoten hakimi oldu, Şah bakti ki, Şah Haydar Sultan Ebuke Sultan'ın abisi Muhammed Said Sultanı sınır dışı etti ve Afak Han ve küçük İskender Sultan kaldı. Sultan kendi acemiliği ve saflığı yüzünden Şahların kışkırtmasına uyarak Mirza Haşim Bey ile Mirza Şerif'i öldürerek düşman oldu, küçük Mirza Haşim Uç'dan Aksu'ya gelmişti, tekrar Uç'a döndü, Uç'a giremedi ve Kırgızlar'a gitti ve Konarbay adlı kırgız onu şehit etti,

Mirza Malik Kasım, Mirza Muhammed Said ve Mirza Mezid kaçıp Barçuk'a geldi, Mirza Kurban Bey, onlara katılarak Yarkent'e geldi, Han-i şehit Mirza Munak Çuras'ı baş komutan tayin ederek çok kalabalık orduyla Aksu'ya gönderdi, Muna Bey Aksu'yu ablukaya aldı, iki ay sonra Han-i şehit kalabalık orduyla (148=74a)Aksu'ya geldi, Han-i şehit'in ordusu gibi ordu o anda hiçbir pâdişahta yoktu, bu hankta Şah Mansur bana, Muhammed Hanın, Ebu Said Sultanın, Şah Haydar Sultanın askerleri Han-i şehit'e kaldığını söylemişti. Aksu ve Uç'u üç ay muhasaraya aldılai, Mirza Abdusettar Orda Beyi Uçlu Ruzi Kuli Bahadırın başını kesip getirdi, Pâdişah kimseye "sen" diye hitap etmezdi, hep "siz" derdi, bu kez dediler ki, ey Mirza Abdussattar, bu başı götür ve ye, nerede gördün Müslüman Müslüman'ın başını kopararı,¹¹⁰ Aksu ve Uçlu insanlar ezeli düşmanın mıydı?. Mirza Abdussattar'a Serberd lakabı konuldu, Hanın söyledikleri Aksu halkına ulaşınca, Han ile görüşmek için adam gönderdi. Hazreti Han Timur don giyerek geldiler, korkucağız güvenilir kulunuzdan birini görevlendirip bize gönderirseniz, Sultanı yakalayıp teslim edelim diye Şah Hemkuli mühimmatları yedibin askerle bırakıp geri döndüler. İskender Sultan Pâdişahın damadıydı, Aksu'nun Erki denilen yerinde hastalandı, mühimmatları Şah Hemkuli sultana teslim ettiler¹¹¹. Sultan ile mühimmatlar Sayarığ'a getirdiler. Sultan orada dinleniyordu, Mizra Şah Murad Karga İskender sultan'ın beylerindendi. Sultanı bütün kötü işlere teşvik eden Mirza Riza Hilalî ile Mirza Şah Murat Karga idi, yine o gece Şah Murat Karga sultana hoşamed yaparak (147=74b)onu şehit etti. İskender Sultan çok yakışıklı güzel yüzlü, cesaretli, kahraman ve mert bir adamdı. Sayarığ'da toprağa verildi, Sultan Sayarığ'a geldiğinde şu rubaiyi pâdişaha vermeleri için kayıda aldırması:

Esib tu burak vezn tu firuze

Mağrur meşev bedevlet seh ruze

İn kohne cihan bikes nemaned baki

İmruz kadeh şikestu ferda kuze¹¹²

¹¹⁰ Sankt Peterburg nüshasında bu cümle geçmemektedir

¹¹¹ Hacı'nın aktarımında bu ifadeler geçmemektedir.

¹¹² Çevri:Atın argımak eğerin turkuaz

Gelip geçici devletinle mağrur olma

Bu eski dünya kimseye kalmaz

Timur Sultanın büyük oğlu Sultan Ahmet Han Aksu'daydı, dört yaşındaydı, lakabı Folat Handır, onu Aksu'ya Hâkim tayin edip, Mirza Munak Beyi Aksu'ya Atalık tayin etti, Muhammed Kasım Şah Sarıçkol hâkimiydi, Ebulmeani Şah Eşik Ağasıydı. Bir gün Şahların en büyüğü Hana dediler ki, benim karedeşlerimin niyeti kötüdür, ben korkuyorum, onları uzak bölgelere sevkediniz. Han, siz varken bir şey olmaz diye cevap verdi, Şah yine dedi ki, bunların babaları da bunlardan farklı değildir. Han dedi ki, ey Şah, babam babalarınıza aş tuz vermiş, ben de size aş tuz verdim, eğer bana ihanet edip kötü şeyler yaparsanız belanızı allahtan bulacaksınız. Ahun Hoca Muhamme Emin Yasi nur-i merkade'nin atalarından Hacı Abdullah'dan şöyle naklediyorlar ki, ramazan ayıydı, Han bizim evde konakladı, teheccüt namazı için abdest tazelep münacat ediyordu. (146=75a)Hacı Abdullah pâdişahın dualarını dinlemiş, bir pâdişah neler diler Allah'tan diye, Han şu dulalarda bulunmuş, ey Allahım beni Padişah yaptın, kullarına bendelerin için ben hayırlı bir pâdişah isem beni onlara pâdişah yap, benden daha uygun kişi varsa beni yanına götür, onu pâdişah yap. Han-i şehid ava gitmeyi çok severdi, Odunculuk'un ötesinde Barçuk'a pâdişah ava çıkmıştı, Şah Nazahr Mirab ve Baki Kabali Mirab orda konaklamaşlardı, ormanın dışında Mirza Latif, Mirza Malik Kasım, Mirza Mesudi, Mirza Mudiz başta olmak üzere iki yüz kişi çadırlarını kurmuşlardı, pâdişah çadırın içindeydi, pâdişahın yanında Hoca Müzaffer Artuçi bekçilik yapıyordu, koruma olarak kayıbiraderi Hoca Karmış, Hoca Uveyis, Mirahor Hudaberdi Bahşi, Hoca Şahrüh, Şayeste ve Kafur vardı. Gece yarısında Şah Ebulmeanî ve Şah Muhammed Kasım deli dolu ve eşkiyalardan oluşan 600 kişiyle baskın yaptı. Kim ki başını kaldırdı ona ok isabet etti, kimse kıpırdıyamadı, Hoca Müzaffer ışığı söndürüp, pâdişahi gizli bir yere sakladı, her yer karanlıktı, Şahlar bir kaç kişiyi bıçakladı, Hoca Müzaffer yaralandı, kayıbiraderi Hoca Karmış öldü. Han bakti ki, (145=75b)böyle çok kişi ölecek ve bağırarak dedi ki, günahsız insanları öldürmeyin, amacınız pâdişah ise, işte pâdişah benimdir diye saklandığı yerden çıktı, Ebulmeani Gümrah hiç bir şey olmaz pâdişahım diye pâdişahın başını kuçaklayarak gözünü kapattı. Hasan, Nedim, Yusuf diye Şah'ın yetimleri vardı. Pâdişah Kelime-i Şehadet getirirken, Hasan pâdişaha bıçak vurdu, Han yere düştü, Nedim ve Yusuf Hasan'ın yarım kalan işini bitirdiler.

Hazreti Hocam Kaddessesırrehu Hazret Ahun, Hafız Murad Tağmedallahu bigufranehu Ahun, Hoca Nasir Ahun, Molla Salih, Mir Haşim Hoca, Kadı Muhammed Yusuf, Kadı Necmeddin Şahlar toplanıp, pâdişahın naaşını alıp Altunluğa getirdi, Ahun Hafız Murad sordu ki, pâdişahi kim katletti?. nankör Şah Ebulmeni dedi ki, pâdişahi ben katlettim. Pâdişahi giydiği hırkasıyla defnettiler. Han-i şehit on yıl Devlet-i Saidiye'ye pâdişah oldu, elli sene ömür gördüler. Vallahu Elem.

Güftar-i Culus Abdullatif Han ibni Şah Şecaaddin Ahmet Han ibni Muhammed Han Anarellahu Burhanehu. Afak Han Kaşgar'da hâkimdi, gümrah Şahlar pâdişahi şehit etti. **(144=76a)**Kureyiş Sultan ibni Yunus Sultanı Hanlık tahtına oturttu, Kadı Mir Muhammed Riza Sadat Kaşgar'dandı, Kaşgar'a elçi olarak gönderdi. Yanında götürdüğü mektupta, hutbeyi ve sikkeyi bizim adımıza yapsınlar, Kaşgar'ı verdik onlar küçük biz büyük diye ifadeler bulunuyordu. Ümeralardan Muhammed Yusuf Mirza, Barlas Mirza, Kurban Çuras Mirza, Abdussattar Akburak Mirza, Şah Mansur, Orda Beyi Mirza Kemal Barlas, Mirza Cafer Barlas, Seyyiddin Kadı Kepek, Muhammed Şah Hoca, Çalma Hoca. Moğol beylerinden Nadir Bahadır, Bayrin Orda Bey, Kaluci Hoca Pâdişah, Kuli Sağarci, Kakil Yasavul, Mekeryet Elim Merg Artuçi, Molla Haşim Tokkuzaki, Molla Yar Muhammed Kürgeni, Molla Yakup Beşkeremi bir araya geldi. Deiler ki, Keriş Sultan bizim abimizdir, Hutbe ve Sikke onun adına olsun, bizim atamız hem onun da atasıdır. Bizim kanımızı bize versinler, onlar abi biz kardeş, biz onlarla aynıyız, Kadı Mir Muahmmmed Riza bu cevabi alıp geri döndü. Nadir Bahadır, Hoca Şehbazi and etmedi, Mirza Muhammed Yusuf Bey Hana dedi ki, Moğol Beylerin oğlanları bir araya toplanmış, onlara and ve şart vermeden olmaz. Han, Mirza Hudayar, Mirza Alişir, Folat Hoca, **(143=76b)**Hudayar Hocanı çağırıp meclis yaptılar, Han ağladılar, Mirza Hudayar, Mirza Alişir, Folat Hoca da ağlayarak sordular, Ey pâdişahım niye bu kdar ferişan oldunuz. Han dedi ki, benim başıma bir bela gelecek, babamı Şahlar öldürdüler, beni hem Şahlara teslim edeceksiniz. O Mirzalar dedi ki, yüz canımız varsa bir tane kılınız için feda edeceğiz. Han dedi ki, atalarınızı, abilerinizi ne yapacaksınız, onlar dedi ki, atalarımız eğer and ve şartları kabul etmeyip muhaliflik yaparsa katledeceğiz. Mirza Muhammed Yusuf Bey Moğol Beylerini and içmeye ve şartları kabul etmeye teklif etti. Nadir Bahadır, Şahbaz Bey bu teklifi kabul etmeyip bahane uydurmaya çalıştılar. Mirza Hudayar, Mirza Alişir,

Folat Bey, Hudayar Bey dedi ki, ey büyükler, her kimse pâdişaha karşı gelirse babamız olsa dahi, önce onun başını teninden koparacağız diye and ve şart koyduk, akıllı ve uyanık olunuz. Moğol Beyleri dediler ki, ey oğlanlar biz sizleri sınamak için böyle dedik, biz hem Afak Hana baş kaldırmayız. Kelamullah'dan söz ederek yemin edip Yarkent üzerine yola çıktılar. Emir Gazi Barlas Hiravul oldu, Emir Muhammed Yusuf Gol oldu, Emir Kurban Çuras, Mirza Abdussattar, Ak Burak, Nadir Bahadır arkasından takip etti. (142=77a)Mirza Şah Mansur, Orda Beyi, Mirza Kemal Barlas, Şahbaz Bey onlara öncülük etti, Gazi Bey Otrahamid'den çöle indi. Kara Hicaz ile Kök Rebat'ın arasında Kök Rebat Sarî denilen yerden çıktı. Mirza Keykavus onsekiz kişi ile karavuldu, Yarkent tarafından geldiler. Karavullar yolları izliyorlardı, Gazi Bey onsekiz kişini kapadı, bir tanesi bile kaçamadı, Mirza Keykavus başta olmak üzere onsekiz kişini Afak Han'a teslim etti, üç kişini kendi yanında bıraktı, Mirza Muhammed Yusuf Bey bin kişiyle önceden gitmişti. Şahların kendilerine sadık adamları dedi ki, şehirde toplanıp savaşalım. Şahlar gurur yaparak Kaşgar askerlerini küçümsedi ve iki bin kişiyle ilerledi. Mirza Muhammed Yusuf Bey ile Şahlar Fafan'da karşılaştı. Muhammed Evze Şah'ı Tahir Mirahür sıkıştırdı ve kendi Tuğlarını dikti, Muhammed Kasım Şah'ı Mirza Kurban yakalayıp getirdiler, Mirza Muhammed Yusuf Bey onu parça parça doğrattırdı, Muhammed Kasım Şah, beye küfürler yağdırdı, Ebulmeani gümrah savaş meydanından gizlice kaçmıştı kimse anlamadı. Şahların büyüğü gördü ki, kardeşleri tek tek yok oldu Mirza Muhammed Yusuf nerdesin, diye bağırarak safından ayrıldı. (141=77b)Şah'ın başında beyaz sarık, üzerinde mella don vardı. Tolmaç at binip geldi, Mirza Muhammed Yusuf Buğrul ata binip, üzerine melle ton, başına kalpak giyerek Şah'ın önüne geldi. Bir birini meydana teklif etti, Şah'ın elinde kılıç, Beyin elinde Aybaltı vardı. Şah kılıçla saldırmaya başladı, beyin atının burun kemerine isabet etti, kan aktı, Bey aybaltısıyla hücumla geçti. Şah geri çekildi, onun şansı gitmişti, baltı onun başına isabet etti, yere düştü. Şah'ın Hoca Carup diye bir adamı vardı, Beyin karşına geldi ve küfür etmeye başladı. Bey ona dedi ki, ey Hoca Carup, sen Muhammed Said Sultan gittiğinde Şahlar'a kaldın, istersen Han için asker ol, istersen benim adamım ol, onların tuzunun helallığını verdin. O kabul etmedi ve Beye küfür etmeye devam ederek saldırıya geçti, Bey de çaresiz karşı saldırıya geçti, Beyin atının başından kan akınca

Carub'un atı ürktü, Carub tepetakla oldu, Carub'u da Bey katletti, Şahların askerleri dağıld, Tuz hakkı büyük haktır.

Abdullatif Han'ı Hazreti Azizler, Hoca Ahunum, (140=78a)Hocam Eştir Halifem başta olmak üzere, Mirza Abduggaffar, Mirza Akburak, Mirza Husrev Barin bütün ekabirler Abdullatif'i şehire götürdüler, Kureyiş Sultanı öldürüp, kardeşi Seyfü'l-mülk'ü sınır dışı etti, ümeraları seçtiler, şiir ve kasideler söylendi, Abdullatif Han atalarının tahtına oturdu, Mirza Muhammed Yusufu Yarkent Hakimi ve Atalık tayin ettiler, Mirza Gazibeg Kaşgar Hakimi oldu, Hoca Latif eskisi gibi yine vezir oldu, Mirza Husrev Mirab, Mirza Katur Uç bölgesinin Beyi oldu, Kadı Muhammed Yusuf Kadıasker, Kadı Necmeddin ise Kadı oldular, ülke emin oldu. Afak Han ondört yaşında Han oldular, Han-i şehit'in Tarihini Şah Güşat tarihi diye yazmışlar. Tarih 1026/1617 senesiydi Afak Han Yarkent tahtına berkarar oldular, Nadir Bahadır Bey, Şahbazi Bey, Kemal Bey, Muhammed Dost Bey, Kadı Kebek gibi ümeralara izin verip Gazibeg ile gitmesine izin verdiler. Afak Han hanlık hazinenin kapısını açtılar, bütün mal ve mülkünü halka dağıttılar, Mirza Munak Çuras Aksu hâkimiydi, bertaraf oldu, Mirza Malik Kasm'ı Aksu'ya hâkim tayin ettiler. Afak Han güler yüzlü, (139=78b)yakışıklı, edepli bir genç idi, bütün halka, Türk ve Tacik kavminine Mirza Katur Bey ile Mirza Husrevi sipahi olarak görevlendirdi. Mirza Abugur Beyi öldürdü, Mirza Katur Hoten hâkimi oldu. ***Abdurrahim Hanın Def'i İçin Asker Sevkettiklerinin Beyanı.*** Pâdişah Şahlar tarafından şehit edildiğinde Afak Han çok küçük yaşta yetim kalmıştı, Abdurrahim Han nuruMerkadehu Aksu üzerine askerleriyle geldi, Mirza Ebulhadi Mekeryet Kuça hâkimiydi, Han-i şehit onu Kuça'ya hâkim tayin etmişti, çok tedbirli ve danişıklı insandı, hile yapma işinde bir benzeri yoktu, Subhankuli Bey ise Bay hâkimiydi. Abdurrahman Han daha önce Aksu'ya sefer ettiğinde hile ile Abdullah Han'ı yakalamıştı. Han ise daha sekiz yaşındaydı, Mirza Ebulhadi Han'ı Aksu'dan Kuça'ya götürdü, Abdurrahim Han da arkasından Kuça'ya geldi, Ebulhadi Mirza çok fazla hediye ile elçi çıkardı ve dedi ki, Abdurrahim Hanı boynumun üzerine alıp görüşmeye çıkayım. Han ümeralarıyla daniştılar, bazı ümeralar katıldı bazılarıysa katılmadı, sonuç olarak Abdullah Han onun talebini reddetti, Mirza Ebulhadi Abdullah Han'ı alarak Abdurrahim Han ile düşman oldu. Ebulhadi Abdurrahim Han'a az sayıda asker vererek Bay'a gönderdi,

Subhankuli **(138=79a)** Bay hâkimiydi, ikisi birlikte Aksu üzerine sefer çıktı, daha önce iki kez Aksu üzerine asker sevk edilmişti, ilk kez Han-i şehit döneminde Aksu'yu Abdullah Han'dan Ebulhadi aldı, ikincisi Afak Han döneminde oldu, Aksu'yu alamadı, Mirza Yunus Çuras Kamul hâkimi, Abdurrahim Han ise Emirü'l-Ümera idi, Yunus Beyi Taşkent'e gönderip İşim Han'ı Çalış'a getirmesini istedi, İşim Han'ı Çalış'a geldiler, kendine damad yaptılar, Abdurrahim Han ile İşim Han Aksu'yu elli gün muhasara etti, Kumbaş, Aral, Akyar teslim oldu ama Aksu şehrine giremedi, Aksu Beylerinden Mirza Ali Merdan Orda Beyi, Mirza Malik Kasım Bayrın Aksu Hakimiydi, hazreti Azizler Mirza Mezid Çuras'ı Halife tayın etti, ancak Halife Bey Mirza Mansur Yarki Habib Ahund Han yanından Aksu'ya gittiğinde, Mirza Kurban Bey, Mirza Hudayar Bey, Kaluçi Mirza Mesudi Bey, Mirza Latif Bey, Mirza Şerif Bey ve başı bozuk beyler Aksu'yu ona vermediler. Bu hususta Afak Han'a adam gönderdi. Afak Han hazreti hocam Mirza Muhammed Yusuf başta olmak üzere elli bin kişilik ordunun başına geçerek Kaşgar'dan yine oniki bin kişi alıp Aksu üzerine yola çıktılar. Nasır Beyin ordusu Kumbaş, Aral, Akyar ve Yarbaşını almıştı. **(137=79b)** Bunlar geldiğinde Beyler surun içine kapanıp şehri vermek istemediler, İşim Han beylerle görüşecek oldu, Mirza Kurban Bey, Mirza Malik Kasım Bey görüşmeye çıktılar. Yasavullar onlara atınızdan inin dedi, Kurban Bey kabul etmeyip yakın geldikten sonra atından indi. Bu İşim Hana ağır geldi, Han ile görüş gidecek iken, İşim Han, Kurban Bey ile görüşmek istedi, Mirza Kurban Bey atına binerken, ey Halife sizleri büyüğümüz bildik, bizim Hanlarımızın yetiştirdiği adalar, Kazakların töreleri ile beraber Küçük Sultan görüşürse biz de görüşelim dedi. Küçük Sultan görüşmedi, İşim Han oradayken Yunus Han geldi, onu uzaktan gören Kurban Bey atından inip koşarak yanına gitti, Yunus Bey hem atından indi, bu iş İşim Beyi çok mutlu etti. Afak Han Yeniarığ'a geldi diye haber geldi. Abdurrahim Han geri dönelim dedi, İşim Han, bir karşılaşıp öyle gitsek olmaz mı dedi. Abdurrahim Han atarellahu türbete dedi ki, Afak Han hüsn-ü cemalî Yusuf gibi iki bin adamı varmış, bir nargilesi için canını feda ediyormuş. Yarkent, Kaşgar, Hoten ve Aksu'da bu yolda canını feda edecek dört beş bin kişisi çıkar, bu yurtlar kutsal mekânlardır. **(136=80a)** Beş altı bin molla bir yere gelirse onlarla başa çıkamayız, bizim bin kişimiz vardır, onların adamları çoktur. Alaboğa'ya geldi. Afak Han Kumbaşı'na geldiğinde, Abdurrahim Han ile İşim Han Cam'a geldiler. Afak

Han Aydmalik'e geldiler. Mirza Habib Çuras Arab Bey Dervaze'yi yakalayıp Yarkent'e götürmüştü, Afak Han Yarbaşı'nda menzilledi. Abdurrahim Han ve İşim Han ise Arbat'a geldi. Afak Han Cam'a geldi, Abdurrahim Han ile İşim Han Bay'a geldi. Subhankuli Bey Bay hâkimiydi, ancak Pâdişahın yanındaydı. Aksu ve Uç'tan esir düşenleri Subhankuli ve Yunus Beylere vermişlerdi. Subhankuli Bey Han'a, Mirza Yunus Bey Bay surlarının yanında çadır kursunlar, ben gidip Beye katılıyım dedi. Yunus Bey surun dibine kadar gidip orada çadır kurdular. Yunus Bey'e mihmandarlık yapıp, Yunus Beyi kaçırap gafil etti ve gece baskını yaptı. Aksu ve Uç'ta esir düşenleri kurtardı. Abdurrahim Han çabuk gitmeye çalıştı ama Subhankuli'deki esirleri alamadı. Afak Han geldi, Abdurrahim Han ile İşim Han Çalış'a doğru yürüdüler, Afak Han Bay'a geldi, Subhankuli Bey, (135=80b) Bay halkı ve Aksu, Uç esirlerini alıp Han'ı karşılamaya geldi. Mirza Ebulhadı Han'ın Bay'a geldiğini işitip, Afak Han'a ve hazreti azizleri kıymetli hediyeleri elçileriyle gönderdi. Mirza Muhammed Yusuf Bey, Mirza Kurban Beylere, ben Han-i Şehit'in kuluydum, Han-i Şehit olduğunda gidemedim, gitmem lazım idi, şimdi hanlıktan korkuyorum, karşısına çıkamam, Han beni yakalamadan giderse ona yakışmaz, istese yakalayabilir ama bir kaç kişi olsa da canını verecek, o yüzden geri dönseler devlete yakışır diye arzetti. Han Mirza Ebulhadinin arzının kabul edip, Kuça'yı ona verdi, pâdişaha çok sayıda at ve altın gümüş gönderdi, kendisi Subhankuli Beyi alıp Yarkent'e geri döndü, Bay'ı Mirza Ali Merk'e verdi, Aksu'ya Ali Merdan Beyi, Uç'a Mirza Mezid Halifeyi hâkim tayin edip Yarkent'e, Aksu askerleri, Beyleri ve halkına in'am ve ihsan verip onların gölünü almışlardı, Mirza Muhammed Yusuf Bey vefat etti, onun yerinde Gazi Beyi Yarkent hâkimi tayin etti, Kaşgar'a Sultan Mahmut Han'ı hakim, Mirza Kurban Çurasi Atalık tayin etti. Mirza Kurban Mahmut Han'ın sünnetini yaptırıp, mollaya vermişti, dört sene Kaşgar hâkimine Atalık oldu, (134=81a) dört sene sonra yerine Şehbazi Kaluçi'ni hâkim tayin edip, Mirza Kurban Bey'e Hoten'i suyurgal olarak verdi.

Abdullatif Han yani Meşhur Afak Han, Pâdişahzade, Yusuf Peygamber gibi yakışıklı, Nuşrivan ve Hatem gibi cömert, hoşnut, adap sahibi ve mütevâzi bir genç delikanlıydı, oniki yıl Hanlık tahtına oturdu, yirmibeş sene üç ay ömür gördü,

Yarkent ve Kaşgar halkı bir sene yası tuttu, minarelere kilim örtüp yollara kül saçtı. Tarih 1037 senesiydi, bivefa âlem veda etti.

Zikr-i Cülüs Sultan Ahmet Han ibni Timur Sultan ibni Şecaaddin Ahmet Han.

Afak Han vefat etti. Yarket memleketindeki bütün ümeralar, Hoca Latif vezir, Mirza Gazi Barlas, Mirza Kurban Çuras, Mirza Abdusettar Orda Beyi, Mirza Kara Bahadır Çuras, Mirza Malik Kasim Bayrin, Mirza Şah Mansur Orda Beyi, Mirza Mesudi Bayrin, Mirza Latif Çuras ve ekabirlerden Hazreti Hocam Pâdişah, Ahund Hoca Ahund, Molla Salihler toplanıp Mesud Bey'e Sultan Ahmet Han meşhur Folat Han'ı getirin, Ali Merdan Bey Mirza Haşim Beyin desteğiyle Aksu'ya hâkim olsun diye, Aksu'ya gönderdi, Mirza Ali Merdan Bey Aksu'da kalmak istemedi, Mirza Mesud'u Aksu'ya hâkim tayin edip, Folat Han (***133=81b***)ile Ali Merdan Bey Yarkent'e getirdi, Hazreti Hocam ve bütün ekabir ümeralar Folat Han'ı karşılamak için Tağarçi'nin evine geldi, Folat Han Muhammed Kasim Tağarçi'nin evinde konaklamıştı, kadim gelenek ve tören ile Folat Han'ı Yarkent devletinin hanlık tahtına oturtular, Mirza Abdusettar Bey Eşikağa idi, Ali Merdan Bey Folat Han ile beraber geldiği için, çok fazla mal ve mülke sahip oldu, Gazi Bey ve Latif Beyler geride kaldı. Mirza Şah Mansur Bey Karakaş hâkimiydi, bütün bunlara dayanamayıp Mirza Merdan Beyi Aksu'ya göndertirdi. Abdussattar Beyi Baltı'ya gönderttirdiler. Mirza Latif'i Eşikağa tayin ettirdi. Mir Azamşah başta olmak üzere, Mirza Abdussamed'i gönderip, Mirza Abdussattar'ı yarı yoldan alıp Kaşgar'a getirdiler. Şah Mansur Bey ise Karakaş'tan kaçıp Kuça'ya gitmişti. Kaşgar'a geldi, Sultan Mahmut Han lakabi ise Kılıç Han Yarkent'e ağabeyi Folat Han'ı görmeye geldi ve Hoca Latif'in kızını almak istedi. Bazı şakşakçıklar Hoca Latif Han ise yurt büyüklerinden, kızını pâdişah alması lazım dedi, Folat Han da çok acemilerce davrandı ve o suikastçıların hilesine uyup Latif Han'ın kızını aldı. Kılıç Han ise akli bozulup Haşim (***132=82a***)Hoca'nın kızını alıp Kaşgar'a geldi, iki Han arasına bu yüzden husumet düştü. Mirza Kara Bahadır, Malik Kasim Bey harekete geçip Gazi Beyi Hoten'e, Mirza Kurban Beyi Yarkent'e hâkim tayin etti, Kılıç Han önce geldi, Folat Han şehirin içine girip savunmaya geçti, isteyen çıkıp savaştı, Mirza Muhammed Emin öldü. Kılıç Han bir sonraki sene yine geldi. Mirza Kara Bahadır, Mirza Malik Kasim, Mirza Latifler nankörlük yapıp, Kılıç Han'ın tarafına geçtiler. Mir Azm Şah, Mirza Tölek, Mirza

Abdussamedler Mirza Kara Bahadır'e bir kara börk'in içine mektup koyup gönderdi, Koşi Sokur komutanlığındaki yedi bin Kırgız ordusu Kılıç Han ile beraber geldi. Mirza Kurban Beyin iki yüz mltıki askeri Gol'da bekliyordu, Mirza Kara Bahadır, Mirza Malik Kasim, Mirza Latif, Mirza Habib Berangardı. Gazi Bey, Mirza Abdurrahim Han Duğlat Cungardı. ğle zamanıydı, Mirza Kara Bahadır safı bozup kaçmaya başladı. Yarkent askerleri geri çekildi. Cuma Namazı vakti geldiğinde Kurban Bey dedi ki, pdişahim, şimdi siz Aksu'ya yola çıkın, nankrler yapacağını yaptı. Ama uzun geçmeden Kılıç Han'ın haberi geldi, Hoca Latif, Mirza Kurban Bey, Mirza Hilal dediler ki, şehirden çıkmadan **(131=82b)**savunma halinde savaşalım, Mirza Kara Bahadır, Mirza Malik Kasim, Mirza Latif gibi nankrler ise, pdişahim şehirden çıkıp savaşalım dedi. Han'ın bir kaç çırağı vardı, onlar da şehir dışına çıkmayı tercih etti. Sonuç olarak Han ğlen namazı vaktine doğru Aksu zerine yola ıktı. Kurban Bey mltıklı askerleriyle düşmanın gelmesine engel oldu. Akşam namazına kadar dayana bildi ve Kılıç Han'ın yolunu Akşam Namazı vaktine kadar engelleyebildi, Hoca Latif Kaluçi ile dost idşler, kişi gönderdi, Hoca Latif Kaluçi'yi görüşmeye getirdi, Abdusettar Bey ve Kurban Beyi başi açık halde getirdi. Kılıç Han Kurban Bey'e dedi ki, sen niye bu kadar zahmete girdin, pdişahlıktan payın yok ki. Mirza Kurban Bey ise, babanıza hizmet etmiş bir kulum ben, abiniz bana tuz ekmek verip Yarkent'e hakim yaptı, yediğim tuzun hakkını vermek lazımdı, siz pdişahsiniz, gazabınıza ve inayetinize hem hazırım dedi. Kılıç Han aslında Kurban Bey ile Hoca Latif'i sınır dışı etmek istemezdi, diğer Beyler buna müsade etmediler, Mirza Kara Bahadır, Mirza Latif, Mirza Habib, Mirza Hilal'i sınır dışı edecekti ancak Kurban Bey ile Hoca Latif Hoca sınır dışı edildi, sonra Mirza Habib Kaçıp kayıplara karıştı.

Gftari Clus Sultan Mahmut Han ibni Timur Sultan. (130=83a)Mahmut Han'ın lakabi ise Kılıç Han idi, Tarih 1042/1633-1633 senesi tahta oturdu. Mirza Muhammed Dost Bey'i Yarket hâkimi tayın etti, sipah-i raiyyet'e Kebek'i Kadı tayın etti, bütün lkeni eline aldı, pâdişah Kılıç Han korkmaz, mert bir adamdı, ama kötü alışkanlıkları vardı, uzun yaşamadı, nerde zengin ve mal sahibi insan varsa gece baskın yapıp alırdı, yirmiki sene ömür gördü. Abdullah Han Aksu'ya gitti, Folat Han Yarkent'e geldi, Kılıç Han onu Yarkent'te istemeyip kovmak istedi ama Hazreti

Hocam bunu engelledi, Folat Han olayını Abdullah Han'ı konuşurken beyan edeceğimiz, bütün ümera ve ekabir bir araya gelip Folat Han'ı kadim gelenekle Hanlık tahtına oturttu.

Abdurrahim Han ibni Abdurreşid Han Hakkındaki Olayların Zikri. Abdurrahim Han Abdurreşid Han'ın çocuğudur. Bu hakta şöyle naklediyorlar, Muhammed Han kaddesellahu ruhe Abdurrahim Han'ı Mirza Şahla birlikte, Muhammed Hudabende Han'ın üzerine Turfan ve Çalışı fethetmeleri için göndermiş. Hudabende Han ise Muhammed Hanın abisi Kureyiş sultanın oğluydu, Turfan ve Çalışı'ı ele geçirmişti. Abdurrahim Han ve Mirza Şah Çalışı-Turfan'a geldiler. Hudabende Han Kalmuklardan yardım istedi, ***(129=83b)***o zamanlar Kalmukların töresi vardı, adı Devrenkti. Pekim Pâdişahın babası Hudabende Han'a destek vermeye gelmişti, ama destek veremedi. Abdurrahim Han ve Mirza Şah savaşı kazandı, Kalmak töresi Turfan askerlerine saldırdı, yağmaladı ve Abdurrahim Han'a itaat etti, kızını Hana verdi, Abdullah Han'ı Devrenk Beyin kızından doğurdu, Pekim Pâdişah olup yıllarca devleti ve izzetiyle yaşadı.

Abdurrahim Han ile Kazak İskender Sultan, Muhammed Veli Bey Çuras beraber gelmişti, Katağan Beylerinden Gazi Sultanın Ömer Sultan, İsmail Sultan, Husrev Sultan, İskender Sultan diye dört oğlu vardı, İskender Sultan kahraman, Bahadır yiğitti. Husrev Sultan da Abdurrahim Han ile birlikte Turfan'a varıp orada vefat etti, Muhammed Ali Sultan Husrev Sultanın oğludur, Muhammed Mümin sultan ve Muhammed Emin Sultan ise Muhammed Ali Sultanın oğludur, Abdurrahim Han Turfan ve Çalışı'ı fethetti. Muhammed Haşim Sultan, Hudabende Han Muhammed Han'ın kızlarından doğmuş oğluydu. Dayısı Han-ı şehitte kin tutup, Abdurrahim Han'ın mülazimetine geldi, bir süre yanında kaldı. Bir kaç fitneciler araya husumet soktu, Abdurrahim Han ile Muhammed Haşim iki taraf olup meydan savaşı yaptılar. Muhammed Haşim ***(128=84a)***Sultan Kalmuklardan destek istedi, Kalmuklar yardıma geldi, ama savaşa girmeden bir yanda savaşı izlediler. Sultan Savaşta yenilince onu yağmaladılar. Muhammed Haşim Sultan bir hisarın içine sığındı. Abdurrahim Han onun geçmesine izin verdi ve Kuça'ya geldi. Kuça surlarının içine girip sıkı savunmaya geçti. Han, Muhammed Haşim Sultan'a elçi gönderdi ve dedi ki, ben

düşmanlık için gelmedim, sizinle barışmaya ata yurdu gezmeye geldim. Han'ın inayetnamesi Sultan'a ulaştı, Muhammed Haşim Sultan beylerine danıştı. Sultanın beylerinden Mirza Kara Bahadır Çuras, Mirza Ketan Bayrın, Mirza Habib Çuras, Mirza Arapbeg Kuçalı, Subhankuli Bey, Mirza Ebulhadi Mekeryetler vardı. Bu ümeralardan Mirza Ebulhadi Hoca, Subhankuli Bey görüşmeye çikalım dedi, Mirza Kara Bahadır öncülüğündeki bazı beylerse çıkmamayı önerdi. Muhammed Haşim Sultan görüşmeye çıktı, Han bostanda oturuyordu, Sultan görüşmeye gelip Han'ın yanında oturdu, klisi çok güzel sohbet etti. Sultan kitap okumayı seven bir adamdı, beyad okuyordu. Han abdest almak için bahçeye gittiğinde, Han'ın askerlerinden biri gelip onu baltayla (127=84b)vurdu, diğer askerler gelip sultanı şehit etti, Muhammed Veli Bey Han'a sitem etti, Han özür diledi benim haberim yoktu, Muhammed Haşim Sultan'ı ben öldürtmedim dedi. Mirza Ebulhasi Mekeryet bu beladan kurtulup Yarkent'e geldi, Han-i şehit onu Kuça'ya hâkim tayin etti, Baya Subhankuli beyi Hakim tayin etti.

Abdurrahim Han Hanişehit zamanında sefere geldi, Mirza Ebulhadi kıymetli hediyelerle elçi çıkardı ve dedi ki, ben görüşmeye çıkmaktan korkuyorum, müsadenezle Abdullah Hanı içeri yollasanız, boynuma alıp çıksam. Abdurrahim Han'ın amacı mal ve mülk olduğu için Abdullah Han'ı içeri yolladılar. Mirza Ebulhadi gökte dilediğini yerde bulmuş oldu. Abdullah Han'ı aldı ve görüşmeye çıkmadı. Abdurrahim Han Kuça'yı uzun süre muhasire etti, Mirza Ebulhadi Abdullah Han'ı boynuna bindirip surların üzerine çıktı, Abdullah Han'ın adına davul çaldırarak şöyle dedi, ben sizin kulunuzum, Kuça'ya sizin oğlunuz bakıyor, eğer kötülük yaparsanız oğlunuza yapmış olacaksınız, siz pâdişahsiniz. Han çaresiz onun dediklerini kabul etti. (126=85a)Abdullah Han Kuça'ya geldiğinde sekiz yaşındaydı. Abdurrahim Han'ın oğullarının büyüğü Abdullah Han, Ebul Muhammed Han, üçüncüsü İbrahim Han, dördüncü Sultan Said Babahan, beşinci İsmail Han, altıncı Şah Han, yedinci Afak Han, sekizinci Pıçan Han, dokuzuncu Mansur Handır.

Sonuç olarak Abdurrahim Han Kuça'dan Aksu'ya geçti, Aksu Halkı Hisarın içine kapandı, çaresiz geri döndüler, bir sonraki sene yine geldiler, yine Aksu'yu almaya muvaffak olamadan geri döndüler, İşim Han'ı davet edip getirdiler. İşim Han dedi ki,

hizmetinize geldim, dustlarım ve düşmanlarım vardır. İnsanlar İşim Han Abdurrahim Han'a asker olmuş derler, kulunuza merhamet kılıp kendinize damat yapmanızı isterim. İşim Han'ın bu arzı üzerine Abdurrahim Han kızı Ayhanım Pâdişah'ı ona verip kendisine damad yaptı. Abdurrahim Han ve İşim Han Aksu üzerine geldiler. Aksu'nun çevresindeki köylerin hepsini aldılar ama Aksu şehrini alamadı, Afak Han çok kalabalık orduyla Aksu üzerine yola çıktılar, Afak Han'ın yola çıktığını öğrenen iki Han çekildiler, bu vakayı Afak Han'ın zikrinde beyan etmiş idik.

Abdurrahim Han nuri merkadehu, dinine bağlı Müslüman, adaletli, merhametli hiç namazı terk etmeyen bir pâdişahı. Yunus Bey Kamul'da vefat etti, oğlu Muhammed Abdullah Beyi Kamul hâkimi tayin etmişti. (125=85b)Hitay'dan bir tüccar gelip Kamul'da bertaraf oldu, Muhammed Abdullah Daruğa, Mirza Muhammed Abdullah Beyden saklayıp mallarını varisine vermeyip kendisi el koydu, o Çinli tüccarın varisi Han'a gelip şikâyet etti, Han kişi gönderdi, tüccarın mallarını geri vermediler, Hana baş kaldırmış oldu. Han Ebul Muhammed Han ve Şah Tahir'i kalabalık orduyla Kamul'a gönderdi. Ebul Muhammed Han Kamul'u muhasereye aldı, tam bu sırada Abdurrahim Han anerallahu burhanehu vefat etti. Ebul Muhammed Han Kamul'u Mirza Abdullah Bey'e bırakıp Çalış'a döndü. Han'ın ümeraları bu ölümü gizli tutmuşlardı, Ebul Muhammed Han geldikten sonra ümeralar bir araya gelip onu Hanlık tahtına oturttu. Şah Adil Bey kaçıp Korla'ya geldi, Mirza Haşim Korlalı da Abdullah Han ile Mirza Ebulhadi'nin tarafını tuttu. Şah Adil Bey Kuça'ya geldi, Mirza Ebulhadi Abdullah Han'ı alıp Çalış'a geldi. Abdurrahim Han yetmiş yedi sene ömür gördü, Mansur Han da kırküç sene Kamul'dan Kuça'ya kadar olan bölgelerde Han oldu, (124=86a) onun topladıkları bütün hazinesi Mirza Ebulhadi'ye kaldı.

Handan sonra Çalış'ta salgın hastalık meydana geldi, Han'ın yakınlarını Mirza Ebulhadi öldürdü, Mirza Ebulhadi büyük kızını Abdullah Han'a vermişti, bir başka kızını Folat Han'a verdi, üçüncü bir kızını ise Ebul Muhammed Han'a verip Turfan'a gönderdi. Ebul Muhammed Han'ı geri getirip, iki Han'ı öldürüp, torunu Yolbars Han'ı pâdişah yapmak amacıyla Subhankuli Bey, Muhammed Mümin Sultan, Hoca Abdulvahab Bey, Şah Adil Bey, Babak Beyler anlaştılar. Mirza Ebulhadi'nin halkını Şah Bey iftar ettirsin, Beyi Han iftar ettirsin diye Şah Beyin askerlerine

mihmandarlık yaptı. Abdullah Han Ebulhadi Beyi kendisi bizzat gidip iftara davet etti, o gideceğini söyledi, Han çok sevindi. Sofra hazırlayıp iftar vakit oldu mu, bir bakayım diye dışarı çıkıp geri geldi ve vakti olmuş dedi, bu kodlamaları Han'ın emiri diye Abdulvahab Bey Mirza Ebulhadi'yi bıçakla vurdu, Mirza Ebulhadi yere düştü, Hoca Abdulvahab Bey tekrar bıçakla saldırdı ve Ebulhadi Bey öldü, (123=86b)Ebul Muhammed Han'a haber gönderdirildi. Ebulhadi hilekâr, akıllı ve korkmaz bir adamdı birçok adam öldürdü, halk emin oldu, kendisi oğulları ve kızları hepsi helak oldu.

Güftar-i Ahval Abdullah Han Badaz Mirza Ebulhadi. Bu vaka şöyledir, Abdullah Han Çalış'a vardı, Folat Han Kuça üzerine yürüdü. Bay'da Huday Nazar Pehlevan vardı, Bay'ı zaptettiler, Bay halkı gece karanlığında Mirza Hazi Bey ve Mirza Töli Beyi yakaladı, Mirza Muzid Halife Bey, Mirza Ali Merdan Bey'e nasıl anlatırız diye geri dönüp Bay'ı aldı, Kuça'ya gittiler, Abdullah Han bu haberi işitip Kuça'ya geri döndü, Folat Han Aksu'ya döndü. Subhankuli Bey arkasından kovalayalım dedi, Folat Han'ın arkasından Aksu'ya geldiler. Folat Han savaşmak için geldi, Aksulu Beylerden Kadı Şah Hoca, Hoca Muhammed Nasir Bayrin, Sultan Yar Tuğbeyi, Nevruz Divan Şahind Subhankulinin tarafını tuttu. Foltan Han ile Mirza Malik Kasim Bey, Mirza Emzid Bey, Mirza Şahid Yarkent'e geldi. Kılıç Han Ağabeyi Folat Han'ı sınır dışı edecekti, Hazreti Hoca Sadi Hocam kuddisallahu ruhe ve Afak Han'ın validesi (122=87a)Kızak Hanım araya girip engel oldular. Kılıç Han asker toplayıp Aksu üzerine sefer etmeye hazırlık yaptı, Sultan Mahmut Han lakabi Kılıç Handır, korkmaz ve öfkeli bir adamdı. Abdullah Han'ın şansı ve devleti vardı. Kılıç Han bir gece şarap içip kan kusup öldü. Ümeralar bir araya gelip Folat Han'ı Hanlık tahtına oturtular. Karyen Gümanî Hocam'a niyaz ettiler, Kaşgar'daki Mirza Küçük Çuras, Mirza Şahbaz Çuras ve iki kardeşi, Mirza Şah Kasim Ordsa Beyi Aksu'ya kaçtılar. Yarkent'ten Mirza Şah Muhammed lakabi ise Çalba, Mirza Fazil Çuras, Mirza Murad Çuras. Hoten'den Mirza İsmail Saraybeyi'ni, Mirza Abdurrahman Saraybeyi'ni, Şah Mansur Beyi, , Abdussattar Beyi Aksu'ya gönderip Abdullah Han'a haber verdi, Mirza Şah Mansur Hoten hâkimiydi, Folat Han'a nankörlük yaptı, kendisi hem göreceğini gördü.

Abdullah Hanın İki Kez Kaşgar Üzerine Sefere Geldiklerinin Tefsili. Abdullah Han Aksu'nun Uç bölgesine hâkim oldu, Subhankuli Beyi Aksu'ya Hakim Tayın edip Atalık görevini verdi, Muhammed Mümin Sultan'ı Uç'a Hakim tayın etti, Hükümet Bay'ı Şahbey'e verdiler, Abdullah Han'ın daha önceki ümeralarından Subhankuli Bey, Muhammed Mümin Sultan, Tatlık Kadı, (121=87b)Mirza Abdullah Bey Çuras, Şah Adil Bey, Arab Bey, Muhammed Mansur Bey, Abdulkahar Bey, Mirzakuli Bey, Aksu Beylerinden Mirza Muhammed Emin Çuras ve kardeşi Mirza Tölek Çuras, Mirza Hacı Saraybeyi, Mirza Nasir Yarkı Kadı, Şah Hoca, Mirza Şakir Yarkı, Mirza Ahed Bey Kadı, Muhammed Zakir Hoca, Mirza Yakup Çuras, Nevruz Divan Hoca, Muhammed Nasir Bayrin, Sultan Yar Tuğbey, Kaşgar'dan gelen beylerden Mirza Küçük Çuras, Mirza Şahbaz Çuras, Mirza Devletşah Çuras, Mirza Şehyar Çuras, Mirza Şah Kasım Saraybeyi ve kardeşi Şehyar ve Başka beyler, Yarkent'ten gelen beylerden Mirza Şah Muhammed Çuras lakabi Çalba, Mirza Fazil Çuras, Mirza Murad Çuras ve başka beyler, Hoten'den gelen beylerden, Mirza İsmail Saraybeyi, Mirza Abdurrahman Saraybeyi, Mirza Muhammed Emin Saraybeyi ve başka beyler ile birlikte Kaşgar üzerine sefere çıktı, Abdullah Han anarellahu burhanehu Kızılbuyu'dan geçip Torgay denilen yere geldi, Folat Han da çok kalabalık orduyla karşı taraftan geldi, Folat Han'ın askerleriyle mukayise edildiğinde Aksu ve Uç askerleri yani Abdullah Han'ın ordusu çok küçük kalırdı, Abdullah Han bu durumda geri dönmeyi planlarken, Hazreti Hocam kadesallahu burhanehu Abdullah Han tarafına geçti, onun damadları Pâdişah Hoca'yı göndermişlerdi, Kılıç Han'ın(120=88a) beylerinin şansı gitmişti, olmayacak iş oldu, Abdullah Han yok olmasın diye, Folat Han onun gitmesine izin verdi, Abdullah Han nur-i merkadeh sağ salim geri döndüler, Aksu'ya geldi, Ebul Muhammed Han'a kişi göndercek oldu, acaba kim giderse buraya getirebilir diye Hazreti Hoca Pâdişahın damadı ve akrabası olan Hoca Pâdişah'ı seçtiler, Kuçalı Mir Abdullah Hoca, Aksulu Mirza Muhammed Emin Bey, Ahund Molla Mir Şerig'i beraber gönderdi, bu kişiler Turfan'a ulaşırken, Ebul Muhammed Han, Bubak Bey, Mirza Tölek Bey, Duğlat Hoca, Abdulvahab Bey, Mirza Nasir Bey, Hoca Bey, Baki Bey gibi ümeralarıyla Aksu'ya geldi, Ebul Muhammed Han Kamul, Turfan, Çalış askerlerini beraberinde getirdi, Ebul Muhammed Han çok merhametli han idi, bu hakta Ahund Molla Mir Şerif şöyle naklediyordu, Ebul Muhammed Han Abdullah Han, bin adet Rakun derisi, sekizyüz

seksenbeş parça ipek peştambal, üçyüz adet şal hediye etti, Çalış Turfan ordusu ve Kuça, Bay, Aksu, Uç, (119=88b)Kelfin askerleri birleşerek çok kalabalık orduyla Kaşgar üzerine yola çıktı, Kaşgar'a geldiğinde Kaşgar'ın Hakimi Mirza Kemal idi, Mirza Kemal Bey Mirza Azam Şah'ı Hakim tayin edip Şah Bey adını verdiler, iki han Tümen nehrinin iki kıyısında durdular, halk şehrin içine göç ediyordu, Subhankuli Bey, Mirza Şah Muhammed Bey Çalbay'a göç eden bu halkı biz alalım diye haber gönderdi, Han Mir Azam Bey'e Cuma Namazından sonra görüşmeye çıkalım diye diye yanıt verdi, Cuma namazına kadar çevredeki köylerden göç edenler girdi, dışarda kimde kalmadı, sonra ise görüşmeye çıkamayız diye haber geldi, Han çok öfkelenmiş ve Ebul Muhammed Han'ın askerleri saldırıya başladı, Hoca Abdulhalik Bey de çarpışmaya girdi, Abdulhalik bey hoşnut, yakışıklı, yiğit birisiydi, Miltık mermisi isabet etti ve öldü, bütün halk ferişan oldu, Abdolvahab Bey şehir kapısına doğru saldırmıştı ona da mermi isabet edip öldü, bu kez savaşta yenen yenilen olmadı Ebul Muhammed Han Yenihisar'a çekildiler. Yenihisar'a Yarkent'ten Mirza Tölek, Mirza Abdussamed Kömek gelmişti. Hoca Abid Foteruz öldü, Mankşin kalesini bozup ele geçirdiler. Abdullah Han'ın subaylarından Mirza Eyyüb Kisreti, (118=89a)Muhammed Emin Bahadır Hoca Şah Zank öldü. Şah Bey'in kardeşi Hasan Şah öldü, bu askerler Kaşgar ve Yenihisar'dan birçok ganimet aldı, iki Han Aksu'ya geldi, Kaşgar'dan Mirza Yakup Çuras görüşmeye geldi, Yarkent ve Kaşgar'daki herkes gelmeye başladı, bu nankörlerden Folat Han hiç vefa görmedi, Mavaraunnehr'e İmamkuli Han'ın yanına vardı. Folat Han toplam beş yıl beş ay Hanlık tahtına oturdu. Abdullah Han ve Ebul Muhammed Han bütün ümera ve çadırlarıyla Yarkent üzerine yürüdüler. Aksu'dan Hoten'e Muhammed Mümin Sultan, Muhammed Mansur Bey, Aksu beylerinden Hacı Bey ve Şakileri gönderdi, bu beyler Hoten'e varıp Şah Mansur Bey, Abdusettar Bey, Mirza Abdussamed Çuras, Mirza Arif Begçekleri alıp Yarkent'e getirdiler, Abdullah Han Akçığ'da menzilledi, hazreti Hoca Şadi kaddese sırrehu ve Ahund Hoca Nasir başta olmak üzere bütün tuğlarını götürüp, davul ve zürna çalıp Akçığ'a Han'ı karşılamaya geldi, Muhammed Mümin Sultan, Hacı Bey, Muhammed Mansur Bey, Şakir Bey, Şah Mansur Bey, Abdussattar Bey, Mirza Abdussamed Bey, Mirza Arif Bey ise Baykabak'da görüşmeye geldi, Abdullah Han ve Ebul Muhammed Han bu beylere (117=89b)çok iltifatta bulundular, Abdullah Han pâdişahzade faziletli, cömert, merhametli ve şanslı mübarek zat idi.

Güftar-i Cülus Hazreti Abdullah Han. Abdullah Han Yarken tahtına oturduğunda tarih-i hicret hazreti Nebiyyu Sallallahu Aleyhi Vesselim'e 1048/1638-1639 olmuştu, Abdullah Han eski gelenk ve göreneklere uygun bir şekilde ecdadlarının tahtına oturdu. Mirza Şah Mansur Bey'i Yarkent hâkimi tayin etti, Şah Beyi Mühürdar tayin etti, Abdullah Beyi Nakıp tayin etti, Sarığkol'a Şahbaz Beyi hâkim tayin etti, Mirza Şah Kasimi Eşikağa¹¹³ tayin etti, Şah beyi Sarığkol hâkimi, Uç Beyi Mirza Fazili Berengar, Uç Beyi Mirza İsmail Saraybeyi'ni Cungar olarak görevlendirdi, Babak Beyi Miri-ab tayin etti. Yolbars Han sekiz yaşındaydı, Kaşgar'a Han tayin etti, Subhankuli Beyi Atalık tayin edip Kaşgar'a gönderdiler, Mirşahid Beyi Yenihisar'a Hakim tayin etti, Rafik Beyi Eşikağa tayin edip Kaşgar'a gitmesine izin verdi, Abdussattar Beyi Aksu'ya, Kuçuk Beyi Uç'a, Hacı Bey'e dokuz tuğ verip Kelfine hakim tayin etti, Hoten'e İbrahim Han'i han, Muhammed Mansur Beyi Atalık tayin etti, Arab Beyi Karakaş hakimi tayin etti, , Mirza Muhammed Emin (**116=90a**)Beyi Kiriye'ye, Mirza Şahid Bey'e Urunkaş'ı verdi, Arlat Hakimi Mirza Muhammet Dost Yarkent Atalığına üstlendi, Mirza Azam Şah Kaşgar Hakimiydi, Mirza Tölek Arlat, Mirza Allah Dost Arlat, Çalma Hoca, Mirza Yadgar Duğlat, Mirza Riza Hilali, Mirza Şahit, Mirza Kebek Çuras Tahir Hoca Bayrin, Abdussamed Hoca, Kuluçi Muhammed Rahim Kerekyarağ oldu, Halil Bahşi, Muhammet Koşbegi ve başka adamlarını görevden alıp sınır dışı emri verildi ama kimse gitmediği için hepsi şehit edildi.

Folat Han Vilayet'e gitti, İmamkuli Han çok iyi davrandılar. Nazar Bey Nayman, yani Nazar Bey Burut'u yetmiş bin kişiyle Folat Han'a verdi. Folat Han ile Nazar Bey Andican'a geldi, tam bu sıralarda, Andican'daki başıbozuklar İmamkuli Han nur-i merkade'ye karşı isyan etmişti, Folat Han dedi ki, Andican'ı fethetmeden Kaşgar nasıl geçeriz, Nazar Burut dedi ki, ey Han, Andicanlıları İmamkuli Han çok iyi biliyor, hiç sözünde durmazlar, en iyisi Kaşgar'a geçelim. Folat Han'ın beylerinden Mirza Muhammed Dostbeg, Mirza Azamşah Bey, Mirza Tölek, Mirza Allahdosti, Pâdişahkuli Bey, Mirza Kebek Çuras, Muhammedrahim Kerekyarağ her kes, Nazar Bey doğru söylüyor dedi. Ama Han ısrarlıydı çünkü Hanın eceli gelmişti, (**115=90b**)şehir kapısına doğru atını koştururken ok isabet edip yere düştü,

¹¹³ Sanktpetereborg nüshasında bu isimler geçmemektedir.

Andican'ın büyükleri çok üzüldü, Han için yası tuttu, Folat Han öldü. Nazar Bey Andican'dan Semerkand'a döndü Semerkand hâkimiydi. Folat Han gelecek diye Abdullah Han birçok insani katletti. Mesela Yarkent'ten Ahund Hoca, Mirza Şahid Eski Taki, Mirza Riza Hilalî, Hoca Firuz Şikavul, Ördek Yasavul. Kaşgar'dan Hoca Mir Ahund, Feyiz Hoca Hazret, Hoca Muhammed Rauf nur-i kabir, Mirza Kemal Bey, Mirza Abdussamed Bey, Mirza Abdurrazak, Mirza Arif, Mirza Daniyar ibni Kemal Bey, Sultan Yar Bey, Tuğluk Bey, bunlar başta olmak üzere birçok iyi insanları öldürdü. Folat Han öldükten sonra bu fitne de bertaraf oldu.

Folat Han yirmiyedi sene ömür gördü, beş yıl altı ay Hanlık tahtına oturdu, Muhammed Han anerallahu burhanehunun evlatlarının devleti tamam oldu, Baki ve Kalıcı olan sadece Allah'tır, mâhluklar fena ve zevalın içindedir. vallahu a'lem.

Zirkr-i Muhalifet Mirza Şir Muhammed ve Katl-i Mirza Şah Kasım. Bu hakta şöyle naklediliyor ki, Ebul Muhammed ***(114=91a)***Han'a Kuça ve Bay'ı Mansur Han'ın desturuyla vermişti, Küçük Han Kuça'ya Bubak Han'ı, Bay'a Hasan Hoca'yı Hakim tayin etmişti, Küçük Han Turfan Çalış taraflarına geçti, Abdullah Han Kuça'ya Mirza Şah Kasimi, Bay'a Hankuli Beyi hakim tayin edip gönderdi, Mirza Şah Kasım Kuça'da berkarardı, Kalmukların Serenk ve Sumre adlı iki töresi vardı, Aksu'yu yağmalayıp ele geçirdi, birçok kişini esir aldı, Şah Kasim Bey ile Hankuli Bey Bayda ittifak ederek Kalmuklar'a saldırdı, Serenk yaralandı ve Aksak Serenk diye adı meşhur oldu, Serenk'i Şah Kasim Bey alıp Kuça'ya götürdü, birçok ganimetle beraber Sumre'yi Hankuli Bey aldı, Şir Muhammed Bey Serenk'i ele geçirip şehir Kapısını kapadı, Mirza Şah Kasim Bey Aksu'ya geldikten sonra Pâdişaha adam göndrip durumu beyan etti, Pâdişah çok öfkeleni ve çok kalabalık orduyla Kuça üzerine geldi, Kadişah Aksu hakimiydi, Küçükbeg Uç hakimiydi, Aksu ve Uç askerleri Han'a katıldı, Mirza Şah Kasım, ***(113=91b)***Kuça'nın şehir kapısının hiç birine dokunmadam bana bırakın dedi, ama bir kapıya saldırıp ikinci bir kapıya saldırınca miltık mermisi isabet edip yere düştü, Mirza Şah Kasım kokrmaz, kahraman, mert bir kişiydi, bir de sesi çok güzel idi, üç gün sonra öldü, bütün halk çok üzüldü, matem tuttu, otuz altı yaşındaydı, Kaşgar'dan böyle güzel sesli insan fazla çıkmıyordu, Abdullah Han Kırgızlara yöneldi, önce Karasir'i ele geçirip geri

döndü, bir sonraki sene Oş'a asker sevketti, Han Oş'a giderken Aksu ve Kuça'ya adam gönderdi, Mirza Şah Kasim bertaraf oldu, Kuça'ya Abdussattar Bey Hakim oldu, Mirza Şir Muhammed Han'a şehir surunu kapatıp terbiyesizlik etmişti, Han Mirza Şir Muhammedi ve Mankan Bay'ı katledip Abdussattar Beyi Hakim yapmıştı, Abdussattar Bey çok geçmeden vefat etti, Kuça'ya Abdulkahar Beyi Hakim tayin etti, Han Oş'u fethedip başka bir yolla geri döndü, Aksu Hakimi Kadişah Bey, Uç Hakimi Mirza Küçük, Kuça Hakimi Abdulkahar Bey, Kelfin Hakimi Hacı Bey, Bolar Hakimi Tuğluk Bey, Bay Hakimi Hankuli Bey, Kadi Muhammed Zakir, Hoca Şakir (112=92a) gibi ümeralar başta olmak üzere bütün askerler Han'ın arkasından yetişti, Beşboynak adlı yerde Kırgızlarla karşılaştı, Kırgızların emirlerinden Koysari Bek, Karaküçük Bek, Yolboldi Bek, Uçkurtka Cankkan Bek askerlerini savaşa hazırlayıp saf halinde Mölçer Dağını almak için savaşa girdi, altıncı günü Uçkurtka Bek Mölçer Dağını Hankuli Beyden aldı, geçiş yerlerini Kırgızlar aldı, Kılıç Bey, Hacı Bey, Kadi Muhammed Zakir, Şakir Bey, Uçlu Hoca Munak Hoca Naki başta olmak üzere yüz kişi dağın tepesine sağ salim çıktı, Kadişah Bey ve Hankuli Beyin ellerini Kırgızlar bıraktığı için aşağıya fırlayıp bertaraf oldu, Abdulkahar Bey, Küçük Bey de bertaraf oldu.

Abdullah Hanın Bolur'u Fethettiğinin Beyanı. Abdullah Han atarallahu burhanehu Kuça'nın fethinden bir sene sonra, Bolur'u fethetmek için yola çıktı, o anda Bolur'un hâkimi Şah Babur'un oğlu Şah Kızıldı, pâdişah Bolur'u ele geçirmek için Sarığkol'a geldi, Sarığkol emirlerinden, Muhammed Yusuf Mir Hezar, Zore Kasim Mir Hezar Abdullah Han'ı karşılamaya çıktı ve Han için rehberlik etti. Pamir'den aşım Sarığçıyan'a ulaştılar, Mir Ali Şah Mir Mansur Han'ın (111=92b) vezirleri rehberlik etti. Bolur sınırlarına geldiler, Şah Babur kendisi şehir surlarını kapatıp, oğlu Şah Reis'i pek çok hediyelerle Han ile görüşmeye gönderdi. Bu Pâdişahın da hoşuna gitti, Şah Baburun Atalığı Pekali Atalığını öldürmüştü, Bolur'u eski desturlarla Şah Babura verip, Mir Hoş'u Kadı tayin edip, Şah Reis'e kıymetli hediyeler verip geri döndü, Akser Bala Hişadebed'i fethedip geri döndü, Abdullah Han zamanın en ünlü pâdişahı oldu. Han yine Kırgızların üzerene sefere çıkacaktı, Subhankuli Bey han'a mani olmaya çalıştı, Han Subhankuli beyi hapse attı. Şahbaz Bey'i Yolbars Han'a Atalık tayin edip Kaşgar'a hâkim olarak gönderdi.

Han Kırgızlarla Narin Nehri kıyısında çarpıştı, Yolboldi Bey ve Koysari Bey savaşa yetişti. Pâdişah orta koldan, Yolbars Han ile Şahbaz Han iki taraftan hücum etti. Çok büyük bir savaş oldu, İbrahim Sultan bu savaşta kendi kahramanlığını sergiledi ama kendisine yazık etti, savaştan sonra (110=93a)İbrahim Sultan ile İsmail Hanı, Mirza Hasan Beyi, Mirza Ketanı sınır dışı etti.

Abdullah Hanın Andicanı Fethettiğinin Beyanı. Şöyle beyan ediliyorki, Han'ın devleti berkemal oldu, Pâdişah Andican'ın fethine heveslendi, çok kalabalık orduyla Andican'a gidip Andican Kalesini kuşattı, Çalba lakaplı Mirza Şahit Çuras Aksu Hakimiydi, Hakandaköl kalesinin kapısında Han için Çadır kurdu, Mirza kapısını Şahbaz Bey tuttu, Şahbaz Bey Kaşgar Hakimiydi, Yolbars Han emir-ül ümeraydı, Kaleye saldırıp Kale kapısını aldı, Andican Şehrini talan ettiler, Abdullah Han'ın şöhreti âleme meşhur oldu, bütün pâdişahlar endişelenmeye başladı, bu şöhretle Yarkent'e geri döndü, bir sene sonra tekrar Andican'a geldi, yine Andican'ı muhasaraya aldı, daha önceki savaşta Andican halkına büyük zulümler yapmıştı, bu sefer bütün halk bir olarak şehre yaklaştırmadı, Andican'ı alamadan geri döndü.

Mirza Şah Mansur Beyi Folat Han Hoten'e hâkim tayin etmişti, nankörlük yapıp Abdullah Han'ın tarafına geçmişti, oniki sene Atalık ve Han olmuştu, alacağı mükafatı aldı, (109=93b)Mekke'ye Hacca gidin diye gönderdi ve Abdullah Han kendi adamlarından görevlendirip, Mirza Şahid Beyi, Mirza Ahmet Beyi, Dost Muhammed Beyi, Sarığ Beyi, Enver Beyi, Hoca Selim Muhtesib'i, Murakkına Beyi beraberinde gönderdi, onlar Kohane yoluyla gitti, bu yol yaman yolmuş, Folat Han'ın intikami tuttu, Şah Mansur Beyle diğer Beyler sınır dışı edildi, Mirza Şahbaz Beyi Yarkent Hakimi ve Atalık tayin etti, Eyyüb Beyi Eşikağa tayin etti, Folat Beyi Kaşgar Hakimi tayin etti, Satım Beyi San Kırgızla beraber Yenihisar'a getirdi ve yerine Kara Küçük Beyi gönderdi. Kara Küçük Yenihisar'dan kaçtı, Satım Kırgız başta olmak üzere San Kırgız, Nayman, Kıpçak, Kankli, birleşerek pâdişaha suikast yaptığı için Kara Küçük Bey Yenihisar'dan kaçtı. Yarkent, Kaşgar, Aksu ve Hoten'de karışıklıklara neden oldu, Satım Bey ise Ötemiş Beyin elinde, Karakçı ise Eyyüb Beyin elindeydi. Karakçı Bey olanaları öğrendikten sonra kaçtı, Eyyüb Bey, Şah Mahmut Şah Oğlu, Mutallip Bey arkasından kovaladı. Karakçı Bey arkasına

dönüp Mutallip Hoca ile Şah Mahmut Şah'ı öldürdü. Şahbaz Bey bunları öğrenip adam gönderdi, arkasından takip edip dere kenarında yetişti. Karakçı Eyyüb Bey'i katledip hemen kaçtı, Dolan Hoca Abdulkaki'ni de öldürdü. **(108=94a)**Allahyari Fatimeçekmen'deydi, Aksak Allahyari beraber kaçtılar. Arkasından yakalamak için Şahbaz Bey, Mir Abdullah Beyler liderliğinde bütün beyler gönderildi. Beyler yetiştiğinde Kırgız yine kaçmayı başardı, Kırgız Mir Abdullah Beyin Argmak¹¹⁴ atıyla altın eğerini alıp kaçtı, Mirza Şahbaz altı sene hâkim ve Atalık yapmıştı vefat etti, Muhammed Mümin Sulatnı Atalık ve hâkim tayin ettiler, Muhammed Mümin Sultan cömert, korkmaz, hoşnut ve itikadına bağlı adamdı. “Şahneme” ile “Hamise”yi çok okurdu. Atbaşı denilen yere Kalmuklar saldırdı diye haber geldi, Padişa Yolbars Han ile üzerine gitti, ardından Çuçkin İbrahim Han geldi, Hasan Beyi öldürüp geri döndü, büyük harplar gerçekleşti, Emir Teni Bey, Begçek, Emir Haydar Duğlat birçok kişi yakaladı, Han onlara da fazlasıyla hediye verdi.

Abdullah Han Tigmedallah Bigufranenin Yulduz'da Sümeri Alıp, Çalış'tan Geri Dönerken Mağlub Olduğunun Beyani. Şöyle naklediyorlar ki, bir önceki sene Yolbars Han ile Atbaşı'nda Kalmukları yenip, Hasan Beyi öldürüp geri döndüler, Han anarellahu burhanehu Aksu'ya geri döndü, Aksu'da Nureddin Han karşılamaya **(107=94b)**çıktı, Nureddin Han ve Abdullah Han ordusunu birleştirerek dağdan indi ve Yulduz'a gelip Sumerle çarpıştılar, Yulduz çok meşhur yerlerdir, Sumer kaçtı, Semurun Saraylarını, Hatunlarını ve halkını Nureddin Han aldı, babası Abdullah hana gösterceği hürmeti yerine getirmediği için babası ondan ayrılıp Çalış'a geldi, çalışta bir Lama ile karşılaştı, onu beraberinde aldı, onun yanındaki paraları başkalar çalmıştı, Nureddin Han Şurşuk'da menzillemişti, Şah Bey, Babak Bey, Tölek Bey, Mirza Teni Bey, Şahbak Beyi yanlarına çağırıp, yanında olmasını istedi, Muhammed Mümin Sultan, Muhammed Ali Sultanın oğlu Sultan Gazi, Sultanın torunu Kazak İskender babasıyla akraba olan Muhammed Mümin Sultan, Folat Bey, Mirza Arab Bey, Abdurrahman Beyler geldiler, Nureddin Han hâkim Sultan'ın gelmesini istedi ama Hakim Sultan bahane uydurup görüşmeye gelmedi, askerler üçe ayrılıp perişan oldu, bu sırada Yaldantayşi Sarank saldırdı, Nureddin Han Şorşuk'da ablukaya alındı, Yandantayşi Han'ın arka tarafından hücumla geçmişti, Han yenildi,

---

¹¹⁴ Atın kıymetli bir çeşidi

(106=95a)Muhammed Mümin Sultan Han'ın olduğu yere hala ulaşmamıştı, Folat Bey, Abdurrahman Bey, Satkın Bey, Sencer Sultan, Ebulhayr Sultanlar bertaraf oldu, Hakim Sultan Abdullah Han'ın yanına geldi, Han Sultana, Halkı ayaklandırın diye talimat verdi ve yoluna devam etti, Muhammed Mümin Sultan şehit oldu, beş sene hakim oldu, kırk dokuz sene ömür gördü. Abdullah Han Kuça'ya geldi, Kuça'da bir hafta kaldıktan sonra Aksu'ya doğru yola çıktı. Nureddin Han Yaldan Sarank ile anlaşmış durumdaydı. Teni Bey'i, Muhammed Latif Bey'i, Olcatay Beyi rehin bırakarak, Aksu'ya geldi, Babak Beyi Yarkent hâkimi ve Atalık tayin etti, Nureddin Han bu seferde hastalandığı için, Yolbars Han'ı tam yetkili tayin edip, oğlu Ubeydullah Sultana Hoten Memleketini suyurgal olarak verdi, Naki Beyi Atalık tayin edip gönderdi, Han Yolbars Han'a büyük iltifatlarda ve tenbihlerde bulundu, Yolbars Han gururlandı, çok himmetli, faziletli, kahraman bir adamdı, Yolbars Han'ın yaptıkları iyiliğe karşılık Kaşgar vefa etmedi, Babak Bey hilekâr ve kurunaz birisiydi, (105=95b)Yolbars Han Pâdişaha Tenim Beyi hâkim, Naki Beyi Eşikağa Tayin etmesi hakkında iki kez talepte bulunmuştu, Babak Bey Tenim Beyden, Tanrı Bey Naki Beyden şüpheleniyordu, onlar Pâdişaha, Teni Bey, Naki Bey, Mir Yusuf'lara sık sık Yolbars Handan mektup geliyor, onlar Yolbars Hanın adamıdır diye fitnede bulunmuştu, Pâdişah Teni Beyi katletti, Mir Yusuf Bey bir mektup yazdı onu affettiler, Hanzade Hanım katline hüküm verildi, Ahund Molla Muhammed Emin, Zenhi Beyler dedi ki, bu işin hiç lüzumu yok, Beyler dedi ki, biz söylemeyiz kendisi söylerler, Ahund geri döndü, Pâdişahın yanında bir yanda Şah Bey, diğer yanda Babuk Bey diz çökere Pâdişaha dedi ki, Ey Pâdişahım, dünya yaratıldıktan bu yana hiç kimse bir mazlum kadını katletmemiştir Pâdişah dedi ki, Ya benim tarafımı tutacaksınız ya da onun, Aabdullah Han Bay Kabak denilen yerde Yolbars Han'ın şehzadeleri ve eşi Hanzade Sultanı öldürdü, kıyamet kopmuştu, Aksu üzerine Nureddin Han'a adam gönderildi, Nureddin Han suretle gelip Pâdişahla görüştü, Nureddin Han geldikten beş gün sonra Tölek Bey Aksu ve Uç askerlerini alıp Yarkent'e geldi, bu askerlerin hepsine serupah (104=96a)hediye edildi, Nureddin Han'ın yukarı yolla yürmesi, Aabdullah Han alt yolla yürmesi Uygun görüldü, iki ordu Kaşgara geldi, Yolbars Han iyi bir Handı, ama hep kötü şeyler düşünür başkalarından şüphe duyardı, Yolbars Han ile Nureddin Han yaklaştılar, kötü şeyler düşünüp Sengünün yanına dağa çıktı, Abdullah Han, Nureddin Han, büyük ihtişamla

Kaşgar şehrine giriş yaptılar. Kaşgar ve Yenihisar'ı Yolbars Han'ın yerinde Nureddin Han'a verdi ve Yarkent'e geri döndü, birçok insan öldü, Şah Bebek'i oğlu ve iki kardeşiyle beraber Yolbars Han öldürdü. Nureddin Han Mir Yusuf Bey, Muhammed Latifler birçok insanı katlettiler, Abdullah Han, Mir Halil Bey, Seyfullah Bey, Yamğurcu Bey, Mirza Şah Bey, Mir Halil Beyin iki oğluyla Şahbak Beyi üç oğluyla, Mirza Şirdak'ı, Nevruz Divan'ı öldürdüler. Abdullah Han ile Yolbars Han arasındaki bu kavga Sengü'ye kadar ulaştı. Hudaberdi Bey Kiriye hâkimiydi. Sengü saldırdı diye haber geldi, Han kendi Beylerini gönderdi, beyler Hoten'e gidip Abdullah Han'ı ziyaret ettikten sonra Kiriye'ye döndüler. Sengü Kiriye'yi bırakıp dağa kaçtı. Han'a **(103=96b)**“bu düşman Sengümuş diye haber gönderdi. Han Yolbars Han'a adam gönderip Kiriye'ye geldiler, Yolbars Han da yetiştii. Talkanlık denilen yerde büyük bir savaş vukubuldu. Teni Bube, Mir Yusuf Bey, Alişah Bey, Sufi Hoca başta olmak üzere bütün halk savaşa girdi. Sengü üç kere saldırdı, daha sonra Tuğlarıyla saldırdı, tuğları elinden düşünce saldırıyı durdurdu. Eğer Rustem burada olsaydı bunların kahramanlığına şaşırıp kalacaktı. Önce Abdullah Han görüşme yaptı daha sonra ise Yolbars Han görüşme yaptı. Bu sefer Yolbars Han'ın adamları Abdullah Han'ın adamlarına saygısızlık yaptı, arada husumet oluştu. Koçkar Bey yaralandı ve öldü, Abdullah Han Yarkent'e geri döndü. Hemen ardından Andican'a askeri sevkiyatta bulundu. İki Han çok kalabalık orduyla Kaşgar'a geldi. Nureddin Han karşılamaya çıktı, ama sarhoş dolaşıyordu, Nureddin Han çok insanın kanını akıttığı için, çok gençken vefat etti, bir gün Satığ Yazı denilen yerde sarhoşken hayatına veda etti, otuzbir yıl ömür gördü, onsekiz yıl Aksu'ya Han oldu, bir yıl Kaşgar'a Han oldu. Vallahu âlem.

Şöyle rivayet ediliyor ki, Abdullah Han tahta oturduktan bu yana otuziki sene geçtikten sonra Yolbars Han'dan haber geldi, **(102=97a)**Abdullah Han endişelenmeye ve hırslanmaya başladı, bunun iki sebebi vardı, birincisi Yolbars Han'ın yanında, Haşim Bey, Alişah, Kadı Mirkelan, Kadı Muhammedrahim, Toyçi Bey, Sultan Kuli beyler vardı, ikincisi ise Han son dönemlere kadar kan dökmeye devam etti, hiç kimseye itimat etmedi, Tölek Bey Kaşgar hâkimiydi vefat etti, Koysari Beyi Hakim tayin etti, Yolbars Han çok az kişiyle Aartuç'a geldi, Artuç halkından bir kaç kişi karşılamaya çıktı, Yolbars Han fazla kalmadan geri döndü, hiç

bir yerde uzun kalmadı, Yolbars Han geri dönmüş diye haber gelse de Abdullah Han bu haberin doğru olduğuna inanmadı, Bubak Bey ise Hindistan'a gitmeye tercih etti, Abdullah Han ve Bubak Bey Mekke'ye gitmeye karar verip, Mekke'ye doğru yola çıktı, Hazreti Mahdumzade Hocam kaddessesırrahu Kasim Bey ile Aksu'ya gitti, Haydar Bey, Şirdil Bey Hoten ile Aksu'ya gittiler, Han Buzdağ'a çıktılar, Hindistan pâdişahi Hoca İshak Hocayı Yolbars Han'a göndermişti, Hoca rehberlik yaparak Buzdağ'dan geçtiler, Hoca Baltı'nın emiri İmamkuli Han onları karşılamaya geldi, Baltı'nın başka bir hakimi daha vardı, adı Şah Murat Handı, o da karşılamaya geldi, onları en iyi bir şekilde ağırladılar, sonra Keşmir'e geçtiler, Keşmir Hakimi Mübazir Han (101=97b)ile beraber Lahur'a gittiler, Lahur'un büyüklerinden Muhammed Emin Han onlara mihmandarlık etti, Yolbars Han Cihanabad'a geldi, Pâdişah Cihan, Cihanabad'ın Atalığı Cafer Yolbars Han'ı karşılamaya gönderdi, Cafer Han'ın rehberliğinde Abdullah Han Pâdişah Cihan ile görüştü, iki Han buluştular, sohbet ettiler, Mansur Han rehber oldu, Pâdişah Cihan Abdullah Han'ı Mekke'ye doğru yolcu etti, Han Hindistan'a geldikten sonra Bubek'in yok edildiği hakkındaki haberi aldı, Kızıldenziden geçerek Mekke-i Muazzam'a müşerref oldu, Han'ın bu berekatından dolayı, birçok kişi Hac-el Hameyn olarak geri döndü, Han gemiyle denizi geçerek, Hindistan'a geri döndü, Pâdişah yine Abdullah Han'a gerektiği gibi davranışlarda bulundu, Abdullah Han Hac-el Hameyn olarak bu dünyadan diğer dünyaya sefer etti. Abdullah Han faziletli, merhametli, korkmaz, gayretli ve cömert bir pâdişahi, bütün Moğolya'ya otuziki sene Hanlık yaptı, altmışyedi sene ömür gördü, Cihanabad'ta toprağa verildi. Vallahu Âlem.

Zikr-i Culus Bahr-i İshan Yolbars Han Bertaht ve Katli Yolbaris Han.

Abdullah Han Mekke'ye sefer ettiler. Nureddin Han'ın askerleri Yolbars Han'dan endişelenip Aksu'ya toplandılar. İsmail Han Çalış'tan Aksu'ya geldi. (100=98a)Yarkent Beyleri, Aksu Beyleri bir araya gelip İsmail Han'ı Hanlık tahtına oturtular. İsmail Han kuddise sırrahu ve Hocam kaddessesırrahu Yarkent'e geldiler, ama Yolbars Han daha önce gelip kendini Han ilan etmişti, İsmail Han Aksu'ya geri döndü, Sufi Hoca Hocam Pâdişah ile beraber Aksu'ya geldi, Davut Hoca ise Alişah Bey benim abim diye gitmedi. Han Davut Hoca'yı öldürdü, Mirza Alişah dağdan indi, Yolbars Han bir sene Han oldu. Nankör Kersan Üşük Ciysan ile işbirliği

yaparak Yolbars Han'ı öldürdü. Yolbars Han otuziki sene Kaşgar'a Han oldu. Bir sene devlete Pâdişah oldu, kırkbir sene ömür gördü. Alishah Bey'i, Yolbars Han'ın gücüyle Avez Bey öldürdü, bu haber Aksu'ya ulaştı. İsmail Han hazreti Hocam askerleriyle Yarkent üzerine geldi. Çüçkin Yanlıdan Tayşi'nin oğlu mülazimete geldi. Evez Bey ve Afak Hoca Kıpçaklar şehrine girip müstahkam oldu. Humdan'da savaş oldu, Kasim Bey yara aldı, Kargalık'a gitti. Han ile Hocam bir tarafına Haydar Bey'i, bir tarafına Kasim bey ve Gıyas beyi ve başka Mirza Hoca adlı kişileri bir tarafatan saldırıp çok zor aldılar. Yarkent'ten Ziya Hoca, Tohti Hoca, Kaşgar'dan Hatem Bey, Abdurrahman Bey, Figaç Bey Kömek'e gelmişti. Kargalık'ın (99=98b) alındığı hakkındaki haber Yarkent'e ulaştı, Sultanlar ile Afak Hoca, Molla Kara Hoca Kaşgar'a gitti. Yolbars Han'ın oğlanlarını öldürüp Kaşgar'a geldi.

İsmail Han'ın Tahta Oturduklarının Zikri. Abdurrahim Han'ın beşinci oğlu olan İsmail Han adaletli, bahadır Han idi, ama başkalara çok kolay güvenirdi, Yolbars Han Kalender Bey ile Abak Beyi onun üzerine gönderdi, beşyüz kişi Akyar ile geldi, her iki ordu Han'ı görmeden kaçtı, İsmail Han'ın askerleri olca ganimet alıp donanımlı oldu ve Yarkent'e gelip devlet tahtına oturdu, Koysari'ni Kaşgar Hakimi tayin etti, oğlu Küçük'ü Eşikağa tayin etti, Koysari ve oğlu Kaşgar halkına büyük zulümler yaptı, Babak Sultan Küçük Hanım Padişa da Kaşgar'daydı, bu Kırgızların bu kötülüklerinden Hanım Pâdişahın haberi oldu, Kaşgar Beylerinden Süzün Bey, Kasim Bey, Şerif Bey, Toyçi Bey gibi beylerle gizli plan yaparak Küçük Beyin sarayında Toyçi Bey öldürdü, Koysari Beyi yirmibeş küsür kişiyle öldürdü, İdris Bey kaçtı, (98=99a) adam gönderip geri getirdiler, Kaşgar'a Han hazreti Hocam askerlerle gitti Kıpçak Beylerinden Abak Beyi, Çegel Beyi, Huda Nazar Beyi, Yolboldi Yasavulu, Büyük Bağış katletti, Kıpçak Baba Han'ın yanına gitti, İsmail Han Kuça'ya gittiler, Han Tokinek'te menzilledi, Mirza Haydar Bey, Enver Bey, İdris Bey, Tervahid Bey, Şirdil Bey bütün ümeralar Hanın Çalış'a gitmemesi gerektiğini arzetti, Han da onların dediklerine kulak verip Çalış'a gitmedi, yıl başından sonra, Kiriye'den Çüçkin geldi diye haber geldi, Han Kiriye'den geçip Kabuk'da Çüçkinle görüştü, (97=99b) Çüçkine hediye ve ikramlarda bulundu, Çüçkin hem Yarkent'e geldi, Yarkent'e cehennemi getirmiş oldu, Hazreti İsmail Han çok adaletli, samimi, doğruyu söyleyen kişi idi, Aksu'ya bir yıl dört ay, Yarkent'e oniki sene Han oldu,

elli altı sene ömür gördü, on yedi yaşında gidip yirmibeş sene meşhur oldular, ama kendisi sade gönüllü kişi idi, Enver Beyin Hakim olması ilk baştan işi bozdu, Babak Bey ve Haydar Beyler de Hakim oldular, bozulan iş düzelmedi, İsmail Han büyüklerin sözüne uymayıp küçüklerin sözüne uydu, devleti son buldu, Sultan Senceri Mazi'den şöyle sormuşlar, altmış sene pâdişahlık yaptınız, böyle büyük memleket ve güçlü orduyla niye böyle zor durumda kaldınız, Senceri Mazi demiş ki, ben yanlış yaptım, büyük işleri küçük insanlara vermişim, küçük işleri büyük insanlara buyurmuşum, büyük işleri küçükler yapamadı, büyükler ise küçük işlerle uğraştı, her iki iş de aleyhime geldi. İsmail Han büyükleri küçük, küçükleriyse büyük gördü, böylece devleti ahir oldu, Han şarap içmeye alışkın oldu, devlet işlerinden gafildi, bu haber dört bir yana duyuldu, Başiktur Abdurreşid Han'ı, Muhammed Emin Han'ı, Afak Hocamı (96=100a) alıp Kaşgar'a geldi, bir kaç kişi onlara bozulup girdi, Gıyas Bey Hakim idi, Babak Sultana gidelim diye kendisi Başiktur Han yanına gitti, Babak Sultanım Feyzabad'a gidip, o nankörleri yakaladı, Hanım Pâdişah sağ salim geldi, Başiktur Han Kaşgar'ı aldı ve Yarkent'e geldi, Han bütün vezirleriyle Mölçer dağına gidip saklandı, böyle bir zor durumda, Emir-ül ümera Mirza Haydar Duğlat Mölçer'de şehadet şerbeti içti, Han'a yardımcı olacak kimse kalmadı ve Çaresiz yola çıktı, Hazreti Hocam hem beraber çıktı, Eyyüb Bey Yasavulu elçi olarak göndermişler, o da Han'ın istediğini yapamadı, bu iş de bozuldu, Han çaresiz çıktı.

Güftar-i Müddet Haniyet Sultan Said Babahan'ın Zikri. Babahan anarallahu burhane Abdurrahim nuri mekadenin dördüncü oğludur. Abdullah Han, Ebul Muhammed Hanla anlaşma yaparak Kamul'u ona verdi. Mirza Tölek Bey'i Atalık olarak gönderdi. Babahan dürüsdü bir Müslümandı, her doğru ve her yanlışı şeriatla ayırıyordu, kimse şeriattan hüküm yaparak adaletsizlik yapmazdı. Tölek Bey'i Çalış'a Uç Beyi olarak tayin etti, daha sonra Abdulgafur Beyi Kamul'a hâkim ve Aatlık tayin ettiler. (95=100b) Hitay'a gaza yapmak için asker sevk ettiler, menzilleri aşarak Sökci'ye geldiğinde Sökci halkı koşarak çıkıp onlar'ı karşıladı, Hutbe ve Sikkeyi Han'ın adına yaptılar, Kamcı'ya ulaştılar, Kamcı memleketini de fethettiler, ganimet ve olca aldılar, Kamcı Çin'in büyük bir beldesiymiş. Kamcı'dan sonra Hanbalk (Pekin)'a doğru giderken, arkasından Turfan askerleri gelip Kamul'u aldılar diye

haber geldi, bu kötü haber üzerine Kamul'a geri döndüler, Babahan tagmedallahu bigufrane Kamul'a gelmedi, Turfan'dan gelenler geri kaçtı, Ebul Muhammed Han hakkın rahmetine kavuştu, Babahan Kamul'dan Turfan'a gelmişti, Mansur Bey, Abdurrazak Bey başta olmak üzere bütün ümeralar bir araya gelip Babahan'ı Turfana Han yaptılar, Ebul Muhammed Han'ın na'şilerini Muhammed Mümin Sultanla beraber Yarkent'e gönderdi, Çağatay Mehdi Sultana yakınlaşmaya başladı, Mirza Muhammed Eşikağa, Tasurkay Hoca, Sansız Muhammed Eyyüb Pehlivanı Yarkent'e gönderdi, büyük Han bunları tenbihledi, Abdurrahim Han'ı Bukçin hâkimi tayin etti, sonra Abdurrahim Han ile Bukçin halkı arasında anlaşmazlıklar ortaya çıktı, Mirza Musahip, Mirza Hatem, Molla Fazil iş birliği yaparak İbrahim Han'ı Bukçin'e Han yaptılar, Babahan Kamul'a gitmişti, Tuygun Bey, Hacı Bey, Babak Beyler öncülük ederek İbrahim Han'ı Turfan'a Han yaptılar, Muhammed Emin Han Fiçan'da kalmış (94=101a) diye Mirza Musahip Babak Beyi askerlerle gönderdi, Turfan askerleri bozulup Mirza Musahip'i öldürüp başını koparıp Kamul'a Hanın yanına gönderdi, Muhammed Emin Hanı alıp Turfan'a geldiler, İsmail Han Kömek Tayşi'ninin yanına gittiğinde Turfan Halkı İbrahim Han'a hücum ederek Babak Han gelmeden önce İbrahim Han'ı şehit ettiler, Mirza Muhammed Zarf, Mirza Nevruz, Devlet Muhammed Tuğbeyi İbrahim Hanla birlikte bertaraf oldu, Babahan Turfan'a yirmi beş sene Han oldu, elli üç sene ömür gördü, Babahan nur-i merkadenin üç oğlu vardı, büyüğü Abdurreşid Han, ikincisi Muhammed Emin Sultan, üçüncüsü Muhammed Mümin Sultan, Babahan Çalış'ta vefat etti, Abdurreşid Han Kamul'daydı, onu getirip Han yaptılar, Muhammed Emin Han Çalış'taydı, Çalış'a ödenecek maaşları Turfan'dan istediler, maaş gönderilmedi, arada husumet oluştu, Muhammed Emin Han Lükçin'e geldiler, bir kaç kez cenk ve kavga meydana geldi, Başiktur Han Abdurreşid Han'a mektup gönderdi, Muhammed Emin dağa çıktı, Abdurreşid Han Turfan'a Han oldu.

Cülus-u Abdurreşid Han Bertaht-i Yarkent. Muhammed Emin Han Akbaş Başiktur Han'ın yanındaydı, Turfan'a adam gönderip Abdurreşid Han'a Afak Hoca üzerine asker göndermesini istedi, Yarkent'i Abdurreşid Han'a bırakıp Başiktur Han kendisi gitti, Evez Beyi Yarkent hâkimi, Kalender Beyi Eşikağa tayin etti, Kaşgar'a Sufi Sultan'ı, Aksu'ya Erke Sultan'ı, (93=101b)Hoten'e Hudabende Sultan'ı Hakim,

Abdulgafur Beyi Atalık tayın ettiler, Küçük Pehliven ile Muhammed Emin Hoca düşmanlaşmaya başladı, Han gidip Kiriye'yi aldılar, Küçük Pehlivan'ı Muhammed Şerif Pehlivan öldürüp Kiriye'yi iyice karıştırdı, Muhammed Emin Hocayı da öldürdü, Muhammed Şerif Bey ünlü oldu, Küçük Bey Şehit oldu, Muhammed Şerif Pehlivan'ı Kiriye Hakimi tayın etti, Hocam ile Han arasında anlaşmazlıklar ortaya çıktı, Hocam dağa çıktı, Evez Bey hem Han'ı şikayet etti, Han'ı dağa getirdi, Yarkent'i Evez Bey ile İsfenderyar'a bıraktı, Kaşgar'a Folat Kuzu Bey Hakim oldu, Kara Hoca Eşikağa oldu, Evez Bey ile İsfenderyar Bey Han'a yaptığı ihanetten dolayı evlatlarının önündeki değerini kaybetti, Yerkent'e Mirza Muhammed Şah Beyi Hakim, Mirza Tölek Beyi Kaşgar'a Hakim tayın etti.

Cülus-u Muhammed Emin Han inbi Babahan. Şöyle naklediyorlar ki, Muhammed Emin işittiler ki, Müslümanları zayıfladı, İlim Kâfirlerin eline düşecek¹¹⁵, bunun üzerine Kuça'ya yürüdü, Kuça halkı ona itaat edip karşılamaya çıktı, Aksu'ya gelince Aksu halkı da onun meşruluğunu kabul etti, Yarkent'e geldi bütün ekâbir ve umeralar kurultay yapıp onu Hanlık tahtına oturttu, Mirza Muhammed Şah Bey küfrün zeval bulup İslam'ın üstün olmasını istedi, Kalmuklar için çalışan bir kaç kişiyi Hocamla iş birliği yaparak katletti, Folat Eşkavul küfürün üstün olması, İslam'ın zeval bulması için ellerini sıvadı, bunlar (92=102a)hilekarlık yapıp Muhammed Şah Beyi öldürüp şehit ettiler, bu Muhammed Şah Bey çok güler yüzlü, korkmaz kişiydi, Folat Eşkavul dağdan indi, Hocam kendini bir tarafa sakladı, Mirza Şah Muhammed Beyi Şehit etti.

Muhammed Emin Han Yarkent'e geldi, Muhammed Emin Han, hocama gerektiği gibi itaat edip mürtlüğü yerine getirdi. Hudabende Sultan Aksu Töresiydi, hocam onun üzerine sefer edip yok ettirmeyi niyet etti ve asker sevkedip Aksu'da onu yakalatıp katlettirdi. Oğlu İskender Sultan'ı sınır dışı etti, Muhammed Emin Han Hocamın bu yaptıklarını beğenmedi. Hocam bunu öğrendikten sonra araya husumet düştü, Han gezmek için şehir dışına çıkmıştı. Hocam hemen küçük oğluna kişi gönderdi, küçük Hocam Kaşgar'dan gelip pâdişah'ın ordasına el koydular, Han Kargalık'taydı, Kulağan'a gelip çadır kurdu, Hocam ise Suyakası'nda bekledi, Mirza

¹¹⁵ Sanktpeterborg nüshasında bu ifadeler bulunmamaktadır.

Sarık ve Darca Töre bozuldu, bunlar yaptıklarının cezasını çekti, katliam oldu, Han namustan hiç bir yere gidemedi, Hudabende Beyi öldürdü. Muhammed Emin Han çok korkmaz, kahraman bir Han idi, kendi pîrime muhalifet olamam diye sanki ölüme razı oldu. Han'ı Carup şehit etti, Hocam kendi oğlunu Han tayin edip Yahya Han diye ad verip hutbeyi onun adına okuttu. Babahan nur-i merkad hocamın hizmetine geldi, ona kızını verip damad yaptı, küçük hocama da kızını verdi. Muhammed Emin Han şehit oldu, bir buçuk sene sonra (91=102b)büyük Hocam vefat etti, hocamdan sekiz ay sonra küçük hocamı Kalmuklar öldürdü. Handan sonra iki hoca toplam iki yıl iki ay devleti yönetti. Hanım oğlu Pâdişah Hoca ile memleketi ele aldılar, Allahyar Bey hâkimdi, kaçıp çıktı, arkasından beyler takip edip çok kolayca onu yakaldı. Allahyar Bey'i ettiği yeminleri çarptı, bütün Beylerde sakladığı Karayançuk vardı, onlar gizli plan yaparak o Karayançuk ile Hanımı öldürdü. Birçok sadık insanlar öldü. Hanım ise çok zalim ve cella idi, teyzesini ve halasını katletti¹¹⁶. Akbaş Han'dan Haber geldi, Pâdişah Hocayı, Teni Bey, Karı Nay Bey ve Sarık Beyleri alıp Kaşgar'a geldi, Yusuf Yasavul gelmişti, dört gün sonra onu divaneler öldürdü, Akbaş Han yaklaştı, Mirza Âlemşah kişi gönderip, Yarkent'te olan bütün insanları ona karşı ayaklanmasını sağladı, şehri sıkı savunmaya geçirdi.

Cülüs-ü Muhammed Mümin Sultan. Akbaş Han, Babahan'ın üçüncü oğluydu, Turfan Beyleri Yarkent Beyleri bir araya gelip ecdadlarının tahtına oturttular. Kaşgar'a asker sevkettiler, Arzu Muhammed öncülüğündeki Kıpçaklar Han'a geldi. Yenihisarı çok zor ele geçirip Hudaberdi yasavul ile Kasım Hoca'yı katlettiler. Sonra çok kalabalık orduyla Kaşgar üzerine geldiler. Teni Bey ve Sarık Bey kaçtı. Kaşgar'ı hem aldılar, Hoca Maksut Bey'i ve Mübarek Şah'ı buraya bıraktılar. Kaşgar halkı onları öldürdüler, bir Kırgız (90=103a)Sarık Bey ile Teni Beyi yakalayıp, Teni Bey'i Allahyar Beyin oğullarına verdi, onlar öldürdüler. Sarık Beyi halka verdi, halk onu da öldürdü, Ahund Molla Feyzullah Yarkent hâkimi, Elim Beyi Mirab tayin etti, bu iki iş Han'ın aleyhine işledi. Sultan Ahmet Kaşgar hâkimiydi. Arzu Muhammed Bey Atalıktı. Kaşgar'da Kırgızlar Sultanı yakalayıp, birçok Turfan Beylerini katletti, Turfan Beyleri Kaşgar'a sefere çıkmayı uygun gördü, Han ile birlikte yola çıktılar. Çong Bağış'a gelip Kıpçaklarla birleşerek yine düşmanlığını gösterdiler. Alem

¹¹⁶ Sanktpeterborg nüshasında bu ifadeler bulunmamaktadır.

Bey'in adamlarının içinde birçok muhalif kişi vardı, Kırgızlar Han'ı ele geçirdi, Mirza Âlemşah Bey Aktuğ mezarına gelip, Kırgızlarla görüşüp sağ salim geri döndü, Kırgızlar ve Kaşgarlılar Yarkent şehrine gelip şehri yağmaladılar, Arzu Muhammed Bey Sultan Ahmet'i Han yapıp kendisi hâkim oldu, Ak Bey Yarkent'ten gelen askerlerle anlaşarak, Kontayci'ya adam gönderdi, gönderdiği adam Kontayci'ya ulaştı ve Cukula Taşlığ komutanlığındaki Kalmuk ordusu, Ak Bey komutanlığındaki Aksu ordusu, Evez Bey komutanlığındaki Kuça ordusuyla beraber geldi, Kırgızlar korkup kaçtı. Yarkent'e Murat Bey hâkim oldu, Mirza Âlemşah Eşikağa oldu, Folat Bey Kaşgar Hakimi oldu, Mirza Gazi Bey Hoten Hakimi oldu. Ak Bey bazı muhalif kişileri temizlemek için **(89=103b)**Kırgızların üzerine Kaşgar'a asker sevkettiler. Ak Bey savaştan sonra Yarkent'e gitmeyip, Aksu'ya gitti. Çokula Kaşıga'nın Kalmuk ordusu yola çıktı, bazı kişiler Kalmuklarla beraber yola çıkmayı düşünmüştü, ancak Mirza Âlemşah'ı himmet ve seadetiyle onları durdurdu, birçok kişi için bu zorluk kolaylaşmış oldu. Arzu Muhammed Bey Kaşgar'a geldi, yine Kırgızların büyükleri ve liderlerinden Yolboldi Bey, Koşkulak Bey, Hocam Yar Bey, Sarık Bey, Kurbnay Bey, Carup Bey, Muhammed Peykavul, Bay Küçük Yasavul. Kırgızlar Beyleriyle Yarkent halkı arasında anlaşmazlıklar yaşandı, zübde-i evlat hazreti Seyyid Âlem ve Sirac sabit Mahsum Azam Hazretleri Vilayet'den geldiler, bu olay şöyle nakledilmektedir, Kırgız Beyler kötü şeyler yapmaya başladı, bazıları hırsızlık yapıyordu, bu münkirler hazreti hocam Pâdişahi yakalayıp, memleketini zaptettiler, Mirza Âlemşah başta olmak üzere, bahsi geçen beyleri hapse attılar, Kırgızlar memlekete İşim Han'ı Han tayin etmişlerdi, İşim Han o Beyleri serbest bıraktı, **(88=104a)**Kırgızlar ve Kaşgar halkının tamamı birleşerek munafıkca hazreti azizlerle, Mirza Alemşah gibi büyük insanları öldürmeye kalktı, masum ve mazlum biçare insanları esir ve tutsak etmeye çalıştı, Mirza Âlemşah'ın aklına şu ayeti kerimdeki hükümler geldi, "uktulûl muşrikîne haysu vecedtumûhum ", yine akletti ki, şu ayeti kerimede buyurulduğu üzere "Ve lâ tahsebennellezîne kutilû fi sebîlillâhi emvâten beluhum ahyâun, ve lâkinna lâ teş'urûn" diye hitap edip gaza yapmaya müşerref olmak lazım. "Kalallahu te'ala felyetevekkil'il-müminûn" uğuruna Allah'a dayanıp ona tevekkül ettiler. Peygamberimizin şu hadisinde bahsettiği üzere "kalennebiyyi aleyhisselam velmekami ahelekum fisseffe hayr min salavati setteyn seneten" himmet kemerini sıkı bağlayıp "vellezîne eşiddâu alâl kuffâri ruhamâu beynehum"

emrini yerine getirdiler, elhamdulillah Allah taalanın inayeti ile pîr-i bekkemal'ın imdadi ile Yarkent şehri vaz ve şerif, bütün Müslümanları kötülükten sakladılar.

Arzu Muhammed Bey başta olmak üzere Kıpçak, Koşci, Nayman, Tivelas, büyük ve küçük Bağış ve bütün Yenihisar ve Kaşgar halkı yedi kez saldırıya geldiler, Mirza Âlemşah kendisi bizzat ilgilenerek, **(87=104b)** bütün kapılara dürüst Müslümanları koydu, hiç kimsenin şehre girmesine izin vermedi. Carup Bey katledildi.

Şema Beyin Hesab-i Neseblerinin Zikri. Mirza Âlemşah Bey korkmaz ve adaletli, muhafazakâr, güler yüzlü, kendini bilen, cömert yiğit olduğu için, memleketteki her kesin gönlünü kazandı, bütün ulusa malum ki, Emir Haydar Duğlat nur-i merkadenin evlatları onun gibi korkmaz ve dürüst, dini değerlerine saygın, tedbirli olurlar. Mirza Alemşah Bey aleyhirrahime, Hazreti Şeyh Nizamî ve Hoca Husrev'in Hamiselerini, Şahnâme, Türkçe Hamiselerini, Emir Cemaleddin ve Mevlevi Mei'nin şirrlerinin manasından hiç şüphelenmeden okurdu. Çünkü ona mana söylemeye hiç ihtiyacı yoktu, hiç kişi sevdasız demezdi, Şimmei beyanini bulmuştu. Mirza Alemşah şehit oldu, elli altı yaşındaydı. Mirza Tölek Bey korkmaz, Bahadır idi, Çalış'ta şehadet şerbeti içtiler. Mirza Tölek Bey Mirza Satkın Beyin oğluydu, Muhammed Han kuddise sırrehu'nun ümeralarından Mirza Satkın Bey şehadet şerbeti içtiler. **(86=105a)** Onun yedi oğlu vardı, hepsi elif zaman ve dil rumandı. Söz konusu Mirza Tölek Bey ve Satkın Bey peş peşe Emir Hudaydad ve Emir Bolaçi'ye ulaştı, onlar bu yurdun kadim beyleridir. "Tarihi Reşidi"de Mirza Haydar şöyle yazmıştır, Kırgız askerleri Moğolistan'a ulaştı, Yenihisar, Kaşgar'ı Kırgız askerleri muhasaraya aldı¹¹⁷, yedi kere geldiler, Mirza Âlemşah tedbirli davranarak, bu düşmanlardan Müslümanları korumayı başardı¹¹⁸, Müslümanlar için yaptıkları bu iyiliğin karşılığı Hak Subhanehu ve Taala bu dünyada uzun ömür ve devleti bekamal eylesin, ahirette imanla Muhemmd sellallahu aleyhi ve sellimin himmetine erişip, bihişt miski enber sirşt nasib etsin amin rabbil âlemin.

¹¹⁷ Kırgızlar 17-19.asır aralarında bölgede bir çok olaylarda etkili rol oynamıştır, özellikle Hokand Hanlığı ve öncesi, bkz. Üçler BULDUK, **Hokand Hanlığı ve İbret'in Fergana Tarihi**,. Ayrıca bkz. Abdullah GÜNDOĞDU, **Hive Hanlığı tarihi (Yadigar Şibanileri Devri:1512-1740)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi,.

¹¹⁸ Yarkent Hanlığı sonrası olaylar için bkz. Cengiz BAYUR, **Tarih-i Emniye'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi,.

Bu zarhur sening riza üçündür
Bostan vefada bülbül küyüngdur
Ger kelmese hizmet layık koldin
İhlâs ile sening dua küyüngdur
Ey mir sanga yar olsun hudavende cihan
Aldingda ekta kılay ihlâs ile can
Kündüz keçe tilermen hakdin daim
Devlet ile sen bolğıl men fatiha han

Sonuç

Moğol İmparatorluğunun kurulması aslında sadece Asya değil Avrupa ve Afrika kıtalarının da döneminde mevcut güç dengelerinin değişmesine yol açmıştır. Merkezi Asya'nın kuzey doğusundan atlarına binip dört bir yana yayılan Moğollar gittiği hiç bir yerde kendi kültürünü sürdüremese de Uzak Asya'da 14.asrın sonlarına kadar, Orta Asya ve Hindistan'da ise 19.asrın başlarına kadar kurulacak olan devletlerin kendi soylarından olmasının ve siyasi etkilerinin içinde kalacağı habercisi olmuşlardır. Moğol İmparatorluğunun ve Cengiz Han'ın soyundan gelenlerin siyasi etkisi Özellikle Türklerin yaşadığı coğrafyalarda en uzun sürmüştür. Batıda Osmanlı devleti, doğuda İdikut Uygur Devleti sınırlarını içene alarak bu iki coğrafya arasında yaşamını sürdürmekte olan bütün Türk ve diğer kavimlerin tarihinde silinmez etkiler bırakmışlardır. Büyük devletlerden Timurlu devleti, Babür Devleti tarihçiler tarafından Moğollarla ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Ancak Timurlular ve Babürlülerin arasında doğuda Çin ile sınırları olan. Asya'nın merkezindeki geniş tarım arazilerinde, kendisinin bizzat Cengiz Han'ın soyundan geldiğini iddia eden. Müslümanlığa çok önem veren Tuğluk Timur'un torunlarından Said Han'ın 1514 senesi kurduğu Yarkent Hanlığı mevcut olduğu süre içerisinde Asya'nın önemli bir devleti olarak tarih sahnesinden yer almıştır. Babür devletinin desteğiyle kurulan Saidiye Hanlığı kurulduğu dönemden itibaren batı, kuzey, güney yönlerinde topraklarını genişletmiştir. İpek yolunun Türkistan sınırlarındaki ilk durağı olan Kumul'dan Keşmir ve Bedahşan'a kadar olan kısmının emniyetini uzun süre sağlamıştır. Karahanlı devletinden sonra ikinci kez bölgede kültürel, ekonomik ve sosyal ilerlemeler meydana gelmiştir. Saidiye devleti mevcut olduğu süre içerisinde Babür devleti, Ming, Ching hanlıklarıyla barış içinde politika izlemiştir. Özellikle Babürlü devletiyle çok yakın ilişkiler kurmuştur. Kuzeyde Doğu Çağatay Hanlığıyla zaman zaman çekişmeler olsa da Çağatay Hanlığı Yarkent'in nüfuzu altında olmuştur. Yarkent Devleti Muhammed Han döneminde 1594 senesi Buhara Hanlığının hükümdarı II. Abdullah Han'ın 100.000 kişilik Buhara ordusunun işgal girişimine uğramış ve savaş Yarkent Hanlığının lehine sonuçlanmıştır. Tibet üzerine birkaç kere sefer edilmiş ve askeri yönden başarı olsa da nihai amacına ulaşamamıştır. Yarkent Hanlığında da Osmanlı devleti ve diğer Türk devletlerinde

olduğu gibi bürokratlar devlet idaresini ele geçirmeye çalışmamıştır, ancak güç dengelerini sağlamak için hep mücadele içinde olmuştur. Muhammed Han'dan sonra hızlı bir şekilde çöküşe giden Yarkent Hanlığında son dönemlere doğru sürekli hanlar değişmiş. İstikrar saklanamamıştır. Kuruluşundan kısa bir süre sonra başlayan Kazak ve Kırgız boylarıyla anlaşmazlıklar, hanlığın sonlarına doğru daha da şiddetlenmiş, özellikle Kırgızların tarım arazilerine sürekli akınlar düzenlemesi yüzünden hanlık kökünden yıpranmıştır. Bazı savaşlarda hanlık ordusu büyük kayıplar vermiş önemli din ve siyaset adamlarını kaybetmiştir. Hanlık soyundan gelenlerin bir birlerine olan güveninin zayıf olması hep bürokratlar ve farklı cemaatler tarafından kullanılmış, sürekli taht kavgalarının meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Yarkent Hanlığı 1514 senesinden son bulduğu 1696 senesine kadar olan bu tarihi süreç içerisinde Avrupa'da sanayi devriminin tamamlandığı, İngilizlerin kısa bir süre sonra Hindistan'a kadar geleceğinin sinyalinin çalındığı bir dönemdir. Ancak Orta Asya'nın derinliklerinde iç siyasi kavgalara kapılan devletlerin birisi olarak Yarkent Hanlığı 17.asırdan itibaren hiçbir alanda ilerleme gösterememiş. Dünyada olup biten şeylerden habersiz bir şekilde zaman akıp gitmiştir. Savaşta kullanılan silahlar da Cengiz Han döneminden farklı olmamıştır. İlk başta Said Han tarafından da benimsenen tarikat fikirleri son dönemdeki fikir ve soy ayrılıklarında ötürü büyük çekişmelere girişmiş Abdullah Han döneminden itibaren devlete ve sosyal hayata büyük etkiler göstermeye başlamıştır. Bir taraftan Kırgızların sürekli akınları, diğer taraftan Cungar Moğollarının yani Kalmakların işgal girişimi en önemlisi de hanlığın iç kısmındaki tarikat mensuplarının çekişmeleri Yarkent Hanlığını tarih sahnesinden indirmiştir. Akdağlı tarikatının müridi Hoca Hidayetullah İşan 1680 senesi Cungar Kalmuklarına sığınarak onları Yarkent devletine davet etmiştir ve Hanlık bu işgal sonucu helak olmuştur. Tarih-i Kaşgar ismini verdiğimiz bu eseri diğer yerli kaynaklarla kıyasladığımızda daha çok Doğu Türkistan bölgesini ele aldığını görmekteyiz. Büyük Türkistan'ın bir parçası olan Doğu Türkistan coğrafi konum ve siyasi Tarih açısından Asya Tarihi açısından özel bir yere sahip durumdadır. Batıya doğu ülkelerinin ve yükselen güçlerin batıya açılmasındaki ilk durağı olmuştur ve Doğu Türkistan'ı aşabilenler Avrupa'ya kadar gidebilmiştir. Bu eserde 15.asırdan 17.asıra kadar olan Türkistan tarihini Doğu Türkistan topraklarını merkeze alarak anlatmıştır. Bu anlatım şekli de bu eseri diğer

kaynaklardan ayıran özelliklerin bir tanesidir. Özellikle Cengiz Han'ın soyundan gelen Orta Asya'da derin izler bırakan Çağatay hanlığının yıkılışından, Çağatay Soyundan Türkleşmiş Moğol hanlarının kurduğu Said Han'ın kurduğu Yarkent Hanlığının tarihini araştırılmasında, tam olarak bu hanlığın tarihini anlatan en önemli eserdir. Siyasi tarih açısından döneminde Orta Asya'da üç önemli devlet haline gelen Babür İmparatorluğu, Buhara Hanlığı ve Yarkent Hanlığının bir birleriyle olan ilişkileri açısından detaylı ve önemli bilgiler veren Tarih-i Kaşgar'a baktığımızda. Yarkent Devletinin Babür Hanlığıyla çok yakın ve dost ilişkilerde bulunduğunu, hiç bir şekilde askeri ve siyasi muhalefet'in ortaya çıkmadığını öğrenmekteyiz. Ancak söz konusu Yarkent hanlığının batı komşusu olan Maveranunehr ile dostane ilişkiler devam etse de zaman zaman büyük savaşların vesiyasi mücadelelerin olduğunu öğrenmekteyiz. Bu mücadelelerin zaman zaman bölgede yoğun göç hareketlerini meydana getirdiğini tespit etmekteyiz. Tarih-i Kaşgar sadece bölgedeki hanlıkların tarihini değil Kırgız ve Kazak Türklerinin bölgede aktif olarak hareket etmeye başladığı tarihleri hakkında önemli ipuçları verilmektedir. Özellikle Kırgız Türklerinin günümüzde yaşadığı bölgelere yerleşmelerinin gerçekleştiği bu tarihi döneme paralel olarak bu eserde kaydedilen bilgiler Kırgız Tarihi açısından dikkate değer bilgiler içermektedir. Eserde Kazak ve Kırgız Türklerini bu isimlerle hitap edilirken, kalan kavimlere Moğollar hariç Türk ve Tacik olarak hitap edilmektedir. Tacik kavminin Fars dilli kavimler olduğunu göz önümüze aldığımızda Taciklerin sanıldığından çok daha önemli tarihi rol aldığını bu eser sayesinde fark etmekteyiz. Bu açıdan bölgedeki etnik gruplar ve bu etnik grupların bir bütün Türkistan tarihinde oynadıkları rol daha aydınlığa kavuşmuştur. Siyasi tarih dışında Tarih-i Kaşgar bize bölgedeki yer isimleri, halkın sosyal yaşamı ekonomik durumları, ticaret, savaşlarda kullanılan silahların çeşitleri, kanun ve yasalar, halkın ahlak anlayışı gibi birçok alanda bilgi kaynağı olmaktadır. Örneğin Yarkent devletinin devlet teşkilatları, Doğu Türkistan ve diğer bölgelerde taşıt olarak kullanılan hayvanların türleri, bölgedeki İslam dini mezhepleri ve tarikat tarihlerinin anlaşılması açısından önemli bilgiler arz etmektedir. Kısacası Tarih-i Kaşgar diğer çağdaş metinlerin değinmediği bazı bilgileri aktararak dikkatimizi çekmektedir.

EKLER

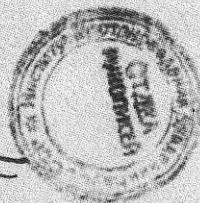
EK1: TARİH-İ KAŞGAR TIPKIBASIM

002a

الترخيم اسبديت
 كل من روضه جاويدت
 الود يوا كقدر ليد نيك كيد
 ييب كيد ييار بركا عتق
 قج نليم مكنو اختا
 بودر تولىف چون با صوابه
 قنوسه نيكو نوز اچما عم
 هرنگ هر زمان با جور خطا به

0016

الخ فخر اسم كيتي
 كل از روضه جاويد جاني
 ابرو بويار كند ليك ناز
 قجان كيم كيم مکتوب اقسام
 بويزه زو نغو جون بابو
 قلوون كوي كوندرا اضيا تم
 ابرو بويار كند ليك ناز
 قجان كيم كيم مکتوب اقسام
 بويزه زو نغو جون بابو
 قلوون كوي كوندرا اضيا تم

جهره ۱۶

105a

محمد خان قدس اسد سوره نينک امرالاريدين مرزا سائقين بیک شيرتي شهاده
 ابجتي لار اير سرتيه ادغله بار ايدى هر قابيسى سى الف زمان دپل دماں علي
 الخصوص مرزا تولک سائقين بیک بهشت بهشت امير خدای داد امير بولاجي
 يتا دور لار بويورت لارينک قدیم بیک اير در تاريخ رشيد يدا مرزا اچيد قرقر مرغه
 بهشير بهشته مغولستان بهتب دور قرقر بيريک کاشغور يانک حصار
 بيريک يار کند تاغی نينک بيريک شهر نه بک قبادی بلکه تيه مرتبه کلد ييار
 مرزا علم شاه بیک تدبر و کنکاشش پله سا بخش و تجسس پله همت کيرن
 بليکا با غلاب موند اغ مهلكه دشمن دين مسلمانان سلامت و سالم
 اليب قاله ييار مسلمانان غم بوقيلغان بخش لاری نينک اچريکا بود نيا داحضرت
 حق سبحانه و تعالی عمر دراز و دولتی با کمال برکای آخر دم لار يدا ايمان محمدی
 صلے اسد عيله سلم عطا قلب بهشت عنبر سرشت نصيب قيلغای آيين
 رب العالمين

اراز غزني نينک رضا بويورت
 برستان و قافا بليک بويورت
 سرکانه و نذرت لاتی بويورت
 اغلاص بويورت
 اي سرکانه بويورت
 ارکانه بويورت
 کورن بويورت
 دولت بويورت

موجودین مولو کجائی لار پشه برادر المادی پیک از لاری بای قباق دروازه سیف
 خیمه و خراک تکیب دروازه غدا اعتماد لیک کشی تویدیلار قرایا بوق و دلاور کیت
 ساقلاب هر کونیه کشی قارباب باش الیب کلدیلار جاردوب پیک
 قتل تباطی شمه و پیک نیک حسب و نسب لاری ذکر، مرزا علم شاه پیک
 شجاعت آثار و عدالت شعار نیکو کردار صاحب جردقار خوشخوی
 و سنجیده کوی سهراب پیش و حاتم بخشش یکیت ایدی ملکیت ارا
 بار کشی نیک کویلینی الدیلار اولوس نیک بارجه سیف معلوم که امیر
 حیدر و غلات نر مرقده نیک فرزند بلند لاری حیدر پیک نور مشهور
 مرد مباریز و دلاور باوقار و درین فتم خوشخوی و سخنی و پاکباز و نماز
 گذار ایدیلار پیک علیه الرحمه ختم، حضرت شیخ نظامی و نغمه خواجہ خیر و
 و شهرنامه کاوتر که نغمه کا سیر امیر جمال الدین و سیری مولوی معنی
 بیج شمه قالمای با اختیار اوقور ایدیلار معنی ایتورغم کشیدین احتیاج لاری
 یوق ایدی هر کشی سواد لاری یوق دیماس ایدی شمه و بیان تافب اید
 پیک شهید بولدیلار الیک آله یا شند ایدیلار مرزا توکک دلاور و بهاد و درین
 شهادت شبرقی نه ایچی لار مرزا توکک پیک مرزا ساقاس پیک نیک اوغل
 محمد خان

104a

تمام قرغز و کاشغر خلقی متوافق بولوب حضرت عزیز لار بره مرزا علم شاه بیک باشلیغ اولوغلار
 اولتوروب کجیک لارغی مظلوم و پجاره لارغا اسیر بوسیر قیلغوز و یک بولدی مرزا علم شاه شاپک نیک
 کونلیکا حضرت مبدلوفیض سلدری حکم آیت کریمه اُقتلوا المشرکین حَیثُ
 وجدتموهم اساس غزات بریا بولغای تا اینک مسلمانلار بختاب مستطاب
 وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قَتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْهُمْ أَحْيَاءُ
 وَلَكِن لَّا تَشْعُرُونَ ع مشرف بولغایلار توکل بذات غنی الاطلاق قلب
 قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فليستوكل المؤمنون مسلمانلار بوحديث بنوی تیرک مضمونیک
 قَالَ النَّبِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَلِمَقَامِ أَحَدٍ كَمَدْرَةِ الصَّفِّ خَيْرٌ مِنْ
 صَلَواتِهِ سِتِينَ سَنَةً كَرِهْتُمْ فِي بِلِ اللاریکا حکم باغلاب زمره
 وَالَّذِينَ آمَنُوا عَلَى الْكُفَّارِ حَرَجًا وَبَيْنَهُمْ بولدیلار
 الحمد لله تنگری تعالی نیک عنایتی برله و پر باکمال نیک امدادی برله یا کند
 شهریدک وضع و شریف اولوغ و کجیک مسلمانلار خلاص قیلدیلا تفصیل
 بولکلام بے سر انجام اولدوریم آرزو محمد بیک باشلیغ جمیع قبیجاق نیایمان تیوه
 لاس کسک و جونک باغیش جمیع کاشغر خلقی و یانکی عصا خلقی بالشر
 ابنوه تیه مرتبه کلدیلار مرزا علم شاه بیک شونداغ حاضر واقف بولدیلاک

قلب نیز قرغز مخالف خلق الیب کلدیلار قرغز نیک اوزه سیکا کاشغر جریک باردیلار
 آق بیک جریکدین یار کند کلمای آقسو یاندی جو قولا قاشینه باشلیخ قالماق جریک حقیب
 یوردی بعضی کشی قالماق بدله چقار بولد مرزا علم شاه بیک همیت و سعادت بدله
 توختا دیلار بسیار کشیکا مشکل آسان بولد ایزد و محمد بیک کاشغر باردی نیز قرغز نیک
 عظمت اولوغلاری یار کند داییلار مثل یول بولدی بیک قوش قولا بیک خواجم
 یار بیک ساریخ بیک قرینای بیک جارد بیک محمد بکا دل بای کوجک یسنا دل
 حبیب حضرت اله حضرت خواجم بادشاه دوام دولت عم شجاعت شعار
 مرزا علم شاه بیک باشلیخ جمع یار کند بیک لاری نیک پورت خلقی نیک مرید خالص لاری
 و قرغز بدله بعضی مخالف نیک قصدی حضرت عزیز لار کرامت بر مرزا علم شاه
 بیک تبر و عمت قلب قرغز نیک خوار ذلیل بلغاز زبده اولاد حضرت سید عالم
 و سرب سبط مخدوم اعظم حضرت خواجم ولایت دین شریف کلتور دیلار شمه و بو
 واقعه آنراغ ایردیکم قرغز لار نیک داغغنه کرد نخوت بای کیر بولدی بعضی مغش
 اوغراقیلد بونکلار حضرت خواجم پادشاه از قولین الیب یورتون معترف بولغا
 مرزا علم شاه بیک باش بولوب مذکور بولغان بیک لار نه تو توبت مجبوس
 قیلدیله قرغز پورته ایشیم خانی خان کوتاریب ای دیلار ایشیم خان ابرار توبدی

تمام

103a

بر قرغز تى بىك بىلە سايغ بىك توتوب كلدى تى بىك نە آمد بىلە بىك نىك اوغلا نىلارغ
 بىر دىلار اولار اولور دى سايغ بىك يور توتوب بىر دىلار پورت خلق قىلدى قىلدى اخون ملا
 فضل الله حاكم يار كند بولدى علم بىك نە مراب قىلدىلار خان نىك دولتىغە بولايك ايش زىمان
 قىلدى سلطان احمد سلطان كاشغز خانە ايدى آرزو محمد بىك تالىق ايدى كاشغزدا قرغز
 سلطانى توتوب كوب طرفان كشى سىنى قىلدى طرفان بىك لارى كاشغزغە جىرىك يارونى
 معقول كوردىلار خان نە ايلاندىلار جومك باغىش كلىب سىر باكب التفات كوردى
 نە مخالفت قلىب قىچاق غە بوزولدى علم بىك نىك بىك كوب مخالفا بار ايدى
 بوزولدى قرغز خانى الدى مرزا علم نە بىك آق توغ مرزا بونە كرىب قرغز بىلە مصالحو
 قلىب سلامت كلدىلار قرغز كاشغز خلق يار كند شەر كارىب خاص عام نە تلان قوبوب
 اللى آرزو محمد بىك سلطان احمد سلطانى خان قلايوزى حاكم بولدى آق بىك يار كند
 دىن جىرىك كلكان ادى خلق بىلە اتفاق قلىب مرزا علم نە باشلىغ يار كند بىك لارى نىك
 آتارى بىلە قونكنا جىيە كىنە ابار دىلار بو خط كىتى ايرىسە قونكناجى جو قولاق بىنە باشلىغ
 قالماق جىرىك آق بىك باشلىغ اقسو جىرىك عوض بىك كو جاجىرىك بىلە كلدىلار قرغز بىر كىتە
 يار كند كامراد بىك حاكم بولدى مرزا علم نە بىك باشلىغ بولدى فولاد بىك كاشغز حاكمى مرزا
 غازى بىك حىق حاكمى بولدىلار آق بىك بعضى مخالفا نە پورت دىن بار قىلغالى احتمال

اولوغ خواجهم وفات بولدیلا رخواجهم دین سکر آئی دین کین کجیک خواجهم نه قالماق اولتوردی
 خاندین کین ایکی خواجهم ایکی میل وایکی آئی جهمانداریلق قیلدیلا رخانیم اوغلی پادشاه خواجهم
 پهلان مملکت غم مشرف بولدیلا راسدیلا ریک حکالم ایدی قاجیب حقیقی کینیدین بیک
 باریب عجب آسان توتوب کلدیلا راسدیلا ریک نه اچکان آند لار توتنه هر قایسی بیک
 قزایا خوق ساقلاغان قزایا خوق خوج قلب خانیم توتوب برادیکاتور غاداب قالدیلا
 ادرکوزا جشید کوب کشی اولدی بیک لار خانیم نه قتل قیلدی آق باش خان بیک خبری
 کلدیلا رپادشاه خواجهم زالیب تنی بیک قری نای بیک سیارنخ بیک کاشغور کئی لاریوسف
 سیساول کلیب از تورت کونزین کین دیوانه لار اولتوردی آق باش خان یقین تنی
 مرزا علم شاه بیک کشی اباریب یار کند ابار کشینی خانده سپهریش قیلدیلا رعلم شاه
 بیک شهره ضبط قلیب توردیلا رچلو س محمد موسی سلطان آق باش خان بابا
 خان بیک اوجوخی اوغلی طرفان بیک لاری یار کند بیک لاری یغلیب ایا و کرامت بیک لاری
 خان کوتاردیلا ر کاشغور بیک اطلاندیلا ر زرد محمد بیک باشغ قبیاق خانده کلدی
 یانکه حصار نه زورده الیب خدابردی سیساول پله قاسم خواجهم نه قتل قیلدیلا ر کاشغور
 باردیلا ر ریای لشکر پله تنی بیک سیارنخ بیک قاجیب حقیقی لار کاشغور نیم الدیلا رخواجهم
 مقصود خواجهم نه مبارک شاه بیک نه یورتنه بوردیلا ر کاشغور لار کیک سالیب اولتوردیلا ر

بر قرغز

102a

بدیانت لارمکر خلیل بر یک شهید قیلدی بو محمد شایبک بسی خوشخوی و دلادور و نیکو بیکر
 کشتی ایدیلار فولاد اینستاول تاغدین کلدر خواجم یقماغه حقیقت توردی مرزا محمد شایبک
 شهید قیلدی محمد امین خان یار کند کلیم بر قرار بولدیار محمد امین خان خواجم غمگیا بنی اطاعت
 قلب مر بولتی نذبی کلتردی خدا بنده سلطان آقسو توره سسی ایدی خانغه خیالفت اظهار قلب
 خواجم بر لب بولدی آقسو اوز سیکلچوریک ایجا بایوب خدا بنده سلطانی اییب قتل قیلدی
 اوغل اسکندر سلطانی اخراج قیلدی خان خواجم غمگیا بنی اعتراف قیلدی خواجم شایب
 ایراد اییب اراغ نزارع تو نوب خان حیلدی حیلدی حقیقت یوردی خواجم بر اجم
 ییب اوغل غمگیا کشتی ایجا رب کجیک خواجم غمگیا کلیم اوردی ایدیلار خان قارغ
 لیق دین قولغان کلدی خواجم سون شایب شایب مرزا سیرتی بوزدلی دار حاتوره
 بوزدلی بولارغ ائد توره قرغین بولدی خان ناموس قلب جا پادوی خدا بردی بیکر
 اییب اولتوردی محمد امین خان بسی شجاعت لیک دلادور خان ایدی بریم بر غم خیالفت
 میان دیکر یکه قضاغ رضا بردی خان نزاروب خان شهید قیلدی خواجم اوغل غم
 خان کوتاریب کچی خان دیب خطبه اولتوردی بابا خان نوز مرده خواجم غم خدمت کالغ
 گما بنی قلب خواجم غم قرز بریب داماد قیلدی کجیک خواجم غم قرز بریب داماد قیلدی
 ارا لقی قرز بردی خدمت بر جای کلتردی محمد امین خان شهید بولوب بریریم بیلدین کین

تویدیلار حقن کا حدابندہ سلطانی تو یوب عبد الغفور بیک نے اتالیق قیلدیلار کو جبک
 پہلوان محمد امین خواجہ یاغی بولدیلار خان باریب کیرنے الدیلار کو جبک پہلوان نے
 محمد شریف پہلوان اولتوروب کیرنے بوزوب بردی محمد امین خواجہ نے اولتوروبیلار
 محمد شریف بیک ات کوتاردی اما اند تو توب کورد ک بولدی ہار جہ کوشت بولوب یانے
 کو جبک بیک شہید بولدر محمد شریف پہلوانی کیرہ حاکمی قیلدیلار خواجہ بیلہ خانہ نزع
 بولوب خواجہ تاغزہ بادلار عوض بیک ہم خانجی جاقی خانجی تاغزہ الیب جیتی
 یار کندر عوض بیک بیلہ اسغذ یار بیک کا تا مشوردی کاشتر کا فولاد قوزی بیک حاکم بولدر
 قرخواجہ ایش کاغ بولدی عوض بیک بیلہ اسغذ یار بیک نے خان بیلہ الجکان آنر توب
 اولادی بیلہ ناہر بولدی یار کند کا مرزا محمد شاپک نے حاکم قیلدر مرزا تو لک بیک نے کا نر
 حاکمی قیلدر جلوس محمد امین خان ابن بابا خان انداغ نقل دور کیم محمد امین
 خان جریک اطلانیب کو جا کلدیلا کو جا خلقی اطاعت قلب آتسو کلدیلا آتسو خلقی
 استقبال قلب شہر کا تو شودیلار یار کند کلدیلا زحیح اکابر و امر الار قوریلتا قلب
 خان کوتاردی مرزا محمد شاپک خواہش قیلدی کہ کفر نکو سنار اسلام رواج تابغای
 بریخہ قلاقہ کو نخل بیکان کشتی لارنے قتل قیلدر دی خواجہ بیک اتعاق بیلہ پیش کلک فولاد
 ایشا قول کفر رواج برکای اسلام نے ذلیل قیلغای تولاد ساتیب الدی بیان ہے

بدایت

1006

خطایه بر یک اطلاند یار غزات قیلخان منزل و مر اصل طی قلیب سوکچی کلد یار سوکچی
 خلقی بایشی ایغ قلیب استقبال قیلدر خطبه و سکه خان ننگ ایلون قیلدی یار قاجی
 بارد یار مملکت قاجی زیم فتح قیلدی یار غنمت اولوب بسی الد یار قاجی اعظم بلا و چین
 دیب و در لار قاجیدی خان بالیق غم بر یک ایبارب آرقه سیدی اوز لاری بار غوج
 قامولدی خبر کله طرفانین لشکر قلیب مولی قبادی ییب بو خبری ناخوشش که
 تیاجه قلعو لوز یان دیلار بابا خان محمد اسد بفرانه قامولوز کرب اولتوروب ای دیلار
 قاصیب طرفان کتی لار بول محمد خان رحمتی غر و اصل بولدی یار بابا خان قامولدی
 طرفان کلد یار مفسور یک عبد الرزاق بیک باشلیغ جمیع امر قاضی خواجه باشلیغ
 جمعی اکابر نصیب طرفان خان کوتارد یلار بول محمد خان ننگ بخش لاری محمد یوسین
 سلطانین یار کند ایبار دیلار مهدی سلطانوز جغتای مایل بولدی مرزا محمد اشکانه
 تاسورغای خواجه سانسین محمد ایوب پهلوانی اخراج قیلدی یار یار کند ایبار دیلار
 اولوز خان بولار تریست قیلدی یار عبد الرحمن بیک بو کیم حکمی قیلدی یار عبد الرحمن
 بیک ببله بو کیم خلقی نزاع کیم بولوب مرزا صاحب مرزا جامت ملا فاضل بر کیم
 ابراهیم خانی بو کیم کا خان قیلدی یار بابا خان قامول کتی لار تو یغون بیک حاجی
 بیک باشلیغ طرفان خلقی ابراهیم خان طرفان خان قیلدی یار محمد ایس خان فیجا

بایاق بیک

قالیب

100a

خواجہ ذوالیب کاشغور سیکاکلہ برنج کشی بوزولوب کیردی عیناٹ بیک حاکم
 ایدی باباق سلطان نے باقالی دیب اوزی باشیق تورخان قاشیقو بادی
 باباق سلطانیم فیض آباد باریب اول کورنگ لار توتہ خانیم پادشاهت
 کلدی یار باشیق تورخان کاشغور ذوالیب یار کند کلہ خان ہم ایکامو لجر برب
 مستحکم بولدیلار شوتونک لیکد امیر الامراء خان مرزا حیدر و غلات مو لچر دا
 شربت شہادت نوش قیلد باغ فردوس ساری فرداز قیلدی یار بیک شہید
 بولدیلار خان نورمرقدہ غم مونس ہمدم قالمادی خان ناجار عجاوہ دار حقیقی
 لار حضرت خواجہ حقیقی لاری لایحی لیکد ایوب یساوول نے خیقاریب دور لار اول
 ہم خان نے بدل قلیب بے پای قیلدی ارکریان ہم بوزولدی خان حقیقی لار
 کفقار مدت خانیت سلطان سعید بابا خان نینگ ذکر ی بابا خان انار سد
 برمانہ عبد الرحیم خان نورمرقدہ نینگ تور تونجی اوغلی عبد اسد خان بول محمد خان
 اتفاق قلیب قامول نے بردیلار مرزا تولک بیک نے اتالیق قلیب ایبار دیلار بابا خان
 مسلمان و تمیزین اہل شرع ایدی ہر کاروبار نے شریعت پہلہ فیصل برو ایدی
 شریعت مطہرہ و عزادین ہر حکمی بولے ہر کفر کلفت بولماس ایدی تولک بیک نے
 جالیس اوج بیک قیلدی یار عبد الغفور بیک نے قامول نے حاکم و اتالیق قیلدی یار

جو چکین کا انعام و احسان قیلدیلار جو چکین نهم کلیت یار کند و اجرنهم کامیل قیلد اسماعیل
 خان بسی عدالت شعار راست گفتارینکو کردار پسندیده انار کشتی ایول
 آقسو غم بریل و تورت آی یار کند کا تخمین او ن ایکیل خان بولدیلار الیک التیریل
 عمر کوردیلار اون تیه یا شد ایلر یب یکره بشیل دانک نینک بولدیلار اما خان
 بسی سا ده دل کشتی ایلر اول نوز بیک حکم بولوب ایشیک بوزولدی باباق
 بیک سعیدر بیک حکم بولدیلار خان نینک ایشیک توز المادی خان اولوغ لار نینک
 سوز بکا اونامای کجیک لار نینک سوز بکا عمل قیلدیلار دولت لاری آخر بولدی
 سلطان سجری ماضی دین سوز دیلا القمشیل بادشا لیق قیلدینکرمونوغ
 وسیع مملکت و تولا جریک بیلر کور در مانده بولوب باسروق بولد و نیکر دیب
 سلطان سجری ماضی ایشیک مندی غطا اوتی اولوغ ایشیک کجیک لار کابور ب
 دور من کجیک ایشیک لار غ لار غ تفویض قیلدیم اولوغ کار و بار کجیک
 لار نینک تولیدین کلامادی کجیک کار و بار غ اولوغ لار غ قیلدیم هر ایک ایش
 تبا بولدی اسماعیل خان کجیک لار غ اولوغ کجیک اولوغ لار نینک کجیک کور و بولتی
 آخر بولدی خان بسی شرا بزه مایل بولدیلار مملکت در لیق دین غافل
 بو خبر اراق یقین غم تی باشیقو عبد الرشید خانی محمد ایس خان نر افاق

خواجه

99a

قاجاقى كىشى ايبا ريب اليب كلديلار كاشغرا خان پله حضرت خواجى مېرىك
 باردىلار قىچاق پىلارى اباق جىكل خدانظر يول بولدى جغىر بولدى كا
 كاشغرىك لارى پله بر بولوب جونك باغىش نى اولتوردى ايدى
 خان اباق پىلارى جىكل بىك نى خدانظر بىك نى يول بولدى يسا اول
 نى جغىر بىك نى جونك باغىش غم تو توب بىر دىلار سوزوك بىك
 تو بىجى بىك نى قاسم بىك پله شريف بىك نى تو توب ايدىلار سوزوك
 بىك پله تو بىجى بىك نى اولتوردىلار قاسم بىك شريف بىك باشلىغ
 اوز كالار نى عفو قلىب شىردل بىك نى كاشغرا حاكمى قلىب ياندىلار
 باباق بىك بلخ دىن كلكمى نى حاكم قىلدىلار اباق بىك نى جىكل بىك نى
 خدانظر بىك نى يول بولدى جونك باغىش قتل قىلدى قىچاق باباق
 خان نى باردى اسماعل خان كو جا باردىلار خان تو قىناى توشتى كا
 مرزا حيدر بىك انور بىك ادرىس بىك نى زو اجد بىك شىردل بىك باشلىغ
 جىج امر خان نى تىدىلار خان اتم بار چىزىك عرضىكا تىب جالىش نى رىاى
 ياندىلار پىل او توب كرىه دىن جنر كلدىر جو جىكس كلدى دىب
 خان كرىه دىن او توب قابو قدا جو جىكس پله يوز كوروشتى لار

الخان جنر يار کند گلدر سلطاندار بیکم آفاق خواجہ ملا قرخو جہ کاشغز
 یار دیلار خواجہ یار بیک پہلہ غیاث بیک نے ایبار دیلار یولبارس خان
 نینگ اوغلانلارینی اولتور و ب کاشغز یورتہ گلدر اسماعیل خان
 نینگ تخت کا اولتور غاٹلاری نینگ کری اسماعیل خان عبد ارحم خان
 نینگ بیخی اوغلر بیسی عادل و بہادور باوقار خان ایری اما سادہ ایری
 یولبارس خان قلندر بیک پہلہ اباق بیک نے جریک ایبار دیلار بش یوز
 کشی آق یار پہلہ گلدر ہر دو جریک خانی بجای کورای قاہجی لار اسماعیل
 خان نینگ جریکی اولجولیب جا بووغ لوق بولدیلار کلیب تخت یار کند کا
 وزیر بولدی کاشغز کا قوی ساری پے نے جاگم اوغلے کو جکے ایشکاغ
 قلیب ایبار دیلار قوی ساری پے کو جکے ایشکاغ کاشغز خلیفہ ظلم
 دبیدہ بہ آغاز قیلدر باباق سلطان کجیک خانیم ہادشا کاشغز دا
 ایبار قرغیز نینگ قرغیز بیک ہدا دینی خانیم ہادشاغ معلوم بولوب
 اتفاق قلیب کاشغز بیک لاری مثل سوزوک بیک قاسم بیک کیرتلف
 بیک تو بچی باشلیغ کو جکے بیک نینگ اور نیندا تو بچی بیک اولتور دی
 قوی ساری پے نے یکرہ بش جہ کشی پہلہ اولتور دیلار ادریس بیک

قاہجی

98a

يار كند اقسو بىك لارى يفتليب خان كوتارد ييار اسماعيل خان نور مرقده خواهم
 قدس سوره يار كند كلديار يولبارس خان ايكارى كليب خان بولدى
 اسماعيل خان اقسوغه يانديار صوفج خواجه خواهم پادشا پيد اقسو باردى
 داود خواجه علت پيك انعام توروب قالدى خان داود خواجه ن اولتوردى
 مرزا علت تاغدين كلديار يولبارس خان بريل خان بولدر اوشوك
 جيسانك پيد اتفاق قليب ار كسان كوزنگ خانى اولتوردى يولبارس
 خان او توز ايگيل كاشغره خان بولدر بريل تام يورتوخه خان بولدر
 قرق بريل عمر كوردى علت پيك ن يولبارس خان نينك كوجى پيكم عوض
 بىك اولتوردى يار بوجرا اقسوغه كلديار اسماعيل خان حضرت خواهم يار كند كا
 جى بىك كلديار بوجكيس يدا نك تايىشى نينك او غل ملازمت لاريد كلدى
 عوض بىك آفاق خواهم قجاق لار شهر كارىب مستحكم بولدى يار حمداندا جنك
 بولدى قاسم بىك يراليق بولدر قارغاليق بارديار خان پيد خواهم بر طرفىكا
 حيدر بىك بر طرفىكا قاسم بىك عيناث بىك جمجم مرزا خواجه ابلخ كوشى
 بر طرفىكا قباب زور پيد الديار يار كند صينا خواجه توخته خواجه كاشغره
 دىن ماتم بىك عبدالرحمن بىك قجاج بىك كوك كليب ايكان قارغاليق ن

خان پلہ لاہور بار دیار صاحب سبہ لاہور محمد امین خان خانی مہمان قلب
 او تکار دی خان جہان آباد بار دیار بادشاہ جہان آباد اورنگ شاہ
 اتالیقی جعفر خانی خان نینگ استقبالیہ چقار دی جعفر خان راہبر بولوب
 خانی بادشاہ ملاقات قیلدوردی ایک بادشاہ یوز کوروشتی لار منضوب
 خان راہبر بولد بادشاہ جابدوب خانی مکہ کا او تکار دی خان ہندو
 باریب باباق بیک نینگ خبانتی غم توید یلار دریای شور دین او توب
 مکہ معظمہ کامشرف بولدی یلار خان نینگ یں برکت لارید یں کوکوشی
 حاجی الحرمین بولوب یاند یلار خان کیم برلہ دریادین او توب ہندوستان
 کلد یلار بادشاہ خانہ کما یعنی ملائمت لیک و انسانیٹ لیک قلدی
 لار کیم خان عالم دین سفر قیلد یلار عبداللہ خان فاضل ہمت لیک شجاع
 و بخشندہ دلیر خان ایدی تمام مغولیہ کا او توڑ ایک یل خانلیق قیلد
 التمش تیل عمر کوردی گفتار جلوس بہر ایشان بولبارس خان
 برکت و قتل بولبارس خان عبداللہ خان مکہ سفر قیلد یلار خان
 نینگ نوکر لاری نور الدین خان نینگ نوکر لاری بولبارس خاندین
 وہم قلب آقسوغوغیلدی اسماعیل خان جالیش دین آقو کلد یلار
 یار کند

97a

كلدی خان بسی دهم وهراس قیلدی ایکنه دین بری اولکه هشتم بیک دیک
 علیا بیک دیک قاضی میرکلان قاضی محمد رحیم توپچی بیک سلطان قلی بیک
 همراه ابری نینه بری اولکه خان آغروقت غجه خونریزلیق قیلدی بیج کشتی
 اعتقاد قیلامادی تولک بیک کاشغر حاکمی ابری فوت بولدی توی ساری
 بی نی حاکم قیلدی یار یولبارس خان اندک کشتی بیلار توج کلدر ار توج
 خلقی کوروش قلیب دروازه آلدیغیه همراه کلدی شهر دابر بجه کشتی
 قحقر دی فات یاندى بیج یردا توقف قیلامادی یولبارس خان
 یاندى دیب خبر کلدی خان باور قیلامادی باباق بیک هم هندوستان تریغ
 قیلدی خان باباق بیک نینه ایچک لاری برله مکه کانیق قلیب حقیقی لاجپورت
 مخدوم زاده خواجهم قدس کسره قاسم بیک اقسوبار دیلار حیدر بیک شیر
 دل بیک ختن برله اقسوبار دیلار عقبه موز تاغزیتی لار پادشا هندوستان
 خواجہ اسحاق خواجہ نه خانقہ ایلچی قلیب ایپاریب ایدی خواجہ راہبر
 بولوب موز تاغزین اوتی لار میر هزار بالتی امام قلی خان استقبال
 قلیب خوب خدمت کار چلیق قیلدی بالشی نینگ نینه بر حاکمی مراد خان
 اول هم استقبال قلیب خوب خدمت کارلیق قیلدی کشر اوتی لار مبارز خان

ایکان دیب خان یولبارس خانو کیشی ایباریب کریم کلدی یولبارس خان
 ایم تی تالقان لوق دیکان یردا سخت بھنگ بولدی تینی بوبک میر یوسف
 بیک غلش آپک صوفی خواجہ باشلیغ خلق کما سبغنی تو قوشتی لایکیم اوج
 مرتبه سنکله آت سالدی کیس توغ موغی پلہ آت سالدی بودادی ایل تو شرب
 توختادیلار رستم پلہ سہراب بولمہ لاری ای بوبک لار نے ہسند قیلور ایلا
 اولوغ خان یوز کوروشتی سونکلی کونہ یولبارس خان یوز کوروشتی
 القصہ شول سفردا یولبارس خان نینگ خلقی خان نینگ خلقی غم بسی
 بے ادب لیک قیلد نزع پدا بولدی تو جقار بیک یرالوق بولوب طرف
 بولدی خان یار کند کلدی یار اندی جانغہ جریک اطلاندیلار ایک خان باشکری
 ابنوہ کاشغر بار دیلار نورالدین خان استقبال قیلد امامت شعور
 یوردی نورالدین خان کوب کیشی قیلد یاشس جووانہ مرک کتی ساریغ
 یازی دیکان موضع دامت عالم فایندین منزل جاود اینغہ میل قیلدی او توغ
 بریل عمر کوردی اون سکزیل آق سوغہ خان بولدی بریل کاشغر غہ خان
 بولد و انہ اعلم آقشام روز کار عبداللہ خان اناراسد برمانہ آنراغ منقول
 دور کیم خان نینگ خانلیقندین او توغ ایک ییل اوتہ یولبارس خانین خبر

کلد

96a

انعام قیلدی یار باب رای انداغ مصححت قیلدی یار کیم نور الدین خان یوقارقه
 یول برله یوردی خان توبن کی یول پله یوردیلار ایکی جبریک کاشغریتی لار
 یولبارس خان بخشی خان ایدی اما برکمال ایدی خان پله نور الدین خان
 یقیس کلدی یار بدکمالیق قلیب سنکه دیب تاغغه جقتی اولوغ خان نور الدین
 خان منصور و مطلق کاشغریتی کاشغریتی لار کاشغریتی کاشغریتی لار
 خان نینگ اورید ایشیب قلیب یار کند یان یار بسی آدمی خلق بر طرف
 بولدی شاه یوبیک نه اوغلی و ایکی اینی سسی پله یولبارس خان اولتوردی
 نور الدین خان میریوسف پیک محمد لطیف پیک باشلیغ بسی آدمی
 اینی قتل قیلدی عبدالسد خان مرخلیل پیک سیف امد پیک یامغورچی
 پیک مرزا شاه پیک مرزا خلیل پیک نه ایکی اوغلی پله شت باقی پیک نه
 اوج اوغلی پله مرزا شیرد اقمی دیوانی اولتوردی عبدالسد خان پله
 یولبارس خان نینگ نزاعی اول سنکه یار دیلار خدای بوردی پیک
 کریم حاکمی ایدی سنکه جاپتی دیب کشتی ایباردی خان پیک لار نه یوردی
 پیک لار ختن باریب عبدالسد سلطانده کورنوش قلیب کریم اوتی لار
 سنکه کریم نه سالیب تاغغه جقتی خانوخ کشتی جاپتوردیلار بویاغی سنکه

نور الدین خان
 یولبارس خان

خان تى پىك نى جاگم نى پىك نى ايشكانه قىل لار دىب ايك مرتبه خانزه عرض
 داشت ايبا ريب ايرى باباق پىك تى بوبىك دىن تشك پىك نى پىك
 دىن دىمى بار ايدى تى پىك نى پىك مير يوسف پىك كا حفظ كلا دور
 بولار يولبارس خان پىله بروب خانزه يان پىله دروب يورشتا نى
 زير زير قىلدىر خان تى بوبىك نى قىل قىلب ياغى بولدىلار مير يوسف پىك
 بز نظ بولدىر مير يوسف پىك نى عفو قىلدىلار خانزاده خانم نى قىل چكلم
 بولدىر آخون ملا محمد ايمىن زىمانى پىك لار كا ايتى لار كىم بول ايش نى اورون
 دىب پىك لار ايتى لار پىر ايتا كىم اوز لار ايتور لار دىب آخون پىب
 بريانداش پىك ينى برياندا باباق پىك يو كوز ب ايتى لار ايتا پىك
 دىن بولوب عاجزه مستوره نى قىل قىلغان ايماس دىب خان ايتى كا
 منى دنك لار ياز دىب آخون باشلىغ اولوغ و كچىك خانزاده خانىم
 بنت يولبارس خانى بى قىباق د اصغار كبا حقيقت قىل قىلدىلار
 قىامتى بولدىر آقسوغم نوز الدىن خانزه كشى جاقنور دىلار نوز الدىن
 خان تىر تىز كىلپ خانزه كوزوش قىلدىر خانزه كىلپ يش كوزدىن
 كىس آقسو اوج بىر كىلپ كوزوش قىلدىلار تام بوبىر كى كاسر با

انعام

95a

باسردق بولد محمد موءىمىن سلطان خانقا تىماسدىن برون بولوب فولاد پىك
 عرب پىك عبد الرحمن پىك ساقىن پىك سىخىر سلطان ابو الجىسر سلطان آق
 براق پىك بر طرف بولدىلار حاكم سلطان خان قاشىغە كىلدىر خان سلطاننى
 ايلنى تورغوزونك دىب قو يوب يوردى محمد موءىمىن سلطان شىمىد بولدى
 بشىل حاكم بولدى قرق تو تو زىل غم كوردى خان كو جاغە كىلدىلار كو جادا
 ەفتە توروب اقسو او تەلە نور الدىن خان يىلانك سىرنك پىلە سىرنىق قىلدىلار
 تى پىك نە محمد لطيف پىك نە اولجە تاي پىك نە كرو قو يوب اقسو كىلدىلار
 با باق پىك نە يار كىند حاكمى قىلدىلار نور الدىن خان پىلە خىر باد قىلىپ
 يار كىند كىلدىلار بو سفر د انور الدىن خانىن رىجىدە بولوب كلجاج پولباس
 خانى مطلق العنان قىلىپ او غلە عبد الله سلطانغا مملكت ختن نە
 سىور غالا قىلىپ بىر دىلار نىقى پىك نە اتالىق قىلىپ اساس خانلىق نە
 انعام قىلىپ ختن ايار دىلار خان يولباس خانقا اصناف نوازش
 و تربىت قىلدىلار غرور پىد بولدى يولباس خان بسى ەمت لىك
 فضىلت لىك و شجاع خان بولدى يولباس خان نىنك انعام و
 احسانغا حاصل كاشغزو فاقىمادى با باق پىك مرە مكار ايدى يولباس

946 قلیب اور داغ تو شور دی ہر ایک خان باشکر فرادان دباندرین اشیت بولدوزدا
 سمرقہ جاتی لاریولدوز جای مشہور دور سمرقہ جیب کئی خاتون لارینی
 اور اسی بلذ خلقنی آلدیلار نورالدین خان اولوغ خانوہ جفا اول قیسلوردا
 خلاف قیلدر خان نور مرقدہ اوغلیدین ریخیدہ بولوب جالیش بوردیل
 جالیش باریب ایدیلار برلامہ یولوقتی از آلدیلار خان لامہ نیک نقدینہ
 سی بار ایکان کشی الیب دور من یول تو سادور من دیب ایلکاری
 یوردی نور الدین خان شور شوق غہ تو شوب ایکان شاہیک باباق
 پیک تو لک پیک مرزا شاہ باقہ پیک جراب الدی ہمہ برانغا تو شتی
 محمد موہمین سلطان محمد علی سلطان نیک اوغلی سلطان غازی سلطان نیک
 بنیرہ سی قزاق اسکندر سلطان اتاسہ برلبر توغقان محمد موہمین سلطان
 فولاد پیک مرزا عرب پیک عبد الرحمن پیک کلدیبار نور الدین پیک لاکہ حاکم
 سلطان قبول قیلمای عذر ایستب اوڑلار جریک اوج بولک بولوب بے
 سر انجام بولدی یلدا نیک تایشی سرنگ کلیب تکدی نور الدین خان
 شوروقد قبالی دی سرنگ نور الدین خانی قناب قالدر یلدا نیک تایشی
 اولوغ خان نیک آرقاسیدین کلیب تکدی دریای لشکر بلذ خانہ ہیتمادی
 باسردق

94a

چيكنى دا ايدى آق ساق اتقا يارم قوشلۇب قاچتى بار قاسيدىن شەھراز
 بىك مە عبداسد بىك باشلىغ جىمىج بىك نە بو يودىلار بىك لارىقى لار قىزىقت
 سالىب شەھراز بىك نە نوسوب قالدى يىزە غلۇق قاھىب اوتى قىزىغىد
 خواجە ارغوماقنى آلتون اكرى پىلە اليب بىر كىتى شەھراز بىك آلتە مىل حاكم
 و اتالىق ايدى و فانت يولدىر محمد مودىن سلطانى اتالىق و حاكم قىلدىلار
 سلطان مرد باوقار و شجاعت آنا خوش سواد نيكو اعتقاد كىن
 ايدى شەھراز بىك نە نوسوب اوقورايدى ات آستىدا قالمى بارىب
 جنزى كلدىر خان يولبارسى خان پىلە بارىب آلدىلار آرقىدىن بو چيكنى
 ابراهيم خان كلدىلار حسن بىك نە اولتورۇب ياندىلار جىنك لار بولدى
 امير تى بىك چيكنى امير حيدر و غلات كىشى قارما دىلار خان خوب
 جلد و بردى نىقى بىك مرز اعلىش بىك قىلچ جاپتى بىك سىر با اولار غە
 بىم بردىلار عبداسد خان نىمدا بىك نە نىك يولدىر و داسىر ز اليب
 حالىش بارىب يىنار اشكىست تا بىغانى انداخ نىقىل اير و رىم اولقى پىلە
 بىك نە نىمدا بىك نە نىك يولدىر و داسىر ز اليب بىك نە اولتورۇد
 ياندىلار خانى انار اتقا بىر مانە آق ساق نوز الدىن خان استىقال

اوزلاری تورغوزوب مرزا شاه پیک نے مرزا حمید پیک نے دوست
 محمد پیک نے سارنغ پیک نے انور پیک نے خواجہ سلیم مختبب نے مراققت
 شانے قوشوب اخراج قیلدی یار کو خانہ یولی پیله ایار دیلار بجان نول
 ایکان فولادخان نینگ انتقامی یاندى شاه منصور پیک پیله پیک لار اخراج
 بولدی مرزا شهباز پیک نے حاکمی یار کند اتالیق قیلدی یار ایوب پیک نے
 ایشکانه قیلدی یار ساتم بیله یانگ حصار دی سان قرغیز بیله الیب کلیب
 اوزنی یانگ حصارغه قراکوجک بیله حاکم قیلدی یار قراکوجک یانگ حصار
 دی قاجیب کتی قرغز خانغه قصد قیلغان اوجون ساتم باشلیغ
 سان قرغز نایمان قیجاق قانگه یعلیب وغیرهم بار ایدی یار کند کاشغر دا
 آقسو وختن کافر کنده قلیب اولتوردیلار ساتم بیله اوته مش پیک دا
 ایدی قراچی ایوب پیک ایدی ساتم باشلیغ قرغزغه قول قیلدی لار
 قراچی تو یوب قاجیب جیتی ایوب پیک شاه محمود شاه ادغلا مطلب
 خواجہ ارقاسیدین یوردی لار قراچی بیله یانیب ات سالیب مطلب خواجہ
 پیله شاه محمود شاه اولتوردی شهباز پیک اشیتب کشی بو یوردی کینی دی
 دریا بوسیدیتی لار قراچی ایوب پیک نے قتل قیلدی الله یار بیله فاطمه

حکیمی

93a

ابراهيم سلطان پهل اسماعيل خانى مرزا حسن بيگ نه مرزا اکتائى اخراج
 قیلدی یار عبدالمد خان انزىجاننى فتح قیلغان نینگ بیانه نقل انواغ
 يتیب دوکیم خان نینگ دولتی برکمال بولدی بلباد انزىجان میل بولدی
 لشکرى قیامت انزى پهل انزىجان باریب قلوه انزىجاننى احاطه قلیب
 توشتی لار مرزا شاه جراس بقى جالبه آق سو حاکمی ایدی دروازه
 خاکاندا کول دو بزه الیب خانقه جادزه تیکتی لار شهباز بیگ حاکمی
 کاشغر امیر الامرا بولباس خان ایدی یوکوروب دروازه نه الدی
 قلوه انزىجانقه تلان قیلدی یار عبدالمد خان نینگ شهرته عالمقه مشهور
 بولدی امام بادشا لار انزى پهل مند بولدی یار دولت پهل یانین تحت
 کاغه کلدی یار بریلدین کیم انزىجانقه یینه آطلاندى یارینه انزىجاننى
 محاصره قیلدی یار اول الفاندا انزىجانقه بسیار جفا لار قلیب ایدی یار
 انزىجان خلقی جنک قلیب شهر کا کلوتورمادی الامای یاندى یار مرزا
 شاه منصور بیگ نه فولاد خان ختن حاکمی قلیب ایدی انکا کفرانه
 نخت قلیب عبدالمد خانقه بوز ولدی مکافات یاندى اون ایگه
 میل دیته آئی انالیق خان ایدی بهانه قلیب مکه لاب حقیب بیگ نه

میر هزار لاری کورنوش قلیب باشی وقتلاوز بولدیلار عقبه بولور دین
 او توب بولورغه داخل بولدیلار شا با بر دره محکم کامنجه بولوب
 او غلشا رئیس زهش کش بسیار و تارتیج به شمار بده کورنوش
 کا چقاردی خان نوازش بچد قیلدیلار شا با بر نینگ اتالیقی
 بیکالی اتالیق ز اولتوروب ای دیلار بولورن شا با بر بده اولقی
 دستوری بده بریب مرغوش ز قاضی قلیب شا بر شیخ عنایت
 بادشاهانه قلیب یاندیلار اکثر بلا حشا دبدنه فتح قلیب یاندیلار
 اوازده عبد الله خان عالمده بر بولدی خان یینه قرغیز جریک
 اطلانوز بولدی سجان قلی بیک منع قیلد خان یمان الیب سجان
 قلی بیک ز کنه کار قیلد شهباز بیک ز یولبارس خانده اتالیقی
 کاشغر حاکمی قیلد خان قرغیز ز نارین بوسید جافیتلار یول بولدی
 بے قوی ساری بے آر قاسیدین جریک آق سایدایتی لار خان غول
 یولبارس خان بده شهباز بیک برانغار بولدی لاسا بر ایم خان خنق
 جریک جوں غار بولدی سخت بونک بولدی ابرایم سلطان برودانه
 و دلاور لیخ اظهار قیلد اما اوزیکا زیان قیلدی جریک دین یانیب

جریک نینگ

ابراهم

92a

شاكر بىك باشلىغىمىچى بىر بىك خان نىنگ ار قە سىدىن بارىپ پىش بويناق
 دىكان موضع دا قرغىز تى دوچار بولدىلار امراء قرغىز منقل قويسارى پە
 قرا كوچك پە يول بولدى اوج قور توتە جانلقان پە آفات و شادى
 و غير نام صف قبال راست قليب موبجر اليب جنك قىلدىلار البىجى كون
 اوج قور توتە پە موبجر خانقلە بىك دىن بوزوب الدى كشتە هشتە بولدى
 قرغىز توتە قلىغىمىچى بىك قاضى محمد شاكر بىك اوج لوق خواجە مناق
 خواجە نىقى باشلىغىمىچى بوز كشى جو قىزە جنقايب ايدىلار سلامت حىقى
 لار قاضى شاكر بىك خانقلە بىك دىن قرغىز توتە ب توپ توپايردى عبد القهار
 بىك كوچك بىك بر طرف بولدى عبد الله خان بولورنى فتح قىلغان
 نىنگ بىانە عبد الله خان عطر الله مشهده كو جاجر بىكيدىن يانىب
 سونكى يىل فتح بولور اوچون اطلاندى ايرىسە بو مجلدە تورە بولور شا
 با بر اىن شا قزىل ايدى بولور يور تە نىنگ تىخىزى اوچون سايرىغ قولغە
 كلدىلار خان نە سايرىغ مر هزار لارى محمد يوسف مير هزار رزە قاسم
 مر هزار استقبال قليب خانغە كور نوش ايتب قلاوز بولدى
 قام دىن او توب سايرىغ جىپان تى لار مر على شىا مير منصور خان

قاسم شير طليب ايدى كوجا نيزك هم دروازه سيفه جاپماي ياشام سب
 بردروازه غه جافيب يينه بردروازه غه هم جافيب يانغو جه ملتوق تكيك
 يقيلد مرزاشا قاسم مباريزود لاور بسي مردانه بهما دور بلكه الف زمان
 ايدى تمام خلق افسوس ايدى كويكه ماتم دار بيلدي اوج كوزين كين وفات
 بولدر ياش او تورا آله ياشد ايدى كاشغردين مرزاه شا قاسم ديك الف
 كم جيقانزور اقسو اقسو بولدر عبد الله خان قرغيزني جابتي اول
 قراسيرني ايدى ياندي سونلوق يله اوش غه جيريك باردى خان اوش غه
 بارورد اقسو كوجاغه كشي ايباز ديلار مرزاشا قاسم بر طرف بولدر
 كوجاغه عبد ستار بيك حاكم بولدى مرزاشير محمد خانوه دروازه تار تيب
 بى ادب ليك قيلد مرزاشير محمد مرزاشكور مانلقان باي نه قتل قيلدى
 عبد ستار بيك نه حاكم قليب ايبيلار عبد ستار بيك فات فرصت اوفات
 بولدر كوجاغه عبد القهار بيك حاكم بولوب ايدى خان اوش نه
 النيب يينه بريون بيله يانز ديلار اقسو حاكمي قاضي شا بيك اوج حاكمي
 مرزا كوجاك بيك كوجا حاكمي عبد القهار بيك كلفين حاكمي حاجي بيك
 بولار تو غلوق بيك لاز باي حاكمي خان قله بيك قاضي محمد ذكر خواجه

شاگر

91a

محمد خان غه كو جازو باي ز منصور خان نينك مستوري پيله برب ايريل
 كجيك خان كو جازو بو بک بک نه باي غه حسن خواجه نه حاكم قليب اولوب
 ايريلار كجيك خان جاليش طرفانته اولته لار عبدالله خان كو جازو مرزا
 شاقاسم نه باي غه خان قلی بک نه حاكم قليب ايار ديلار بو بک
 بک نه طرفانته رخصت برب ايار ديلار مرزا شاقاسم كو جازو
 برقرار ايری قالماق نينك ايک توره سسی بار ايری سرنگ و غره ایلغ
 آقسو نه جاقیب الدی کوب کشتی اسیر قلمق توشتی شاقاسم
 بک خان قلی بک اتفاق قليب باي دا قالماق نه سو قما قلدیلار سرنگ
 يرالغ بولدی آقساق سرنگ مشهور معروف بولدر سرنگ نه شاقاسم
 قاسم بک الیب کوبا ايار دی اولجه و بسبار برله نمر نه خان قلی
 بک الیب قالدر ایلکاری سرنگ پله مال وافر کلدر مرزا شیر محمد
 سرنگ نه الیب دروازه تارته مرزا شاقاسم بک آقسو قليب
 کشتی جاقوردی خان بو واقعه نه الشیب بستی در غضب بولدر
 دریاي لشکر پله كو جازو کلدر قاضي شاقاسم حاکمی ايری کوجک
 بک اوج حاکمی ايری آقسو اوج بیریک خانته توشولدی مرزا شاقاسم

یثیب ایدی معقول سوز معقول بولمادی دروازه کا اٹا سیلیب ایلی قاجور
 کلکاندا خانہ اوق تکیب یقیدی انیجان نینگ اوبدان لاری بسی افسوس
 یدیلا خانہ بلکہ عزتو تے لار فولاد خان قتل تابتی نظر باندیجان نین نمرقند
 یاندی نمرقند حاکمی ایدی فولاد خان کلا دوریب عبد امد خان
 بخشی نمرقند یار کندین مثل اخون خواجہ مرزا شہر اسکی
 طاق مرزا رضا حلالی خواجہ فیروز شیقاو اولدک میسا اول
 کاشقر دین خواجہ میر آخون فیضی خواجہ حضرت خواجہ محمد رؤف
 نور قبره مرزا کمال بیگ مرزا عبد الصمد بیگ مرزا عبد الرزاق مرزا
 عارف مراد اینار این کمال بیگ سلطان یار بیگ شهباز بیگ
 الیب قالدی مرزا سلطان یار بیگ ہم تو غلوق بیگ ایدی بولار
 بیشلیغ بسی بخشی اولدی فولاد خان شو ننگار بولوب بوفتنه بر طرف
 بولدر فولاد خان بیکرم یتیم بول عمر کوردی بشیل آئی خانلیق یقیدی
 محمد خان انار الله برمانه نینگ اولادی نینگ دولتی تمام بولدر باقیه پاینده
 تنگری تعالی مخلوقک بار فنا و زوال نینگ اچیده و امد اعلم ذکر مخالفت
 مرزا شیر محمد و قتل مرزا شہر قاسم اور داپیکه آناغ دور درکم بول

محمد

90a

محمد امین بیک زکریه مرزا صدر بیک اورنگ قاشنی بر سب ایبار دیلار مرزا
 محمد دوست ارلات حاکمی یار کند دا اتالیق ایردی مرا عظم شاه حاکمی کاشغر
 ایردی مرزا تولک ارلات مرزا اسد دوست ارلات جالمه خواجہ مرزا ایاد کا
 دو غلات مرزا رضا جلالی مرزا شاه جراس اسکی طلاق مرزا ابیک جراس
 طاہر خواجہ بایرین عبدالصمد خواجہ قالوچی محمد رحیم کراک یراغ خلیل
 باخشنی قلع محمد قوش بیک دینارم نے اضراج قیلدی یلار هرکشی بارامای تودی
 موند اشہید قیلدی یلار فولاد خان ولایت باردی امام قلع خان ہنس اند
 خوب قیلدی یلار نظر بے نیامان نے بقی نظر بے پروتہ نے فولاد خانہ قوشتی
 یتیمس مینک جبریک پہلہ فولاد خان پہلہ نظر بے اندیجان کلدیلار اندیجان
 شول محلدہ امام قلع خان نور مرقدہ غہ عاصی بولوب ایردی فولاد خان
 اندیجاننی فتح قیلمای بخوک کاشغر غہ دیدر نظر بروتہ ای ای خانیم اندیجاننی اتالی
 نینگ وضع او صنای خانہ معلوم اند شتر ط کا تور مایدور کاشغر غہ اتالی
 دیب فولاد خان نینگ بیک لاری مرزا محمد دوست بیک مرا عظم شاه
 مرزا تولک مرزا اسد دوست پادشا قلع بیک مرزا ابیک جراس محمد رحیم
 کراک یراغ ہم ای تی لار نظر بے نینگ سوزی اور و تلو ق دیب خانہ اجل

خوب نوازش قیلدیلار عبدالرحمان پادشاه زاده فاضل باہمت و شہزادہ
 و دلیر نیک اختر مبارک پے ایہدی گفتار جلوں حضرت عبدالرحمان خان یار کند
 تختی کا ابا و اجداد لاری نیک اوریندا اولتور غاندا تا تاریخ ہم ہجرت حضرت نبوی
 صلے اللہ علیہ وسلم غمینک قرق سکر ایہدی حضرت عبدالرحمان پادشاه غلام
 لاری نیک تختیغہ برقرار بولدیلار ایہدی مرزا شامسور بیک نے حاکمی یار کند
 اتالیق قیلدیلار شامسور بیک نے مہوردار قیلدیلار عبدالرحمان بیک نے نقیب قیلدیلار
 ساریغ قول حاکمی شامسور بیک نے قیلدیلار برانغارغہ اوج بیکے مرزا فاضل
 جراس نے قیلدیلار جون غارغہ اوج بیکے مرزا اسماعیل اور دایکے نے قیلدیلار
 باباق بیک نے مراب قیلدیلار بولبارس خان سکر یارشد ایہدی کاشغرغہ
 خان قیلدیلار سجان قیلدیلار اتالیق قلیب کاشغرغہ حاکم قیلدیلار
 مرزا شامسور بیک نے یانکے حصارغہ حاکم رفیع بیک نے ایشکانغہ قلیب
 کاشغرغہ حضرت بردیلار مرزا عبدالستار بیک نے آقسوغہ کوچک بیک نے
 اوج غہ حاکم قیلدیلار کلپین کا تو قوز منصب تو خوب حاجی بیک کا توغ
 پیلدیلار آقسوغہ اور دیلار ختن کا بے اہم خاننی خان قلیب محمد
 منصور بیک نے اتالیق قلیب عرب بیک نے قرقاش حاکم قلیب مرزا

محمد امین

89a

کثرت محمد امین بهادر خواجہ شازانک اولدی شاپک نیک لشکر بدین شازان
 حسن شازان اولدر کاشغور دیاکنه حصار دین خوب اولجی الیب مالدار بولدیلا
 ایکه خان آق سو بار دیلار کاشغور دین مرزا یعقوب جراس کلیب کورنوش قیلدی
 کاشغور دین یار کند دین ہم کلیشکا توردی فولاد خان بو کورنمک لاردین
 وفا کورمادی مادر التهر کا امام قلی خان قاشیغور باردی فولاد خان اول
 و آخر بشیل بش آی خانیق قیلدی عبداللہ خان ابول محمد خان جمیع
 امر اجرا تادقی پله یار کند یوردیلار آق سو دین ختن کا مسافر دین محمد
 مؤءین سلطان محمد منصور بیک آق سو بیک لاری دین حاجی بیک شاکر
 بیکند ایبار دیلار بوند کور بیک لار ختن کا باریب شازان منصور بیک عبد
 ستار بیک مرزا عبداللہ جراس مرزا عادیق بیک زالیب یار کند
 کلدیلا عبداللہ خان آق جمیع توشیلا حضرت خواجہ شادی قدس
 سرہ آخون خواجہ یضر بنیخ جمیع اکابر توغ نقاره زالیب آق جمیع
 کورنوش قیلدیلا محمد مؤءین سلطان حاجی بیک محمد منصور بیک
 شاکر بیک شازان منصور بیک عبد ستار بیک مرزا عبداللہ بیک مرزا عارف
 بیک بای قباقد کورنوش قیلدیلا عبداللہ خان ابول محمد خان بو امر لار

کلین ہر یک لشکر بسیار در ہزاران شجاعت شعار پلہ آفتو دین کا شرف
 کلدیار اول کلکاندا مرزا کمال بہک حاکم ایدی کمال بہک بسی ادنی مر اعظم
 شاذہ حاکم کا شرف قیلدیار شاپہک اتادیلار ایگہ خان تہن یقاسید اتودیلار
 کوچ کریب بارادور سبحان قلی بہک مرزا شامجد بہک جالبہ مرزا عرض
 قیلدیار شہو کوچ ذی اللہ دیب خانہ مر اعظم شاکشی چقاردی نماز جمعہ
 دین یانین کوروش کا ہفتالی دیب خلاف وعدہ بولور دیب اتی
 نماز جمعہ وقتی غجہ کوچ کردی صحرا او کوچ قالمادی طبل مخالفت نہ جانک
 مر اعظم شاذہ خان نینک یان ایچنی کلدی ابول محمد خان نینک نوکر لاری
 قلیج جاتی مرزا شامجد بہک عبد القہار بہک نینک او علی خواجہ عبد الحائق
 نہ ہمراہ قلیب قلیج جاتی لار خواجہ عبد الحائق زیبا خوش روی خوشخوی
 یکیت ایدی ملیتق تکیب بر طرف بولدی تمام خلق پریشان بولدی
 لار عبد الوہاب بہک دروازہ کا اٹیو کور توب ملیتق تکیب بر طرف
 بولدی بو مرتبہ تنک قلیب یاغی حصار غہ اولی لار یاغی حصار غہ یار کند
 دین مرزا تو لک مرزا عبد الصمد کو مک کلیم ایدی خواجہ عبد فونہ دوز
 اولدی مانگش قلعہ سینی بوزوب آدی یار عبد اسد خان نینک نوکر ایدی

کثرے

88a

بېنگ پېگ لار كائېنگ دولتى آخېر بولدى تا معقول ايش معقول بولوب عبد الله خان
 يوق بولماسون قولاد خان بېنگ كا انتقام ياندىروب يول توپى لار
 عبد الله خان نوز مرقدە سلامت ياندى آقتو بارىب اتفاق قىلدىلار
 ابول محمد خان كىشى ايبارور بولدىلار نه كىشى بار ساكلور دىب حضرت
 خواجھ پادشا بېنگ خویشاوندلارى و دامادلارى دىب پادشا
 خواجھ نه لايىق كوردىلار كو چاكىشى سىدىن مير عبد الله خواجھ نه
 آقتو كىشى سىدىن مرزا محمد امين پېگ بېله آخون ملا شريف نه
 ايبار دىلار بولدى خلى طرفان تى لار ايرىس ابول محمد خان امرالارى
 بېله مثل بوبېگ پېگ مرزا توگك بېگ دو غلات خواجھ عبد الوهاب
 پېگ مرزا بىر پېگ خواجھ سىز پېگ باقى پېگ باشلىغ جمع امر و ابول محمد
 خان قانول و طرفان جالېش نه معقول كوردىلار ابول محمد خان قانول
 و طرفان جالېش بىر كې بېله آقتو كىلدىلار بسى همت لىك خان ايدى
 آخون ملا شريف دىن نقل دور ابول محمد خان خانو تېش كىش
 يوسون بېله بېنگ مولون سىيان سكر يوز سىگان بىش مېشى مطبق
 خوتە اوج يوز شال خانو بىر دىلار جالېش طرفان كو جاباى آقتو اوج

876

مرزا عبد اللہ بیک جراس شا عادل بیک عرب بیک محمد منصور بیک عبد القہار
 بیک مرزا قلی بیک و آقسو بیک لاری مرزا محمد امین جراس اینی سی مرزا محمد
 توک جراس مرزا حاجی اور داپیک مرزا نصیر یار قی قاضی شا خواجہ مرزا اشاکر
 یار قی مرزا احمد بیک قاضی محمد داگر خواجہ مرزا یعقوب جراس نوروز
 دیوان خواجہ محمد نصیر بایرین سلطان یار توغییک کاشغور یار کند ختن
 دین بارغان بیک لار کاشغور دین مرزا کوچک جراس مرزا شہباز جراس
 مرزا دولت شا جراس مرزا شہیار جراس مرزا قاسم اور داپیک اینی سی
 مرزا شہیار وغیر ہم یار کند دین مرزا اشاکر جراس بقی جالبامرزا
 فاضل جراس مرزا مراد جراس وغیر ہم ختن دین مرزا اسماعیل اور دا
 پیک مرزا عبد الرحمن اور داپیک وغیر ہم عبد اللہ خان انار احمد برمانہ
 بانکر فراوان پلہ قزیل بونینہ نے جانیب تورغای دیکان موضع
 غہ تو شوب ایڈیلار فولاد خان بانکر قیامت اثر پلہ کلہ فولاد خان
 نینک بیک قاشیدا آقسو اوج نینک بیک اندکے کور وندی عبد اللہ خان
 محمد اللہ لغفرانہ قاجقو دیک بولغانہ حضرت خواجہ قدس سرہ عبد اللہ
 خانقہ میل قلیب داماد لاری پادشا خواجہ نے ایباریب ایڈیلار قلیج خان
 نینک

87a

قزاق خانیم آفاق خان نینگ والده سی ارغۇن توشوب تورغوز دياردا قلعج
 خان بىر يىك جىرلاتا اقسوغە بارغالى سلطان محمد خان لىقى قلعج خان باشا
 شجاع با تهور ايدى عبداسد خان نىنگ بختى د دولتى يار بىردى قلعج خان بىر يىك
 عراق اچىب مستقان صفرا قليب دار الفنادين رحلت قىلدىر اكا بىر لار
 يغىليب فولاد خاننى خان كوتاردىلار فولاد خان قريه كومانە خواجىم نياز
 قىلدىلار كاشغردىن مرزا كوچك جىراس مرزا شىباز جىراس ايلى ابنى سى
 مرزا شىبا قاسم اورد ايكى قاچىب اقسو باردى يار كىزدىن مرزا شىبا محمد جىراس
 لىقى جالبامرزا فاضىل جىراس مرزا مراد جىراس ختىن دىن مرزا اىمىل
 اورد ايكى نە مرزا عبد الرىمن اورد ايكى نە شامىنصور بىك عبد ستارى بىك اقسوغە
 ايبارىب عبداسد خاننى ديدىلار مرزا شىبا منصور ختىن حاكىمى ايدى فولاد
 خانغە كىفران نعمت قىلدى اوزى اىم كور كوكىنى كوردى عبداسد خان كاشغىر
 غە ايكى مرتبه جىر بىك كلكانلارنى نىنگ تفىصلى عبداسد خان مملكت اقسودا
 اوج غە قرار تاتتى سىجان قىل بىك نە اقسوغە حاكىم قىلپ انا لىق قىلدىلار
 محمد مومىن سلطانى اوج غە حاكىم قىلدىلار حكومت باى نە شىبا بىك جىراس
 امر اكه عبداسد خان بىلە كلكان سىجان قىل بىك محمد مومىن سلطان تاتلىق قاضى

ابول محمد خانفہ کشی جابتور دیلار مرزا ابوالہادی این ہمہ عقل و تدبیر و مکر
 ہیلہ و شجاعت و تہوڑ پہلہ آفر بولدی خلیاقت تیج بولدی ابوالہادی بیک
 بسیار کشی اولتوردی اوزی باشلیخ اوغلی قزلی کشی قولید بر طرف بولدی
 گفتار احوال عبدالسدخان بعد از مرزا ابولہادی آقسو شہ بود واقفہ
 ایرور کیم عبدالسدخان جالیش باردی فولادخان کو جانہ حرکت قیلدی
 بای داخذای نظر پہلو ان بارایدی بای ز قبا دیلار بای خلیقی کچہ یوکوروب
 مرزا حاجی بیک ز مرزا تو لک بیک ز قارمادی مرزا مزید خلیفہ بیک مرزا
 علی مردان بیک کاسمہ دیر مزید بیک یوکوروب بای ز الدیلار کو جا بار دیلار
 عبدالسدخان بو جنر ز الشیب کو جانہ یاندی فولادخان آقسوغ یاندی
 سچان قیل بیک ترغیب قیلد البتہ برالہ دیب فولادخان نینک ار قہ
 سیدین آقسو کلدر فولادخان او تر و حقیق توشتی سچان قیل بیک کا
 آقسو لوق دین قاضی شا خواجہ خواجہ محمد نصیر بایرین سلطان یار توغلی
 نوزوز دیوان شاہند لای کوز بوزولدی فولادخان پہلہ مرزا ملک
 قاسم بیک مرزا مزید بیک مرزا شاہند بیک یار کند کلدر دیلار علی خان اغاس
 فولادخاننی اخراج قیلور بولدر حضرت خواجہ سادی خواجہ قدس امر و
 قزاق

86a

یغقان خیزینه و د فینه مرزا ابو الهمادی نیزک قولینه توشتی خانزین کین عالیش دوبا
 بولدی خان نیزک مقرب لارینی مرزا ابو الهمادی اولتوردی مرزا ابو الهمادی نیزک
 اولوغ قیزی عبد الله خاننہ بریب ایدی ینہ بر قیزی فولاد خاننہ بردی ینہ بر قیزی
 ابول محمد خاننہ اول طرفان ایباردی ابول محمد خاننی الیب کلیب ایکه خان ن
 یوق قلب بریسوی یولبارس خاننی خان قلب پورت توقاق عبد الله خان
 سچان قلبیک محمد موسی سلطان خواجہ عبد الوهاب یک شاعادل یک
 بابق یک اتفاق قیلدیلا مرزا ابو الهمادی نیزک خلقینی شاپیک افطار
 قیلدورسون یک خان افطار قیلدورسون دیب شاپیک نوزک لارینی افطار
 قیلدوروب مهماندار لیتی قیلد عبد الله خان ابو الهمادی یک نوز لاری
 کرب افطارغ تکلیف قیلدیلا ابو الهمادی یک افطارغ یاوق حقیقی
 خان خوشحال لیتی قلب اچکاری تاری یوردیلار دستور خان سالیب خان
 وقت بولدیمو دیب تاشقاری حقیب وقت بولوبوردیب ایتی لار عبد
 الوهاب یک خان یار لیتی دیب فحاق سالدی مرزا ابو الهمادی
 سرنگون بولدی خواجہ عبد الوهاب یک ینہ فحاق اوردی محمد موسی
 سلطان شاپیک بابق یک فحاق سالدیلار ابو الهمادی یک نوز قیلدیلا

ایدیار خطابی؟ میں مالدار سوداگر قلیب قامولدا بر طرف بولدی محمد عبدالعبد درغ
 مرزا محمد عبدالعبد بیک کاسعی قلیب وار شیخہ برای آدی سوداگر نینگ واری
 خانہ دادخواہ لیتق قیلدی خان کیشی ایبار دیلار سوداگر نینگ مالینی یا ندوروب
 بر ما دیلار خانہ سرکش لیک قیلدی خان ابول محمد خانی شاہ ظاہر خانی
 لشکری ابنوہ پہلا قامول ایبار دیلار ابول محمد خان قامول نہ محاصرہ
 قلیب توروب ایدی جالیش عبدالرحیم خان انار اللہ برمانہ عالم خانہ
 دین منزل جاودہ اینغہ میل قیلدی یار دیب خانہ کنشے ایبار دیلار مرزا
 عبداللہ بیک حبیب خانہ کوروش قیلدی ابول محمد خان قامول نہ مرزا
 عبداللہ بیک کابریب جالیش یا ندیلار خان نینگ امرالاری خان نینگ
 وفات لارینی حنفی تو توب ایدیلار مثل شہباز بیک زاہد بیک وغیر ہم
 یغلیب ابول محمد خانی خان کو تار دیلار شاہ عادل بیک قابیب کور لہ
 کلدی مرزا ہاشیم کور لہ لیتق ہم عید اللہ خان پہلا مرزا ابوالہادی نے
 خواہش قیلدی شاہ عادل بیک کو جا کلدی مرزا ابوالہادی عبداللہ خان
 فی الیب جالیش کلدی یار عبدالرحیم خان تیش تیبیل عمر کور دیلار منصور خان
 نینگ اور نیدا منصور خان ہم فرق اوجیل قامول دین کو جاغہ خانیق قیلدی

یغقان

85a

عبد الله خان سکز یا شدایدیلار کو جاغنه کلکانلاریدا انار امد برمانه اول عبد
 خان اینکی ابول محمد خان او جو بچی ابراهیم خان تور تو بچی سلطان سعید
 باباخان بشی اسماعیل خان التیمی شاه خان تیخی آفاق خان سکز بچی سبجان
 خان تو قوز و بچی منصور خان القصه عبد الرحیم خان کو جادین آقسو اوتتار
 آقسو خلقی صهارغه بر کیدیلار بے مقصود یا ندیلار سو تکی بیلی نینه کلدیلارینه اللامای
 یا ندیلار مرزا یونس بیک نه ایباریب ایشیم خاننی جراب الیب کلدی ایشیم خان
 عرض قیلدی خد متکا کلیم دوست دشمنیم بار ایشیم خان عبد الرحیم خان غ
 نوکر کردی دیرلار بو قیل نه سرافراز قلب داماد قیلور دین امید واردور ایشیم
 خان نینک بو عرض خاننه معقول بولوب آئی خانیم بی بادشانه بریب داماد
 قیلدیار عبد الرحیم خان و ایشیم خان آقسو کلدیلار صحرای آقسو هم کردی
 شهر آقسو نه اللامادیلار آفاق خان دریای لشکر بیله آقسو غم حرکت قیلدیار
 آفاق خان نینک جنبری الشیب خانلار یا ندیلار بو واقعه آفاق خان
 نینک ذکریدا اوتت عبد الرحیم خان نور مرقده بادشاه مسلمان و متدین
 خدا ترس و عادل و عامل رحم دل هر کیز نماز نه ترک قیلاس ایدیلار
 یونس بیک قامولدا علمدین اوتت او غل محمد عبد الله بیک نه قامولنه حاکم طلب

سلطانی فالو پبلہ جانتی سلطان یقیلدی دیکری سلطانی شهید قیلدی
 محمد ولی بیک خانی سرزنیش قیلدی خان غدراتی لار من بے خبر ایوم محمد
 ہاشیم سلطانی من بو یروب قتل قیلما دیم دیب مرزا ابو الہادی مکریت بو
 مملکت دین خلاص بولوب یار کند کلدی خانہ شہید کو جانہ حکیم قیلدی یار باغ
 سبحان قلب بیک نے حکم قیلدی یار عبد الرحیم خان خانہ شہید زمانہ سید
 جریک کلد یار مرزا ابو الہادی ہش کش فراوان پبلہ ایچی چقاردی ایتی کہ
 من گورنوشکا چقاردین بسی قورقہ دور من التفات قلیب عبد امد خان
 نے کیکور لار بو نیومفہ کوتاریب چقسام دیب عبد الرحیم خان ملک
 موروثی نے تلات دور لار بوسب دین عبد امد خانی کیکور دیار مرزا
 ابو الہادی کو کد اتیلا کاننی یرد اتی عبد امد خانی مرزا ابو الہادی قولغہ
 الدی اما چقاردی عبد امد خان پچد کو جانہ محاصرہ قیلدی یار مرزا ابو
 الہادی عبد امد خانی بو نیغہ کوتاریب جقیب و صفییل داتوروب
 نقارہ عبد امد خان نیک اتیغہ جالدوروب ایستب چقاردی من ہذہ
 لاری کو جانہ ادغلانلاریغہ باقتوروب تور دم پانلیق قیل لار فرغہ نزلاریغہ
 قیلادور لار بادشاہ دور لاریب خان ہم ناجار غدرینی قبول قیلدی یار

عبد امد

84a

هشتم سلطان قالماق دین کو مک التماس قیلدی قالماق کو مک کاکلدی اما چونک قلمای
 یقباد اتوردی هنریت سلطان توشتی قالماق هم محمد هشتم سلطان تان بولان
 قیلدی سلطان دین اولجہ و غنیمت الیب یاندی محمد هشتم سلطان برقلعہ غنہ
 مختصا بولدی عبد الرحم خان یول بردی محمد هشتم سلطان کو جا کلد قلعہ و
 کو جاغ کریب مستحکم بولدی خان سلطانہ اینجی ییوردی ایتیکہ من یاغی لیغہ
 کلامیم اتفاق برلانا یور تینی تلاشالی ییب کلیم خان نینگ عنایت نامہ سی
 سلطانہ تی محمد هشتم نینگ پیک لاری کنکاش قیلدی امرای سلطان مثل مرزا سلطانہ
 قرا بہادر و جراس مرزا اکتان بایرین مرزا حبیب جراس مرزا عرب پیک کو جا
 سبحان قلعہ پیک مرزا ابو الہادی مکریت مرزا محمد دست ارلات مرزا سلیم
 و جمعی دیگر بار ایدی بو امرالار نینگ بعضی مرزا ابو الہادی سبحان قلعہ پیک کو روشکا
 چغتالی دیدی مرزا قرا بہادر باشلیغ بعضی امرالار کو روشکا چغتالی محمول
 کورمادی محمد هشتم سلطان کو روشکا چغتالی خان بوستانہ اولتوروب ایلا
 سلطان کو روشک قلیب اولتوردی صحبت کرم بولدی سلطان خوب
 کتاب خوان خوش سواد ایدی بیاض اوتوب اولتوروب ایدی خان طہارت
 قیلغالی توفوب باغغہ کردی خان نینگ نوکرلار ایدین برکشی محمد هشتم

نينک بر توره سى بار ايرى دورنگ آيلغ بىکم بادشا نينک تاسى خدا بنده خان غه
 کومک کليل ايرى اما کومک بولماي يقاد اوردى عبدالرحيم خان مرزا اشغال
 کلديار قالماق هر چه توره سى دورنگ طرفان هر کي کاشکدي تاراج تلمان قيلمدي
 عبدالرحيم خان اطاعت قليب قزى خانو بردى عبدالمنه خاننى دورنگ توره
 نينک قزى ايرى توغدى بىکم بادشا بولوب يل لار دولت و عزت پله عمر اوتاردى
 عبدالرحيم خان پله قزاق اسکندر سلطان محمد و لى بىک براس همراه کليل ايرى
 قاناغان توره لار ايرى سلطان غازى سلطان نينک تور ت اوغلى اول عمر سلطان
 ايشى اسماعل سلطان او جو بى حى و سلطان تور تو بى اسکندر سلطان بو
 اسکندر سلطان بهادر شجاع ايرى حى و سلطان عبدالرحيم خان قاشىخه بارىب
 عالم دى اوتى اوغلى محمد على سلطان نينک اوغلى محمد مؤمىن سلطان محمد امين
 سلطان عبدالرحيم خان جالين طرفاننى خوب ضبط قيلمىار محمد هاشم سلطان
 خدا بنده خان نينک محمد خان نينک قز لار ايرى و جودغه کلکان اوغلى ايرى طغى لار
 خان شهبدين رنجيده بولوب عبدالرحيم خان نينک ملازمينه باردى بى وقت
 بسى برا قيلمىار بر بجه هاسد لار ار اغه نزاع سالدى عبدالرحيم خان پله محمد
 هاشم سلطان صف آراسته قليب توردى مستعيد نينک بولوب ايرى لار محمد
 هاشم

83a

لقبی قلیج خان تاربخنہ نینگ قرق ایک ایری تخت کا اولتوردی مرزا محمد دوست
 بیک نے یار کند جاگمی قیلدی سباعت غر کبک نے قاضی قیلدی یورت نے
 قلیج خان کما بنغی ضبط قیلدی قلیج خان پادشا شجاع و پرتو ایری اما فرغ
 غر مایل ایری اوزون یاش مادی مردم مالدار و زردار کچ بولوب الو ایری
 قلیج خان دو سال شش ماخان بولدی بیکر مایک ییل عمر کوردی عبد الله خان
 آق سوکلدی فولاد خان یار کند کلدی قلیج خان اخراج قیلدی حضرت خواجہ
 منع قیلدی یار فولاد خان نینگ واقعه سی عبد الله خان نینگ واقعه سید
 بیان تابغو سید و قلیج خان وفات بولدی جمیع امرا اکابر بغلیب فولاد
 خاننی قدیم رسم بلبه خان کوتاردیلار ذکر واقعه و عبد الرحمن خان ابن عبد الرشید
 خان عبد الرحمن خان ولد امجد عبد الرشید خان ایردولوب واقعه ن انزاغ نقل
 قلیب دور لایکم محمد خان قدس الله و همه عبد الرحمن خان ن مرزاشان ن
 قوشوب جالیش طرفان طرفه محمد خدا بنده خان نینگ اوزه سیکابو یوردی
 بر خدا بنده خان محمد خان نینگ اغاسی محمد قریش سلطان نینگ اوغلی جالیش
 طرفانی الیب اولتوروب ایری مہر عبد الرحمن خان مرزاشان جالیش طرفان
 یتى لار خدا بنده خان ابن قریش سلطان قالماق دین مدد التماس قیلدی قالماق

جنگ قیلالی دیب مرزا قرا بهادور مرزا ملک قاسم مرزا الطیف کورنگ لار شهر
 دین اوترو چقالی دیب ایلی لار خان نینگ برنج شکر دیکه سی بار ایوی کتہ وزعی
 اولار غہم اوترو چقالی معقول بولدی الی اصل خان اولی ہنیں پہلہ آقسو
 یوردیلار قربان بہک طلیق یولہ باغلا نغونجہ توردی قلیج خان نہ نماز شام
 غجہ اوتکار مادی خواجہ لطیف قالوچی پہلہ دوست ایوی کیشی ایباردی خواجہ
 لطیف قالوچی کوروشکا الیب کلدر عبد ستار بہک قربان بہک یلانگ
 بہش قلیب الیب کلدر قلیج خان قربان بہک کا ایلی کہ سسکا نغور خان
 لیتی تیکامدور دیب مرزا قربان بہک عرض قیلدر خان دادانگیز دین
 قالغان قل لاری دور من اکا یگز تربیت قلیب یار کند کا حکم قیلدی
 توز حلال قیلماق لازیم کوروندی بادشاہ دور میں غضب قیلماک مو اگر
 عنایت قیلماک ہم لایق دور من دیب قلیج خان قربان بہک پہلہ خواجہ
 لطیف نہ اخراج قیلماس بولوب ایوی بہک لار سعی قلیب تو یما دیلار مرزا قرا
 بہادور مرزا الطیف مرزا مرزا حبیب مرزا حلال نہ اخراج غم مقرر بولوب
 ایوی قربان بہک پہلہ خواجہ لطیف خواجہ نہ اخراج قیلدیلار مرزا حبیب
 قاجیب ناہد بولوب کتی گفتار جلوس سلطان محمود خان ابن تیمور سلطان

لقبی

82a

خواجہ نیک قزینی الیب کاشغری ^{ندی} ایک خان نیک نرائیضہ باعث بوایدی
 مرزا قرا بہادور مرزا ملک قاسم بیک ہجوم قلب غازی بیک نے ختن کا
 حاکم قلب مرزا قربان بیک نے یار کند حاکمی قبیلہ قلج خان اول کلہ فولاد
 خان شہر کا کرب بر کیدیلار کو نخل لوک کنہ حقیب بنگ قبیلہ مرزا
 محمد امین محاسب اولدی قلج خان سو نلقی بیلینہ کلہ مرزا قرا بہادور
 مرزا ملک قاسم مرزا الطیف کورنگ لیک قلب قلج خانفہ میل قبیلہ یلا
 مرا عظم شاہ مرزا تو لک مرزا عبد الصمد مرزا قرا بہادور غمہ بر قرابورک
 پہلہ خط کی کوردیلار قلج خان قوشچی سو قورجہ باشلیغ تہ مینک قرغز قلج
 خان پہلہ کلہ مرزا قربان بیک نیک ایک یوز طسوق جی سے بارایدی غول دا
 ایدی مرزا قرا بہادور مرزا ملک قاسم مرزا الطیف مرزا حبیب برانغاری
 غازی بیک مرزا عبد الرحمن دو غلات جونغار ایدی مرزا قرا بہادور
 قوش بولوب ایدی صف نے بوزوب قابجی یار کند جریک ہزیمت تاتی
 نماز جموع وقتدا قربان بیک ایٹی کہ ہادشا ہم سیز امیدی آقسوغہ یورونک
 کورنگ لار کورنگ لیک قبیلہ دیب اول کہ قلج خان نیک خبری کلہ
 خواجہ لطیف مرزا قربان بیک مرزا رضا جلالہ ایٹی لار کیم شہردی ہتھی

پید علی مردان پیک یار کند کلدیلار حضرت خواجہ جمیع اکابر و امرا تغارچی غمہ استقبال
 قیلدیلار خواجہ محمد قاسم تغارچی نینک او پیکا تو شوب ایکانار شوندا قدیم
 دستوری برہ خان کوتاردیلار مرزا عبد ستار پیک ایشکاغا ایدی علی قران
 پیک خان پید کلدی ملک و مالک شونداغ متصرف بولدیلار کہ غازی پیک
 خواجہ لطیف وزیر خالی قالدیلار مرزا اشا منصور پیک قراقاش جاگمی
 ایدی پیک لاریطقت بولوب مرزا علی مردان پیک فی عبد ستار پیک فی
 توتہ لار علی مردان پیک فی آقسو ایبار دیلار عبد ستار پیک فی بالتی غمہ افراج
 قیلدیلار مرزا لطیف فی ایشکاغا قیلدیلار مرزا اعظم شایا باش بولوب مرزا
 عبد الصمد فی ایباریب عبد ستار پیک فی یولدی کاشغر الیب باردی شایا
 منصور پیک قراقاش دین قاجیب کوجا باریب ایدی کاشغر کلدی
 سلطان محمد خان لقبی قلیج خان اغاسے فولاد خاننی کورکالی یار کند
 کلدی خواجہ لطیف نینک قزینی الور بولدیلار بعض خوشامت کوی لار خواجہ
 لطیف خواجہ یورت نینک عمدہ سے قزینی خانلیق تہ السونار دیب
 ایدی فولاد خان بسیار سادہ لیق قلیب اہل عرض نینک سوزیکا کزیب
 خواجہ لطیف خواجہ نینک قزینی الدیلار قلیج خان بی دماغ بولوب ہاشیم
 خواجہ

81a

ايرى خواجہ شهبازی قالوچى زى حاکم قلیب مرزا قربان بیک ختن زى سیرور خان
 قیلدار عبداللطیف خان المشهور آفاق خان پادشاه زادہ یوسف صورت
 انوشیروان بلبلہ حاتم سیرت خوشخوی و بادب و باتواضع یکتا ايرى
 اون ایکیل خانیق قیلدار بیکمیشیل اوی آبی عمر کوردی یار کند و کاشغر
 خلقی بریل عزادار بولدیلار منارغہ فلاس لار کید و دیلار کوجہ لارغہ کول
 توکتی لار تار یخچہ نینگ او توتیته ايرى عالم پوفانی و داع قیلدار ذکر جلوس
 سلطان احمد خان ابن تومر سلطان ابن شہ شجاع الدین محمد خان آفاق
 خان سیرای فانی دین منزل جا و دانیقہ تحویل قیلدار یار کند مملکتیدہ بار امر
 خواجہ لطیف وزیر مرزا غازی برلاس مرزا قربان بیک مرزا عبدستار
 اورد اپیک مرزا قربان بیک مرزا ملک قاسم بایرین مرزا شامصور
 اورد اپیک مرزا مسعودی بایرین مرزا لطیف بیک مرزا اکابرین حضرت خواجہ
 پادشاه آخون خواجہ آخون ملا صالح بغلیب مسعود بیک زى آقسوغایا دیلا
 سلطان احمد خان مشهور معروف فولاد خانى الیب کلنگ علی مردان بیک
 مرزا هشتم بیک نینگ دستوری پیل حاکم آقسو بولسون دیب مرزا علی مردان بیک
 آقسو داور غه راضی بولمادی مرزا مسعود زى آقسوغہ حاکم قلیب فولاد خان

بای خلقی آفتوادج نینک کیرلارینی الیب حقیب کورنوش قیلدی مرزا ابوالهادی
 خان نینک بای غمکلکان لارینی الشیب سخن ایش کش وافر خانو نیاز فرود
 حضرت عزیزلارغ سوغادیب مرزا محمد یوسف بیک مرزا قربان بیک باشلیغ
 امرالارغ اموال وافر ایباریب عرض قیلدی من خان شهنید نینک قل لاری
 ایدیم خان شهنید بولد یلار بارالمادیم کورنوشکا بارماق مندین لازیم ایدی
 ایدی خانیلق دین قورقه دور من کورنوشکا چقا ماکمن خان منی المای یانسا
 دولت کا مناسب ایلاس دیب خانو مرزا ابوالهادی نینک عرضی معقول
 بولوب کوجان مرزا ابوالهادی غم عنایت قلیب آط دسر پای خوب
 ایباریب بایدین یاندیلار سجان قله بیک الیب یار کند کلدی یلار بای مرزا
 علی میرک کاردیلار خان یار کند یاندیلار آفتوادج علی مردان بیک حاکم قلیب
 مرزا امیر خلیفه بیک اوج حاکمی ایدی بوبیک لار باشلیغ اوج خلیفه انعام
 و احسان قلیب کونخلار الیب کلدر مرزا محمد یوسف بیک فات بولدر اوریندا
 غازی بیک یار کند حاکمی قیلدی یلار کاشغرغ سلطان محمود خانی نصیب
 مرزا قربان جراس ن آتالیق قلیب ایباردی یلار مرزا قربان محمود خان ن
 فتنه قیلد وروب ملاغ ترمیت قلیب ایدی تورت یل آتالیق کاشغر حاکمی

ایدی

80a

دوريش آتە مینک نختی بریردا اولای دیسا اینک برل تورو شوب بولماس پسر
 نینک مینک اولار کیشیمز یوق الابوغا توشیتلا آفاق خان قوم پش توشتی لار
 عبدالرحیم خان پله ایشم خان جام توشیتلا آفاق خان عید ملک توشتی لار
 عبدالرحیم خان ایشم خان جام غه توشتی لار مرزا حبیب جراس عرب بیک
 دروازه کا اطمسالیب عرب بیک نه توتوب یار کند ایاریب ایدی آفاق
 خان یار پشینغ توشتی لار خانلار آربات باردیلار آفاق خان جام بادی
 خانلار بای باردیلار سجان قلی بیک حاکم ایدی جریک کا هم کلیب ایدی اولکه
 آقسو او جدین توشکان اسیر نه یونس بیک پله سجان قلی بیک کا باشوروب
 ایدیلار سجان قلی بیک خانغه عرض قیلدی مرزا یونس بیک بای نینک قلو سینغ
 یاوق توشسونلار من کو جواب بیک کا توشولای دیب یونس بیک بای نینک
 قلو سینغ نینک تو بیک توشتی یونس بیک کا مهاندار لیتق قلیب یونس بیک
 غافل قلیب کج تنگدی یونس بیک نه قاجوروب اولکه آقسو او جدین توشکان
 اسیر لار نه آجراتیب آلدی عبدالرحیم خان تیزاوت لار سجان قلی بیک کا
 کوشمال بریب اولکال بولمادی آفاق خان یانب کلدی لار عبدالرحیم خان
 پله ایشم خان جالیش اوت لار آفاق خان بای کلدیلار سجان قلی بیک

بولار كريب ايدى حصار غو حقييب بيك لار شهر نى برما و يلا ايشم خان بيك لار پله
 يوز كوروشور بولدى مرزا قربان بيك قبول قيلمى ياوق كليب اطدين
 توشتى ايشم خان غو پيمان كلدى خان پله كوروشوب اطلانور بولدى
 ايشم خان فر ياد قىلدى قربان بيك نى كوچه كم پله كوروشوب اتلانريك ديب
 مرزا قربان ايتغه مينب ايتى اى خليفم كى نى اولوغ لادوق پىزىك خان
 لار نيك اولوغ تربيت قىلغان آدى ذاده لارى قزاق نيك توره لارى
 برابرا بر كوچك سلطان كوروشنده ايدى كوروشالى ديب كوچك سلطان
 كوروشمادى ايشم خان توروب مرزا يونس بيك كلدى انى مرزا قربان
 بيك كوروب يراقدين اطدين توشوب يوكوردى يونس بيك هم توشتى
 بوايشى مرزا قربان نيك ايشم خان غو بسى خوش كلدى آفاق خان يانكى
 اريغنه حقيى ديب خىر كلدى عبدالرحيم خان ينالى و يديلا ايشم خان
 ايتى برور بولوب يانساق بو ك بولور ايكى ديب عبدالرحيم خان
 عطر الله تربته ايتى لايم آفاق خان حسن دايوسف نانا ايكى مينك كى
 باراير مىش بر جليم تا كو سىزه جان برور اير مىش يار كند و كاشغز و ختن
 و آقسو داورت بش مينك كى شى چقار يول ادجون جان برور اولوغ يول

79a

بای غدا حکیم ایدی کورنوشکا حقیق خان پلدا آقسو غم جریک کلدی اول ایکی
 مرتبه جریک کلیب ایدیلار بریسی خان شهبیدر زمانه لاریدا عبدالممد خان نے
 مرزا ابوالهادی الدی یند بریسی آفاق خان زمانیدا آقسو میسر بولمادی
 مرزا یونس جراس حاکم فامیل امیر الامرای عید الرحمن خان نور مرقدہ ایدی
 یونس پکن ایباریب ایشیم خاننی تاشکندین تکلیف قلب جالیش غم
 الیب کلدیلار داماد ہم قیلدیلار عبدالرحیم خان پلدا ایشیم خان آقسو نے الیک
 کون محاصره قیلدیلار قوم باش ارال آق یار ہم کردی آقسو شهری گیرمادی
 آقسو پیک لاری مرزا علی مردان اورد ایکی مرزا ملک قاسم بایرین حاکم
 آقسو ایدی مرزا مزید جراس حضرت عزیز لار خلیفہ قلب ایدیلار خلیفہ پیک مرزا
 منصور یارقی قاضی حبیب اخون خان قاشیدین آقسو غم کو مک بارغان مرزا
 قربان پیک مرزا اخذای یار پیک قالو جی مرزا مسعودی پیک مرزا الطیف پیک
 مرزا شریف پیک همی کثیر باش شبنو مذکور بولغان پیک لار آقسو نر بولدیلا
 آفاق خانفہ کنشی جابتوردیلار خان حضرت خواجم مرزا محمد یوسف باشلیغ
 جمیع سہا الیک مینک کنشی کاشغردین اون ایکی مینک کنشی الیب آقسو غم روان
 بولدیلار انصر پیک باشلیغ قوم باش ارال آق یار بعض یار باشنی الیب ایدیلار

باادب يکيت ايديلار تام خلق که سهار عيت ترک و تا جيک وضع و شريف
 مرزا قنور بيله مرزا احسن و سخی قليب مرزا ابو غور بيگ في اولتوروب مرزا
 قنور ختن چالکی بولدی عبدالرحيم خان نيک دفعی کالمشکر تارتقان
 لاری نيک ذکرى بو کلام اولکه خان نشت لار شهيد قیلدر آفاق خان کجیک
 قالدی عبدالرحيم خان نور مرقدہ آقسو اوزه سيکار جيک کلدیلار مرزا ابو الهادي
 مکريت چالکی کوجا ایدی خان شهيد چاکم قليب ايدیلار بسیار با تبرک کاش
 ليک کشی ایدی چيله مکيداکمی یوق ایدی سبحان قلی بيگ بايغ چاکم ایدی
 عبدالرحيم خان آقسو اول جریک کلکاندا چيله بيله عبدالمد خان فی الیب ایدی
 خان سکر یا شد ايدیلار مرزا ابو الهادي الخاندامله عبدالرحيم خان کوجا
 کلدیلار مرزا ابو الهادي هوش کشش وافر بيله ایلی چقاریب عبدالمد خان فی
 التماس قیلدر و ایتی که خان فی بو نومره کوتاریب کورونوشکا چقمام ديب
 عبدالرحيم خان امرالاری برله مصطت قیلدیله بعضی امرامعقول کوردی بعضی
 امرامعقول کورمادی الحاصل عبدالمد خان فی کیکوردیلار مرزا ابو الهادي
 عبدالمد خان فی تولیفة الیب یاغی بولدی عبدالرحيم خان کوجا کلدیلار ابو الهادي
 بيگ قونالغ چقاردی اندک جریک قوشتی خان باي کلدیلار سبحان قلی بيگ
 بايغ

78a

خواجہ اشتر خلیفہ بشلیق اکابر مرزا عبد غفار آق براق مرزا و باریک
 باشلیخ جمیع امرا شہر کا تو شہتیار قریش سلطانی اولتوروب اینی تہ
 سیف الملوک سلطانی اخراج قیلدیلا امرالار زرتشار قلیب شہرالا
 قصیدہ او تکازدی خان اتا اورنید اولتوروب مرزا محمد یوسف بیک نے
 یار کند حاکمی اتالیق قیلدی مرزا غازی بیک کاشغر حاکمی بولدی خواجہ
 لطیف اولقی دیک وزیر بولدی مرزا خضر و مراب مرزا اوج بیک
 بولدی قاضی محمد یوسف قاضی قاضی عسکری قاضی نجم الدین قاضی
 بولدیلار یورت برقرار بولدی آفاق خان اون تورت یاکش داخان
 بولدیلا خان شہید نیک تاریخ لارینی شاکشت تاریخ تاپب
 دورلار آفاق خان تاریخونہ مینک مکرمہ اللہ ایدی یار کند تختیغہ بر
 قرار بولدیلا نذیر بہا دور شہبازی بیک کمال بیک محمد دوست
 بیک قاضی بیک بو امرالار نے غازی بیک کا قایتب رخصت بولدیلا
 آفاق خان خزینہ نیک اشکینی اجتی خاص عام غانعام واحسان
 قیلدیلا مرزا مناق جراس آقسو حاکمی ایدی بر طرف بولدی مرزا
 ملک قاسم نے حاکم قیلدیلا آفاق خان زیبا منظر نیکو سیر خوشخوی

776

نينک باشيد اق دستار ملتون کوک تولماچ اطمينب ايجان پیک بوغزول
 اطمينب ملتون کيب باشيد اقالفاق روبرو بولدی ش پیک کا تکلیف
 قیلدی پیک شاع تکلیف قیلدی ش نینک تولدا قیلچ پیک نینک تولدا ای
 فالتو ش قیلچ سالدی پیک نینک اطمن نینک قانکشار نغہ مگدی قان روان
 بولدی پیک آی فالتو سالدی ش اسپر تار ش نینک دولتی یامین ایدی
 ش نینک اطمن مودد روبرو سپر نینک دامنه سی ش نینک دستار نغہ تکلیف
 باشی اچیلدی پیک فالتو پله جافتی ش یقیلدی ش نینک خواجه جاروب
 کش لاری بار ایدی پیک کار و برود بولدی پیک بسی نصحت قیلدی پیک
 دشنام قلیب پیک کا حمله قیلدی پیک ایتی ای خواجه جاروب سن
 محمد سعید سلطان کشکاندا شاه غه بولدونک خواه لاسانک خانو نوکربولغیل
 خواه لاسانک منکا بولغیل توز حلال قیلدی نینک جاروب قبول قیلدی پیک
 تیلاب حمله قیلدی پیک ناچار روبرو بولدی پیک نینک اطمن نینک باشی
 دین قان روان بولدی جاروب نینک اطمن رمیده بولوب جاروب
 سرنکون بولدی جاروب نینک پیک آخر قیلدی ش لار بیریک پله زیر
 زبر بولدی توز حقی اولوغ حق عبد اللطیف خانی حضرت عزیز لار
 خواجم

77a

مرزاشا منصور آورد اچکه مرزاکمال برلاس شهبازی پیک جو نغارغ تعیین
 بولدی بولوب یوردیلار غازی پیک اوتراجمید دین جو لکا توشتی ترا حجاز
 پله کوک رباطینک اراسیدین حقیق کوک رباط ساری کلدی مرزایککادوس
 دو غلات اون سکر کشتی پله تراول ایوی یارکنه طرفیدین کلدی تراول یولنه بایب
 اولتوروب ایوی غازی پیک تی اون سکر کشتی همه قارمادی برکشتی قابجمادی
 مرزایککادوس بشلیخ اولن بش کشتی خانقه ایباردی اوج کشتی اوزی پله الیب
 یوردی مرزا محمد یوسف پیک مینک بش یوز کشتی پله ایکاری یوروب ایوی
 شاه لار نیک دولت خواه لاری ایتی لار که شهر کار کب جنک قیلالی دیب
 شاه لار دایم غور نخوت بار ایوی که کاشغور جریکته کالعدم تصور قلیب
 ایکی مینک اوز جمعیت لاری پله ایکاری مرزا محمد یوسف پیک پله شاه لار
 قاندا دو جار بولدیلار محمد عوض شاه طاهر مراخوز قارماب کلدی توقع
 جیادیلار محمد قاسم شاه مرزا قربان توتوب کلدر مرزا محمد یوسف پیک
 باغیش باغیش کستوردی محمد قاسم شاه پیک نوبسی دشنام قیلدی ابولمعان
 کراه موکه دین ناپید بولدی هیچ کشتی بلمادی اولوغ شاه کوردیکه ایتی لاری
 بر طرف بولدی مرزا محمد یوسف قاندا دیب صف دین جد بولوب حقیقی شاه

جرابلس مجلس تونز ديلار خان يغلاديلار مرزا خديار بېك مرزا اعليش بېك فولاد بېك
 يغلابل سور ديلار پادشاهيم نهم ديب پریشان بولادور لار خان ايتي لار ايش
 هنك باشمغه توشوبدورشا لار مينك تام نه اولتوردى منى هم شا لارغه توتوب
 برو سيز لار بو مرزا زاده لار ايتي لار كه يوز جانمغز نه بر تار مو يونك غم فدا قيلويغز
 ديديلار خان ايتي لار اتا غانك لار نه قانداغ قيلويغز لار ديب اولار ايتي لار
 اتا لار يغز اگر آند شتر طكا ابا قيل اول اتا غا ميغز نه قتل قيلالى ديب خان
 پيله مرزا محمد يوسف بېك مغول بېك لار نه آند شتر طكا تكليف قيلد يار يغز
 بهادور شهباز بېك آند غم ابا قليب بهانه قيلد يار مرزا خديار مرزا اعليش
 فولاد بېك خديار بېك ايتي لار اى مردكلان لار هر كيشى خانغه خلاف قيلد
 اتا ميغز بول اول اينك بيشى كسام ساك ديب آند وشتر طقا قتلدوق آگاه دانا
 بولونك لار ديب مغول بېك لار ايتي لار اى اوغلانلار بيز سيز لار نه آند موده
 قيلغالى مونداغ ديدوك بولماس بيز آفاق خانغه خلاف قيلد سيز ديب
 كلام آمد دىن دسه طلاق دىن قسم قليب يكدل بولوب يار كند اوزه سيجا
 كلد يار امير غازى بر لاس هر اول يوردى امير محمد يوسف مغول بولدى
 امير قربان جراس مرزا عبد ستار آق براق نيز بهادور بهادور بولدى

مرزا

76a

قوش سلطان ز خان کوتايب قاضي مير محمد رضا سادات كاشغردين
 قاضي وقصبة بين البحرين ايدى كاشغره ايلجى قليب ايباردى يار ايلجى ليك
 نيك مهنوز اولكه خطبه و سكه پزكا او قوسونلار كاشغره بردوك اولار
 اينى پزغانا ديب امرادين امير محمد يوسف مرزا غازى برلاس مرزا قربان
 ميرزا عبدستار براق مرزا شامسور او رد ايكى مرزا كمال برلاس
 مرزا جعفر برلاس سيد دين قاضي كيك محمد شواجه جالمه خواجه معول
 بيك لاردين تدبير بهادور بايرين شهبازى قالوچى خواجه پادشاه
 قلى ساغرىچى كاكل بيساول طالب بيساول مكرت عليم ميرك ارتوچى
 ملا هاشيم توقوزاق ملا يار محمد تورغان ملا مقصود پش كرى يغليب
 ايتى لار كيم قریش سلطان اغا مير خطبه و سكه اولار غم تعلق پز نيك اتامير
 اولار نيك اتامسى پز نيك خويتمز نى پزكا برسونلار اولار اغا پز اينى
 ديب قاضي مير محمد رضانه يانوز ديلار و نيز بهادور خواجه شهبازى
 آنرا چكاي ابا قىلدى مرزا محمد يوسف بيك خانقده ايتى كيم معول بيك لارى
 نيك اوغلانلارى روز شب خانلىق بيله هم مجلس شولارقم آنوز بشرط
 برماي بولغوديك ايكاس خان مرزا خواجه ميرزا عليشير فولاد خواجه ميرزا
 خدایار

756

کوب کیشی قتل بولغودیک بکنه ایلی اولتورماک لار غرض خان دابول خان
دیگان من دیب کچینه دین او یکا حقیقی لار ابو المعانی کراه پادشاهیم حاج
قصه یوق دیب خان نینک بشلارینی قوجا غلاب تور دی حسن
دو نیم دیوسف دیب شاینگ تم لاری بارایدی خان ایماننه مقید
بولدیلا حسن فحاق سالدی خان یقیدیلار نذیم دیوسف خان نه
آخر قیلدیلا حضرت خواجم قدس ستره حضرت آخون و حافظ مراد
تقداسد بنظرانه آخون خواجه نصیر آخون ملا صالح میر کاشیم خواجه
قاضی محمد یوسف قاضی نجم الدین شای لار جمعیته پبله تمام آلتونغه
یغیلیب خان نینک نفس لارینی الیب کلدیلار آخون حافظ مراد
سوردی قاتل خان کیم ایلکین دیب شای ابو المعانی کورنک جواب
بردی خان نینک قاتل من دور من خان نه کیگان نیجه لاری پبله
دض قیلدیلا خان شهید اون یل تمام معنولیه کا خان بولدیلا
اللیک یل عمر کوردیلار واسد اعلم کفتار جلوس عبد اللطیف خان
ابن شنه شجاع الدین احمد خان ابن محمد خان انار الله برمانه آفاق
خان کاشقر داخان ایدیلار شامان کراه خان نه شهید قیلدیلا
قرش

75a

شکر و ضو او تاب مناجات قلبیہ لار حاجی عبداللہ تیکلا بدور خان کیشی
 نئم تیلار ایکس قیب خان اینور ایرمیش لار خدا یا منی پادشا قلیب سمن بندہ
 لار نیک نیک خیرتی اگر منزه بولسه منی بندہ لار نیکو خان قیل مندین لایق
 راق کیشی بولسه منی کوتا کیل ان پادشا قیل قیب خان شہید نیک بسیار
 شکار غمیل لاری بار ایدی او تو بنی لیق نیک ایغندا بار جوق دلش
 نظر مراب بقی قبالی مراب شوندا تو زب ایدیلار تاشقاری بوستاندا
 مرزا الطیف مرزا ملک قاسم مرزا سعودی مرزا مزید باشلیخ ایکی یوز
 کیشی یایتب ایدیلار خان اویده یایتب ایدیلار اویده خان قاشیدا
 خواجہ ارتوچی مراب او فری ایدی قین اینی سسی خواجہ قارمیش خلوص
 خواجہ اویس خواجہ مر غفور خدا بردی بخششی خواجہ شاهرخ و شایسته
 و کافور بار ایدی تون یار میدارشا ابو المعانی کمره و شا محمد قاسم روی
 سیاہ آلتہ یوز کیشی پیلہ کلب قبادی هر کیشی باشن کوتاردی انکا اوق
 شکدی بیج کیشی تبر انالما دی خواجہ مظفر مراب جرانغ نہ او جو روب
 کبخینے الیب کیر دیلارشا لار قرانگنود انجہ کیشنی فحاق اوردی خواجہ
 مظفر میرالینغ بولدی خواجہ قارمیش خواجہ قتل بولدی خان کوردیلار که

سلطانن بنهید قیلدی اسکندر سلطان بسی صاحب جمال و دلاور و مردانه توره
 ایدی سای اریق دامه فون بولوی سلطان سای اریق کلور دابور باغی نه رقم
 قیلدی خانقه برینک لار دیب بیته اسب تو براق زین تو فیروزه مخور مشو
 بدولت سه روزه این که منه جهان بکس نماند باقی امروز قوج شکست
 فردا کوزه آق سوغ تور سلطان نینک اولوغ اوغلی سلطان احمد خان اللقب
 فولاد خان تورت یاشندا ایدی مرزا مناق بیکه اتالیق قلب آق سو ایبار دیا
 اولوغ شاه حکیم ایدی محمد قاسیم سارنغ قول حاکمی ابو المعانی شاه ایشیک اغا
 ایدی اولوغ شاه پر کون خانقه ایتی که نینک ایتی لایم نینک او صاعیدین
 میان تور قور دور من یراق دامغ برب ایبار سالار دیب خان ایتی
 سیز توروب نیه بولغای دیب شاهینه ایتی کیم بولار نینک تاسی بولار دین
 عجب ایاس دیب حاکم ایتی لار خان ایتی لاری شاهم تمام ایا نیکر لارغه
 توز برب تربیت قلب ایکان من سیز لارغه تربیت قلب توز بربیم
 منکایمان ساغینسالا رعدا غه سالیم دید یلار آخون خواجه محمد امین
 یاسی ایتا نور مرقده حاجی عبداله دین نقل قلب دور لایم روزه ایدی
 خان پن نینک ایدی ه فون یلار محمد غازیغه خان قونوب طهارت قلب
 اتالاری

شکر

74a

بچیک پلا آقسو بار دیار خان شہید نیک نوکری دیک نوکری شیخ خاندان اوق ایوی
 دیب اینورا ایبار محمد خان نیک نوکری ابو سعید سلطان نیک نوکری
 شہید سلطان نیک نوکری ہمد خان شہید کا قادی دیب شہ منصور نیک
 بار ایورا ایوی آقسو اوج فی اوج آئی محاصرہ قیلدی بار مرزا عبدالستار اور دیگر
 اوج لوق روزی قلعہ بہادر نیک پشینی کسب کلدی خان ہریرہ اادی کیشینی
 سن دیماس ایبار ایتی لاری مرزا عبدالستار آقسو اوج لوق قدیمی
 یاغی میدی دیب مرزا عبدالستار بیک کاسر بر ولقب قالدی خان نیک
 بوسوز لاری آقسو لوق تہ تی ایرس خانہ مایل بولوب کیشینی صفا دیبار حضرت
 خان تھورون کسب کلدیبار قورقہ دور میر بر اعتمید لیک قل لاری بیورس
 لاری سلطاننی توتوب برالی دیب شہام قل کرکک یراغ فی تہ مینک کیشینی پلا
 قویب یاندیلار اسکندر سلطان خانہ داماد ایوی آقسو نیک ارکید بے تاس
 بولوب ایوی سلطاننی شہام قل کرکک یراغ تہ بشور دیبار سلطان پلا کرکک
 یراغ سای اریق کلدیبار سلطان سای اریق دایا تیب ایوی مرزا شہامراد
 قارغہ سلطان نیک سکی ایوی سلطاننی ہرنیمان ایشہ سوسی قیلخان میرزا
 رضا ہالی پلا اغاسی شہامراد قارغہ ایوی کچہ شہامراد قارغہ خوشامد قلیب

اسکندر سلطانہ انتب ایاریب مخالف قیلدی شالار تور سلطانی و سوسه
 قلیب حیدر بیک نه عبدولی بیک نه ایوب بیک نه قیل قیلوردی تور سلطان
 حیدر بیک نیک اوریندا مرزا علی مردان بیک نه کاشغر حاکی قیلدی کیشی قانی
 کیشینی قویا بودر بریدین سونک تور سلطان اطادین مست یقیلیب رحلت قیلدی
 کاشغر خاقان خان نه خان قلیب مرزا ابو غور ساغریجی نه اتلیق قلیب ایبار دیک
 ایکیلیدین کین مرزا محمد ختن حاکی ایوی کاشغر یورتی تیلاب آلدیلار مرزا ابو غور
 ختن حاکی ایوی شا کوردیکه شایه حیدر سلطان ابو ک سلطان اغاسی محمد سعید
 سلطاننی اخراج قیلدی یار آفاق خان کجیک بر اسکندر سلطان قاله شاه آقا
 اسکندر سلطاننی و سوسه قیلدی سلطان هم ساده لیک بلکه لاده لیک قلیب مرزا
 هاشیم بیک پله مرزا شریف نه اولتوروب یاغی بولدی کجیک مرزا هاشیم بیک
 او جردین قلیب ایوی او جه یوردی او جه کیر المای قرغیزه چقتی قونک
 آقبو
 آربای دیکان شهید قیلدی مرزا ملک قاسم مرزا محمد سعید و مرزا امزید
 قاصیب بار جوق کلدی یار مرزا قربان بیک بار جوق حاکی ایوی قوشولوب یاکند
 کلدی یار خان شهید مرزا امانق جراس نه باش قلیب لشکر به پایان آقبو
 بوردیلار مناقق بیک آقبو نه حاضره قیلدی ایکه آی دین کین خان شهید انوه
 جریک

73a

الدین احمد خان پادشاهی علیم و رحیم دل و عاقل و خوش چادره و شجاع و نرم گوئی
 ایدی خان شهبه شهرت تاتی لاریک او غل بار ایدی اول ضیا و الدین سلطان
 تور سلطان مشهور بولدی ضیا و الدین احمد سلطان المشهور تور سلطان قونزا
 سلطان خانیم دین تولد بولدی ایکنجی عبداللطیف خان المشهر آفاق خان ترسون
 خان قتاغان نینگ امشیره سی ایدی قزاق خانیم دیر ایدیلار آندین و بود غلط
 خان شهبه تخت خانة برقرار بولدی ایدیلار حیدر بیگنی باش قلیب ایبار
 ختنه دیشا حیدر سلطان ابن عبدالکریم خان خان ایدی حیدر بیگ باشلیغ
 هر یک ایبار سلطاننی الیب کلیب ولایت کار حفت بر دیار ماورالنهر که
 بخارا و قرقند و بلخ غه امام قلی خان خان ایدی شای حیدر محمد سلطان غه
 خوب پیش کلدی لار قرقند ن سبور عالی قلیب بر دی خان شهبه
 یار کند تختیغه برقرار بولدی اتام نینگ بیگ لاری دیب بیج قایسی نه تغیر
 بر مادی اوزد و لتخواه بیگ لاری که مثل مرزا هشیم مرزا محمد یوسف و مرزا
 ابو غور مرزا مناق بو بیگ لاری کایر قد امضیب بر دیار شالار اوک سلطاننی
 خانة یکان پلک و روب ولایت کا اعراج قیلدی اراقسو غه اسکندر سلطان توره
 اولوغ مرزا هشیم اتالیق ایدی او جه کجیک مرزا هشیم حاکیم ایدی شاه لار

قطب محمد خان دہپ اوز دیار نیک دایب حاجی مراد قدس سرہ تیز تہ کلید
 آتہ آی داقار غالب غہ کلید یار کشی کلید سرخان بوکونہ شو کلغار بولدی نماز غہ
 ایلی بنز غہ کلید عم دیب ہاتف دین آواز کلما سیدین ایلیگری قاجہ قطب ابر یار کین
 ہاتف جہز برکاندین کین آتہ آی قطب ایگانار محمد خان عطر اسد شہد
 یتیمش ایکیل عمر کوردیلار اون سکر نیل خان بولدیلار آتوند امرفون
 بولدیلار ابو سعید سلطان کاشغر دا وفات بولدی اور نینہ خان اوغلانلاری
 شہ شجاع الدین احمد خانی نصیب قیلدی یار حضرت محمد خان تارینخہ
 نیک اون سکر ایلی عالم فانی دین سفر قیلدی یار واسدا علم ذکر جلوس
 شہ شجاع الدین احمد خان ابن محمد خان قدس سرہ شہادت لاری کری
 شہ شجاع الدین احمد خان فرزند لبند محمد خان قدس سرہ محمد خان
 نیک نینہ اوغلانلاری یوق ایلی عبد اللطیف سلطان شہید بولدی ہرم
 لاری محمد مرزا قلعہ بیک نیک قری مرزا کو جک بیک نیک ہمیشہ سی ہرم
 نوش بیک سلطان دین ایک قیز تو غدی بری حاجی خانیم نینہ بری عجبہ خانیم عبد
 اللطیف سلطان دین کین ہرم لاری مہر نوش بیک نے محمد خان نکاح لاری
 الیب اور دا قیلدی یار خان شہید پہلہ خدیجہ خانیم وجود غہ کلہ شہ شجاع

الدین

72a

مرزا شاه ایبار دیلار مرزا شاه عبدالرحیم خان ز جایش طرفانده خان قلیب خدا
 بنده خان ز ایب یار کند کلدیلار مرزا شاه اوز بیک دین قابیب بش آئی دین
 کین کلب ایدی بو خدمتی سنانیک شول قابجانیفه تدارک بولدی خدا بنده خان
 یولدار بخور بولوب کیلاجه وفات بولدی طرفانده اون ایکی میل خان بولوب
 ایدی التوتنذ اتا باباسی نیک ایغید مد فون بولدی محمد خان درویش لیک بابا شاه
 لیق ز جمع کلتور دیلار حضرت عزیز لار سور دیلار که محمد خان ندرایش غ مشغول دیب
 ایتی لار که یا بزور کار خان نماز روزه دورود تسبیح و تلاوت قرآن غ
 مشغول حضرت عزیز لار ایتی لار که خان بر عدل نیک نوبانی مکار برسول
 من القیش یل قیلخان طاعیم نیک نوبانی خان غ برای دیب خان
 آنزین کین داد عدل غ مشغول بولدیلار ارشتر خلیفه علیه الرحمه خط ارشاد
 ز محمد خانده کلتور دیلار هر کشتی خط ارشاد ز نیکو سیه جانشین خان سنول
 بولسون دیب محمد خان بر کون ایتی لار که مینک ادجون بر کشتی حضرت مکار
 بار سادیب جادوش حاجی مراد دیب بر ملا کشتی بار ایدی اول خان
 ادجون مکار باری حاجی مراد علیه الرحمه خان ادجون مکار طواف قلیب
 یا نذیلار قطب ز تابسمام دیب توجه قیلدیلار ماتف دین اواز کلدی که

ینک تزلاری خدیجه خانیم دین و جود غم کلکان بو خداینده خان محمد خان
 دین قاصیب باریب جایش طرفانده خان بولدی خانده فی الفت
 پید اقلد خان طرفانده جر یک بار دیلار جایش غم باریب ایدیلار خداینده
 خان قاصیب طرفان کتی جایش خلقی کوروشکا چتقی لار خان
 مرزا محمد صالح جراسی نه حاکم قلیب طرفان اوتی لار باریب طرفان
 نه محاصره قیلدی لار محاصره قرق کونزین زیاده بولوب طرفان فتح
 بولغودیک بولوب ایدی جایش لیتی محمد صالح پیک نه اولتوروب
 یاعی بولدی دیب جنر کلد خان طرفانزین غضب پله جایش
 یوردیلار جایش لیتی شیشه توتوب برکیدی امر او جراسی خانده
 عرض قیلدی لار غامیز نه اولتور دیلار شیشه سیغ اطا سالادوز میز
 دیب خان ینده هم کشی بولوردیلار امر او جراسی و یعلاتی مرزا
 سونلقتی مرزا حمیدر پیک مرزا هاشم پیک بشی کشی بولوب مرزا ایماق
 نه باشلاب اطا سالدی لار ایکه کشی بولدی شیشه سیغی بوزوب آدیلا
 جایش ینک جونک لایینی قوم غم کوموب اطا دبسایه لار اولیرنه
 غمی لاتما آما دیلار خان یار کند کلدیلار سونلقتی یلی عبد الرحیم خان پله
 مرزا شان

71a

چقالی دیب آتش فشور و چقاریب و در لارتون یار میدخان پید سلطنت
 کلدی یار نقاره کوس کار نامی جنگ و جغانه جالدیلار اوز بیک سوژی جوآ
 بر دیلار خان کجه کلدی یار دیب خواجم قلی قوش سکی باور قیلما دی
 ارتمه سی اوز بیک ایتی کیم میدانواصف ار استه قلیب تورونک لار دیب
 میدانواصف ار استه قلیب توروی کاشقر دا جنگ قیلغان خلق جنگ
 قیلدی یار سلطان قلی بهادر فر اقا شقه اطمنیب جنگ قلیب ایدی
 شونے تانودی مرزا کتان بایرین بر اوز بیک نے ایتی او جه کا دالدا قادی
 او جه کا تکیب کونده لان توروی مرزا انسر و قالوچی برد اولنه لیک
 کشینی ایتی دا اولنه نیک ایکه قاتیدین تو غر توروی خواجم قلی قوش سکی
 دا اولنه نے باش پله کسیب الدی اوز بیک ہزیمت تاہب یا نزی
 خان نیک سلطان نیک دلاور لاری اوز بیک نیک ارتقا سیدین
 ساریغ یازینغہ جاغیب اوز بیک نے الدی یار شا خان نے قالماق
 شہید قیلدی حالیش طرفان خان سیز قالدی خدا بندہ خان قریش
 سلطان نیک اوغلے ایدی قریش سلطان محمد خان نیک اغاسے ایدی
 بو خدا بندہ خان محمد خانغہ کیوا دشولی ایدی محمد شیم سلطان محمد خان

يقال شهرت تالشيب اط سالديار عبدالرحيم خان محمد وزيك حيدر بيك
 باشليخ سكر يوزكشي قول لارينه نيزه قو قلع اليب شهرت تالشيب جنگ
 سخت بولدي خان سلطان شهرت يورديلار دروازه نيك آلديدا اولوك
 كشته بيشته بولد عبدالرحيم خان نيك بيسي کوچ لاري كيردي حيدر بيك
 شول كونه نامدار بولدي شاه حيدر محمد سلطان كجيك مرزاشاه سلطان
 قاشيدابولسون ديب قوشوب ايديلار اوز بيك شهر تالشيب اط
 ساليب خان سلطان شهرت كاشغر كاكير ديلار مرزاشاه امير الامراء
 محمد خان حاكم يار كند شاه حيدر محمد سلطان پيله ختن يورديلار
 نه كاشغر غه كير ديلار نه يار كنده تور ديلار محمد خان پيله ابوسعيد سلطان
 شهرت كاكوريب بر قونديلار اوز بيك چهر ييكه نه اليب خواجه قوش
 بيك يار كند يوردي توپن يول پيله خان و سلطان يوقاري يول پيله يوردا
 اوز بيك توش پيله يار كند كليب كيشي كيكوردي دروازه نه اچسونيلار
 ديب شهرت قاضي رضا خواجه شيخ اند طهوري صبا والدين ديوان
 طرفان نه قوريب باريب ايديلار قاضي رضا صبا والدين ايتب ابادي
 لار تانكلا آدینه كونه غاز جو دین كين دروازه نه اچ كور نوشكا

چقالی

70a

اما هرگز الله فیاله عراق اچکای یورو یا لباس ایبری نینه ایتی لاریکم اول مهلت
 نه اچوروب ایلب کلکیل دیب شریف حسن بیگ تنگری بردی مرزانه ایگ
 فیاله عراق اچوروب ایلب کلکل خان سلطان ننه ایتی لاریکم کنکاشن سورانگ
 دیب سلطان تنگری بردی مرزانه باقیب ایتی لارکه ای بیگ تا اوز بیگ
 شارتین اشیب تینادو دیب جهز کلدی کنکاشن ننه دیب سوردی تنگری
 بردی میرزا ایتی که اول بودله نعمت لارنیک سوزینی انشیتسام آنزین من
 سوز لاسام دیب میرزا ایشا ایدیلار ائند کودا بربر بار جوزه لیک دیب
 جوهره سی سانس شونه ابر کیله دیب مرزاتنگری بردی ایتی که قلمه نه
 انکا تو یوب ساسقه بیز کریم سوز ایماس کوچ نه عم لغیب خان تورجیکا حویب
 جقیب توشسولار سلطانیم کوچی لارکاتوشسولار بوزر کلر شهنر کا
 کیرالی بولماسا شونرا ایشیب بزنک قیلالی دیدی خان سلطان ایتقان
 یر لارکاتوشسولار جنبو کاشی جافتور دیلار اوز بیگ ساریغ یازی کلدی
 اوج کونیزین کین اوز بیگ هر یک مینک بول دین اوز دیب جهز کلدی
 القصه اوز بیگ هر یکی کا خان سلطان اوج کون مقابله بولوب
 یاتی لار تور تو بچی کون اوج مینک اوز بیگ تو اینجه قیلج ایلب تم ننه

ديب ايديار اول كشي تنگري بردى مرزاغه توتى تنگري بردى مرزا ايتى شوكتقا
 تاريفنه يا ناس پادشا يار ليغدين يا ناس ديب تنگري بردى
 مرزا دستگ نه ترينه باستى اول كشي كليب محمد خانغه عرض تنگري
 تنگري بردى مرزا دستگ نه ترينه باستى ديب خان غضب پله
 اطلانديار خان كليب قراقير توشيتار سلطان كليب كوروش
 قىلدى اوز پك انديجان كلد سيار شكر پله ديب خنر بولدى
 ديديار خان يار كند كا ختن كا جار جى ايار ديار جريك جمع بولسون
 ديب شاهيد سلطان اوز پك پله كلدى مينه خنر كلدى حواجم قله
 قوش بيگ باشليق اوز پك جريك عقبه مشارت ديس اشيب
 يتادور ديب كنگاش مصلحت يقاغه چيقادى تنگري بردى مرزا
 كنه طور ايدى خان تنگري بردى مرزا نيك تأيدى او جونز بارىب
 ايديار بوتنگري بردى مرزا كنگاش مصلحت كابسى ما هر و عاقل
 ايدى خان ايتى لار كيم مرزا اشريف حسن پك كاي اشريف حسن
 اول نابكار نه ايب كىل ديب تنگري بردى مرزا محمد پك نيك
 كچيك او غل ايدى مرزا اشريف حسن پك نيك عملى است ايدى
 اما هر كونه

69a

شاهان کچھ حصارے تیشب ایب آقسو خلقیغہ اذامانت قیلدی آیزین
 تو لاسی مشکل محمد خاننی ہمراہ ایب جالش ازالخہ کیگور ووب قوبدی
 خانے سترید شول ارالد و جودغہ کلدی یار عبدالرشید خان ایلیجی
 ایباریب الدی یار شاخان یزک قیزی خوب یکار خانیم نے عبدالرشید
 خان الدی یار محمد باقی سلطان و جودغہ کلدی محمد خان اناراند
 برمانہ تخت مغولیہ کا قرار تاپتی ایرسہ ابو سعید سلطاننی کاشقرغہ
 خان قیلدی یار ختن نے شاہید محمد سلطان ابن عبدالکریم خانغہ
 عنایت قیلدی یار آقسو نے شہ شجاع الدین احمد خان کہ فرزند
 محمد خان سیورغانی قیلدی یار محمد خان تخت کا اولتور ووب اوج
 یل او توب ایری ولایتدین عبدالمد خان اوزیک جریکیدین
 یوز یزک جریک ایباردی خواجه قلی قوش سیک نے باشن قلیب محمد
 خان ابو سعید خاننی کاشقرغہ خان قلیب سردی برلاس نے حاکم قلیب
 ایبار وردا اییب ایدی یار قرزیل یزک اول طرفی یزکادیب محمد
 خان ہر کشیکا منصب بریب ایباردی یار انکار برما دی یار خان دستک
 ایباردی یار دستک نے ابو سعید سلطانغہ توتے سلطان پیک کاتوت

یتشی پلہ ہاشاری ایاق قلب باریب حضرت عزیز لارغ انابت
 قلدیلار آخر اعظم خلفاء حضرت عزیز بولدیلار محمد خان آقسو دا
 سلطان ایری جنر بولدیکه کوچاداشا خان سینک قزی خوب نیکار
 خانیم توره دین توره غ سیر قلیب ^{بوردی} ورتشا خان یوز کیشی قوشو برور
 اول نم قیلورشا خان جرک باریب دور دیب محمد خان آقسو اوج
 جرک برل کو با بادی خانیم بر توره دا ایری محمد خان قبا دیلار اول یوز
 کیشی خانیم همراه ای دیلار خانیم نه اطلاندوروب حقیب تیکدیلار آقسو
 جرک کو جہ قلیب بردی خانیم نه الیب کو جاشهر کجا بار دیلارشا خان
 جرک دین یاکی کلیب اولتوروب ایری محمد سلطان شا خانیم نه
 جرک گادایب کلیب ایری شا خان نه ایشیب تیز تندیلار
 شا خان اول یوز کیشی ایتی لار که محمد سلطان بنر نه قبا دی خانیم نه
 الادر من دیب پز حقیب تکیب یول اچب کلدوک دیب شا خان
 بسی در غضب بولدی مینک قزیمنی اولجی لاب الادر نو اول نخس
 بولنه انکا برمای کیمکا برور من دیب شول ساعت جرک یغیب
 ایرتہ سے آقسو اوزہ سیکا جرک کلدی محمد خان چصار غه بر کیدی
 شا خان

ایشیک

68a

انما اعد برمانه تلاس نجریک باریب ایدی عبد الکریم خان شوکت
 بولغاندا محمد خان عبدالرشید خان نینگ بشی اوغلی ختن دین صوفی
 سلطانی کورکالی کاشغر باریب ایدیلا ولایت دین قطب الارش
 والاسحاق حضرت محمد اسحاق قدس اعدروجه کلیب ایدیلا
 محمد سلطان ملازمت لاریکا کلدیلا حضرت خواجه سوردیلار سلطانی
 اتیکر نمدیب خان ایتیم محمد دیب جواب بردیلا حضرت عزیزلا
 ایتی لاریکم من تفکر دایدیم بو طرف کا کلامیم کا مینک باعث وسیرتم
 ایکین دیب جازم بولدوم که بو ات و بو سلطان نینگ مهر مختی
 الیب کلیب ایکان دیب ای بابا محمد نیکار بولغودیک ایماس البته
 کوشش قیماق کرک بپر و الیق قیلغولوق ایماس دیب محمد خان
 وطن لاریغ کلیب جنال دایا تیب ایدیلا انا بت قیما سام
 مونداغ عزیز غنمت اگر قول برسام من کجیک عهدہ سید من چنقالان
 من یا یوق دیب حضرت عزیز لار کا معلوم بولدی بو بکر صوفی دین
 بویت نر تیب ایبار دیلا بیت از ضعف دل زردی رخساره
 میندیش در عشق قدم نکه ز معشوق مدد هاست محمد خانغ بورقه

ناظر ميرزا يغلاب دستاريني ماشلاب يقيلدي خوشامت كوي لار ايتي لار كرم
 خدای دین ننه بولور ديب يانز يلاشام پادشاهی نينك الكيديا قبيلى داد
 اتقوجيه سلطان كوزونكا قوم كيردى ويد يلاشول آغز يغاچي روى
 مرد آتشليق هر كشي بر كورسه البته عاشق بولور ايرى كوج لارى مردانه
 اوردا پيگم قزلارى سيلمه خاينم ايگه خون دالتون ايب يار ديبلا
 نياز ديب بر ايت توروب ايرى ايت غم بولوردى ايت غم
 سالد يلا ايت يلدادى نارى كتي مرزا يغلاب ايتي لار كرم ايت
 قبول قيلمايدورس ننه قيلاي ديب پيگم پيله خاينم يغلاشتي لار ميرزا
 زير ك ايتي لار كه اتخان اوق ياغاس سلطان نينك اياغنه
 زوال بولماسون ينه بر يلد يمين كين صوفى سلطان وفات بولم
 كاشقريانك حصار ننه محمد خان انار احمد برهانه غم عنایت قيلديلا
 عبد الكرم خانوز حضرت مکه مدينه دا هر كونه سلامتى عبد الكرم
 عادل ديب فاتحه اوقورا يگانلار عبد الكرم خان اوتوز تورت
 يل خاينلىق قيلدي يلا الشمس اوج يل عمر كورد يلا بوسنت ننه تيبلا
 تباقي لار كفتار جلوس محمد خان ابن عبد الرشيد خان محمد خان
 انار الله

67a

دچو دبراس کوردونوشکاکلمای حولی سیدبرکیدی جان محمد مرزا
 باریب یاریلیخ تیگوردی اولکه خان نوگری بارموندا گلسون مرزلاکر
 بارمکه باریسون تام محمد اوزوم احمد سوزوم دیکای بولار موذراع
 خالفت قیلغای دیب جان محمد مرزا یاریلیخ تیگوردیب یانزی
 خان نوگری بول اوچ مینک کشتی برلاس لار پله برکیب ایوی اورد اغه
 کلدی یار محمد مرزا احمد بیک مکه یولینغ کیردی یار صوغ سلطان اییب
 کاشقر باردی مرزا ایمرک قدس الله روحه غمعداوت ظاهر قلدی
 مرزا قاشینه بارور بولدی ناظر مرزائی اورد اپکی عزیزکای تیگوردی
 باریبلی اگر یار ساق صدق و اخلاص برله باریب نیاز مند لیک
 قلیب یینالی دیب بش کرم کاییتی لار کوزوقتی یا نکل موز تو قفان
 محل اییدی مرزا زیرک علیه الرحمه و المغفره نه کول کاسالیب جوهره
 خدا اییب تورد یار اول بزرگ و اربسی صبر قلیب توردی لار
 هریرکای باردی یار اییب سوغمه سالدی یار بوایش بسی تکرار تابتی
 مرزا عطر الله تربته سلطانی تو شلاب کلدی یار سلطان اییب سوغمه
 سالغالی کلدی مرزاییتی لار باطنیک غوکور اییدی کوزونک هم کور بولغا

لایرنی قاضی و مفتی نذ اولتور غوزوب قسمت قلبی بردیلار مملکت لایرنی هم
 قسمت قلبی بردی القصد حضرت عبد الرحیم خان تحت کا اولتور و ب
 سو نکلغی کوزی کاشقر دین صوفی سلطان کلدی عبد الرحیم خان خواجہ
 عبید اللہ وزیر جان محمد مرزا محمد احمد یعقوب دو غلات مرزا فیروز
 برلاس میرزا انور و مرزا ساتقین جو جو ک خانیم بریداج بولدیلا
 عبد الکریم خان ایتی لار صوفی سلطان نذ ای جان برادر اتا نیز عالم
 دین اولتور لاریورت بنر کا قالدی بو کون اوج بولدی خان بولوروم
 اگر سیز راضی بولسا ایگز سیز کاشقر یا نکی حصار بو لونک اگر موکاراضی
 بولسا ایگز من کاشقر یا نکی حصار غر بولای بنر مخالف بولساق
 یورت قولدی چقار یورت قولدی چقما سون دیب جو جو ک خانیم
 ایتی لار که آنراغ دیکان نذ سوز سیز با رجم سی ننگ اتا سی سیز
 توروب کیم بولور دیر ییلار صوفی سلطان ہم ایتی که سیز توروب
 بنر بنجو ک خان بولور مز دیب یغلاب اغاسی ننگ یا غنڈ
 یقیلد خان ہم بیشنی کوتاریب یا نرا شیب اولتور و ب کاشقر
 نذ صوفی سلطان نذ سیور غار قلب کاشقر ایبار دیلار احمد برلاس

و محمود

66a

دادخواه شهر بولویم قاضی و مفتی غه سالور اییلار داده خواه اگر نوره یک ولیم
 خواجه باشلیخ امر فیصل برور اییلار خان سامع بولوب اولتورور
 اییلار سر روی مکابره بولماس ایوی ینه کونلار داخواجه عبید اسد نور
 مرقده دادخواه غه فیصل برور ایوی خواجه عبید اسد وزیر عادل
 وفا ضیل عالم بلکه اهل باطن عبدالکریم خان پادشاه عابد و زاهد
 و عادل مردانه ایوی حضرت سید المرسلین و خاتم النبیین صلی
 علیه وسلم فخر قیلور اییلار من پادشاه عادل ینک نامه سید وجود غه
 کلیدیم دیب انا ولد تنی ذمن الملک العادل النور شیروان دین
 دین ینکانه اما عدل و انصاف دایکانه حضرت فخر قیلدی پنجم
 لار دین قال اوج کشی ینک مرتبه سی برابر اول قطب غوث
 هم تاب دور لار ایکنجی شهید علی خالصاً الله شهید بولغای او جو بکنجی
 پادشاه عادل اگر پادشاه لار با عرض عدل قیل درجه قطب غه
 یتیب دور خوش دور که طاعت عبادت قیلمای درجه ولایت
 کایتکای پادشاه لار غفلت پیل بود دولت نه تولدین ایبارکای
 عبدالکریم خان سکنز ایی سینه عبدالرشید خان ینک او که ارقی اموال

اکابر لایغلیب سیزه خواه اب خان کوتاردیلار تیز تئذ بارماق کرک دیب
 عبدالکریم خان آطلاینب دروازه آلدیدا توروب ایویلار آطلینخ
 کشی تیز او توب بارادور خان جراب خبر سور دیکه خطینک بارمویب
 تانزی اختاریب باقی لار خط حقیقی محمود برلاس و احمد برلاس
 صوفی سلطانفہ ایباریب ایوی یار کند کا تکلیف قلب ایوی لار
 بوکشی نذوتوب یانکی حصارده جبریکه کاکیشی جافتوروب یار کند
 کلدیلار جان محمد مرزا ایتقی لار جبریکه نیغیب یور ساک دیب
 خان ایتقی لار که صوفی علیه الرحمہ تیز برالی دیور لار آلدیمز و ابارادولار
 دیب قوش کنبذ کلدیلار جو جوک خانیم خواجہ عبید اسد وزیر مرزا
 محمد یعقوب مرزا ساقی باشلیخ جمیع امر فوریتای قلب عبدالکریم
 خاننی خان کوتاردیلار امر لار زرنشار قیلدیلار شعر الار قصیده
 او تکار دی آخون طار عدی ملک الشعر ایوی خان ترتیب تجلی
 قیلدیلار عبدالکریم خان نوز مرقدہ بسی عادل ایوی هر پفته خان
 ایک کون اولتوروب دادخواه سورار ایویلار قاضی و مفتی بریانلاریدا
 حکیم وزیر نبریانلاریدا اولتورغوزوب دادخواه سورار ایویلار
 دادخواه

جان محمد مرزا فیروز مرزا

65a

عنایت قلب مرزا جان محمد بایرین ز انا لوق قیلدیلا حضرت خواجہ محمد
 شریف قدس اندستہ عبد الرشید خان انارامد برماندین ایکی میل
 اینکری عالم دین اولوب ایبیلار عبد الکریم خان پادشا ایدی مسلمان
 نهاد و با عدل و داد و خدا ترس و هم دل شرح شریعت مطهر
 و عزادین سر موی تجا و ز قیاس ایدی میرزا زیر کدیب عزیز بارلوی
 جالیش و ابر کمر سحر و قیتدار حساره کلگون ایتی بوبیت ز او قیدی
 بیت قرالاسام کور و نمایور بودینا نیک اچی بودینا کهنه رباط
 پزیرول اولکوبچی تاشقه جیبیش کرم توشتی کاشقر نیک موصنی مشهوری
 کلکان دیکان قریه نیک خلقی بد مذہب خدای داد شونزا متوطن بولوبور
 عبد الکریم سلطان مرزا زیرک نیک ملازمیت قلب ایدی مرزا زیرک
 ایتی من سیزنه قوشوقی بابا نیک کچیک او علی خیال قلب ابریم سیز ایجان
 سیز قوشوقی بابا فوت بولدی سیزنه ہم اکابر دین خان کوتادی لار
 دوشنبه کونہ جیزار بولونک دیب شول کونہ جہا شنبه ایدی عبد الکریم
 خان یا نکی حصار قلب توجه دا ایدی دوشنبه کونہ او اینخایت ایتی لار
 ای سلطانیم عبد الرشید خان شونکفار بولوب دورختن دا جمیع

خدمت دہولسام حاسد لارا ذمہ نفاق قیلغالی خانہ تیکور دیلار عبد الکریم
 سلطان ینک بیان حینالی بارویب عبد الکریم خان خوب کاتب ای دیلار
 عبد الرشید خان بویوردی بوبیت نے رقم قیل دیب بیت بوتور بزرگش
 پادشاهی را نشاید اگر شاید بجز شش مہ خط نیاید بوبیت نے
 تہب فوتہ لاریتی بویون لاریفہ سالیب فایکا دایلامک باش
 بولوب اولتوردیلار خان اندک عفو قیلد برکون عبد الکریم خان
 ہمراہ ای دی شیکار قیلغوبہ برسوروک کیک قاجتی خان ات دیب
 بویوردیلار عبد الکریم خان برخرمن اور نے بڑا بش کیک نے الیب
 الیب قالدی عبد الرشید خان صدق و اخلاص برلہ فاتحہ او قیدیلار
 برکون خان قاشید ای تی لاریبشی جونک پیک بولور ایامی جونک
 قتل بولور دیب خان ای تی لارا آنواع بولے مندی کیس عبد الکریم یگانہ
 خان بولور دیب حصار مجلس اتفاق برلہ عرضیک تیکور دیلار عبد الکریم
 سلطان ہم بسی قابل و لایق دیب خان ای تی لارا غاسی ینک
 اور نے آقسو ادناما میدور کاشقر نے ای تی سبی صوفی سلطانہ بردوک
 دیب عبد الکریم خان یا یک حصار غرضی بولدی خان ہم یا یک حصار

عنایت

64a

بولور اصلي سى لور بولسە خانىم هم كەزىنت قىلد ييار خان قلندر بولوب
 يورور ايد ييار سىر او جون ختن باريب ايد ييار سىر اى فائىزىن منزل
 جاودا نىغە ميل قىلد ييار يكرمه ميل سلطان سعيد خان باستقلال خان
 بولدى تا ئىنج غە توقوز يوز قرق دايل باشى كوكە كۆنە خان بولدى لا
 توقوز يوز التمش تى دە عبد الرشيد خان وفات بولدى لار يكرمه
 تىه ميل بادشالىق قىلدى قرق توقوز ميل الله اى عمر كورد ييار قالوا
 اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاٰجِعُونَ گفتار حلس عبد الكرم خان
 ابن عبد الرشيد غازى خان ابن سلطان سعيد خان انار تىد بىر با تىم
 عبد الكرم خان عبد الرشيد خان مىنگ اىكخى اوغلى عبد اللطيف
 سلطان شهيد بولدى قزاق قرغىزدىن انتقام الد ييار با لىقچى
 بو تە مىش بوروب باشى جنكدا اولدا ايدى سلطانغە جزا تىماى
 التقات وانعام كوركان كىشى قايداسىن دىب قاجىب اوتوب
 ايدى بو تە مىش بوروب باشىغ با لىقچى نە تاپس قلىب بىر دىار عبد
 الكرم خان نە آقسوغە نام زد قىلد ييار عبد الكرم خان قبول قىلماى
 عرض قىلدى مىنگ نىتم اياغلا يىدا بىخ زمان بو طاق حضرت لارى حيا

شکر مند شد کز آن فردوس اعلیٰ جای ما بیت حق یولیدا جان بکلیک برخت
 جو یه قیلا دیم توبه سوی دین قینم ز شست شویا قیلا دیم ده بخوک مقبول
 بولغای کیم منک چونکه خون به جگر برله وضوی قیلا دیم اوتر عمر دم
 دنیا نیک مصلحتیدن ای دیرغ آخرت اسپا بیدین بر تار یولیدا قیلا دیم
 کجلا رخته کو نخل غلیس اولوم تور قوبجیدن کوزیشیم برله یوز و مکار
 ابروی قیلا دیم ای رشیدی سن اوزونکی په سو ده عاشق دیمه
 عشق نیک میداندا بر با می هو یه قیلا دیم بور باغی هم خان نوز مر قده
 رباعی ای بک جبا منک نیا یم تکوژ یار یغنه نیا ز ایله سنا یم کرج و کر
 شام قاشیغه یترسا نکه البته دعای صبح شایم تکوژ خان نوز مر قده
 نیک مشرب بسیار وسیع خوش طبع علم موسیقی دا استاد ایدی لار
 عشرت ایگز اطلع ساز تصنیف قیلدی خان ایگه مقام بکره تور ت
 شعبده باز نه خوب بلور ابر یلار خان آخر حالدا بر ضیف کونله الدیلا
 جو جوک خایم سر ز نیش قیلدی سپس لولی نه الدی نیک دب خان
 بور باغی نه ایتی لار رباعی محبوب اگر کو نخل قبولی بولسه شیرین چو کات
 خوش اوصول بولسه جان اوتر وسیدا اینک که یولی بولسه نه عیب

ده نمازیم

بولور

63a

مینک اوغلو م نے حق نظر خان قرغیز اولتوردی اگر بنز کا خان ایل بولسہ جریک
 پہلہ مدد قیلسون دیب نوز ز احمد خان محمد بہک کا اعزاز و اکرام لار
 برلہ خدمت کار جلیق قلبی جریک کلماک بولدی خان بش ای لیق جریک
 جراتی شآن شوکت پہلہ جریک بار دیلار ایتش دیکان موضع دقزاق
 قرغیز غتی قزاق قرغیز برکیدی خان اوزلاری ہشلاب من دیکان
 کشی بولسہ وقت دور دیب خان اطاسال دیلار اولوغ و کچیک ترک
 تاجیک ہمراہ لیق قیلدی یاغی مینک شہ سینی بوز و توب تونوب کنی لار
 حق نظر خان ہشلیخ آلتہ تو غلوق تورہ ن اولتوردیلار قزاق توغ
 سیز قالدی عبدالرشید خان بسی شجاعت شجاری و نیکو کردار بے نظیر
 کشی ایوی بولور غم باریب بولور نے فتح قلبی یاندی نظم زاہر خود بین
 مبین برطاهر رسوای ماہ منزلے سلطان عشق است این دل کشیدای ماہ
 در طریق عشق لاف پاکبازی میز نم کہ جہ هست از بادہ آلودہ
 ز سر تا پای ماہ ای صبا این نامہ را بادستان ماہیتر حال دل را
 تا کند معلوم از انشای ماہ زاہد از خلوت گرفته جا بدیکر گوشہ
 غیر گوی یار نبود منزل ماہ وای ماہ ای رشیدی بردی شاہ ازل رہ یافتہ

حضرت خواجہ تاج الدین عطا اللہ شہیدہ امیر جبار بردی و غلات
 شہادت تابتی لار خواجہ تاج الدین قدس سرہ لار خواجہ شہید
 انادیلار خواجہ شہید مرد بزرگ و اولاد حضرت مولانا ارشاد الدین
 قدس سرہ و ہم صاحب ارشاد و کرامات ایڈیلار خان نینک اولوغ
 اوغل عبد اللطیف سلطان آقسو خان ایڈی قزاق پہلہ قرغیز دی
 اسایش قیلا الماس ایڈی سلطان نینک و ہمیدین اول مخلدہ قزاق
 نینک ایڈی خانہ بار ایڈی حق نظر خان و نوروز احمد خان حق نظر
 خان لار ایمیل دیکاند سلطان جاہتی برک الدی حق نظر خان قرغیز
 پہلہ بریکشیب سلطان نینک ار قاسیدین کلپ کچہ سلطانی قتل قیلدی
 شول کچہ بلقی ایاقچہ جنگ اول و ایڈی سلطانہ جنر ایتمادی قاجیب
 کتی القصہ سلطان لار قزاق قرغیز اولتوز دی خانہ بسی در بولدر خواجہ
 محمد شریف قدس سرہ خدمتخہ باریب عرض قیلدی لار حضرت خواجہ
 ارواح طیبہ لار برلہ سوزلاشتی لار خان عدو التماس قیلدی بشارت
 تا پس خانہ جنر ایٹی لار خان و خوشحال خرم بولوب جریک اسبابیغی
 مقید بولدی لار محمد کورہ کانی نوروز احمد خانہ ایبار دیلار سوز اوک
 نینک

62a

مشهور صوفی سلطان شیخ محمد خان پتخی ابو سعید سلطان بو آلتہ اوغول جو جوک
 خانیم دین و جودغ کلکان جو جوک خانیم نینک والدہ سسی الاجہ خان نینک
 قزلی سلطان سعید خان پہلہ بر تو عقان اتاسی قزاق توره لارین جو جوک
 خانیم زاہد و عابد و حازم و صالح کنکا شلیک کشی ایوی پتخی قریش سلطان
 سید مرزا تر عمری نینک قزیری و جودغ کلکان سکرخی محمد باقی سلطان
 اناشیہ خان نینک قزلی خوب نیکار خانیم تو تو زوبخی محمد شاہ سلطان
 اناسی سادات دین اون بر کچی یونس سلطان و عبد امد سلطان ام
 ولد بر نادین اون ایکبخی عبد الرحیم خان نوز مرقدہ والدہ سسی سایر الناس
 دین سلطان سعید خان انار امد بر ہانہ نینک وفات لارین منصور خان
 ایشی ایرسا آقسو اوزہ سیکابریک کلدی آقسو پیکلاری دروازہ تازیب
 بر کیدیلار عبد الرشید خان ہم باشوکت و عظمت یار کند دین آقسو غ
 روان بولدیلار منصور خان عبد الرشید خان کلا دو ویب مقابلہ بولماق
 یانزی خان دولت پہلہ یار کند کلدلار سونکفی ییلے منصور خان پینہ
 کلدی عبد الرشید خان دریای لشکر آراستہ قلب آقسو بار دیلا منصور
 خان بر ملک لارین نو مید بولدی غزات اوہون خطای باردی

تاشقاری عمر ادا بولوب اولتوردی اما بار اجه امر او زرا پله عهد پجان قلمتی
 لار عبدالرشید چهارشنبه کون کلدیلار سید محمد مرزا اکابر لار برله بار امران
 هس باز چقاردی تا کلا پنجشنبه کونکا خوب یل باشی تا کلا کلیت تحت
 کا اولتورغالی اویب مرزا علی طغای بعضی امر او صیت ویب سید محمد مرزا
 نے خانقہ تگوردیلار تاریخ غه تو قوز یوز قرق یل باشیدا کلدیلار گفتار
 جلوس عبدالرشید خان ابن سلطان سعید خان انار آمد برمانه سلطان
 سعید خان تیرانز لیتی و جابک سوار لیتی دایه مثل ماندا ای دیلار اما عبدالرشید
 خان جابک سوار لیتی و تیرانز لیتی د اولوغ خانین امشوردی عبدالرشید
 خان پادشاه داده دلاور و مردانه خوش منظر و نیکو سیر کیمه اوج
 یاشد تحت خانقہ اولتوردی شرفارسینی و ترکه نه خوب ای توری
 لار خوش سواد ایدی هر بجه به اطا حفظه یاد الغانزیک او قور ای دیلار
 عبدالرشید خان یشک اون ایکی اوغلی بار ایدی اول عبداللطیف خان
 ایکنی عبدالکریم خان او جو کنی عبدالرحیم سلطان و توتی کنی و عبدالرحیم
 سلطان اون سکر یاشد اثبت کا باریب شهید بولدی خان بسی
 مایل ای دیلار اتنه عبدالرحیم خانقہ قوی دیلار تور توتی کنی سلطان ابراهیم

مشهور

61a

قلیب خان بالقی کلدیلار دم کیری لیک کم بولمادی سرعت پیله یوردیلار سکیز کون
 لوک یولنی توت کونزه کلدیلار خان ینک تورت طرف لاریدن کلدیلار محافه
 اتادیلار یول ناهمواری محافه اتقاک چکیس ایس دیب ایردایم علی میرا طغی
 خواجہ شامخو وزیر کیری و صغیر خان ز سرعت پیله الیب کلدیلار سکیز کونلوک
 دم کیری لیک بارانین کیس عکلت دم کیری کم راق نول بر داقضای آسمان سلطانی
 سعید خان انار آمد برمانه وفات بولدیلار رباعی اندیش زمرک مصطفی باید
 کرد شادی طرف جمله رم باید کرد جان شرف کان اوزنزه نما ند
 مارا طلع خام جبر باید کرد ای بر رخ فلک همیشه کارت اینست جور دستم
 بجفای این آیین هست دین از تو جدا کردن یاران شفیق آیتن به عجب
 دین به بلا بدوی هست خان یکر مه ییل یار کند تابعاتی پیله و کاشقر یانگه
 حصارتا بعاته خان بولدیلار قرق تیه ییل عمر کوردیلار خان بولدا وفات
 بولدیلار فصل اسد ایری سرعت پیله نقش مغفرت مآب خانن کلنوروب
 حجره دیوان خانه دادش قلیب کاشقره سید محمد مرزاه کشی ایبار دلا
 مرزا علی طغی ینک دامادی مرزایا دکار محمد نه اقسوغه عبدالرشید خانوغه
 جاب توردیلار سید محمد مرزا کاشقر دن کلیب اورد الارغه عنز ایتکوروب انزی

تمام قبیلہ یار سلوک کا کرب نام شروعات دین توبہ قبیلہ یار غزوات اعظم
 رکن اسلام است دیب غزوات ہوس بولوب غزوات او چون ثبت کا توجہ
 قبیلہ یار ثبت کافر محض اور ورکوش نہ تمام سید و رتبت نینک ملاری نی لام
 اتاب و ر علماء اسلام آیت و حدیث کہ غزوات نینک بارہ سید واقع بولوب
 دور خان نور مرقدہ و عدغہ غزوات غبارام و قرار بولوب مرزا احمد رنے
 ایلیکاری ایبار دیار خان ماریول دیکان موضع دامرزا احمد ر پہلہ ملاقات
 بولدیار طرح قیشلاق سالدی یار ماریول نینک ایک حاکی بار ایلی مری نینک
 اتہ لت جو غدان ینہ بر نینک اتہ تاسکون ہر ایک لاسے خان نینک کو نوش
 لاریکا کلد یار خان ہم نوازش قبیلہ یار کشمیر توره سی قیزی اسکندر سلطانہ
 اتاب ہش کش بسیار ایبار دی خان غزوات شکر قبیلہ یار اسکندر سلطانہ
 پہلہ مرزا احمد رنے اور ساکن سور دیار کافر لاری نینک قبلہ سینی بوز عالی خانہ
 ایس تاثیر قلدی ر بخور بولدی یار خان مرزا احمد ر کا ایتی لارا از خاہش نینک
 جریک الفیل دیب میرزا احمد ر بچر یکہ مرزا و دو غلات نہ محمود مرزا ابن سید
 محمد مرزا عبد اللہ مرزا ابو در مرزا احمد ر چنک مرزا ساغری ز انتخا قلب
 آدی یار ماریول دین خان در الملک یار کند کا کلد یار ر بخور ای یار ایس تاثیر

قلب

60a

دور و دیب حضرت خواجہ خاندان محمد علیہ الرحمہ و الرضوان ایتی لاکرم راضی بولور
 سن حضرت پنجم صلی اللہ علیہ وسلم ارامیزد اچی که قیلغا یلار راضی دور من دیی
 مجلس آخر بولدی حضرت خواجہ بدخشانہ صفتی لار ایرتہ سی خدمت خواجہ
 محمد یوسف قاشیدین کیشی کلیب جبرلادی کلسام خواجہ محمد یوسف بے تاب
 بولور دور لار عنکار برتوہ یونکی دا ایسکان جکینی رویال یار کار بولار بعضی
 فرزند کیشی لارینی سباریش قیلدی یار من ایشم که حال صحت تبار لار دیب خواجہ
 ایتی لاریله وقت دور عقید حضرت رسالت پناه صلی اللہ علیہ وسلم دین نوازش
 یتیب توروب ایدی حال اول نوازش دین اثری یوق بچوک بولدی
 ایکن بو اغر یغمدین صحت تبار کس خواجہ خاوند محمد برادر دین بلکه شو بک
 شدت لازم ایماکس ایدی دروغ البتخی کونر عالم دین اوتی لار میرزا حیدر
 ز ایباریب حضرت خواجہ خاوند قدس سرہ نہ تکلیف قلب الیب کلدیلا
 خدمت خواجہ محمد یوسف نیک عزالارینی آب آش لارینی حضرت خواجہ
 خاوند محمد علیہ الرحمہ و الرضوان نیک حضور لارید اتمام قیلدی یلار خان
 باشلیخ حضرت خواجہ خاوند محمد علیہ الرحمہ کا انابت قیلدی یلار حضرت
 حصار دابولورن اختیار قیلدی یلار خان ہم باریب یاکن حصار ایتش

خواجہ محمد عبدالقدیر خواجہ ابن حضرت اہرار قدس سرہ المشہور خواجہ خواجہ نوابہ
 بزرگ کجیک اُم و لید اوغلی بارایدی خواجہ محمد یوسف آبلغ کلدیلار خان باشلیغ
 ہام خواجہ غم غلص و معتقد بولدیلار خواجہ محمد یوسف نوز مرقدہ بزرگ آتقا سیدین
 خواجکا خواجہ بزرگ اولوغ اوغلانلاری حضرت سید تقی الدین محمد کرمان بزرگ تفرین
 وجود غہ کلکان حضرت خاوند محمود علیہ الرحمہ کلیب منصور خان قاشیدین
 کاشغر کلدیلار سید محمد مرزا صعب رنجورایدی حضرت خواجہ محضی کرامت
 پہلہ علاج قیلدیلار انزین یار کند کلدیلار خدمت خواجہ محمد یوسف پہلہ
 نقار توشتی خلق خدمت خواجہ محمد یوسف نذر عایت قلب حضرت
 خواجہ خاوند محمود بزرگ خدمت لاری کام کلدیلار اراد انقار کلی واقع بولدی
 مرزا حمید تارنج رشیدید انزاغ نقل قلب دور حضرت خواجہ خاوند محمود
 قدس سرہ بزرگ ملازمت لاری کام باریب ایلم خدمت خواجہ محمد یوسف
 اولتور و بدورایتی لاری کام ای محمد یوسف سن بزرگ اولوغ برہ ہمشیر ای بزرگ
 سین آمان بزرگ مریدی بولسا نک من حضرت ایشان بزرگ مریدی او بولسا
 ہم مینک پہلہ قانداغ تنک لولور سین نکا حضرت تم بزرگ کوشہ خاطر لاری بار دیب
 حضرت خواجہ محمد یوسف برادرایتی کہ ہر کشی بزرگ امید واریتقی اول حضرت

59a

ایکسچ اسکندر سلطان ابو بختی ابراہیم سلطان تور توجئی محسن سلطان خان کو تون
 کا اول تور بولدی و تونمذ بولدی منصور خانوہم و ہر اس غلب کلدی ہننا کہ منصور خان
 دین جغای بجد تیب الہی منصور خانوہم ایباریب یوز کو رو شور بولدی یار منصور
 خان بجایش طرفان جر پکی پیلہ بای غم کلدی خان نور قرہ آق سو باریب
 ارباط دا ایک خان یوز کو رو شیتلار منصور خان ایتی لار کہ من یا شتہ اولوغ
 خان تورہ کا دیب سلطان سعید خان بتول قیلما ای تی لار کیم اکام اتا
 اور نیادیب خطبہ دا اول منصور خان ز ادوقب آدیز سلطان سعید
 خاننی او قودی خان پہلہ منصور خان صاف بولدی یار بای و کو بجایش
 و طرفان منصور خانوہم بولدی کوب تورہ توز دست ز امیر جباب بردی
 دو غلات دین سو داب مقرر قیلدی یار ایس خواجہ سلطان آق سو تورہ سی
 ایدی خان برلہ بر توغقان ایدی فی الفت اظہار قیلدی خان مرزا سعید ز
 بو یور دیلار عبد الرشید خاننی آق سو غم خان قلیب ایس خواجہ سلطان ز
 الیب کلنک کہیب مرزا سعید ز عبد الرشید خان پہلہ آق سو یار دیلار شہباز مرزا
 استقبال قیلدی عبد الرشید خان ز آق سو غم خان قلیب ایس خواجہ سلطان ز
 موذ ایباردی اوزی آق سو ز سر انجام قلیب آتہ آی توروب یانزی انیز یانزی

نیکر صفحہ

يتكوى لارا با بکر میرزا ایچی که البته می خان غم سلامت تیکو رونک لار کن ایم نه خان
 پیلو ویب نو کر لاری کا تعلق بسیار قیلیدر غاز خفتس دین کین او یقو غم مغول
 بولدیلار بو کر تک لارا او یقود ابا بکر مرزانی اولتوروب بایشنی الیب کلدر
 خان کوز تک لار نه قصاص قیلدیلار سلطان سعید خان انار آمد بر تانه
 ینک جلوسی ینک کری تأرخ غم تو قوز یوز کیمه ایوی خان نوز مر قده
 تحت کا اولتوردی سلطان سعید خان پادشاه شجاع و مردانه باتر بر
 ایوی خوش سواد خوش طبع ایوی هر خجده بد املا خط نه خوب او قوز ایوی
 ترکی و فارسی شعر نه خوب ای تور ایردی بو غزل خان ینک ایرو غزل
 قایسی گلشن ینک یوزونجا بر کلی در عناسی باز قایسی گل ینک بر منکد یک
 بیللی شیداسی باز جور بر جنت الماوی نه کو نکلوم نیلاسون یار ینک گو مید
 یوز ینک جنت الماوی باز یوز اوزه کور کاکل زلفین فریشان کور کالی
 ای سعید آشفنه کونکلوم ینک عجب سودا سی باز شکر مده حالتم ظاهر بولوبدور
 یار غم ایوی اوز نه کور ساتای یار آید اغیار غم سیر او چون کیر سه گلستان
 اچره اول سهر و روان بنده بولسون کور داز اول قدر رفتار غم سلطان
 سعید خان عطر آمد مشهوره ینک تور ت او غلله یار ایوی اول عبدالرشید خان

ایکینچی

58a

جهان
 كوش تاريخ كنان داش يوز مشقال ديب دور آفتابه نه كو بوين
 الماي تحسين كامرزا اباكير خنزينه داتويوب ايوي مرزا حيدر كوره كان
 تاريخي داتقل قليب دور آفتابه اولتورغان كيشي بوي بارايري آفتابه دا
 خط جفتي بو خمار خاتون ينك اوغلي ينك حفظه توي ينك حابروغلي
 ايوي ديب خمار خاتون نه وقت دا او تكان كشي ايجان اوغلي كيم
 دور كيوسي كيم دور بيج كيشي بيلما دي اباكير مرزا تدبير وكنكاش ليك
 مردانه دلاور جمعي بيله اكر فيا ده كلسه كيشي جيان فيلور ايريكه مرزا اباكير
 اتليغ كلا دور ديب مرزا ابا بكر توبت دابر قلعه طيار قليب ايوي
 باشيغه يان ايش توشسه آند اباريب اولتورغاي اول قلعه
 نه ينه توبت اليب ايجان ابا بكر مرزا ينه ياندي توبت داتور الماي
 سيد محمد مرزا ابا بكر مرزا اينك كيشيلار بوين ايروي ابا بكر مرزا دين
 جنز اليب كلنك لار ديش اباريب ايوي ابا بكر مرزا توبت داسامانه
 تابماي قليب توروب ايوي سوكت دامرزا ابا بكر غه نوكرلاري او جرداي
 ابا بكر مرزا جنز سوري نوكرلاري ايتي لار كه خان سيد محمد مرزا پسر نه
 ابار ديلار البته بارماق كرا ك ديب خاندين التفات و عنایت وعده سين

اوتقۇ سالدى مروايدو لعل ابدار طرف بولوپور امايا قوت اولقى
 رنگ بىلە توروبور تومورنى غلاف ايتىب ساليب خورچىن دىن برار
 الدىلار اوزكاسى قولنە كلامدى اباكىر مرزا نىك كىنيزىن بارغان بىكلا
 يريم قىمان التون خاننە پىش كىش قىلدىلار مرزا اباكىر نىك قولى كلام
 سىنى اولاشتىلار بر مرزا حىدر كا اون سىز مېنىك قولى يىكدى اموال
 مرزا اباكىر نىك شومدىن قىياس قىلماق كىر شادانە بىك نىك خىط قىلغان
 اموال اباكىر مرزاغە قالدىر اول هر ايد اوزىنى بر تلتا تورايدى اون پىش
 اون التە بىل مونداغ سىخاوت پىشە قىلدە آندىن ظلم صىلات غە قىم
 قويدى هر كىشى انىك خىط قىلدە انىك آخىتە قلىب قازىق غە سالدى
 قازىق قلىب بىسى التون كىموش تا بى كاشقەر نىك قىم قىلدە سىنى
 بوزوب بىسى نقدىنە تا بىب الدى خىش نىك قىلدە سىنى قازىب
 بىسى نقدىنە وجوا هر تا بىب الدى تا بىخ رشىدە يانقل قلىب دورلار كى
 يار كىز نىك قىم قىلدە سىنىك اورىنى قازىق قىلدە سىمە يىتە خىم تا بى
 بو كوف لار نىك اچىك ساغدا غىلىق كىشى كىرە تىكماي يوردور ايدى كوف
 لار اچىدە آفتابە كىران دراز اچىدە قوم التون آفتابە نىك تاشىدا
 كىموش

57a

تئان حکم قیلدی خلق امکان بار آلدی مرزا جهمايکه جقیب توت کونز کین
 خواجه علی بهادور کلدی اوج یوزکشی برلا اجه امکان بار خواجه علی بهادور
 آلدیلار کویا ککشی برتاز موینی الغازی یوق بو خواجه علی بهادور پاریس
 ایما قی مرد بهادور بسیار صاحب تجربه خالفه مغولستان دابی خدمت
 بسندیه بی کلتوروب دولت خواه لیت قیلغان تفصیل بیله تاریخ
 رشیدیدا بار خواجه علی بهادور شهره ضبط قلیب توروب ایدی
 خان کلدیلار امیردایم علی بیله بیک محمد مرزانه ختن کاجاکیم قیلدی یار
 مینه بش امرانه قرا تولا ق مرزا حاجی مرزا و سلطان علی مرزا قیل
 نظر مرزا علی طغای مرزا قبنر بیک قله بهادور مکریت بوسر دارلارنه
 مرزا ابابکر نیک کینیدین بو پوردیلار مرزا ابابکر قرق سکزیل کاشقر
 بیکه حصار و یار کند و ختن بجه قصب جه نه جاکیم بولدی التمش سکزیل
 عمر کوردی اول بسیار سخی باهمت بولدی قرق سکزیل نیک بجه ایغیلغان
 جواهر و نفیس متاع ابدان نه توفیجاق اطرافه توتوز یوز نجر یا توتوز
 قطار جگرغه یو کلاب قرا کغوتاغ باردی دریای آق تاشغیتی توفیجاق
 ارغوماق لارنه همه اولتوروب جواهر لارنه دریاه تویید بر باره سخی

و توتوت نر سورا را ایدیلار علی میرک مرزا قراباش قزاقباش مرزا کاوا ^{سید}
 سیدی علی اقا الله کو کلداش عبدالخیر مرزا دوخدی پله برلاس
 سینگ مقدم و تاجیر تلماشب امیر جبار بردی دین سورا یلار دوختوی
 یوقاری اولتورغان دیب کواه لیتق بردی جراس پایکیک تلماش
 قیلدی یلار خان ایچی لاریکم کیم قلیج جا بیه شول یوقاری اولتورسون دیب
 یقاعه حقیقادی ابابکر مرزا کاشقر سینگ شهرینی تی کونزه راست قلیب
 اسباب قلعه دار لیتق نر اسلاب بوستان ایلخ پیکانه چاکم قلیب یانکی
 حصار باردی آنذا هم ایچنه حکیم قلعه دار لیتق نر قلیب ایس داروغه
 حاکم قلیب منینه کلور من دیب یار کند کلدی یار کند دایسال قیلدی سیک
 لاری اط دین یقلیب قول سینی مرزا ابابکر کلے ما یوس بولدی سلطان
 سعید خان انار آمد برهانه یانکی حصار نر قرق کونزی زیاده محاصره
 قیلدی ایس داروغه کچی حقیارب خاننی دیدی خان هم عنایت قیلدی
 کاشقر نر هم حیل پله ایدیلار مرزا ابابکر و خیر نر ایشتی یورت نر اوغلی
 جهانگیر مرزا غه بریب توتبت کتی ختن پله ایشی کیتب بش کونزی
 کیس میرزا جهانگیر هم ساخنو ساری حقیقی مرزا جهانگیر خرنینه میرزا ابابکر

56a

علی میرک مرزا ایکی یوز کا یقین نو کری بار ایدی خوب او غلان لار بار ایدی
 بر او غلام محمد بیک حاجی مرزا طبقه و یار قه باش کا کاپیک قنبر بیک بولار نیک
 ایکی یوز جمعیتی بار ایدی طبقه و اور داپیکه باش قر باش مرزا خوب او غلان لاری
 بار ایدی کدای مرزا حاجی مرزا اصبور مرزا اولی مرزا دیکر طبقه و ایتارچی
 بیشیک مرزا یوز نو کری بار ایدی دیکر طبقه و کونجی جنکه مرزا قفل نظر مرزا
 شیریم مرزا کلاب ایدی یوز دین زیاده جمعیتی بار ایدی دیکر طبقه و بر آن
 مونکا بیک یوز دین زیاده نو کری بار ایدی ایکی اینی سی بابا ساریغ
 مرزا یوز نو کری بار شهباز مرزا یوز نو کری بار ایدی مینه اغا سی پله
 باش یوز جمعیتی بار ایدی دیکر طبقه و پیکمک اول میرا یوب ایکی یوز
 نو کری بار ایدی مرزا نو کری میرا یوب دین زیاده ایدی اولوس بیک
 ایدی میرا یوب کلدر اغام دیب امارت ز میرا یوب غقویوب
 اوزی تابع بولدی محمد بیک یوز نو کری بار ایدی یادکار میرزا الشمس
 نو کری بار ایدی بیک محمد مرزا الشمس نو کری بار ایدی نظر مرزا نیک
 قرق نو کری بار ایدی بسیار مرزا زاده بار ایدی یا لغوز او جون امرا
 قتا ریدانیت قیلغالار بولمادی یوقاری بیک لار بار ایدی یوسون

سيد محمد مرزا امينكاش قاشق بارالي مرزا اباكير يار كندوكاشق و ختن كا ايكي
 كم التليك يل حاكم بولدي عمري هم تيمش يلفه يقين كلدي دولتي هم آفر بولوب
 دور بودمكاشي اولتورادور كنگاشش مو كاتاپب كاشق كلديار خان
 بركي حسابيدكم اما هم بهادور كنگاشليك كشيلا قوشجي دين باشقه تورت
 مينگ يته يوز كشي خان ارتوج كليپ حضرت شيخ حبيب ز طواف قليب
 اولتور اباكير مرزا بر خان حالا اوج برهان ويدور لار قديم اوج بر خان
 اوج بت قلوب ايكال خطاي القصة خان تو ايجي لار نه بو يوردي لار
 بركي ينك حساسيني الغالي اباكير مرزا اوج بر خان ينك تاريخه كنگره
 ايتب دروازه قلوب ايدى تو ايجي لار شوندا توشوب توردي اول
 طبقه دو غلات اول سيد محمد مرزا ايكي يوز سلسان نو كرى بار مرزا حميد
 ينك يوز يكرم نو كرى بار اندي مرزا علي طغاي ينك تقسان نو كرى بار
 اندي قراقولاق مرزا ينك يوز نو كرى بار اندي مشانظر مرزا التمش نو كرى
 بار اندي قوتلوق ميرك مرزا تيمش نو كرى بار بجر يكر مرزا قرق نو كرى
 بار طبقه دو وضوي سردار خوب ايمردايم علي ايكي يوز نو كرى ايكي ايني سسه
 احمدا علي مرزا محمود قلع مرزا ايكي سسه ينك التمش كيشي بار ايدى طبقه براس
 علي مرک

55a

سوزنے میں اعادہ قیلدیلار مجلس تمام بولوب تارقادیلار جبریک یا نیب مرزا
 ابابکر قاشیغہ باردی ابابکر مرزا سوز سوردی بیان قیلدیلار میں سوردی محرم لاری
 ایتی لاری کم عام سوز شو ایدی بروی بر خلوت قیلدیلار اول پیر کا معلوم بولادی
 دیریلار بروی دین سوردی بروی ایل الیاسیدا او تکان سوز نایتی مرزا ابابکر ایتی کہ
 برایتقان نایتی ایتماق معنی باردیری موندین زیادہ نایادی اما کو نکلید اعداوت
 تو توب بروی نایتی توب آختہ قلب اولتوردی بروی مندی چونک ایدی
 ان موندانغ قیلدی منی قیلور دیب بر کمان بولور دیب محمد بیک اولتوردی
 شادانہ کو کلدانش دیوان ایدی بسی ضبط اموال قیلدیکہ حد حساب بوقی
 انہ ہم آختہ قلب اولتوردی ابدال شیخ دیب نوکری بار ایدی از امیر الامرا
 قیلدین شادانہ بیک نیک اورینداجملہ الملک دیوان استاد ابدال شیخ ضبط
 مال نای خوب قیلد کار شکر سامان تابادی ابابکر مرزا ایسال قیلد ابدال
 شیخ نای بیک بیساغاندینہ ہم کسب نای و دہقان نای تربیت قلب بیک بیساب
 ایدی قویاق نای کوک سوردی بوردی تر تور کیدی سورت نای کیالما د
 مرزا عادیوس بولدی قوتلوق دامرزا ابابکر باسروق بولوب یاندی
 خان امرالار بر کنکاش قیلدیلار اندی جاندا بولماق یخنے یا کاشقر بارماق

ديد و بهادور ايديلار قولوق ديكان موضع داسخت جنگ بولدي اباكير مرزا
 بو شغرفه او قوب جنگ كاكيري سزايير كراك اورتانسايالينه ياره ييب
 ياشسا اطع مينك يالينه ايتب اولوني برله اولسون اول اورتانچ
 دو شمينك يالينه مرزا باسروق بولد قورت مينك كيشي تريك قولغوشني
 قورت مينك دين زياده راک كيشي سي جنگ املف بولدي اباكير مرزا قاجب
 كاشقركلر خان غم سيد محمد مرزا عرض قليب قولغوشكان ايلني عفو
 قيلديلار مرزا اباكير نيك اوج اولوغ بكي بار ايدى اول امير اول سدرار
 حوب ايدى سپاهي كرجليك ايسار ماهر جلد مردانه ايدى محمد بيك هم
 حوب بهادور كيشي ايدى شادانه كوكلد اش موزين ايلگري اباكير مرزا ميرولي
 نه باش قليب جريك ايباردى خان سيد محمد مرزانه ادر و بولور دى آخر
 صلح بولك سيد محمد مرزا قولغوشه اباكير مرزا غم موزين او بدان
 خدمت بولماس ديب يوز كور و شورغ ماييل بولدي سيد محمد مرزانه امر او مرزا
 مرزا اباكير بيله ملاقات قيلديلار كوب سوز اوتنه آخر سيد محمد مرزا ايتي كه
 مينك ميرولي برله نخفي سوز دم بار خلوت قيلسا ق ديب اوز كا امر الار قوتى
 لار سيد محمد مرزا بيله ميرولي قالدي سيد محمد مرزا امير لار قاشيد ايتقان

سوزلارنى

54a

ابن چیدر کو کلدانش یار قے و غیر ہم قوشوب خانفہ حضرت بری اندیجانفہ
 روان قیلد خان اندیجانفہ یتی لار سید محمد میرزا سلطان مرزای بیکجک
 و پیشکه مرزای ایتارجی توبره نونیوت و غیر ہم ہم استقبال قلیب اندیجانفہ
 خان کوتاردیلار شول محله ه بادشا همزه سلطان مهدی سلطان محاق
 سلطان یکره مینک کشی پله کلب جنگ قیلد بادشا غالب کلب همزه
 سلطان مهدی سلطان محاق سلطان قولنزه توشتی یکره مینک اوز بیک
 قتل تاتی اولکه مغول پله جغتای قیلغانه یانزی خان اندیجانفہ خان بود
 تابعا تغه متصرف بولدیلار جاز بیک سلطان کوجوم خان کاسان نه
 محاصره قیلدی خان سلطان علی مرزانه توبره نونیوت نه باش
 قلیب کاسانفہ کومک ایچاردیلار کاسان نه تنگ قیلدی دیب خبر کلدی
 خان سید محمد مرزا کنکاش قلیب ایتی لارکه اوز بیک بوجریک دین
 هم قیلما س اطافله دکه ایلیکاتسی خاطر بودیب بار جریک کاسانفہ
 بودیلار بوجرنه مرزا ابایر الشیب یکره مینک کشی ایب یتی بوجر خانفہ
 یتی سید محمد مرزا پله اتفاق قلیب ناچار اوترو جقتی لار شول محله کارسانه
 بارغان جریک یتی خان ینک جریکی مینک سکر یوز کشه ایوی اما سبیا جنگ

جناب صالح و مولانا يوسف سوداگر صورتی پهل مرزا احمد کدای بر دی حلال خدمت
 کار طوری پیلان قاجیب بدخشاذاقلوه ظفر کلدیلا مرزاخان قلوه
 ظفر داپادشا ایدی خانقہ خدمت فسنیدیه قیلدی مرزاخان ابن مرزا
 سلطان محمود ابن مرزا سلطان ابوسعید کوره کان والده سی سلطان
 نکا خانیم سلطان یونس خان مینک قزلی سلطان احمد خان پیلر توغقان
 ایدی سلطان سعید خان کابل غه بابر بادشا عطر اید مشهوره قاشینه
 باردی بادشا خانوبسی اعزاز اکر ام انسانیت هوش قیلد لار خان بارها
 ایتر ایدی بیج محله کابل داپادشا قاشیدا بنم اولتور غانیدیک عمر اوکاماک
 دور عیش و فراغت قیلدوق دیب انیجانین کشتی کله سید محمد مرزا
 سلطان علی مرزا پیشیکه مرزا توبره نوبغوت خروج قلب جانیک
 سلطانی اخراج قیلدوق دیب طهرالدین محمد بابر بادشا سلطان سعید
 خان نور مرقدہ فر امراء عظیم الشان مثل امیردایم علی دوختوی نے
 اینی لاری احمد علی مرزا و محمود قلی مرزا و امیر غوری برلاس و مرزا
 محمد بیکی که اینی سببیک محمد مرزا نشا نظر مرزای دو غلات و مرزا اعلی
 صفای قوتلوق میرک مرزا قل نظر مرزای ساغری جنک میرزا میرغیر
 اس

53a

هوای مسلمانان کو نکلکیا تو شوب ایدی من جلا د موسطان سعید سلطان قیام
 بارسه بارسون منکا کیل برادیلار نشان ہتودی خواجہ علی بہادور قاشید
 سلطان سعید خان اولتوروب ایدی نشان الیب کلکان کشی خانہ خوش
 جہراتی خان ایتیکہ منکاستی لازم ایماس جان بار اولوم بار دیب خواجہ
 علی بہادور ایتی کہ منکاشو مجہ بہانہ یتار بولاسا جانہ بیک سلطان سوزیکا
 وفا قیلاس دیب تا نکلاسی ینہ نشان کلدی مغول سلطاننی قتل
 قیلسو ندیب خواجہ علی بہادور ایتی کہ ایرتہ کتکان سلطاننی قانزین
 تہار میر امد قلعہ یسا اول جغتایدن قالغان کیشی ایدی اول ایتی کہ
 سلطان مغول یانینگر د ابر سوزنہ سوز دیب خواجہ علی بہادور اول
 یسا اول نہ کند اذ سالہ وردی سن دولت خواہ من ایما سوز دیب بخ
 معتمد کشی تائب توشتی اول مولانا خلفی طالب علم شوب شتر نغز ایتور
 ایدی ایکنجی خواجہ صالح مرد تجار روشناس ایدی ادب و بونجی مولانا یوسف
 کاشغری مرد موسیقی و ندیم ہشتہ ایدی تور تونجی میر احمد اول بسیار سفر
 قبلغان کشی ایدی بشنخی کدای بردی مجلس آراکشہ ایدی التجی جلال خدمت
 کار ایدی خانہ توشوب روان قیلدی مولانا خلفی و خان طالب علم صورتہ پہلان

تورت اوغلی پله شهید قیلدی سلطان سعید خان سلطان خلیل سلطان
 نے قرغیز خان کوتاریب اوقات کچوروب یوروب ایدیلا منصور
 خان جبریک کلدر چارون جلک دیکان موضع داجنک واقع بولدی
 منصور خان غالب کلدی سلطان خلیل سلطان ناچار انی جانف
 جانز بیک قایتیغه بارماق بولوب باردی سلطان سید محمد مرزا سلطان
 علی مرزا تبره نوینو تغه بویروب دریای اقسودا سلطان خلیل
 غرق قیلدیلا رنجه محلدن مکیس سلطان سعید خان هم منولستاندا
 بولالمای اندیجان باردی انی جانف تابعاته برله جانے بیک
 سلطان خان ایدی اماند ماغنی خلل تاپب ایدی برسوزدا
 تورماس ایدی خواجه علی بهادور دیب بار ایدی شاهی بیک
 خان انی انی جانف حاکم قیلدی جانز بیک سلطانف اتالیق
 قلیب ایدی سلطان سعید خان انی جانف کلیم جهر سوردیکه
 سلطان محمود خان سلطان خلیل قیان باردی دیب اولار
 نیک شهادت جهرینی ایشتی خان جاننن ایلیک یوب توروب
 ایدی خان نیک جهری جانز بیک سلطانف تی اول کون سلطانف

526

ایوی

52a

برکاند و نیزگ فاروق برله دو اقلماق ديب الابه خان ايتيکه منکار لاهق
 بولوب بورنج کا قالديم بورنج نينک دواسی شاهی بيگ بيله جنک قيلماق
 ديب لشکر تارتيب جنک قيلماق به عالم فاینی و داع قیلد سلطان محمود
 خان آقسو اوج و کو جاجالیش و طرفان نه الابه خان نينک اولادی
 منصور خان باشلیغ قویوب مغولستانغه چغتئی سلطان احمد خان اولوز
 توتوزیش ابر طرف بولدیلا آقسو دامد فون بولدیلا در استان
 سلطان سعید خان ابن سلطان احمد خان ابن سلطان یونس
 خان انار اسد برهانه الابه خان نينک اوجو بیگی کچیک اولغی اول منصور خان
 ایکنی اسکندر سلطان سلطان سعید خان نین کچیک اون اوج اینی سکا
 بار ایدی باباجاق سلطان سلطان خلیل سلطان ایس خواجه سلطان
 سلطان حسن تور سلطان یوسون تور سلطان تقه بوغ سلطان ینه
 یته سه کچیک فات بولدی سلطان سعید خان اون تور تیشدا
 الابه خان نین قالدی سلطان محمود خان مغولستاندا املول بولدی
 الابه خان نينک مملکتی نه اوغلانلار ینه قویوب تاشکند باردی چنزد
 کایتیب ایدی شاهی بيگ کشتی ایباریب چنزد در یاسی نينک لیدا

خان اودن بش منگ کشتی الیب برادری سلطان محمود خان کو مکہ اور جون کلدی
 ایک خان منگ قرق منگ کشتی سے بار ایدی سلطان محمود خان منگ اولوغ
 او غلی سلطان محمد سلطان پہلہ محمد حسین کوزہ کاغنی باش قلب بکر مہ
 بش منگ کشتی پہلہ اور توبہ دا قویوب ایدیلار شاہی پیک خان بو جہز نے
 ایشتی ایرسہ بسی خرم بولدی خانلار نے موزاغ جریک سیرتایماق مشکلی ایدی
 دیب بشخون قلب اور توبہ کلدر بو جریک اسباب جنگ کا مقید بولدی
 بو جریک کا باقهای اخیسی یوردی او توز منگ کشتی محمد حسین مرزا خان
 لارغہ جہزھی جاہتوردی بوکشتہ ہم شاہی پیکخان کورنگ پہلہ برابریتی
 اودن بش منگ کشتی برہ ایک خان او ترو جقتی لارخان لار منگ دولتی آخر
 بولوب ایوی ہر ایک خان تو لغہ توشیتلار ہر ایک خانو ات بریب رحفت
 بردی سلطان محمود خان سلطان احمد خان آقسو کلدی لار لاجہ خان
 اغاسی قاشیغہ بارورد اوریند اولوغ او غلی منصور خان نے خان
 قلب قویوب باریب ایوی منصور خان عمکے سے سلطان محمود خان نے
 اتسی لاجہ خان کہ سلطان احمد خان دور استقبال قیلدی ہر ایک خان
 آقسو کلدی لار سلطان احمد خان رنجور بولدی ایتی لار کیم شاہی پیک خان زہر
 برکانور

51a

خان ایدی کشتی ایباریب ایب کلب خان ایک دامادینی یراشتیق قیلدی
 مرزا سلطان احمد پله مرزا عمر شیخ ارادین چتقاریب تاشکندنی یونس
 خانو بردیلار یونس خان تاشکند و اعالم دین سقر قیلدی سلطان احمد خان
 مغول ستاید ایدی سلطان محمود خاننی ایل اولوس قورلیتای قلیب
 تاشکند داتخت خانو اولتور غوزدیلار سلطان محمود خان پادشاه
 زاده خوش طبع و خوش روی ایدی ترکی و فارسی شعرنی خوب
 ایتور ایدی بو ترکی بیت سلطان محمود خان دین بیت اسل دنیا برله
 دنیا دین دنیا کور ماس کشتی ای خوش اول آزاده کیم عالم پله یوقتور
 ایشی سلطان محمود خان شاهی بیک خان زکلی تدر پیر قلیب بحر یک
 قوشوب بخارا ثمر قندنی ایب بردنی بش اولوغ امران اولتور و
 بش ارازل نه تربیت قلیب ایدی شاهی بیک خان نه تربیت
 قلیب بخارا ثمر قند کا خان قلساق هر نه خورش و در دوسری پادشاه
 یقنی اول قیل پیر تاشکند و افراغت قلساق دیب شاهی
 بیک خانو امداد قلیب بخارا ثمر قند کا خان بولدی اول محمود خانو
 قصد قیلدی خان در مانده بولوب اینی سه لاجه خانو کشتی ایباردی لاجه

قارلوقاج يارينه توشتي حيدر محمد مرزا ايم نيك تارالدينه توشوب
 شهره قباديلار خان پشيم اوقاب اولتوروب ايديلار برکشي
 کلب خانغا ايتي عجيب خوب جنگ بولدي خان کفشي پله آطلانپ
 تفرج کورکالي يارغه کلديلار يارينک اوزه سيدين اوبران کورونمايدور
 ديب ياردين توبن توشتيلار خان نه کوروب خلقي دلير جنگ قيلد
 بومنه نه مرزا اباکير فهم قيلد يک خان کلب توردي کيشي ميباب
 ايباردی جنگ قیلادورغان ایلینی قاجوروب کلدی خان نیک قاشداتی
 لار هم بره ميب قاجب يارينک اوستونیکا حقی لار خان کوردیلار که
 جرک بره ميبدی خان قاجقان ایلینی بویان یان ديب يارغه حقیقلار
 باش سیراغان جرک خان هم قاجتی خیال قلب بیکباره که الیمش
 مینک کشتی باسروق بولدی اباکیر اوج مینک کشتی پله توقسان مینک
 هر یک کاشکت بردی یونس خان حیدر محمد مرزا مغولستان حقیقلار
 کاشق یار کند اباکیر مرزا غصاف بولدی یونس خان نینه جرک
 طیار قلب کلکو بجه دامادی عمر شیخ مرزا ابن مرزا سلطان ابو سعید
 کوره کان برادر سلطان احمد مرزا نزاع توشتی هر ایک مرزا داماد
 خان

50a

باربردی حضرت شاپک نیک نمیره سی ابری بو حضرت شاپک امیر خدا ایداد
 نیک عمادین توققان او غلط ایچی ختن نبریب ایوی حمیدر محمد مرزا غم
 بو خان نظر مرزا و قل نظر مرزا کرش لیک قلب ابری اباکیر مرزا علی سیدین رحمت
 تیلاب ختن باردی خان نظر مرزا نیک برتیاقه بار ایدی ایکی قوت لیک
 کشی کوتارور ایدی اما خان نظر مرزا بر قولید ایشلا تور ایدی مرزا
 اباکیر بر تو انکشی بار ایدی انک ایتی که مصحف فی الیب بار غفل مصحف
 غه قول سونا جبه نیک دین توت من هم حاضر دور من دیب اباکیر نیک
 تدبری موافق تعیدر توستی خان نظر مرزانے توتوب اولتوردی لار
 یوز کشی باریب قل نظر مرزانے اولتوردی ختن اباکیر مرزا غه صاف
 بولدر ابرسه علی سح حمیدر محمد مرزا غه طبل مخالفت آشکار اچالدر
 اوچ کتے طیاری قیلدی همه صنف شکن حمیدر محمد کوره کان جریک ایداد
 باسروق بولدی اوزی بو توز مینک کشی برله کلدی اباکیر مرزا غه
 بولارنے قلب باسروق قلب یا نوردی یا زلیق غه کلای دیب یا نزیلا
 سونکفی یا زلیق یونس خان نوز قبره التمش مینک کشی الیب
 حمیدر محمد کوره کان اوز توز مینک کشی الیب یا رکند کاکلدر یار خان

496 حیدر محمد مرزا مردد و لتمد میراث تابغان اسپغ ساوق قاتیغ ایش
 ن ازموده قیلغان ایماس اباکر مرزا قاجب کلیب یار کند کاریب
 اولتوروب اولقی جاگمی ن کاشقر ایباردی سانسین مرزا یار کند دا
 اولتوروب ایدی حیدر محمد مرزا کاشقر داتا سی سید علی بیک نیک
 اورنید ایدی یار کند داروغه سی اباکر مرزا یار کند ن الی اولتورودی
 دیب ایدی حیدر محمد مرزا غم یان کلدر والدہ سی ای تی که ایلا اباکر
 اوز فرزند نیکز یار کند بر پکانه نیک قولید ایدی سیز کا اعتماد
 قیلغاندوردیب بوسوز مرزا اباکر غم تی مونی ن یخ شراق سوز
 میساب ای تب ایباردی مرزا حیدر محمد کورکان غدار مکار
 نیک دغاسینی راست دیب یینه نزدیادی اغام نیک اوغلی
 اوز فرزندیم دیب اباکر نیک ترستی غم مشغول بولدی اول اوج
 یل عجب پیش کش انک ایباردی اتا دیمه اتام تور دیمه تور ای
 من جابووغ اوز سید یاریب تو یلا تب تاریخ پیش کش
 کلیب یاغسام دیب حیدر محمد مرزا باور کلیب بے طور خود
 قویری ختن داخان نظر مرزا و قل نظر مرزا دیب ای که مرزا
 یار ایدی

49a

ایدی بروج اوغلان قزاق توره لاریدین یکره مینک کشی بره کلب اوغلان
 ایب اولجه غم مشغول ایدی هر کشی بر اویدا بروج اوغلان اوزی خان
 نیک اورد اسیدا ایدی یونس خانده جزیرتی یکره مینک قزاق ز
 اوی اویده اولتوردیلار خان تنکو بجه یکم اورد ادا بار کشی
 وقیز لایرلیب بروج اوغلاننی قتل قلیب توروب ایدیلار
 خان یتیم کلدیلار یکر مینک کشیدین جاندار خلاص تابمادی
 اول ایکی مرتبه قزاق یونس خانده غالب کلب ایدی مونداغ
 فتح عظیم تنگری تعالی خانده روزی قیلد سلطان یونس خان
 نیک اوغلانلاری اولغایدی تمام مغولستانده دست تابتی اول
 امراء مغول خان غم سرکش لیک قیلور ایدی سانسینیز مرزادی
 کین حیدر محمد مرزا محمد حسین کورکان بله سید محمد مرزاینک
 اتاسی ایردر اباکیر مرزاینک عکله سه هم اوکای اتاسی اباکیر
 مرزاینک اتاسی چاک اغادین سانسینیز مرزاینک ایکی اوغول
 اول مرزا اباکیر ایکنجی عمر مرزا حیدر محمد مرزاینک ادیب الدی
 ایکی اوغول بولدی محمد حسین کورکان ایکنجی سید محمد مرزا

ایتی لار که من فتوی بر ما دیم سنکار و اسن کافر دیم دیب دوست محمد
 خان هم ایتی که مولانا منکا فتوی بر ما دی الله عالمی اولتور دوم مولانا
 ایتی لار که سنکار و ادیب ملاد اکنه یوق دیب دوست محمد خان
 الله کون یا تیب ییخی کون بر طرف بولدی ذکر سلطان یونس خان
 ابن سلطان و بیس خان و او غلاماری سلطان محمد خان و سلطان
 احمد خان مشهور الابر خان قالماق منول تیل بله الابر دیکان
 اولتور کاک دیکان ایریش تا و رخ خازمی دار و ضمه الصفاد اسلطان
 احمد خان نه الابر رقم قلبی دور لار یونس خان بسی عالمی و دانشمند
 خان ایری ایسان بوفا خان منول کما ییخی اطاعت قلب ایری
 اقسودا شوکتقار بولوب حاجی انادامه فون بولدی جغتای خان
 نینک اولادی قرقیل کم یاشدین او توب دور اما سلطان یونس
 خان اناراسد برهانه بیتمش تورتیل عمر کوردی تاشکنده شهره
 مد فون بولدی لار یونس خان قرانو قاید ایشلاب قزاق
 نوره لاری برله آنز و شرط قلبی اولتوروب ایدی لار برکون
 خان عیله الرحمه سیر دریا سیدین موزدین او توب شیکار غم باریب

ایری

48a

اطاعت قیلدی حیدر محمد مرزا دوست محمد خانقاہ التاجا قیلدی القصد دوست
محمد خان دیوانہ ووش و بجانہ کش یکت ایدی ایس بوغہ خان عالم
دین اوتی برغما سینی دوست محمد خان الور بولدی علمالار دین فتویٰ بیاد
مادر سبب سینی نکاح قلب السام دیب علمالار مادر سبب سینی نکاح قیماق ناروا
دیب فتویٰ بر مادیلار التہ عالم نہ شہید قیلدی نہ مست آلیدا قلیچ
تویوب حضرت ملا محمد عطار دیب عالمی بار ایدی فتویٰ شعار
در ویش اولار دین سوردی ای ملا اوکای انام نہ الای دیدور من
فتویٰ بر کیل منکار و امو حضرت ملا محمد عطار ایتی لار کیم سیز کار و اید
دوست محمد خان مادر سبب سینی آدی شول کج ایس بوغہ خان نہ
توشید اگوردی قراقاشغہ آغاغ مینب کلب اوق یا سینی الیب دوست
محمد خان نہ اتی ایتی کیم ای بد بخت پیر مسلمان بولغانی یوزیل بولوب
ایدی ینہ کافر بولدونک دیب ات دین ~~یوزیکا قر سوا~~ یوزیکا قر سوا
اتلانزی دوست محمد خانقاہ خیلہ توروب او یغاندی اناسی ینک اوی
دین جعقوب غسل قیلدی خان ایناق لاری حضرت ملا محمد عطار غم غلو
قیلدی یار خانیمز نہ سن فتویٰ بریب بو حالہ سالدینک ملا علیہ الرحمہ

پسر امیر سعید علی و غلات غالب کلدی یونس خان هنر میت تاسبینه مرزا
 سلطان ابوسعید کوره کان قاشیغه باردی مرزا سلطان ابوسعید
 کوره کان کونک زغاندا یونس خان قاتی که قدیم ایام دین امیر تور کورگان
 تو غلوق تور خانقہ نوکر و خدمت کار امیر تور خان اور و عیدین برکشیکا
 ات قویب منشور اینک اتیغه تاسب ایبار و رایگان سیور غمیش خان
 نینک توشیدان شان مونداغ پتر ایگان سلطان سیور غمیش یارینی
 دین امیر تور کوره کان پوزوم دیب جالا اوز باشمیچ پادشا سیزین
 فلاکت دین چقاریب خان کوتاریم امید ی اراد او ستلوق بولسون
 سیز لار امیر تور اولادی دیلای دوست بلینگر لار دیبینه اولونش
 نینک مغول تاسب قوشوب ایباردی ایسی بوغه خان عالمین او تکار
 ایگان او غل دوست محمد خان بولوبور رسید علی الف هم عالم دین
 او توب ایگان سید علی الف نینک ایکه او غل بار ایدی اولونش
 مرزا اپکنی حمید محمد مرزا حمید محمد مرزا نینک اناسی اوزون سلطان
 خانیتم همیشه او یس خان مسانسین مرزا نینک والده سی امراء یونس
 جراسدین ایدی مسانسین مرزا جان نشین امیر سید علی یونس خانقہ

اطاعت

47a

کین مرزا اولوغ بیکد یکما عالم و دوشمنده پادشا اوکان ایماس میرزا اولوغ
 بیکدین کین سلطان یونس خان دین دوشمنده و عالم پادشا ظهور
 تابغان ایماس ایس بوغه خان مغولستاندا شوکت پیدا قیلدی
 اول وقت دهراسان ماورالنهرکا مرزا سلطان ابوسعید کورکان پادشا
 ایدی فتح عراق بولدی سلطان ابوسعید مرزا هر بار عراق
 طرفکا بهریکه بارجه ایسان بوغه خان اندیکجانی یا ترکستان نه
 محاصره قلیب بسی تنگ قیلدی سلطان ابوسعید کورکان اول طرف
 کابارجه مغول بهریکه مغولستانه یاندی مرزا سلطان ابوسعید
 امر او زارلار برله کنکاش قیلدیلا مصلحت انکا قرارتابی که ایسان
 بوغخان نینگ اغاسی یونس خان خراساندا کسب فضایل غ
 مشغول بودیارد ابار مغول نه قوشوب مغولستانه خان قلیب
 بیبار ساک اولانغانی درمانده بولور دیب عراق خراساندا بار مغول نه
 یغدیلا راون یته نینگ کشی بولدی یونس خان نه خان کوتاریب بو
 مغول لار نه قوشوب بریب مغولستانه روان قیلدی یونس خان
 پله ایس بوغه خان اوق سباردا جنگ واقع بولدی ایس بوغه خان

او ترو اطلاندی خان نینک بر شیراناز نو کرمی بارایی خان ز یاغی
 دیب ای تب شهید قیلدی سلطان ویس خان نینک ایگه اوغلی بارایی
 اول سلطان یونس خان اپکنجی ایسان بوغ خان یونس خان
 اون اوج یا شد ایسان بوغ خان اون بر یا شد اقلدی ویس خان
 شهید بولدی بسیار مغول اولوسی ایسان بوغ خاننی خان
 کوتارد بیلا میرک ترکمان پله امیرازان بایرین او توزمینک اوی کوک
 کشیکا باش بولوب نخر قندکا باردی مرزا اولوغ بیک کوره کانه
 کشی ایباریب تکلیف قیلدی بو او توزمینک اوی کوک کشی نخر قند
 یتتی ایرسه میرزا اولوغ بیک میرک ترکمان پله امیرازان بایرین باشلیغ
 قتل قلیب سلطان یونس خان باشلیغ بولار نینک بلا بارقه سینی
 اسیر قلیب شاه رخ سلطانغوش کش ایباردی شایر رخ سلطان
 عطر امد تریته اولوغ بیک کورکان ز بسی غیب و سر زینش قلیب یونس
 خان نور مرقدده ز مولانا شرف الدین علی یزدیغنه تابمشور دی اون اوج
 یل مولانا شرف الدین علی یزدی قدس سره نینک الیدراد و س قیلدی
 تاریخ لاد آذناغ روایت قلیب دور لایکم حضرت اسکند ز ذوالقرنین

اوغلی

کین

46a

ویس خان مرتبه بی دین درجه رجال غم ترقی قیلدی شیر محمد خان نیک
 اینر یعنی کران کلدی قاجیب کتی عمکی سیف بسیار میان کلدی برنج
 کشی ویس خان نیک خذیتکا کلدی شیر محمد خان مخالفت آغاز قیلدی
 بر کچه یراق یردی شیخون قیلدی شیر محمد خان قراقا کلیخ دیگان موضع
 داد لجه اولتوروب ایری سلطان ویس خان یتی تورت یوز کشی
 برله شیر محمد خان قاجیب سوغ توشوب پنهان بولدی غوغا بلند
 بولدی شیر محمد خان نیک لشکری بفر دار بولوب اوردا غم کلدی
 ویس خان بصد حیلله سلامت قالد قالماق توره سکا اینه اینس
 تایشی یعنی بیک اسلان تایشی پله جنک قیلدی خانقا قولوز توشی
 خانقا اعزاز اکرام قلب رحمت بردی ایکی یلیدی کینینه بیک
 اسلان پله جنک قیلدی خان یینه قولوز توشی اینس تایشی ایتی که
 بو مرتبه خان همیشه سی محذوم سلون برسون بولاسا خان ن قویاس
 من ویب خان ایتی که اینس تایشی مسلمان بولسون همیشه ن
 برای بیک اسلان اینس تایشی کلدی ایتی محذوم خاینم ن بردی ایکی
 اوغول بولدی سالتوق خان کلا دور دیب جبر بولدی ویس خان

الشیب جاو کول نیک شمال طرفی تاش برله زباطی بنا قیلدیلار عجب عمارت
 معقول کبند عالی حجره های مرغوب مسجدی بسی خوب اتی اما محمد
 خان یا ش بر طرف بولدی ایکی اوغلی بار ایدی اول شیر محمد خان ایکنجی
 شیر علی خان شیر علی اوغلان اون سکزیاشدا وفات بولدی مرتبه خان
 لیقغه تیمادی محمد خان نوز قبره منزل فایندی کسرای جاو داینجه میل قیلدی
 ایل اولوس جانقی و قوربتی عظیم قلب شیر محمد خاننی خان
 کوتار دیلار شیر محمد خان نیک زمانیدا انواع امنیت و رفاهیت
 ایل اراسیدا بولدی هیچ قرن دامونداغ تیج لیق نشان براب
 ایدی شیر علی اوغلان شیر محمد خان زمانیدا بر طرف بولدی اینک
 دین بر اوغول بر قیز قالدر اوغلی سلطان اوپس خان قیزی
 محذوم خانیم اما ایل اراسیدا محذوم سیکو شهرت تابتی بسی
 خوش روی و زیبا جمال با کمال ایدی ذکر سلطان ویس خان
 ای شیر علی خان ابن محمد خان نوز مرقد سلطان ویس تاسیدین
 کجک قالدی عکلی س شیر محمد خان قاشیدا بولدی ویس خان بسی
 جابک سوار و جوست خان ایدی شیر محمد خان ایغز باوقار کشتی ایدی
 ویس خان

45a

قیلدی میرتور او ترارد امر دیب هر چند جدمه قیلدیلا اول کشتی پروا
 قیلمای جاسیب یانندی اطلاینب حاجتی لار کردیکامتا دیلار قرقیش کونز
 دین کین تحقیق خبر کلدی میرتور او ترارد او فوات بولد دیب خضر خواجه
 خان پادشاه مسلمان نهاد و پاک اعتقاد عدالت شعار خان عالی
 مقدار مرزا چیدر کوره کان تاریخ رسیدیدان نقل قلیب در که دو خان
 یار کند امدفون بولدی تو غلوق تور خان المالیق دایان خضر خواجه
 خان طرفان امدفون بولدی لاریمیشی دیکان قریه دا او غل محمد خان
 بنیره سی شیر محمد خان نه میشی خضر خواجه خان قاشیدادفن قیلدیلا
 خضر خواجه خان نیک اوج او غل بار ایدی اول محمد خان ایکنی شمع
 جهان خان او جو بکنی نقش جهان خان جان نشین خضر خواجه
 خان محمد خان عطر اتد مشهده ایدی محمد خان پادشاه مسلمان نهاد
 پاک اعتقاد با عدل داد عالیقدار و شجاعت شعار ایدی مسلمانلیق
 رواج بردی هر مغول که دستار کیمای قاشیفه کله سنت نه ترک
 قلیب سن دیب باشیفه تقامیخنی تقار ایدی مرزا اولوغ بیک کوره کان
 نرقند پادشاهی ایدی رصد با غلادی بو جبر نه محمد خان انالاصد بانه

خان طرفان نہ پای تخت قلب قیشلاق قیلدی خواقین منول نیک
 بر پای تختی کاشغر بریسی طرفان سلطان یونس خان نیک اوغلی
 سلطان محمود خان نیک پای تختی قاشکنڈا ایدی خان تاشکنڈا ایدو
 بولدی لاریونس خان نور قبرہ نیک مناری تاشکنڈا مشهور معروف
 القصد قراخوجہ نیک موالی شریعت پیلہ قسمت قیلدی یار خضر خوجہ خان
 کوک توبہ موضعی مشهور منولستان ایردر کوک توبہ دا مجلس توزوب امیر
 خدا اید خانقہ قیز توتوب خان قیز نالیب ابوی شول چلده
 برکشی محرم لاردن کریب میر تمور نیک ابلیج سس کلدی ایتادور خضر خوجہ
 خان قوتالو ات بوغیزی طیار قلب پیر کا بشچی بولسون دیب
 دیدی خان نیک قولیدین قیز توتولدی امیر خدا ایدادوغلات
 عرض ایتی خانیم المان تاشلاب الفوجہ پوز رحمت خدای تعالی
 باردور امیر توتور کوره کان کلور کلور امیش انکاجی نیک نیک خدای
 تعالی نیک رحمتی جلا دلج عیش فراغت قیلماق کر دیب خان
 قیز نیک چلب فیالہ نہ ہنوز کشیکا براب ایدی بر آق تونلوغ اط
 لیق کیشی جاقیب کلپ جلاو خانہ داتورمای مرکزہ بیتب آواز
 قیلد

44a

ایبری امراء ایتارجی اینک نسیدین آق براق هم آتابورلارینه بری خارزم لیتی
 سو، اگر ایبری امراء ساغری جی اینک نسیدین ینه بری جالیش ضیاد لاری دین
 ایبری امراء قوشچی اینک نسیدین بو ایماقنی کوکلداش هم آتاب دورلار بولار لالیق
 امر او بیک لیک او جون بو اوج ایماق امر بولدی ینه تو قوز کشیکا اوز جالیخه
 باقیب منصب بردیلار خضر خواجه خان نه کاشقر بدخشان ینک ار اس
 داقه تاغلار دا باقیب یوردیلار قمرالدین خیر الیب کشی بولوردی خضر
 خواجه خاننی آنزین ختن تاغیخه الیب قاجتی لار قمرالدین دین ینه تو قوز
 جرجان سیرغ او یغور لوپ و کتک ساری الیب قاجتی لار اون
 ایکی میل تمام بولدی قمرالدین طالیم نابود بولوب خلیق غه خان لازیم
 بولدی امیر خداید کتسه ایباریب خضر خواجه خاننی الیب کلیب قوریلتنای
 قلیب خان کوتاردیلار کار سلطنت تمام رواج تابتی خضر خواجه
 خان غزوات او جون خطای باریب قر خواجه اعظم بلاد خطای نه
 الیب سلمان قیلد طرفان نه الیب اسلام آجتی قر خواجه خضر خواجه
 خان محاصره قیلد اوج قورشاب توردی اولقی صف والنون بلجی بلک
 کتسه توردی ایکنجی صف دافولات بلجی لیکتسه توردی خضر خواجه

آلتی کشی برایش آیتقی اوزوق قویب قاجتی لاروج آیتدی کین خلقی
 یانین کلیم تجسیس قیلدیلا قمرالدین پله اون ایله همراه لارین نشان
 تابادیلار توغلو ق تورخان نیک یکان توزی ایچکلا انیشترط قمرالدین
 پایان ناف دین تشلیب اقیب زرداب بولوب یالغوز پیکس خار
 لیق پله بر طرف بولدی ظالم نیک غدار حرام نمک نیک آلتی سس
 سا قلا غیل غدار لیق حرام نمک لیک انیشترط سیند وروب یالغابخی
 لیقوی ذکر خضر خواجہ خان ابن توغلو ق تورخان خضر خواجہ
 خان آخزین فرزندان توغلو ق تورخان دور که سوت ایما ریردی
 میراغا امیر خدایاد نیک والده سی قمرالدین یا شوروب اون ایله یاش
 کردی قمرالدین بسی تفتیش قلب تا بعدیک بولدی امیر خدایاد خضر
 خواجہ خانی قاجور و بولدی والده سی میراغا ایشیک ای او غلوم خان
 غمپکانه قوشوب قاجور عین اوز کشینک دین قوشسانک خان
 خان بولدی بوکشی لازنا جا کشی بولور سینک اولاد نیکف عداوت ظاهر
 قیلور مپکانه کشی لار نیک ایشی بولماس امیر خدایاد جاد الناس
 دین اون ایله کشی قوشوب قاجور دی بوکشی لار نیک برسی جلاک

43a

تورت ياشدا ايرى اون يىل مسلمانلىق غە رواج بردى توغلو ق تۇر خان مسلمان
 وپاك اعتقاد و عادل مردانه جو انخر دىنيكو اخلاق ايرى امير تو لكا اولدى اورى
 اولوس سىكى امير بولاجى بولسا امير بولاجى وفات بولدى تو خان اورىندا
 اوغلى امير خدا ايرادى اولوس سىكى قىلدا امير خدا ايرادى تيه ياشدا ايرى
 قمر الدين امير بولاجى نىك ايرى سى ايرى اولوس سىكى ليك تى تاشيب خان غە
 عرض قىلدا امير بولاجى نىك خدمتى نى منظور نظر قىلپ قمر الدين غە بر ما دىلا
 قمر الدين كو نخلدا كىنه توتى تا خان تريك ايرى بىچ ظاهير قىلا المادى بويرو
 ايكان توغلو ق تۇر خان وفات بولدى قمر الدين اون سكر سلطان
 نى قتل قىلدى يالغوز خضر خواجه خان قالدى بويان تابغوسى دور
 توغلو ق تۇر خان پىش بالىق و لالايق و قىالىق كاشتر و ختن او كىند
 و فرغانه او ترار و تاشكند و بخند حاور النهر كه بخارا و خرقند چيچون
 دىن او توب بلخ و غوز و طالقان قندوز عجمه تحت تصرف
 توغلو ق تۇر خاندا ايرى خان خرقند ا قىشاب مغولستانغە ياندى
 امير تۇر خان دىن كىس قمر الدين نىك اوزه سىكا جريك باردى قمر الدين
 بى تاب ايرى آندا اولتورالمى كوله قاجوردىكان يردا جنكال اچىده

حاجی بیک و بیگی کے مملکتی ماورالنہر کا نصیب مغولستان نے یا ندی خان
 یا ناہجہ امرغہ کی الفت پیدا بولوب تو غلوق تمورخان نے ماورالنہر کا
 جریک کلہ امیر بیان سلدوس امیر بایزید جلایر امیر خضر بیسوری خان
 ینک کوروشیکا کلہ امیر حاجی برلاس ہم کوروشکا جابوب ایری
 تو غلوق تمورخان امیر بیان سلدوس نے یا ندی جلایر نے خضر بیسوری
 اولتوردی کی الفت بسی دیں بوخیر نے امیر حاجی ایشی قورقوب خراسان
 کئی امیر تمورینہ رضت الیب خان قاشینو کلہ امیر حاجی خراسان
 باریب غافل اولتوروب ایری قرایمان ہجوم قلیب اینی سی
 ایریکو برلاس پہل اولتوردی تو غلوق تمورخان اوغلے الیاس خانہ
 نصیب امیر بیگی نے اتالیق قلیب یا ندی امیر تمور نے الیاس خانہ
 تابشوروب یورتنی باسیقتوروب مغولستان نے یا ندی امیر بیگی
 ظلم و تعدی آغاز قیلدی ماورالنہر ~~اور~~ اولوسی یغلیب مثل
 امیر حسین ابن پسار ابن قرغین امیر تمور و غیر ہم الیاس خان پہل
 جنگ قیلدی الیاس خواجہ خان باسروق بولوب بارغویہ عمر الدین
 قتل قیلدی ہات فرصت دا تو غلوق تمورخان وفات بولدی اولتور

نورت

42a

خان بيشليخ اوزلارنى اوزلارى خطنه قىلدىلار باش توشوروب اعتقاد
 پاك لىق بولدىلار سولتى كونه قالغان خلق مسلمان بولدى توغلو ق
 تئورخان شوكت و عظمت پدا قىلىپ اولوغ خان بولدىلار امراء ماورالنهر نىك
 مى لىقى نىك الشيبه بىرىك اطلاقىب ماورالنهر كا كلدى كىشور كىشاي لىق بىسونه
 بولدى توغلو ق تئورخان باق بىلاق دىكان موضعه نىك توشى لار درىاي نىك
 يقين اوج امران بىوردى اولوغ تئور اياق كىرايت بىك اياق قى قانكل
 و حاجى بىك كى اياق ار كىنوت بولدىلار درىاي نىك دىن اوتى لار امىر بىزىد
 جلا بىر كوروش كا كلدىلار امىر بىان سىلد و سى كوروش كا كلدى امىر حاجى
 برلاس و هم و براس دىن قاچىب خراسان كىتى امىر تئور كوروكان حاجى غى
 ايتى كى سىز خراسان بارور بولدى و بىكز مىن توغلو ق تئورخان نىك خىزمتىكا
 بارسام دىب رىحىت بىرىب خراسان باردى امىر تئورخان نىك اوردا سىنى
 ايتى امىر حمىد خان نىك الدىد امىر بىد امىر تئور كامر تى خانغى امىر تئور
 سبارىش قىلىپ تومىنات و كىش كىش نىك قىم دستورى پىله سىورغالى
 قىلدىلار امىر تئور نىك تعلق ايل اولوسى قىل و غارت دىن سلامت قالدى
 امىر خىزىر بىسورى كوروش كا كلدى خان امراء نىك اولوغ تئور

بو قاقا و تروکلدی حضرت مولانا نیک قول لاری سینقوی بو قاقا تکیشی برله
 اول کافر یقیلدی بر ساعت یقیتب کله سنه اوتوب او توب تو پوب حضرت
 مولانا نیک ایغلارینه یقیلدی بو کرامت نه حضرت مولانا دین نظر مور قیلدی
 شول کون یوزیکرمه مینک شیشی حاضر ایدی کله ایقیتب مسلمان بولدی لار مسلمانلیق
 معنول اولوسجی ارشایع بولدی تا بوزمانه استحکام تاجی موزین بوزنا کبک
 خان مسلمان ایدی بسی پادشا عدالت مشاعر و عالی مقدر قلده بلج نه
 عمارت قیلدی کوشش و آلتون پیل چقاردی کبک خان دیب مشهور بولدی
 کبک خان عالم دین او تینه اولوس کافر بولدی خان کافر او جون کبک خان کله
 پد بولدی نه ترمه شیرین خان ابن دو اخان خان بولدی اول هم خان بولدی
 دین اسلامه رواج بروی هندوستانه هر یک باریب غزوات قلیب
 یاندی ترمه شیرین خان عالم دین او توب او توز یل دین کین تو غلوق تمور
 خان خان بولدی بو اراد مسلمانلیق بر طرف بولدی کفر کافرلیق رواج تاجی
 حضرت مولانا قدس سره نیک سسی پله تو غلوق تمور خان مسلمان بولدی
 مسلمانلیق بوزمانه برقرار بولدی انشاء الله تعالی قیامت برقرار
 بولغای تو غلوق تمور خان مسلمان بولغاندا یکرمه تورت یا شد ایدی
 خان

41a

خان ایتی لار که کفر نه باشلاب مسلمان بولساق دیب امیر تو لک یغلاب
 ایتی که موندن یخشی ایش دینا د ابرهم بولماس دیب ایتیکه من اوج یل
 بولدی صلیحای کاشقر نیک قولید مسلمان بولوب ایتم خانزین تورقوب
 مسلمانلیق نه نهان تو توب ایتم دیب یغلاب امیر تو لک خان پچ
 حضرت مولانا ارشاد الدین علیه الرحمه کوروشیتلار قوجوشوب یغلاب
 امرالار نه بربر جراب ایمانغه تکلیف قیلدی یار همه مسلمان بولدیلا
 نوبت امرای جراس غیتی جراس ایماق بیسی تو لایوبی امرای
 جراس اتی بو که پاینده شرط نامحقول ارغ سالدی ایتیکه منیک
 برکشیم بار سینقوی بو قاتا تلخ اگر بوتاجیک سینقوی بو قان جالسه من
 مسلمان بولای دیب سینقوی بو قادیکان کافر ی باقوت ایوبی ایکی
 تیش لیتی تو نه بر قول برله کوتار و رایوبی خان ایتی لار اول کافر بیسی
 پر قوت بو شرط ایماس دیب حضرت مولانا ارشاد الدین قدس سره ایتی
 لار که بو شرط خوب اگر خدای تعالی خواهش قیلغان بولسه منیک قولوم دا
 بو اولوس نیک ایمانی امتد تعالی منک قوت بروزیب حضرت مولانا سینقوی
 بو قابرله جالی شامچی بولوب هیش لاری قستوروب بولدی یار سینقوی

بیوردی اول مغول حضرت مولانا نور کلباگ اسلامنی یغی اذان نه تمام قیلام
 ای دیلار قیلا ریدین تو توب کشان کشان خان قاشیغ ایب کله خان
 حضرت مولانا دین سوردی نه کشتی اسپن تا یلیغ او یقوو قیتدا قاتیغ او آاز
 برله پیدار قیلا سن دیب حضرت مولانا ارشاد الدین قدس سره ای تی لار که
 من اول کشتی نیک فرزندنی ایرور من که وعده مسلمانلیق قلب ایکان لار
 شول وعده دین کوز تو توب درگاه لارینه کلیم دیب خانده رقتی بولده خان
 حضرت شیخ فرسور دیلار مولانا ارشاد الدین قدس سره جواب بر دیلار که
 پدر بزرگواریم عالم فانی نه وداع قیلدیلار منجا وصیت قیلدیلار که تو غلوق
 نمور خان نیک خذمتکای تکیل خان مسلمان بولور دیب دیری خان اسلام
 رغبت قیلدی خان نه حضرت مولانا غسل قیلدور توب ایمان عرض قلب
 احکام وارکان مسلمانلیق نه تعلیم قلب خان مسلمان بولدی شونوزاغ
 اتفاق قیلشتی لار که امر لار نه بر بر لار ایمان عرض قیلالی قبول
 قیللار خوب اگر قبول اسلام قیلا سالار آیته اُقْتُلُوا الْمُشْرَکِیْنَ
 عمل قیلالی دیب امیر تو لک دو غلات اولوس پیکه ایری خان انه جبر لادی
 امیر تو لک کوردیکه خان بر تاجیک پیل اولتور ادور لار امیر کلیم اولتور دی

خان

40a

سفر قلدیار حضرت شیخ نزع و قیتدا اوغلانلاری مولانا ارشاد الدین قاس
 سرخه وصیت قلب ایچی لایکیم من توش کوروب ایلم جراغ یا نوردوم
 بلذ هشته اوزه سید اتام مشرق طرفه یارودی بو توش نیک تعبیری
 اولدور کیم توغلو تورخان منکا وعده بریب ایدی که اگر استقلال برله
 خان بولسام البته سیز کلینک من مسلمان بولغایم دیب مینک عروم وفا
 قیلما دی البته بو وعده دین غافل بولماغای سیز البته توغلو تورخان
 مسلمان بولور دیب حضرت شیخ جمال الدین رحمة الله علیه عالم دین او توب
 بجه چلیدین سونک توغلو تورخان استقلال برله خان بولدی بشتوکت
 و عظمت پیدا قیلدی بو اوازه کس آقسودا حضرت مولانا ارشاد الدین
 طیب الله مشهوره یتی حضرت مولانا ارشاد الدین عنزم مغولستان قلب
 اورداغ باردی توغلو تورخان جنگلر خان نینک اورنید ابسی بشتوکت
 خان بولدی حضرت مولانا خاننہ ملاقات میسر بولما دی اولوغ سببی
 اورداغ یقین وطن تو توب هر سچر کلیمانک اسلام که اذان دور آدانه
 ایتاب شلادی بر سچر خان ایچی که بجه کوندر که خواب خوش و قیتکه سچر بولغای
 برکشی آواز پیدارسا برله زحمت برادورانی موندا ایب کمل دیب بر مغول

یکم اگر ایمان منده بولسه من او بران و آلا ایت لار مندی شریف دیب خان شول
 مجله ایت لار غه خوگوشتی بریب توروب ایبری خان نیک کو نیکیکا بوسوز
 تا شیر قلیب برکوشنه داتوروب ایلی بر منول نه بویرودی باریب شول تا چو یک اعزاز
 اکر ام بیله آطغ میندوروب الیب کلکیل دیب بو منول ایلنی تارته حضرت شیخ
 بزروکو ارکوردیلار که اول منول نیک اگری خون خنیز بیله ملوت قیلغان
 فیاده بارورنه اختیار قیلدیلار اول منول یاریغ آنراغ ایماس آطغ منیب
 بارماق کرک دیب توروی بزروکو دارناچار رویال طهارت نه اول منول نیک
 هر کس اگری کایا سب منیب بار دیلار خان برکوشنه داتوروب دورا با بشره
 سیدارشد ظاهر خان نورقبره شیخ بزروکو اردین سو دیک اول نهمه دیرکم
 اول بولسه آدمی ایت دین او بران اکرها اول بولسا ایت آدم دین
 شریف حضرت بزروکو ایتی لارکم اول ایمان ایرودیب ایمان اسلام نه
 تعریف و توصیف کما یسبغی قیلدیلار تو غلوق تورخان انار اسد برمانه
 کریان بولدی ایتی که اگر من خان بولسام استقلال برله البته کینر قلیب
 منی مسلمان قیلغای کینر دیب وعده برودی خان شول مجله اون سکر
 بیشار ایبری حضرت شیخ جمال الدین قدس اسد سره امی کولده عالم دین

سفر

39a

مودىن مسجد نىك حضرت شىخ جمال الدين قدس سره غا اعتقادى بار ايدى الماتس
 همراه ليق قىلد حضرت شىخ هم قبول قلب شهر دىن بر فرسنگ باريب توشى لا
 مؤزىن نىك بر ميهى بار يكان حضرت شىخ دىن اجازت تىلاب ميهى اجون شهر كايانى
 ميهى دىن فارغ بولوب منار غه جىقتى رسم خىر الاذان نماز خفتس آغاز قىلد آسمان
 دىن قايىنكلغ بر نمرسه ينادور اما خشك الاذان تمام بولدى اير سه منار دىن توشار
 بولدى منار نىك ايشىك بند بولوب دور بر ساعت توقف قىلدى منار يركا ياوق
 كورونوى منار دىن توشوب كسرت بىله حضرت بزرگوار قاشلار يىنه كىلپ بو
 واقعه نى بيان قىلدى حضرت شىخ جمال الدين قدس سره غضب الله دىن
 ير اغلىق دىب كوجوب روان بولدىلار منزل و مر اهل على قلب كسرت آقسو
 اى كول دىكان موضع غه جىقتى اولتوروب ايدىلار تو غلوق تورخان اوغده
 جىقتى ايدى تو اجهىلار كوردىك جىق فواعت بىله تىخ اولتوروب دور حضرت
 شىخ بزرگوار نى باغلاب تو غلوق تورخان قاشىنه اليب باردى خان
 ايتى كه اى تاجىك نى دىب جارا شىتادىنك دىب حضرت شىخ بزرگوار
 وار ايتى لار كه بىز مسافر كىتك بوزولوب كىلك و ك يار لىنچ دىن بىز كىز لوق
 يىنه خان ايتى كه اى تاجىك سىن او بد انموىا بوايت لار مو حضرت شىخ ايتى لا

شرح اسلام تو غلوق تونورخان نوز مرقه حضرت مولانا ارشاد
 الدین قدس سره نیک قولید اسلام بولغان نیک بیان تاریخ رشید آناغ
 روایت قیلور لاریکم مولانا شیخ الدین محمود برادری حضرت حافظ کبیر الدین
 بخاری جیکلر خان نیک فطرتدا حافظ کبیر الدین بخاری شهید دین ایری بو
 بزور کسین قلم رشدا اجتهاد بسته و شکسته بولدی مولانا حافظ الدین کبیری
 قدس سره شهید بولدی برادری کو جو روبر قراقرومنا الیب یاریب ایپیلار
 مولانا شیخ الدین محمود علیه الرحمه شول مسافرته عالم دین نقل قیلدیلا چنگیز
 خان دین کس مولانا مذکور نیک اولادی قراقروم دین کلیب شهر کتک واقامت
 قیلدیلا شیخ الاسلام عزیز و مبتکر ایپیلار آخر فرزندان مولانا مذکور حضرت
 شیخ جمال الدین قدس سره عطر الله شمهده بسیار عزیز و بزور کار ایپیلار
 شهر کتک نیک خلقی بسیر فسق مجورغا رغبت قیلدیلا نماز جمود دین کسین
 حضرت شیخ جمال الدین قدس سره بمنزله جقیب و عطا ایتی لارا آناغ دیدیلار کیم
 ای یارانلار کرات و مرات کینلار و عطا و نصیحت قیلدیم اجم قایسی فی
 ایشتما دینکار بو آخر نصیحتیم بو شهر کابلا ی عظیم کلدی کینلار دین رفعت تیلار
 دور من دیدار قیامت کا قالدی دیب بمنز دین تو شوب سفر کاروان بولدی

موءزین

38a

او جرای منگیک خاتون ایچی که خان دین او غول تو غدوم تو غلوق تور آت
 قویروق شیر اول دوختوی دین براوغول تو غدوم اینجو ملک آت قویروق
 القصیه تاش تور مرزا تو غلوق تور خان زالیب قاجی امیر بولاجی آقسو ایری
 خان زاقسو غالیب کلکونجه خان مزارت دایاکنه توشتی تاش مرزا اغلا
 توروب ایری جمعی سوداگر لایغلیب کلیب توشوب دور کاروان باشی نینگ
 اتریکجی ایری انکایتیکه خان الیب کلیب اییم مزارتده دایاکنه توشتی دیب
 بیکجی اوزی دایاکنه توشتی خاننی سلامت تاپیب بسی شادمان بولد اواز
 قیلدی اغراجی سالینگار دیب اغراجی سالدیلار بیکجی خان پله عهد همان
 قیلیب خاننه غزرا بیتب ایلکاری بیکجی حقیقی ایتیکه من ایلکاری جقاسام
 برالما سیز دیدیلار بیکجی تاش تور مرزا خان نی الیب آقسو غه کلدی لار
 شول مجلده تو غلوق تور خان اون الیه پاشد ایری تاش تور مرزا
 برکوک اجهکوالغانه خان نی الیب کلدی تاش تور مرزا نه اورد ایکی قیلدی
 اجهکولقب قویدی لار اولادیدا بولقب قالدی بیکجی نه پرکار بیکه قیلدی
 اول سوداگر لار تو من ایماقی شول وقت دایمیر بولاجی اغاسی امیر تولک
 اکثر ماغلای سوده که متصرف ایری آقسو غه خان زخان کوتار دیلار

ایکاندا شیر اول دوختوی دیکان امراکوروشکا کلیب ایری سائلمش
 خاتون رشک ایللیب منگیلک خاتوننی شیر اول غه بردی شیر اول دوختوی
 ایلب یور تیغه یانزی شیر اول دوختوی نیک یورته بسیار ییلق ایری
 ایسان بوقا خان جریک دین یاینب کلدی منگیلک خاتوننی سوردی سائلمش
 جواب بردی منگیلک نمن شیر اول دوختوی غه بره دیم دیب ایسان بوقا
 خان ایچی کیم منگیلک مندی حاطه ایری او غول بولور اچماله بار ایری دیدی
 موزین زیاده نه دیادی اما خاتوننن بسیار رنجیده بولدی پات
 فرصت دا ایسان بوقا خان وفات بولدی مملکت خان کیرسی
 خراب و فریشان بولدی امیر بولایچی دو غلات خان تابماقونه
 دغذغه قیلدی اما خان اورو عهدین بو مملکت لار دیوق ایری فرانس
 لار نیک اولوغی بار ایری تاشس تمور اتلیج شیر اول دوختوی نیک یور تیغه
 بو یوردی تاشس تمور ایچی که اوزوق وفاقه لاس اوج یوز اچکو تیلادی بو
 اچکو لار اوزوق قلیب مقصود غه یتکای من اوج یوز اچکو بریب
 روان قیلدی تاشس تمور میرزا ایماق دین ایماقونه کزیب شیر اول دوختوی
 نیک یور تیغه یتی ایرسه جبر سوردی ایشی اونگ کلدی منگیلک خاتون

اوجرادی

37a

بولدی ایکی کافر توره خان بولدی اندین کین نوبت ایسیسا بوقا خان غم
 اوغلی یوق ایدی جریک کاباریب ایدی کلدی و بجه کونزین کین بر طرف بولدی
 داستان حضرت توغلو ق توره خان انار الله برمانه توغلو ق توره خان
 نور حدقه جبراع پیشش دورمان جغتای خان ایرور توغلو ق توره خان
 ابن ایسان بوقا خان ابن دو اخان ابن براق خان ابن سبوقا خان
 ابن مامو کای ابن جغتای خان ابن چینگلز خان ابن میسوکای خان ابن
 برتان خان ابن قبل خان ابن توتمه خان ابن بای سنقر خان ابن
 قابدو خان ابن دو توتمه متن خان ابن بوقا خان ابن ابوزبحر قاتان
 ابن الانقو اکور کلور کوبنت جویمینه خان ایرور میرزا سعید و وعلا مضاف
 تاریخ رشیدی تاریخ رشیدی انداغ روایت قلبی در لاکیم ایسان
 بوقا خان جریک کاباریب ایدی اولوغ خاتون بار ایدی ساتیمش خاتون
 دیب منون پادشاه لاری نیک خاتون بولسه اختیار اولوغ خاتون ایدی
 کجیک خاتون لارینی خواه لاسا کشیکار و رایدی خواه لاسا ساقلار
 ایدی منکیک خاتون دیب کجیک خاتون بار ایدی بو ساتیمش خاتون
 توغاس ایدی انخلادیکه منکیک خاتون ایغری بوی دیب خان جریک ه

و مردانه کنی شلیک ایبری مبارک انسی اولاجه براق خلیل راهی و تذبذب بر مبارک
 شاه دین خانیق زالیب پادشاه و باصنعت و پر شوکت بولدی خراسان
 جریک اطلاندی الامای یاندی آخر مسلمان بولوب سلطان غیاث الدین ات
 کوتاردی بش اوغلی بار ایبری اول مؤمن ایکنی قوتای او موحنی بولوب تورنجی
 دو ابشنجی بیک تور زبده و خلاصه جرائع اولاد براق خان دو اخان ز
 دو ابشجان اتان دور لار دو اخان پادشاه عالمقدار و عدالت شعار
 ایبری مسلمان و پاک اعتقاد دو اخان دین کین مینه کافر و فاجر تحت کا
 اولتوردی مسلمانق رواج تابمادی بجه کنشی تحت کا اولتوردی اما بات
 بر طرف بولدی مرزا حمیدرد و غلات تاریخ رشیدیدا دو اخان نیک
 منزاری یار کند ادیب و نینه هم مقبول القول کیشلار دین ایشتم دو اخان
 پادشاه نیک دستونچا مسعود لیک ابن محمود یلا و ج کنبذ عالی بنا قیلدی
 دیب خواجہ خان محمود خواجہ عطر الله مشہورہ دین میرزا حمید کورگان
 تارخ و نقل قلبی دور ہر بار دو اخان پادشاه نیک آلدی بر او تسلا
 ای توراید یلار کہ بو عزیز نیک جذبہ سے بسی قوی ایکان ہر بار بو مرغزار
 غیتسام منکا جذبہ حاصل بولاد و دیب دور لار دو اخان شوکتقار
 بولدی

36a

قىلدى جغتاي تم پارسىغ خىلاف بولسە من اولاي دىب تىكر قىلدى جىنگىز خان ايتى
 اى جغتاي آنداغ بولسە ماموكاى عالم دىن اوتى يخلا ماغىل دىب جغتاي
 صبر قىلىپ ايتى كە سعادتمند ايكان الدىنگىز اولوب بوردىب بىج تىغىز تاچادى
 برفرست دىن كىن بهمانه قىلىپ باشقارى جىقىب بىر خلوت كا بارىب ناله زارى
 قىلىپ يىنە يوزىنى يوب كوزىنى ياشىدىن باك قىلىپ جىنگىز خان قاشىغە كىردى
 بو واقعه بولغونچە جىنگىز خان اىچە كىشى اولتور درامكاس ايدى ماموكاى اولدى
 شول قىلغە دا بىج جاندار قىلامادى قىتل تابتى جغتاي خان نىنگ باى تىختى
 پىش بالىق ايدى طرفانى اوج قىتب دورلار قرا هو لاكو دىن قرا و پىسو
 ايلكارى عالم دىن اوتى قرا هو لاكو عالم دىن اوتى خاتونى بسى عاقل و كىكاش
 بىك صغيفه ايدى اتمه اوز غنە خاتون تورالچى كوزكان نىنگ قىزى قرا هو لاكو
 اولدى او غلە مبارك شە كىك ايدى جغتاي خان نىنگ يور تىغە خان بولسە
 عجايب بىختى باسىقتور دى بىخىلدىن كىن باغىغ خان بولسە غلام كافر
 ايدى نابود بولدى اىنىنگ دىن كىن مبارك شە اىن قرا هو لاكو خان بولسە
 اول وقت دا قرا جاز نو يان بر طرف بولوب او غلە اچىل نو يان اما لىق
 ايدى بر لاس اياق دىن پىسو قرا نىنگ او غلە براق خان بسى بهادور

کما ینبغی اطاعت قیلدی قان آن هم اولاد جغتای نه خوب نکهداش لیتی قیلدی
 جغتای خان نیکولی عهدی اوغلی مامو کای بسی مقبل خوش خوی زیبا
 منظر و قمر بکر و نیکو سیر خوش چاوره جانک سوار تیز انداز نینه کداز
 یکیت ایدی سن ساله پیکرم بر پیکرم ایگی یاشد ابار ایدی جنیکر خان اصلا و قطعاً
 اوز دین جدا قیلاس ایی جغتای خان جو جی خان اوکتای قان نه فتح
 خار زمینه یوردی جنیکر خان بلخ و تالقان اوزه سیکا یوردی پولوا قلعه
 بامیان محاصره قیلدی قلعه دین مامو کای نه اتی شوندا مامو کای اولدی جنیکر
 خان بسی فریشان و ماتم زده بولدی یار لیخ قیلدی مامو کای نیکر اولکان
 جنیری بیخ کشتی جغتای نه ایتماسون دیب جغتای خان خارزم نه فتح
 قلیب اوکتای قان پله جنیکر خان نیکر نند میتکا کلدیار جو جی کلمای
 یور تیغه یاندی جنیکر خان جو جی دین بسی آغیردی بو شهر مزاده لار کا انعام
 و احسان عطا قیلدی یینه جغتای خان نه ایتمی کم مینک بویر و غومنی توتمای سیرلا
 بو زمانکا او خنشا ش خانلار نیکر اوغلانلاری براغیز سوز کا جان بریب دورلا
 دیب جغتای هم جو کوب اولتور و بعض قیلدی که ای خان عالم کیر پنه هم یالغینکن
 توتماساق اگر من توتماسام اول من اولای دیب جنیکر خان بو سوز نه تکرار

قیلدی

35a

بولوب يانوي بوجونگ دین کین سلطان ابو سعید غازی خان ^{بهره} هتید یلار سلطان
 ابو سعید خان اون اوج یاشدا خان بولوی اون تو توزیل خانلیق قیلدی
 او توزا یکیل عمر کوردی سلطان ابو سعید خان پادشاه داده خوب صورت
 دینکوسیرت یعنی عادل و مسلمان سخی و دلاور جو انمزدیش عالم دین
 اون ایران خلقی بریل عمر اتوقی لار مناره لارغه قراکید و دیلار کوجه لارغه کول
 ساجی لار و اسد اعلم بالصوا گفتاری جغتای خان نینگ میانے
 و اینک اولادی ذکر ی تو غلوق تور خان نینگ اسلامی حضرت مولانا
 ارشاد الدین قدس اسد و وجه نیک قراید او مسلمان لیت نینگ استحکامی
 انذاع روایت قالدیور لار کیم جغتای خان جنگلر خان نینگ اکنجی اوغلی
 ایری جغتای خان بسی باسیاست قاهر و دلاور و مردانه ایری توره
 و توزوت و یساق غلبسی جد جهدی بار پادشاه ایری اوکتای قا
 آن دین بریل الیکری منزل فایندی ساری جاودا نیغه میل قیلدی اوغلان
 قآن اوریند انیره سی قرا هو لاکونه نصیب قلیب ایری زیرا که جغتای خان
 نینگ ولعه عهدهی قائم مقامی مامو کای نینگ اوغلی قرا هو لاکو د پھسو قرا بویر
 جغتای خان عاجل و کافی کنکاش لیک کیشی ایری اوکتای قآن غ

بولساق ديب ملك قبول قيلمادي ايتي كه هر سوزي وصيتي بولسه امير ايتسون ملاقا
 تيكيل ديب امير جو بان ايتي كه مينك باشيني تهنين جدا قيلم سونلار زير كه بر بار ما غنم
 لازم ايري قوش شون في ايار سونلار ديب القصه امير جو بان في اولتوردى اوغلى
 جلاد خان في اولتوردى زيبا صورت ينگو كيرت يكت ايري بغداد خاتونى خان
 اليب ايري بغداد خاتون كيشي اياريب اتاسي جو بان هك نيك ايني سى
 جلاد خان نيك اويتني حضرت مگه كاي اياردى مگه اتد دادن قيلم ايار خواجه
 غياث الدين ابن خواجه رشيد نور مرقده في وزير قلمدى بو خواجه غياث الدين
 فاضل عادل عالمقدار تاء ريخ كزیده تاريخ نوح الانساب شرح شمسبه
 خواجه نيك اتيفه نصيف قيلمى بولارغ انعام واحسان وافر عطا قيلمى
 روم دین خیر کلد امیر حسین جمع في بوروب ايري ماورالنهرين خیر کلد
 شاهزاده های جغتائزاد کلدی خراسان ديب سلطان ابوسعید خان
 ناجار دوشمن طرفيکاروان بولدى لشكري به پايان پله کليب ايجانلار سلطان
 ابوسعید خان انزك كشي پله به هم وهر اس دوشمن كچه قيلم سخت جنگ
 بولدى خان آنراغ جلادت ظاهر قيلم كيم رستم اسفند يار بولسه ايريلار خان
 نيك بهادر لوقينه هشت دست انصاف برو ايريلار ماورالنهرين كچه باسرو
 بولوب

34a

قزى بوغداد خاتونى خان عاشق بولوب بىر وارام بولوب جو بان بىر كا
 محرم لار دىن كيشى ايباردى اول كيشى خان نىك عرضى نىكوردى جو بان نى بان
 غىمان كليب عزت قليب نىكوردى نىكوردى نىكوردى نىكوردى نىكوردى
 بولوب امير جو بان يوقلوبى نىكوردى نىكوردى نىكوردى نىكوردى نىكوردى
 غم قليب امير جو بان نىكوردى نىكوردى نىكوردى نىكوردى نىكوردى
 تور دىيار سى امير لار نىكوردى نىكوردى نىكوردى نىكوردى نىكوردى
 اختيار يوق ايدى اولوغ اوغلى تور تاش روم حاكمى ايدى اتون خطبه وسك قلىدى
 ياغى بولدى امير جو بان بارس باغلاب ايب كلى امير جو بان نىكوردى
 دىن عفو قليب نىكوردى حاكم قلىدى دمشق خواج ديب امير جو بان نىكوردى
 بر اوغلى بار ايدى دمشق خواج دى خان بويروب قلىدىلار امير جو بان خراسان
 دا ايدى اوغلى نىكوردى قتل جبرئىل ايشيتب امرى خراسان پيله اتفاق قليب
 خان اوزه سىكا كلى خان اوتوردى قىب توشى ياوق سى لار امير لار بوز كو
 خان نىكوردىلار امير جو بان هزىمىت تايب هرات باردى ملك عىيات الدين
 كرت كا البى كلتوردى ملك كور نىكوردى جو بان تىريت قليب ايدى ملك عىيات
 الدين امير جو بان نىكوردى اولتورور بولدى امير جو بان كشه ايباردى ملك كور بىر طاقا

اوله ایکی سیل تمام خان بولدی اوتوز آلتییل بعضی روایت اولتوز سکرزیل خانیلق قیلدی
 خان بولوب بریلدین کین شهر سلطانیه نه بناقلیب تخت کما ایتب اوزی یا تخالی
 عمارته عالی بنیا و قلیب شول عمارت دامد فون بولدی غازان خان نور قبه دین
 ایلیکاری ایراند اهنول خان لاری نیک مقبره سی معلوم ایلس ایسی سلطان محمود
 غازان تبریز دامد فون بولوب ایسی سلطان محمد بنده نیک اوغلی که سلطان ابوسعید
 خان ایرورون اوج یاشا رخر اسانده پادشاه ایسی سلطان محمد خد ابنده
 رنجور بولدی اوغلی سلطان ابوسعید خانده کشتی اسپار دیلار سلطان ابوسعید خانده
 کلکاس دین ایلیکی ایلیخان عالم سو فادین و داع قیلد ملار جمیع امیروز را
 یغیلیب سلطان ابوسعید خاننی باشنده تاج تویدب تخت کما اولتور غور دیلار
 امیر جو بان نه امیر لامر قیلدی پادشاه کجک و چهل عقد امیر جو بان بولدی
 حتی که خوابه رشید الدین دیک فاضل و عالیم و عامل و سخنی بزروک زاده خوابه
 علیش آدین شوق الیب خوابه نه سعی قلیب قتل قیلدی خوابه علیش هم فات
 فرصت داسفر آخرت قیلدی جو بان نویانی خراسانده حکیم قیلدی ملار اولوغ اوغلا
 مختوتاش دوم حکیمی بولدی بره کجی سینی خانده وزیر قیلدی صبا بن وزیر لقب
 تابقی امیر جو بان هر امیش قیل خان کوتار و ایسی امیر جو بان نیک تاجار نیک
 قیزی

33a

مهم بولوب قتل تاجي امير نوزوز غازي غم فتنه قیلدی آخر اوز نیکا یانزی خواجه علی شای
 ختلانی وزیر قیلدی خواجه رشید بیله شیریک خواجه رشید علیه الرحمه عادل و سخی و خیال
 هنرمند عالم مصنف تاریخ جوامع الرشیدی تبریزده عمارتی عالی بنا قیلدی رشیدی
 اتادیلار تاریخ و آنداغ دیب دور لایکم بنه عمارت نر استکانین رشیدی نه بوزماق
 مشکل دور قیلق شای نوزیان نر سپهسالار لشکر امیر الامر قیلدی ایلا سلطان محمد
 خدا بنده مصر غم جبریک ایباردی مصر پادشاهی ملک ناصر هم اسباب حرب ضرب
 راست قلب جبریک خیا لید ایله خواجه ده بی نظیر وزیر صاحب تدبیر
 آنداغ تدبیر قیلدی که ملک ناصر پیش کش بسیار و استرطی باد بر دار و شترهای
 قطار و توفیق های باد رفتار حقایب صلح تیلادی سلطان محمد خدا بنده
 بی پایان عنایت فراوان ملک ناصر غم قلب یا نوزدی سلطان محمد خدا بنده
 انار احد بر مانه اسلامه بسی رواج بردی دین شریعت ملت خیفه نه
 قوی قیلدی ایلا مسلمانار غم میل تمامی بار ایله اوزی خان باکر اعتقاد مسلمان
 نهاد عادل و سخی بهادر و جوانمرد و خوش نظر ایله خواجه رشید علیه الرحمه وزیر
 قیلدی بو وزیر عادل و عالم سخی دین اهل اسلامه ایضا نفع یتیکه حد حجاب یوق
 اوکله هولاکو خان نیک ملکلی روم عراق عجم عرب آذربایجان فارس و خراسان غم

بولوب اهل فتنه نينک سوزيک کيردي امير نوردوز عيرتي غزوات و نماز و تلاوت قرآن بيله او تکادي
 آخردرجه شهادت تباقي خوش سعادت و دولتي دور که دو لتمد بولغاي دولتي نه غزوات
 و جهاد نماز خيرات و تلاوت قرآن و دواج شرع و ايمان بيله او تکارکاي ينه آخردميده
 مرتبه شهادت کاي تکاي نوردوز نينک غازي کيک عداي تبارک و تعالي خيرات ايشلا يني
 نصيب ايتکاي بو قطعه امير نوردوز غازي نينک تا نينکي قطعه بيش شهيد و نوردوز
 شش درون شهر هرات گذشته از مه شوال بست بايک روزنا دو هفته
 روز و شبته ميانه دو نماز رسيد لشکر غازان شهيد شد نوردوز غازان خان
 نوردوز نينک اورينغه اولجايتو سلطاني نصيب قيلدي اولجايتو سلطان غازان
 خان نينک ايني سي ايري سلطان محمود غازان تمام هولاکو خان نينک پور تينه سکر
 يل خانليق قيلدي او تورتشورتل ميل عمر کودي اورا ورينده اولجايتو سلطاني وصيت
 قيلدي غازان خان نور مرقده نينک فونينغه جميع اهل اسلام عمر اوتور اولجايتو
 سلطاني خراساندي اليب کليب شهزاده لار و امرالار قوريلتا قليب اولجايتو سلطان
 نه تحت کا اولتور غوزوب مبارک باوقيلدي لار امر و زراشار باوقيلدي لار شمرالار قصيده
 لار و تکار و يار اولجايتو سلطان داد عدل قيلدي دين اسلاموز راج بردي سلطان
 محمد خدا بنده شهرت تباقي خواهر رشيد الدين نه شريکي وزير قليب ايري حيانت کا
 شهيد

32a

اسب نام بکر آباد دین حضرت شیخ صدر الدین ابراهیم ابن شیخ سعد الدین حموی قدس
 اقدس سرهم نے ایک دیار حضرت شیخ مذکور سلطان محمود غازی خان غہ احکام اسم
 نے اور کاتب غسل قلدور و مسلمان قیلدیار شون کون پہلہ تمیش منگ کشی مسلمان بولدی
 ایراندا شایع بولدی طفا جار اوج خانہ خیالفت قلبی ای از اولتوردی سلطان
 محمود غازی خان نورددتوقہ چشم سلاطین مغولان بلکه اہمہ و خاقین جہان
 سلطان محمود غازی خان پادشا ایری مسلمان و پاک اعتقاد عادل و بہادر
 شجاع خوش صورت و سخی امیر نوروز خدمت شایسته بجا کلدوردی مسلمانیت غہ باعث
 بولدی بسی اولوغ و باعظمت بولدی کوب امر او زرا حسد یدری امیر نوروز پرور بخت
 باید و پہلہ یاغی بولدی مصر پادشا ہیضہ خطا نامہ ایاریب ایرانہ تکلیف ایرنی
 تو تلوقی شایان مصر یدین باسروق بولوب یانڈی خواجہ صدر الدین دزیر وینہ
 امر الا امیر نوروز یدین حسد ایتیب صرفاد شای ہی ملک اشرف کا نامہ ایباردی متهم
 قیلدیار امیر نوروز خدمتقا ایشا ینب خانہ بسی تعدی قیلور ایری خان نینگ
 امیر نوروز پہلہ مزاجی تغیر قابتی حسد لار وقت تاہب امیر نوروز نینگ اینی سعی
 لکری کورکاشی توتی لار امیر نوروز فیروز بخت خراسانہ اییدی ہنا ملک خزانہ
 کرت کا ایلتی غازی خان انار اسد برمانہ امیر نوروز غازی نینگ حکیم کا ننگ

فرزند ارجمند ارغون خان ایدی ارغون خان سفری آخرت قیلدی خراسان
 ایدی کنجا تو خان زمانیدام خراسان ایدی کنجا تو خان نیک قتلغی باید و خان
 نیک خانلیقی نیشی ایدم امیر نوروز ابن ارغون اقا خراسان شاهزاده
 غازان نیک نغز متیغ کلب عهد پیمان قلیب دلی و یکجہت بولوب باید و
 نیک دستونیکا جریک اطلاندیلار ایک لشکر و برو توشتی باید و نیک جریک بربری
 غازان خان نیک لشکر کچہ بار ایدی غازان خان و ہم قیلدی امیر نوروز
 بخت عرضیکا تیکوردی کہ ائی پادشا عالم باج و ہم و ہراس قیلغی لوق ایاس
 خان اگر مسلمان بولایم من ضامن کہ بود شمشیر الور نیز غازان خان قبول
 قلیب ایتی کہ تنگری تعالی مکان فرست برسد البتہ مسلمان بولایم بامیر نوروز
 ایلیج لیک کا باریب باید و غور نوش قیلدی کوب امران طغا جار باشلیغ
 بوزوب یانزی القصہ باید و خان باسروق بولوی باید و فی اولتور دیلار
 غازان خان تحت دابر قرار بولوب ایک کونڈی سونک امیر نوروز غازان
 خان نیک عرضیکا تیکوردی خدای تبارک و تعالی فتح بردی ایدی خان
 وعدہ غور و فایقماق کر کردیب خان نیک کونکلیکا پرتوی توشوب ایدی اتغاف
 بر لایتی لار کاملی بولغای اینک ایلیکدہ احکام مسلمانلیق فی اور کانکای من

اسب نام

31a

اور داغ کھلا سون ديب يار لىخ قىلدى اهل اسلامه بسى تنك ليك بولدى پت
 فرست ارغون خانو مرضى جان ستان عارض بولدى بسى يان رنج کلا
 قالدی پنجاری خوارسرت آغز قىلدى ايک اوغلى بارايى اول غازان ايکى
 اولجايتو سلطان غازان خان خراسان ايدى اينى سى کچايتو روم دى
 کلدى جمیع امرا يعقوب کچا تو ز خان کوتارد يلا کچا تو خان مملکت نيک ضبطى
 غ مشغول بولدى منصب امير الامر ان طعا جار زيانو بردى خوا به صدر الدين
 خالدى ز وزير قىلدى کچا تو خان بسى سخی و جومرد خان ايدى بايدو خان
 ابن طر قاي ابن هولاکو خان خروج قىلدى طعا جار طولوا وای قىچو مال
 بو امرالار حرام نمک ليک قليب بايو و خانو بوزو لور نيک فکرى قىلدى کچا تو
 خان بايدو خانو او ترو جبريک بيوردى طفا جار پلا امير اقبو قاجلايرى
 باش قليب طفا جار بايدو غه تو مشولدى اجتوقا انوک کشى بره کچا تو خان
 قاشيقه کلدى حرام نک لار بر بولدى بايدو غه بولوب کچا تو خان همزىت
 تباى کچا تو خان اوج ميل خان بولدى کچا تو خانى امير اقبو قان قتل
 قىلدى يلاز جمیع پلوع کچک يعقوب بايو خانى خان کوتارد يلاز ذکر ياد شه
 اسلام غازان اناراسد برمانه خان خانان سلطان محمود غازان

خواجہ شمس الدین محمد صاحب دیوان نے اولیٰ دستوری برلہ وزیر قیلدی ایسی سے
 خواجہ علاء الدین عطا ملک نے بعد احکامی ایدری نے بعد ادغہ حاکم بولدی
 رومنہ معین الدین پر دانہ نے حاکم قیلدی اباقا خان اوں تیرہ بل خان
 یلق قیلدی ماور النہردین براق خان کتار تیب کلدی باسروق بولوب
 یاندی برکون اباقا خان ہمدان داتر اب کچب اولتور وری یی مجلس
 کرم ایدری اباقا خانہ وحشتی عظیم مستولہ بولدی قورجی سیدی یاتیلادی
 برادلوغ قوش منکا قصد قیلادوردیب اوق یانے الامای یقیلیب جان بردی
 ادغی ارغون خان خراسان ایدری اباقا خان نیک ایسی سنی نکوردار کہ
 سلطان احمد مشہور ایکاری اور داغہ کلدی امراء نویمان یغلیب احمد خان
 زہ خان کوتاردیلار آلبیناق زہاماد قیلدی منکلہ بوتقانی امیر الامرا قیلدی
 احمد خان نیک مسلمانلیقہ غیبسی ذوق شوق بار ایدری مخفی مسلمان بولدی
 بادشاہ اسلامہ تمام رواج بردی بعضے بدین مثل منکلہ بوتقار ارغون خانہ
 منکلہ بوتقانی اولتوردی ارغون خانہ بوزدولوب احمد خاننی اولتوردیلار
 ارغون خاننی قوریلتنای عظیم قلیب خان کوتاردیلار ارغون اسلامہ
 بسی دشمن ایدری خواجہ شمس الدین محمد دیوان نے شہید قیلدی ہیج مسلمان

اور داغہ

30a

مخلوق که بار آفرز والی بار اول که به زوال و پادشاهی انتقال عذای تبارک و تعالی
 عزت شاهانه بنده داد اسکسان نیزک آدم به جان بولدی هولاکو خان تخت ایران
 و عراق غم مقرر بولدی سیف الدین تنگی غم شهید قیلدی وزیر ایدی هولاکو خان
 ایلیخان شهرت تابقی هر خان که هولاکو خان نیزک اوریند تخت اولتوردی از ایلیخان
 اتا و بیار سیف الدین تنگی نیزک اوریند خواجه شمس الدین محمد جوینی قدس سره وزیر
 قیلدی خواجه شمس الدین محمد صاحب دیوان خوش خط مرده فاضل و سخن با تهر
 و صاحب رای مسلمانان نیزک حقیقی بخشی او اقلید یار جوینی که خواجه علاء الدین
 عطا ملک حاکم ایدی مصنف تاریخ جهان کشلی بو خواجه لار برزوک زاده
 و جو افرد با فیضت بغداد خواجه علاء الدین عطا ملک حاکم خواجه شمس الدین
 محمد نیزک اتیغچه بسی کتاب تصنیف قیلدی یار شول جمله دی بری شمس اتیغچه
 شرح آغاز قلب ایدی عمری یاری بر مادی القاصه اللیک آله قلعه نامی هولاکو
 خانده مطیع و سخن بولدی خطبه و سکه ایلیخان نیزک اتیغچه زیب زینت تابقی هولاکو
 خان سکریل ایران طور انده خانیق قیلدی قرق سکریل عمر کوردی هولاکو
 خان عالم دین او تبه جمیع شهزاده لار و امر الار قور پلتای قلب ابا قحانی خان
 کوتاردیلار ابا قحان پادشاه زاده دلاور و جو افرد زیبا منظره و لتمد قاهر ایدی

متوکل خلیفہ نے منصرف قتل قیلدی بیج حادثہ واقع بولمادی فکرغہ قالب خلیفہ نے
 کینز کا پور کاہ میلا رت قیلدی یاراتی لارا کر بر نمره دیکانین واقع بولمادی خلیفہ نے قویال
 بولماسا اولکانز اولکان دیب لت قیلدی یارا بیج حادثہ بولمادی اعضای خلیفہ غیر
 دیک نزم بولدی دولت بی عباس آخر بولدی اولوزیتہ کشی مدد خلافت و حکومت
 لاری شس یوزیکرمه اوج یل اول محمد الله سفاح ایکی مضمور ابو الجعفر دانق ادوبچی
 مهدی تور توبچی هادی بشی مارون الرشید البشی محمد ایس بشی مامون سکرچی
 معصم تو توردی دانق ادوبچی متوکل اول برنجی منصرف اول ایکی مستعین
 اول ادوبچی معمر اول تور توبچی مهدی اول بشی معتمد اول البشی مقصد
 اول بشی متکف اول سکرچی معتمد اول تو توردی قاهر یکرمی راضی
 یکرم برنجی مشقی یکرمه ایکی متکف یکرمه ادوبچی مطیع یکرمه تور توبچی تابع
 یکرمه بشی قادر یکرمه البشی قایم یکرمه بشی معتمد یکرمه سکرچی مسطهر یکرمه
 تو توردی مستر شد اول تور توبچی راشد اول تور توبچی معتی اول تور ایکی
 مستجد اول تور ادوبچی مستی اول تور تور توبچی نار الدین الله اول تور بشی
 ظاهر اول تور البشی مستبصر اول تور بشی مستعصم بولمادی با حنمت بادشا لارینگ
 اولادین بعد اول دازینه قویاد یلار دولت آل عباس آخر زوال بولدی

مخلوق که

29a

كلدی لشکر طرف بولدی اوج آی مجاهره بولدی بغداد بسی تنک بولدی خلیفه اکابر
 و سادات و قضاات و امرالار برله کورنوشکا چقار بولدی پشش کشن نه نهایت
 الیب خلیفه اکابر و سادات و قضاات و صدور امرالار برله بقیقی لار خلیفه نه باشق
 چاده غه توغور و یلار الحلال خوب پشش کلدی امام و انزار نه سلیمان شاه امیر سعید
 دو انزار زرد کنه توغور لار سلیمان شاه غتی یوز اغایانی سے بلب باغلاب الیب کلدی
 هو لاگو خان سودی ای سلیمان شاه سینکدیک اختر شناس و مجتم خلیفه نه نصیحت
 قلیب راه راست نه باشلاما دینک بوکو وونکی سلیمان شاه ای کیم خلیفه نه سعادت
 ایردی پشش سوز نه ایشتمادی دیدی سلیمان شاه نه جمیعی برله اولتوردی دو انزار
 اوج نینک جمیعی برله اولتوردی امیر سعید نه قتل قیلدی ایکی کوندی کیس خلیفه نی ایکی
 اوغلا برله اولتوردی مونکا قان بر مجتم قوشوب ایردی اول اینیکه آزار آل عباس مبارک
 دیمون ایاس حضور صفا قتل قیلماق ایچ دجه برله رد ایاس دیناقر انکولوق بولور
 یر تبارد بولور دیب شیخ فیض طوسی هو لاگو خان نینک غزمیتغه قلیب ایردی خواجه نصیر
 طوسی ایچی که بیج قصه جادوت بولماس بسی اکابر صحابه مثل امیرالمومنین عمر و امیرالمؤمنین
 عثمان امیرالمومنین علی و طلحه و زبیره و غیرهم رضی الله عنهم شهید بولولیلار مونزارغ
 بولمادی خاص آل عباس نینک سیاینر محمد ایس خلیفه نه طاہر فوالمسن قتل قیلدی

او جون اطراف غم فرکنده قیلدی خلیفه کا وزیر ایتی که تون خاتون یتیم او غول بر
 اوج دین تفریق بوریسه لار کا فر لاری پیله یکسان پر لهر بولور دیب بوسوز کا مغز بولور
 بیک لاری ایتی لاری کم هولاکو خان یا اوق یتیم اودن مینک متقال آتون یوز اظ
 بعضه سی آتون اگر لیک بعضه سی کوش اگر لیک بعضه سی کوفت اگر لیک اگر لیک
 بعضه سی معترف اگر لیک آلیک اظ یلان حاج مینک ذری بارجه بش مینک فوته ایله یوز
 ملتیق یتیم بارجه آلیک جبه هیش کش ایاس بولور دیب ایبار نیک دیب وزیر
 معقول قیلدی که دشمن قور قتی دیر دیب هولاکو خان با عظمت تمام بغداد و روان
 بولدی خلیفه ینه ایلی ایبار دی خان شو نین یا نسون بویان کلاک لایم ایاس مع موخا
 قان پله دوست دیب هولاکو خان ایتی من مو بجه یول کلیم بجز خلیفه نه کور مای نیکی
 دیب القصه خلفاء عباسیه او تون یتیم کنشی ایلی آخری بنی عباس ایری دولتی آفر
 بولوب اولک معقول سوز و ایش معقول بولمادی وزیر هرام نیک خلیفه نه معذور
 قیلدی هولاکو خان بغداد نه محاصره قیلدی بغداد لشکری نیک کنی یوق ایری اما
 خلیفه به تدبیر ساده ایری کنشی سردار سپاهی یوق ایری محاصره او زاق بولور دو انداز
 کو جنگ فتح الین کرد قراسنکفور حقیب اون سکر مینک کنشی برانج خون کلوتور دی
 جنگ سخت بولدی فتح الین پله قراسنکفور اولدی دو انداز کنشی برانج قاجب
 کلدی

28a

عراق عجم مستخر بولدی ایرسه بغداد علی ایباردی خلیفه بغداد المستقیم بالله ایددی
وزیری مودید الدین احمد علی العلقمی شیخ ایدی خلیفه پاک دین دستی ایدی وزیر
یحان سوز بولدی لارنه یا نوردی القصبه هو لاکو خان تو قسان تیرنگ کشتی بر
بغداد او ستونکاروان بولدی خلیفه المستقیم بالله منصب داریفه کریدین
باشقوریکر تورتیزنگ کشتی کاغذ برور ایدی وزیر مودید الدین احمد ابن العلقمی
وزیری پرتوزیر خلیفه زغافل قیلد کون توغاشیدین کون پاتیشیفه هر مسلمان
خدا پرست که بار بنده بودرگاه امیر المؤمنین غه جان باز لیتق قیلا دور بوشتی
بدین دین نتم پرو ایدی امرای خلیفه مجاهد الدین ابریکه و انوار کو جک در ایدی
دوانوار بزرگ دیب بار ایدی نول مجلده بر طرف بولوب ایدی او غل امیر
سعید خوب یکیت ایدی سیمان شاه امرای خلیفه دین ایدی منجم ماهر ایدی
فتح الدین کرد قراسکفور و غیرهم خلیفه بسیار زدار و مالدار ایدی مالو بسیار
مایل ایدی امرالاری ایتی ای امیر المؤمنین رزق کیشی سنو کون او جو زینغار لشکر
یغالی مال برالدیب خلیفه کا وزیر احمد ابن العلقمی ایتی که ایلیکا مال بریب نوکر
قیلماق حاجت ایماس بودرگاه غه قانی خدا پرست نوکر جا کر مال یغماق او جو
عسل کاجین اور لاشغانو یک اور لاشور لار بلکه برنج کار آدمی امران تحصیل زر

ایر و ربه لارینگ فتحی غم نامزد قیلدی تمام ایران زمین و شام و مصری و روم و ارمن
 و یمن کا اون کشیدین ایکی کیشی حین ایکی کیشی چقاردی هو لاکو خانقه تو قسان یته
 مینا کیشی تعیین تابتی تاریخ در او ایل بارس سیله آله یوز قوقوز ایبری
 هو لاکو خان جهایکیر لقی او جون قرا توروم دین ایران توره یوز قویدی لشکری نراون و شمت
 بے بایان بیله ماورالنهر کا کله ی نر قند شهر ی مینا آلدید امسعود بیگ طوی اینکیز قیلدی
 برای طوی قلب عیش و عشرت قیلدی المالیق دین بری شهر یکه بار حاکمی مسعود
 بیگ ایبری داروغه لاری پش کش بیله کلب هو لاکو خانقه کوروش قیلدی یلا نظر اسان
 دین اندی جان دین امیر ارغون اقا باشلیغ امر لار دشمنه لاری ارفه تکلیف قیلدی لار
 پش کش لایق بیگ کوروش قیلدی یلا هو لاکو خان بانسکر بسیار بهلولانان نیزه
 کذا بیله نراسان طرفیغه عزیم قلب خراسان عیش و عشرتقه مشغول بولدی بادشا
 ملا حده خورشید ایبری بسی فساد فتنه بولمعو نلار دین اوتد بسی اکابر و پادش لار
 نر شهید قیلدی هو لاکو خان ملا حده مینا شهر لاری بی فتح قلب خورشید ز موکا
 خان قاشیغه ایباردی ملا حده نر منت نابود قیلدی هو لاکو خان بسی شجاع
 و بهادور جو شخوی دیمت لیک مردانه عقل و کناشده بے نظر خان ایبر
 خراسان و فارس و کرمان ملج لارینگ مملکتی لمیسر الموت و قره یون و اذربایجان
 عراق

27a

نينگ اوزىدا بىرىل تامم مملكت كا خان يوق قىلدى كىچىك خان هم علمدىن اوتت اوكتاي قاي
 آن نينگ لى عهدى شاهزاده بشموت اول اوكتاي قاي دىن ايلكى عالم دىن
 اوتت بو پادشا زاده لار نينگ اوزىدا موخا خانىزىن تخت و تاج لايىق يوق ايدى
 قورلىتاي قىلدىلار ترك لار بعضى قىلغانى قورلىتاي دىب دورا بعضى عظيم
 منقعد بولدى بىچ شهنزاده لار باخاتون باشلىغ دشت قىچاق دىن كلدى قورا
 هولاكو باشلىغ هم بعضى خان نينگ اولادى سكا سارزىان باشلىغ جمع اولد
 يغىلب موخا خانى خان كو تارىب اياق تو توب قديم سيون بره تخت
 و تاج و چقار ديلار موخا خانة خايلق قور تابتى موخا قاي پادشا ايدى
 بسى مردانه مباريز با تىرودقا هر جنگلر خان النان مملكت نينگ بعضى سى
 ينى ياغى بولوب دور بعضى سى هنوز فتح بولما ب ايكان دىب جهما نىك اوجون يوق
 لشكر بولورماق بولدى اولوغ انى سى قوبلاي قاي آن انى كى هولاكو خان بولار
 انتخاب قىلب چرىك كامقر قىلدى چنگلر خان نينگ چرىك دىن اون كشى دىن
 ايك كشى چقاردى برىنى قوبلاي خانة برىنى هولاكو خانة قوشى قوبلاي خان نى
 مشيرق سرتىك بىوردى باشى عطاى و ماچىن و قرا جانك و تنگوت و قوبت
 و جور جته و سولنقا و كول و بعضى هندوستانة عطا لى ماچىن پوست

اولاد پياڻي خان جان پيڪ خان ابي بيبي حصيد حصيد خان نوندا انصاف قلم
 اوزگاسي تقريباً ڪلڪو ڏيڻ ڏيڻ ڏيڻ ڏيڻ خان ابن جننگ خان تولي خان پور
 قوچين دين توغول خان جننگ خان ننگ قوچي اوغلا يڪ نوندا اولوق نوندا
 ڊير ابي اوزبي بي بي ڪم عبدالقيلور ابي تولي خان پادشاهه زاده مردانه و دلاور و زيبا
 منظر خوش ڪلام اوڪتاي قان دين ايلگري عالمي اوت انراغ نقل قليب و درلا
 ڪيم اوڪتاي قان رنجور ابي اوزر سميده سوغه برنمه دم قليب قامان ڊيب
 قوچوب ابي تولي خان جبرڪ باريبي ابي اعني قاشيخه ڪلدي ڪوردي اغاسه
 رنجور قامان قليب ايتيڪه اي تنگري جاويدا ڪرنگه اوچون عتاب قلسانگ
 اينگدين من تولاشي اولتور دوم بلا بارقه سيني غلامتيم اڪر صورت اوچون ان اولتور
 سانگ آئين من خوش صورت دوم من اليب بارغيل ڊيب قامان سونے
 اچتي اوڪتاي قان دين رخصت اليب اورده اسيند ياندي يولدا رنجور بولوب
 برطرف بولدي ان خان ننگ اباغيد احمد خون قتلدار تولي خان ننگ اولوغ
 خاتون سيور قوت بيگ اوڪتاي ننگ ايني سه ڪلڪو ننگ قري ابي تور ت اوغلا
 بار ابي اول مونڪا خان ايگني قوپلای خان اوچونچي هولڪو خان تور تونچي
 اربق بوڪا اوڪتاي قان عالم دين اوت ڪيوڪ خان تخت ڪال اولتوردي امته

ننگ

26a

مسلمان و عادل و بھرا نورد نیکو اخلاق امیر تور کورہ کان زمانہ اور دوسرے خان
 ایوی امیر تور کورہ کان پہلے جنک قلیب اور دوسرے خان بر طرف بولدی امیر تور
 تو ختمش خان نے اور اور نیا نصب قیلدی مرزا اولوغ بیگ کورہ کان میرزا سلطان
 ابو سعید کورہ کان زمانہ لاریدا ابو الخیر خان خاتم دشت چقاقتہ استیلاتاتی
 ابو الخیر خان نے کمرای خان پہلے جانے یک خان قاصب مغولستانہ حقیقی مخول
 اولوسیغہ ایسان بوغا خان خان ایوی خوب ہنس کلدی قویا پس نے بوی
 بولارغ تراق آت قویدیلا ریاغوز یریم قویب کورکان بسی بی قزاق آمانیلا
 ابو الخیر خان عالمدی اوتی دینا نیک رسمی کاہی بالاکاچی بست دلیل اولادی
 ہم فر اگندہ بولدیلا رشا ہی یکیمان ابن شاہ بداع اوغلان ابن ابو الخیر خان
 سلطان محمدی خانہ خدمت قیلدی خدمتی اولکہ مرزا سلطان احمد ابن
 سلطان ابو سعید مرزا پہلے قیلدیلا سلطان محمود خان جنک قیلدیلا رشا ہی
 یکیمان امیر عبد العلیم ترخانہ نوکرایوی بوز ولوب سلطان محمود خانہ کیردی
 خان بو خدمت نہ منظوم بلب تربست قیلدی انہی ترکستانی عنایت قیلدی
 آخر سلطان محمود خان نے ہنس اولغی پہلے شہید قیلدی القصدہ جوچی خانہ
 بسیار شکار دست ایوی تو زدت ہر کہ نہ خوب پلور ایوی جوچی خان نینگ

بوردخان قالدوندا ياي تي جوجي خان نينك تولوي خان نينك واقعه سيني بيان قلاب سيني
 كين جغتاي خان واقعه سي و اولار نينك كرتي قيلغوم دورد كر جوجي خان
 ابن جينگيز خان جوجي خان جينگيز خان نينك اولوغ اوغلي تام دشت قيجاق
 ن اوز نيك قزاق توره لاري جوجي خان نينك اولادى جينگيز خان دين الله آي
 ايلكري فوت بولدى اوريندا اوغلي باتون نى نصيب قىلدى باتون خانو يى كين بر ك
 خان دشت قيجاق غم خان بولدى حضرت شيخ سيف الدين باخر زى
 قدس سره نينك توليد مسلمان بولدى اول كشيك جوجي خان نينك اولادى
 مسلمان بولدى بر ك خان ايرى اول كشيك تولوي خان نينك اولادى مسلمان
 بولدى سلطان محمد و غازان شهرت نامى جغتاي خان نينك اولادى مسلمان
 بولغان توغلو ق تهور خان ايرى حضرت مولانا ارشاد الدين عطر آسند مشهور
 نينك توليد دين اسلامه مشرف بولدى بو واقعه تفصيل برله بيان نامى سيبو
 انشاء الله تعالى المقصده جوجي خان نينك اولادى اوتوز سكر كشي
 خان بولدى سلطان احمد خان زمانه جبه اراده بعضه نسه مسلمان بعضه كافر
 ايدىلار اول باتون ايلگي نيك خان او جوجي نيك خان تور تويى نيكاشي توغقان
 التيجي اوز نيك خان اوز نيك ات نونين قالدى پتيجي جان نيك خان پادشاهي

غازان ايرى

مسلمان

25a

هرگونه یوزتیاق اوروب رسوا قیلائی دیوردیب اوکتای قان
 یاریغ قیلدی امیر اوغورنی یوزو تیاق اوروب برهنه قلیب توه جا
 میند وروب بازارنی آیلاند وروب بار یوق مالینی شول قرص دار مسلمان
 الیب بردی کیشی کاشیگامونراغ میان ایش قیلاسونیب منادی قیلدور
 اوکتای قان پادشاهی عادل ورهم دل و سخی و جوارمرد حاتم مباریز
 خوشنوی ایدی اولکه جنگیز خان زما سید اقالخان شهرلارنی فتح قیلدی
 مشرق دیاری تمام صاف بولدی ایراننه جرماعون نویان نه تایجوبو
 نویان نه ایاریب فتح قیلدی امیر ارغون اقالخان حاکم خراسان قیلد
 مسعودیک نه بخارا و خمر قند و تمامی ترکستان المالیق و قیالیق و قیاق
 کاشغر و ختن و او ترار و جند و فناکت و جند و اورکند شاشغ
 حاکم قیلدی جنگیز خان اولوب ایکی بلدی کیش او ییلد اتخت باوشا
 لیقغ اولتوردی اون اوچیل خانلیق قیلدی بسیار شراب و پست چکوبی
 کشی ایدی قدیم المایم باهی تخت مغولستان قراقروروم ایدی جنگیز خان
 وفات بولوب ایلد بش بلدی کیش اوکتای قان عالمیدین اوتی جنگیز
 خان نینگ قاشید اوبرقان قالدوزنه دفن قیلدیلار تولوی خان هم

اول کیشنی مغول لار تو توب ایب کلدی جغتای خان اولتورور کار اعب بولدی
 بوکشی ایتمی کیم من مسافر بویار لیخ یساق دین جیزیم یوق دیب مسوع بولادی
 اوکتای قان انکارم قیلدی بوکون کچ بولوبدو ایرته یارغوسور ایله دیب یانزوری
 کچه برهیمیان آلتون دینار اوکتای قان اول مسافر غایباردی اول پچاره شول
 سوغه توشکان یریدا قویسون من مرد عزیز من بودینار لایم نه قویغالی
 یرتا بجا دیم سودا قویدوم دیب ایسون دیب ایرته سسه امر اوزرا شهزاده لار
 جمع بولوب بوکر من نه حاضر قلب یرغوسور دیار ایتمان سوزنه ایتم خلاص
 تاپتی کچه شول دینار لار نه ایب کلدی اوکتای قان ینه برهیمیان دینار قایتیب
 بردی ایتمی کیم اوج تورت کون غم یرینک کسب کاردین قالد یرینک دیب نقل دورک
 بر مسلمان بر امیر اوغوز کافر دین تورت بالش کوش قرض ایب ایوی بو
 مسلمان قرض یرینک اسیفه عاجز کلدی اول امیر اوغوز کافر ایتمی کیم بوکون
 قرضیم نه بر کیل اگر عاجز کلسا منک دین محمد دین یاینب بت پرست بولغین دیوی
 بوکر من باریب اوکتای قان غه عرضنی تنگوردی فلان امیر اوغوز دین تورت
 بالش کوش قرض ایب ایویم ایتمادور کیم همین ساعت قرضمنی بر کیل بولماسا
 دینک دین یاینب بت غنا بنغیل اگر نه قیلما سا منک سنی برهنه قلب بازاردا
 هر کون

24a

بد بخت شوم بوشی یاریخ الشیب دور اوج اینیکنی ایتب بسمل قلیب دور بسین یاریخ
 غه تغیر بسین کیشی اویکا کر ما کینک اوکره سیکا هتقا قینک خلاف یاریخ دیخول
 ملعون زک نه کار قلیب تمام مالینی بوسلماننه الیب بری اوزینی پوز تیاق اوروب تیوه کا
 میندوروب بازارنه ایلماندوروب منادی قیلدردی قوی نه اوی نه هرکشی اوزیسون
 دینی پیل اولتوروب میسون دیب آنواع نقل قلیب دور لایکم درویشی یول اوزه سیدا
 نوردی اوکتای قآن سوردی اول درویش عرض ایتی که بر درویش بولدوم در کاغه
 کلیدیم دیب یوز بالشی سوردی وزیر لار بر بریک ایتی لارکیم یوز بالشی یوز
 درم جمه کور ما بدور دیب یوز بالشی نه اوکتای قآن نینک اوتا دوغان پولید
 تووه لاب تویدیلار اوکتای قآن سوردی بولم دیب وزیر لار ایتی لارکیم
 حلیقی درویش کا بوریو غان بالشی لار دیب اوکتای قآن ایتی من خیله
 تو لابلور میکه دیب ایلم اندک نمرسه ایکان ینه یوز بالشی بر نینک لار دیب
 بوریو دی امر اووز را چیران قالدیلا آنواع نقل قلیب دور لارکیم ایران دین
 بر کمرسه اوازه اوکتای قآن نه الشیب کلیدی یول باشینه تی کو کلید
 ایتی کیم بکانه مملکت کا کلیدیم غسل طهارت قیلای دیب سوغه توشتی اول وقت
 جینکلز نینک سی قی اول ایدی که هرکشی کونوز سوغه توشسه انه اولتورور

اوں درم بر دی بیج نخب بولادی دیدری اوکتای قان انکار حم قیلدی مینک بالش
 کوشش بوردی هر بالش نش بوزمقال دیب دورا اول بر عرض قیلدی موبجه
 مال نه بخوک او بو مکایتور درمن دیب اوکتای قان ایگه معتبر کشی قوشتی بو بانه او
 بتکور دنک لادیب بو بابا یولدا اولدی بو بابا نینک اوکاینی اوکتای قان غایتکوردی
 لار اوکتای قان سوردی اول بابا اوکلان بولسه بو لعال نه او ییکا تیکوروب
 بر نینک لادیب بغداد غایب باریب اول بر نینک ارش لاریغ تیکور دیلار نقل درک
 جنیکر خان یاریغ قلیب او یکم بیج کیمسه قوینی بسمل قیلما سون هر کیم بسمل قلیسه
 کنه کار دیب بر مسلمان بازار قرا قوردم دین چو بر قوی ساتیب الیب او ییکا الیب
 کلدی دروازه سینی ایتی او ییکا الیب کرب ایشیکنی ایتی قازناق مینک ایشیکنی
 ایتب قوی نه بسمل قیلدی بر مغول اول مسلمان او کره دین تو شوب باغلاب
 اوکتای قان قاشیغ غایب باردی طمعی اوکله مالینی انای اوزینی اولتور کای
 اوکتای قان سوردی بخو کتابتینک دیب اول نابکار ایتی کیم بازار دین قوی آلدی
 پلیم بو مسلمان البته بسمل قیلور دیب کینیدین ایرا شیب کلیم چور لسیغ غایب
 کرب ایشیکنی ایتی قازناق غایب کرب بسمل قیلدی من او کره دامر ایتوردم
 قوی نه بسمل قیلماجه من تو شوب باغلاب الیب کلیم اوکتای قان ایتی کیم ای

بدبخت

23a

بهادر بود دست ایدیم اینک خاتونین یمان کوز بهله باقاق مروت دین ایماس
 و ایرانلیک دین ایماس بو سوزنه جینگلر خان ایشیتب سبا بهادر نه سرتاق
 یونان نینگ با بېنی سرتاق هولاکو خان زانید بسی معتبر اولوغ امر ایبری جلایه
 قومیدی بولار نه بولوردی سبا بارجه اونکنی ان اعزاز اکرام لار برله پوز تو چپن
 نه کلین کوزید کور و ب ارب ایبری سباغه قوشوب ایباردی یولاجو جی خان نه
 توغدی بر بسی خوف لیغ ایبری بو شوک اوئید اخیر نینگ اراسینه ایب جینگلر خان
 تیکوردی جینگلر خان بسی خوشحال خرم بولدی اما جغتای خان جو جی خان
 نینگ نسبغه طعن قیلور ایبری اول سبب دین بسیار نزاع کین ایبرلار اوکتای
 قان رفیق ومدار او خوشجوی لوق پله ایگ اغاسینی موافق قیلور ایبری اوکتای
 قان نینگ هتی خوشجوی لویغی آنداع نقل قیلادور که بغداد دین بر سر مرسته
 بر ضعیف بولوب ایبری منزل و مراجهل طی قلیب اوردا غیبتی اوکتای خان شیکا
 دین یانینب کلادور دیب ایبری بو بر ضعیف دعا قیلد سوردی بو هر نینگ عرضی نه دیب
 پرایتی کیم بغداد دیکان شهر دین کلور من اون قزیم بار نینگ جابد و غننه عاجز
 کلیم سینک کرینگی ایشیتب درکا پنکو کلیم دیب ایبری اوکتای قان خلیفه هیچ نه
 جابدوغ بر جابو خود دیری بر عرض ایچی که ای پادشا علم هر بار که خلیفه کا عرض تیکور دم

عبارت بخارا و خرقند و تابعات شاش و بخند و فناکت و اور کند
 و اوش اوج بالیقہ فی جغتای خانقہ تعین قیلدی برلاس ایماقہ نینک
 اولوغی نینک اغاسے قراجار نوپان نہ قوشی داستان اوکتای قان
 ابن جینگیز خان اوکتای قان پادشا ایو یکہ جو نوز و بخشنده لک لک زر نہ
 بہانہ برہ انعام قیلور ایوی خوش خوی کو نخل پو مشاق فقیر کو نخل بہا دور
 اما بسیار شراب دست ایوی جینگیز خان ایتور ایوی و ہر کشی خسکار نینک
 و اور نینک جبر کہ سینی خوب بلای دیرہ جو جی را بتبیت قیلون ہر کشی سیات
 تو زوت اور کنای دیرہ جغتای نہ ایراشسون ہر کمر سہ یاغی ماسای سپاہی
 کہ جینگیز بلای میسا تولی نہ ایراشسون ہر آدم عیش فراغت تیلانسا درم مینار
 خواہش قیلنہ رعیت فرور لیک تیلانسا اوکتای نہ ایراشسون دیب جغتای
 خان بدہ جو جی خان بسی نزع کیس ایو یلار جو جی خان والدہ کی پور تہ
 قوچس نینک بویدا ایوی مکرت ایماقہ جینگیز خان نینک اور داسینی اولوہ آب
 الیب پور تہ قوچس نہ اوکنی انوہ الیب تارتی اوکنی ان کلینی نینک قناریدا
 کو روب خوب ہنس کلدی بہک لاری ایتی لایکیم پور تہ قوچس دیک رعنانہ
 خان المادی دیب خان اشیتب ایو یکم جینگیز نینک او غلوم من بسو کای
 بہا دور

22a

جبیکزخان تمام مغولستان قراقروروم وکلوران کہ ہای تخت مغولستان ابری
 تمامی خطای و ترکستان کہ ہای تخت بلاخون و المالیق ہشس بالیق قیالیق
 ایمیل ارتیش تا کاشغر و ختن تمام ماورالنہر کہ بخارا و خمرقند شاش مجند
 و فناکت و تمامی طوران بلخ و طالقان قندوز و غزنین و کابل تمامی
 ایران کہ خراسان و عراق عجم و فارس جبیکز خانہ یکم گولدی بر مملکت
 لارغہ داروغہ و مجند توپک یا بیدی خراسانہ امیر ارغون آقانی توپدی
 عراق و فارس غہ چہن تور خطای نے توپدی خازم بخارا و خمرقند مجند و فنا
 و شاش و اوتر بلخ و المالیق قیالیق ایمیل ارتیش کاشغر و ختن کا
 مسعودیک نے توپدی تمام مملکتی خطای غہ محمودیلا و ج نیک اوغلا و محمودیلا و ج نے
 ہاکیم قیلدی محمدیلا و ج بسی قابل کیشی ایدی جبیکزخان تمام مملکتی اوغلان
 لاریغہ قسمت قلیب بریب ایدی تمام درہ قچاق سراہ بلغار و اوروس غیر ہم
 نے جو جی خانہ بردی اوزی نینگ ہای تختی کہ قراقروروم وکلوران و غیر ہم نے
 اوکتی قائل غہ عنایت قیلدی تمام ولایت خطای نے تولوی خانہ
 بردی ہشس بالیق المالیق کہ توغلو ق تورخان نینگ برقدی شو نذا قیالیق
 طراز کہیں یا نیک ویدیلار کاشغر و ختن و تمامی ترکستان نے ماورالنہر نی

قلیب ایبری اوکتای خانسی خان کوتاردیلار جنیکلر خان تیش اوج بل عمر کوردی
 یکره بش بل خانلیق قیلدی جنیکلر خان برکون سلامت لیکه داسیر او جون
 اطلایب ایبری بر صحن یرد ابر توف درخت کوردی خوش کلدی توش اولتوردی
 قاشیداقی امرالار غه ایچی که من اگر اولسام منی بشود درخت تو بیداد فن قلینگلار
 دیب بو یرد امس بسیار فرج تا یتیم یردی اول یر نینک اطنی برمان قالدون تادیا
 اول یرد جنیکلر خان نه دفن قیلدی یار جنیکلر خان نینک تورت اوغلی که جوچی
 جمعای اوکتای تولوی بزانادین ^{بولار} بش قیزی بار ایبری اولوغ قیزی
 توچین سکی اول سنکون که اونکی ان نینک اوغلی انینک اوغلی نوین بو قاعه
 اما غلیق ایبری طوی بولغوجه یاغی لایشب اونکی ان بولا اوغلی سنکون بر طرف
 بولدی طوی بولمادی انه نکون تو کورکان نینک اوغلیجه چقار دیلار اپکنی قری
 ججکان انه تورالچی کوره کانجا بر دیلار اول بادشا قوم او یرات ایبری او جوچی
 قیزی الاقان بیکه انه بادشا قوم انکوت جنیکلوی غیر دیلار تور تو بچی
 تو کالون غونکرات نینک توره سی کوره کانجا چقار دیلار بادشا لار نینک
 دامادینی کوره کان دیرلار اما مو نینک انی کوره کان ایبری بشنجی قیزی آئی تولون
 انه العنوت قومی نینک بادشاهی جاد جیجان که تاجو کوره کان الفصه
 جنیکلر

21a

قىزى اوجونچى سىسوكات تىرىنىك لونغى نىنىك قىزى نور تونجى كوخون خاتون
 خطاي خانى نىنىك قىزى پىخىد صورتى خوب ايدى و كلماي مرغوب بىشى كوپار سون
 خاتون اول خاتون تى تايانگى نايان ايدى تايانگى نايان بىسار مايل بلكه عاتق
 ايدى هر كونه برورد ادا عزتو توب عزت تمام بولدى قران شلاب سُر پاناز
 قليب طوى عظيم انگيز قىلد يار جوچى خان جنىكز خانىم الله اى ايلكى فوت بولدى
 جنىكز خان اور نىدا بىچى اوغلا با تونى نصيب قليب ايدى جغتاي خان تولدى خان
 جنىكز خان نىنىك نى اوج اوغلى كه اول كوكان اىچى جادور اوجونچى جو رچى
 جنىكز خان نىنىك تى اوغلا تمام برادر زاده لارى بىره لارى قور بىتاي قليب
 اوكنى خانى خانى خان كوتارد يلا جنىكز خان ايتىب ايدى كىم اى اوغلا نى ايم ملك
 پادشاه لىقدين بر خوردار لىق بولاي دى سانك لارا كوكتان مىنىك اور نومدا بىلنك
 يار لىق قىل تى باوز قىلما نك لار بىر بىلان بىر باشى بىخه قور و قى بولسه باشى بىر
 توشوك كاكىر سىه قور و غلارى كىنيدى كىر باشى اون قور و قى بىر بولسه هر باشى
 بىر توشوك كاكىر سىه قور و قى تاشقارى قاليب ساوق غم هلاك بولور نى جنىكز خان
 ايتىب ايدى كىم نى اوقنى بىر باغلاب تى اوغلى بىر بىر سىنورونك لار دى بىر
 بولار سىنور و راما دىلار موندى قىياس قىلنك لارنى الف بولما نك لار دى بىر

چينگ صندوقومنى اورد اغدېتگوزوب عزرا تو تونگ لار ديب چينگيز خان عالمدين
 بارى چينگيز خان عالمدين اوتوب اون اوج كوزى سونگ شيدر قوش
 كس بزهائيت اليب چيقتى شيدر قونى توتوب اولتورد ييار بتر و ك لار نغ
 ايتب درلايگيم يوز مينگ كشى قتل تابسا بر كشى تيك تورار اون مينگ كشى اوله
 بر اولوك قول كوتارورد ديب شيدر قونى چيقتى اولتورد ييار بيش اولوك تيك
 تور و بدو سكر اولوك قول كوتاريب در موزى قيا س قيله ييار بيش لگ كشى
 يعنى بيش يوز مينگ ينه سگسان مينگ كشى قتل تابيب در اوز كاسى عفو
 قليب اولاشيب الد ييار چينگيز خان مينگ صندوقى شهمزاده لار و امر لار
 اليب روان بولدى هر جاندار يوقى قتل قيله ييار القصة قرا توروم
 و كلوران غريتگورد يياروردى خان شول ملكت و ايدى چينگيز خان مينگ
 بش خاتونى بار ايدى غماسى بلبش يوز كاياوق خاتونى بار ايدى هر كونه
 اولوغ خاتونى بر اورد اسيد عزرا تو تيت لار بورت قو چيس غونكرات اياق مينگ نوره سى پوى
 اولوغ خاتونى در حان ايدى و چينگيز خان قزى ايدى اينك دىن تورت اولوغ بار ايدى
 اول جوجى خان ايگنجى جغتاي خان اوجوجى اوكتاي خان نوز تونجى
 تولوى خان ايگنجى قولان خاتون مكرت نوره سى مينگ طيار سون مينگ
 قىزى

20a

غرض اول ايدىكى مىنگ بويروغوم بولغانى سىن ايدى بارغىل ايدى سلطان جىلگا
 ايدى هندوستان باردى قان جىلگا جىلگا خان مالتقان عىب اليب بلخ كلدى
 تولوى خان تام خراسان نه فتح قليب جىلگا خانف تو شولوى اوكتى خان
 جىلتى خان هم خاززم نه اليب كليب تو شولوى جو جى خان هم خاززم
 دىن يورنه تىجاق ايدى كى جىلگا خان بسى اغزىرى جىلگا خان جىلتى
 خان اوكتى خان تولوى خان الخان مملكت لار كاشخنه دورف قوروب
 ياندى لار جىر لوليكه تنگوت توره سى شيدرقونىنه ياغى بولدى دىت
 شيدرقونىك اون بش لك كشى سى بار ايدى تنگوت نه قاشىس هم اتاب
 دور لار تنگوت مملكتى بسيار اولوغ شهر لار جىر كى اون بش لك كشى جىلگا
 خان پله جىك قىلدى خان باسروق قىلدى شيدرقون شهر كابر كىدى جىلگا
 خان ايلچى ايدى شيدرقون هم ايلچى كاشى قوشوب ايدى براى مهلت تىلاد
 براى دىن كىس كوروشكا جىق قىلدى لولوب ايلچى سى ياندى جىلگا خان به تىب
 بولدى اوغلانلار ينه امرالار ينه وصيت قىلدى كىم تنگوت مملكتى كا دست
 تىباق بسى مشكل ايشى مىنگ اولكا نىمى خىفى تو تونك لار ينى زارى قىلما كى لار
 شيدرقون جىقون خلقى پله شيدرقون اولتورونك لار مملكتى كا اچا بولولونك لار

ياندى تولدى خان نى فتح خراسانغە بولدى سلطان جلال الدين
 مىنگ بىرنى غىزىپ چىدىلايدى جىنگىز خان مىنگ بىر اسى ايكى سان كىشى بىر
 قراول لىدى انى شىنگى تو توتقۇ جىنگى قىلدى سلطان جلال الدين مىنگ بىرنى
 غالب كىلدى تو توتقۇ بىر يادور بارىب جىنگىز خانغە تىگۈردى جىنگىز خان سىلطانغە
 جلال الدين مىنگ بىرنى نىك اوزە سىكا باردى درياي سىدىق سىدىق سىلطانغە
 تى سىلطان جلال الدين مىنگ بىرنى شو مەنغ جىنگى قىلدى كىم كىر سىم اسىغەن بار
 بولسە بار كىم دىر ايرىدى سىلطان مىنگ بىر كىمى آز قالدى بىسى تىنگ بولدى
 اوزى بىلبارقە سىنى اوزى اولتور ب تازە اط مىنىب مەنول جىر كىكا چىلە
 قىلىپ بىر يادور لارغە قايتا بىر سالىب درياي سىدىق سىلطان او توب قىلچ نى
 يوب نىزە سىنى بىر كى قىلدى سىلطان جىنگىز خان او غىلانلارغە
 ايتى كىم تان نىك اوز غىل شو مەنغ بولسە بىب جىنگىز خان اواز قىلدى اى
 با دىشا زاده اى شىب اىم يوز اىچە بار اىكان سىن اىمى تو بىغىل
 قىل قاتىنىگى كور اى دىب سىلطان جلال الدين مىنگ بىرنى تو فوب كى قىم
 يوروب توردى نىنە ايتى كى اى شىم زاده اىمى اولتور غىل ايشىكان نى
 زىادە اىكان سىن سىلطان اولتوردى جىنگىز خان ايتى اى با دىشا زاده

غرض

19a

قتل قیلدی بیکرمینک اسیر قیلدی ایندی اوز کانه عفو قیلدی القصد حجتای
 خان و اوکتای خان و جوجی خان نینک مخالفی دین الله آی غتارنه خازرم
 فتح بولمادی جنیکر خان یار لرخ ایباردی کیم حجتای پبله جوجی نینک سوزیکالک
 التفات قیلماسون خان اوکتای نه پلبیب یار لیغیدین تجاوز قیلماسون
 لادیب اوکتای خان ایله اغاسی نینک اراسیغه دوست لوق بد اقلیب
 شهر خازرم فتح بولدی خمار تکیلی باشلیغ تو قسان مینک گمش اولدی
 حضرت شیخ نجم الدین قدس سره خازرمیدا ایدی یار اوکتای خان
 حضرت شیخ غمگینی لیکوردی خازرمیدین تاشقاری حقیقو نلار خازرم
 قتل عام بولمادی بولدی شیخ نجم الدین کبری قدس سره ایلی لایکیم تیشیل
 بوشهر دابولوم بخش لیقینی کوروب اییدی بلا و نجت کلکاندا جده ابوطاق
 مروت دین ایلیاس قضاغه رضایردیم دیدیلار حضرت شیخ خازرمیدا
 شهید بولدی یار سلطان محمد خازرم شادردا ابیسکون دیکاندا عالم
 دین سفر قیلدی سبودای بهادورنه او توز مینک گمش برله سلطان
 محمد خازرم شادینک فاسیدین بویروب اییدی سلطان خازرم شاه
 درد ابیسکون دافوت بولدی سبودای بهادور خزینه و مالینی الیب

مینک کشی اولدی تور ملک اوج کشی بره قالدی او اوج اوتی اوقی قالدی بری نینک
 باشی یوق تور ملک باش سیز اوقی برلان بر مغول نه ایتیب کور قیلدی
 تور ملک ایتی که ای مغول لار سهووه اولانک لار پند اهل مال یوق دیب مغول یایب
 باریب جوچی خاننه تور ملک نینک کار و بارینی ایتی لار جوچی خان پسند قیلدی
 القصه جغتای خان اوکتای خان جوچی خان شمر قند اتالارین کورونی
 قیلدی لار سیار جنگ جلد برله شمر قند فتح بولدی جنگیز خان تولی خان
 پله بخاراغه باردی جوچی خان جغتای خان اوکتای خاننی فتح
 خارزمینه یوردی جنگیز خان بخاراغه کلیب دروازه نینک الدیغه
 توشتی بخارا و اسرار لشکر یکره مینک کشی اتفاق قلیب شیون کله دریا
 جنگیز خان نینک یان غضبی کلدی ایرته سی ایلچی کیکوردی اوکلا اهلالی
 و مواله و اکابر و سادات که بار اولار پله ایشتم یوق دیب اکابر نینک
 کوروشکا حقیب باشلاب شهر بخاراغه ایلب کوردیلار جنگیز خان
 نینک کجیک اوغلی تولی خان مسجد جامع بخاراغه کوردی اوردائی پادشا
 مودیب سوردی ایتی لار کم بوخانه خدا سجده دیدور مینر مصحف نینک صدوق
 لاری اخر بولدی اکابر اشرف ات باقتیلار القصه یکره مینک کشی قبل
 قیلدی

18a

عیسیٰ بن معاف بولنا یمز دیب سلطان جلال الدین کجہ مرتبہ عرض قیلدی
 سلطان محمد خازم شادین دولت یانیب ایری معقول بولادی ایتهسا
 الھو الکفرۃ اتقلو الفجرۃ مویناک معنی سے آنراغ بولو تور کیم ای کافلار اولتور ویک
 لار فاسق لار فی سلطان خازم شاعراق یوردی جیکلر خان جفاتی
 خان پہلو اوکتای خاننی او ترارغ بولور دی بش آئی محاصرہ قلب التخی
 آئی غ او ترارغ الدیلار جو جی خان نے مجند فناکت غ بولور دی جو جی
 خان ایلیجی کیوردی او باش درنود ایلیجی نے اولتور دی حکیم چند و شائش
 قتلوغ خان ایری بو واقعه نے ایشتی ایری بوایل نینک خوی بوزولور بو
 تنگری تعالیٰ نینک غضبی غ ستر او ار بولوب دور دیب خازم شاه غ
 تو شولدی شائش و چند بادر در کسرتیح بولدی فناکت و مجند حاکمی
 متور ملک ایری متور ملک بہادر و مردانہ ایری ہر براوقی ملیتی اوقی
 دین زیادہ جھنگل مردانہ قیلد مغول مہدم نیادہ بولدی متور ملک نینک کشی سی
 کم قالدی متور ملک مینک جھنگل کشی ہمراہ قلب روان بولدی بو جنز جو جی خان
 غبیتی یکر مہ مینک کشی سیوردی جنک سخت واقع بولدی متور ملک کوچ فرقانے
 الدیلار جو جی خان کشی ایباریب تور دی او تو زینک مغول جریکیدین اون اوج

خازم شاه اون مينگ کشي پله خاص حاجي قزاجه نه باش قليب قوير ايرى شخند فنا کت
 او تو مينگ لشکر پله تور ملکه باش قليب قويرى بخار مينگ ائليک مينگ جريک بار ايرى
 او تو مينگ کشي امير اختيار قيلدى آيزين کوشنى على صاحبک ايتايچ خان ملقب ايرى
 حميد يوز بو امر لار نه باش قليب بخارغه قويرى شمر قند نينگ اور کشي سى
 دين باشقه يوز مينگ ينه اون مينگ لشکر سلطان نينگ طغاسى طغاجاق
 حسام الدين مسعود نه امرء غور خر ميل نه باش قليب شمر قند کا قويرى بلخ
 کلدى اوغلى سلطان جمال الدين مينگ بر نه عرض قيلد يک اى پدر بوشتى دين نه
 موخه تور قار سيز سلطان خازم شاه ايتى که من ايشتکاني سيز لار ايشتاي
 سيز لار رجال الغيب او از قيلادور ائها الكفرة اقتلوا الفجرة ديب بو
 او از نه انخاب هر اسى و وهى تو شاد و بى اختيار تجا دور من ديدى سلطان
 جمال الدين مينگ بر نه ايتيکه اى پدرى بزرگوار ما اول شمر قند لارين هفتى اگر سلطان
 جهان فقه و هم هر اسى تو شاد و بى سلطان عراقه بار سا لشکرى که حاضر بار ايک
 لگ کشي بار هم شمر لار کاشى جابنورالى خازم ميدا خار تگين باشلغ ايک لگ
 جريک بار منکا برسونلار خر اسان و عراق نه قولدين برماله ديريلى چيچون
 نه تو سوب جنگ مردانه قىلالى خداى تبارک و تعالى نصرت برکاي ايل نينگ

عيسى

17a

چنگل خان پنه خدمت کا ایسا برابری سلطان خازم شاہ اہل بولادور رخصت چنگ
 یوق دیب سلطان خازم شاہ دین دولت یانین ایری بو معقول سوز معقول بولگا
 چنگ آغا قیلدی مغول بریکی ناچار چنگ قیلدی سلطان خازم شاہ چنگ شوکتی آناغ قوی
 ایریکه انک سیر او جون آطالانہ پوز مینک گشتی تہرہ آطالانور ایری ہر کونہ نوبتی کا تیش
 خروار التون وکوش نقارہ جالہ ورو ایری بوانک مغول بریکی سلطان محمد
 خازم شاہ غالب کلدی سلطان تولخہ تو شکوہ اولوغ اوغلی سلطان جلال
 الدین مینک برنہ مینک بوری ہم قتب دور لار بسی بہادور کیت ایری اتی سلطان
 محمد خازم شاہ نہ بو مہلکہ دین خلاص قیلدی چنگ قاچیم بولدی کچ بولدی ہر ایک
 لشکر یانین توشتی لار مغول بریکی ہر ہر وادوت قلاب قرار قیلدی ایری
 سلطان خازم شاہ معلوم قیلدی یانین کیتب دور سلطان محمد خازم مینا بسی
 قور قتی مال و جانیدیں ایلیک بودی اوغلی سلطان جلال الدین مینک برنی
 اتی کیم ای ہدی ہر زردک دار سیر نیک مردانہ لغتینکر بار جہ عالم غہ معلوم وروشن
 ہمیں ساعت تورت لک جرید طیار و حاضر کا فر لار بر چنگ قیلای عراق آوز
 با بجان غہ کشتی جاب توری جریدک یغالی دیب ایری سلطان خازم شاہ مغول
 قیلادی او ترار غہ قاپر خان جاکم ایری یکرم مینک لشکر بار ایری سلطان محمد

بنزری ایشتر قاپچ بجنلیک خان نینک او داسیغباردی جنلیک خان بو واقعه دین فخر دار
 بولدی بسی قنالم بولوب برهشته غم چقتی بوینغه فوته یینی سالیب اوج کج کونوز
 یغلاب ایتمی کیم ای خدای نرزوک وای تنگنی جاوید سکا بو واقعه معلوم میداء بو فتنه
 و غمشا بو فساد کیم یکننا بند هلاک نیک یوق قیلدی من ضعیف بندنگ قوت بر کیل
 دیب اوج کج کونوز دین کیس اثری اناجات بجنلیک خانو ظاهر بولدی برهشته
 دین خوشحال و غم یانینب توشتی امرالارینه ایتمی کیم تنگنی جاوید قوت مکان
 بردی بهریک کا جارچی بویرونک لاریب امرالاری هر یک کا جارچی یاردی لاری هر یک
 طیار بولدی تاویج ذالته یوزون آله ایدی بجنلیک خان سلطان محمد خازم
 نینک اوزه سیکاکهریک آطلانزی شول مجله سبودای بهادور و قوتو جار بهادور
 بش قلب قودور دیکان نینک اوستوینکا بویروب ایدی قودور دیکان مکدبت
 توره سیدین ایدی بوایکه سردار اون مینک یاوق کشتی برله ایدی قودور برله
 جنگ قیلدی قودور باسروق بولدی کوب کشتی اولدی شول حالته خازم شایقی
 بو خروج لار دین بری تریک قالیب ایدی دیدیکم بجنلیک خان نینک هر یک کیشو سحر برله
 بنزنی الیب توره نین اولتوروب کتی دیب ایدی سلطان محمد خازم شاه بولان نینک
 کیندین بویروب تی سبودای بهادور برله قوتو جار بهادور ایتمی لاری کیم بنزنی
 حاکم خان

سوڭاكر لار بولدا و تراغ تقي لارا و تراينك نوره سي اينالچيق ديجان سلطان
 خازم شاهينك والده سينيخونيشا و نزايدى اينالچيق غه قايقو خان
 است برب ايدى بو قايرخان بسى شوكت و عظمت و حشمت پدا قىلدى
 غزور عوت از هژد زياده ظهور تاپتى بوسوداكر لار اينك اراسيدا بر هندو
 سوڭاكر بار ايدى بو قايرخان قديم اشنا ايدى قايرخان ديماسى
 اينالچيق ديب خطاب كلدى قايرخان قه بسى يان كلدى و ينه
 مال بيهمايت ايدى هر دك بولفس بوا موالدين طمع قىلدى ملالا
 دى فتوى تىلادى جماعه و كافره اطاعت قليب جاسوس بولوب
 كليب و ريب ملالا فتوى خت دور مسلمانكه دين دلنه كافره
 برب جاسوس بولسه مالى خوفه جلال ديب قايرخان ايلچى لار بول
 سوڭاكر لار نه زندانده سلطان محمدى خازم شاه غه عرض داشت ساييب
 دبو فتوى لار نه ايباردى سلطان خازم شاه شراب اچيب مست
 اولتوروب ايردى جيان و فكر قىلماسى بچر دفتوى ديجان بر لان
 موبخه مسلماننى قتل حكم قىلدى بولورت يوزالليك كشتى يان بر مسلمان
 زندانده سالتوجه قاجيب بر پدا يانتب همراه لارى اينك اولوم

اورد ایسے قراقرم و غنہ باردی بو اوج سوداگری بری متاعینہ قیمت بہا قیلدی
 جنیکل خان بوسوداگر لارنے خزینه کا کیسوردی ایتی بوسوداگر بڑے صحرایہ بیج
 بہ متاع کور مکان خیال قیلا دورانیک اوجون خزینه کا کیسوردوم دیب کوردونک
 لارو متاع مونز اہم بارو ایکان دیری ینہ ایک سوداگر کا بویوردی متاعینک قیمت
 قبل دیب سوداگر لار قیمت قیلغالی اونا مادی حضرت ہادشاغ اتاب الیب
 کلدو کدی بیار جنیکل خانہ خوش کلدی جو تارغہ التون باش بوزکا
 کوشش باش بویوردی بعضے تاریخ دا باش بش بوز متقال دیب دور
 تمام مغولستان و ترکستان و مملکتی عطای و قرغطای منکاصایق
 بولدی ایران و بعضی توران سلطان محمد خوارزم شاد اپز بخشی بولسا
 اراد الیحی یورسہ مملکت آبادان بولسون آندایوق نرسہ نہ بوطرف دین الیب
 بارسون مونز ایوق نرسہ نہ اول طرف دین الیب کلسون دیب اوج کیشنی
 ایلی قیلدی بری نینک اتے مجموع خازرنی ینہ بری نینک اتے علی خواجہ بخاری
 ینہ بری یوسف او تراری اوج کیشنی نہ بوسوداگر لارغہ قوشتی شہزادہ لاکا
 داورد الایغہ و امر الایغہ بویوردیکم سوداگر لاریا بار نینک لار تنسوق نتم الیب
 کلسون دیب تور تیز الیک مسلمان اموال فراوان الیب یولغیر کورمیلار بولجی لار

مموداگر

15a

ای مسلمانان صبر قلندار دنیا نیک عذاب فات او تار آخرت عذابیدین قور قونک لار دین
 محمد صلی الله علیه وسلم دین یا نمانک لار کوشلوک حضرت امام علا والا دین محمد صلی
 بایشلیخ اوج مینک دین زیاده علماء و امام لار نه قتل قیلیدی بوجر جنیکلر خانقاهی بجه
 نو یاننی لشکری فراوان بله بویوردی کوشلوک نیک دفیضه بوجلدیه کوشلوک کاشقردا
 ایدی مسلمانلار اختیار یوق ایدی بجه نو یان نیک خبری الشیب کوشلوک قابیحی
 بجه نو یان درد ساریق تولد ایتیک کوشلوک نه اولتوردی بجه نو یان عنادی
 قیلدوردیکیم اوز دینی برله بولسون کشتی کاشقردی قیلما سون دین کوشلوک هر کیم
 دین شریعت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم غه اعتراض قیلدی فات فرصت و
 نیت نابود بولدی تا قیامت حال موندانغ بولور هر کشتیکم تقوای شری
 محمدی قیلور صلی الله علیه وسلم دولت با کمال د عمر دراز نصیب بولور معجزه
 حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم دین القصبه جنیکلر خان تمام ولایت
 مشیر قباغ مملکتی خطای و المالیق و مملکتی او یغور و تارا و مملکتی قراخطای
 قراقرود مین تمام مملکتی کاشغر غه جنیکلر خانقاصافی بولدی جنیکلر خان سیه
 سلطان محمد خازم شایینک نزاری جنیکلر خان توران و ایران نه الغانی
 خازم شایینک مکتبی بخارا خرقند دین سوداگر سودا او جوج جنیکلر خان نیک

کوشلوک کوجا دین قاجیب کاشغر ^{کلدی} شیدر قوشکونوت توره سی ینه یاغی بولدی
 ینه جیکلر خان انکا مقید بولدی کوشلوک غدار نابکار ختن باری ختن شهرید
 منادی قیلدوردی هر عالم و امام بزرگوار که بار حاضر بولسون دیبوج نینکدن
 زیاده امام عالم حاضر بولدیلا شتو ای همه علماء حضرت امام علا و الدین محمد
 ختنی قدس سره کوشلوک کافر فاجرائی که ایله ایش نینک برینی اختیار قیلنکار
 یا ترسا بولونکار یا جلا نقاب بت غم سیده قیلنکار بولایک نینک برینی قیلنکار
 لاری سیاست بلین قلیب تولا کونکون عذاب پله اولتورور من اگر کشی نینک بخت
 و مناظره سی بولسه مندی قورقهای ایتسون دیدی حضرت امام علا و الدین
 محمدی ختنی قدس سره حتی کوی لوقه بل باغلاب اوز لارینی شهاده تکا قرار
 بریب امام لاری نینک اراسیدین تو پوب کوشلوک قاشینه کلیب اولتور دیلا اول کافر
 فاجر پله مناظره آغاز قیلدیلا ر حتی باطل غم غلبه قیلدی حضرت امام علا و الدین
 محمدی ختنی کوشلوک نه ملزم قیلدیلا کافر بی شرم حضرت محمد مصطفی صلا الله علیه
 نینک باره لاری ناسنراتی حضرت امام کافر فاسق نه دشنام قلیب یوزیکا
 تو کوردیلا اول نابکار امام قدس سره نه توتوروب جهار منج قلیب قین بره شهید
 قیلدی اوز کا علمالار نه مدرسه لاری نینک الودید اجهار منج قیلدی امام وصیت قیلور ایلا

ای مسلمانلار

14a

کلام کورخان مردد و لتمد ایوی ساده لیک قلب کوشلوک غدار غم حضرت
 بردی القصد سلطان خازم شاقوی حال بولدی غرور عزت خراسا صاف
 بولدی کورخان کافر غم خراج برماک کرانج کلدی کوشلوک کا ایلی ایباردی ایتی که مغرب
 طرفیدی من بولای مشرق هیدین کوشلوک خان بولسون اگر من ایلیکاری بار
 السام کورخان نینک لایشید من المالیق غم جنکا بولسون اگر کوشلوک خان ایلیکاری
 باریسه التبه فاکت خند غم کوشلوک خان بولسون جنان کیم کورخان بر ضعیف
 بولور در مشرق طرفیدی که امر اسی جنیکر کا یا میل لیدر دیب کوشلوک کورخان نینک
 اوزه سیکا کلدی کورخان یا دوق کشی لاری پلا او ترو هقیب جنک قیلدی کورخان
 غالب کلدی کوشلوک نینک ترتیب لشکر قلب نینک مقابله بولدی کورخان غافل
 کوشلوک غالب کلدی کورخان نینک مملکتیکا متصرف بولدی کورخان غم غصه
 دین جان بقابض الارواح تابشوردی یوزالته یا شدادینا دین اوتی
 کوشلوک قرا خطای نینک مملکتینی الدی ظلم آغاز قیلدی خدای تبارک و تعالی
 نینک نینده لاری دعا قیلدی لاری عاسی مستجاب بولدی جنیکر خان خطای دین
 فایغ بولدی کوشلوک جنیکر خان نینک صوتی دین قور قوب پیشس بالیق پلا که جا کلدی
 نورت یل کوجا د بولدی جنیکر خان خطای نینک صوتی دین اوزیک صافی قیلدی

جنگل خانقہ جامع قیلدی کورخان نینک بیدی قوت اولتورکان شخہ مس نینک
 اتی شوم کم ایدی کورخانقہ خازم بادشاهی سلطان محمد او تو نینک
 مشقال آلتون خراج برور ایدی شمر قند بادشاهی افراسیاب نسلی دین سلطان
 عثمان مال وافر کورخانقہ برور ایدی کورخان بسی اولوغ بادشاهی ایدی تو قوز
 یا شداخان بولوب تو قسان بشیل بادشاهی قیلدی کوشلوک خان
 کورخان قاشیغہ باردی کوشلوک دیب اچکاری کیوردی کورخان نینک اولوغ
 خاتون کویسو کوشلوک تو نوب ایتی بادشاهی تا شقاری کوته اچکاری
 اولتورور دیب کوشلوک جراب کیر یلار کورخان نینک کویسو خاتون
 برقری بار ایدی کوشلوک خانقہ عاشق بولدی کوشلوک بسی صاحب جمال
 ایدی کورخان قرینی کوشلوک خانقہ بروری القصه جنگل خان خطای اوزہ
 جریک اطلانوی خطای خانہ التای خان مال با نهایت پله قرینی ایباردی
 جنگل خان شهر نیکینک و جنگل و دیگان ایکی اولوغ خطای نینک شہرنی الیب
 التای خانین خراج با نهایت الیب یا نری کوشلوک کورخان غرض ائی کم
 نینک ایل اولوسوم اسید قبالتق و پیش بالیق حدود دیا سرگردان و پریشان
 ایریش جنگل خان خطای مملکتی کامشغول من باریب ایل اولوسوم نے تغیب خدمت کا

کلسام

13a

شيكارا ايرى جنيلگر خان نينك بر اول كشي سى بر در دسر تو توب اولتوردى
 جنيلگر خان بو يروق خان نينك ايل اولوسى و محليتى الدى توقا بىك مكرت
 تا يانگى ان نينك اوغلى كوشلو كقا چىب بارىب ارشش دىجان موضع داساكن
 بولدى يار جنيلگر خان توقا بىك مكرت پله كوشلو كىمان قصيد بجرىك اطلاندى
 شول مملده امراء قرقيز ايلچى ايارىب اطاعت قىلدى پشش كوش بر آق شو كقا
 باش قليب تنسوق بسيا ايرىباردى جنيلگر خان بى ايلچى امراء قرقيزه خوش
 دايانوردى ارشش نينك قوم او يرآت نينك اوستى نيكاتى او يرآت ايماقى نينك
 اولوغى توقا بىك پشش كوش افراليب كور نوشكا چقى جنيلگر خانغه باشى
 بولوب توقا بىك پله كوشلو ك اوزه سىكا تىكوردى قاتىغ جنك بولدى توقا
 بىك اولدى كوشلو كقا چىب كتى جنيلگر خان توقا بىك پله كوشلو ك نينك
 يورتيغه متصرف بولدى اولز ماندا تر كستان قرا خطاي نينك قوليد ايرى
 قرا خطاي نينك خانىنى كور خان ديراير ديار يعنى آنزى اولوغ بادشا يوق
 ايرى بو كور خان نينك هاى تختى بلا سا قرن ايرى كين معنول المالىق اتادى
 او يغور نينك توره سى يوى فوت كور خانغه مال خراج برور ايرى جنيلگر خان
 نينك شوكت و عظمتى نى ايشتى كور خان نينك قوبغان شىخه سىنى اولتوروز

بارد بيلار كوب ايماق جنيگنر خانة ايل بولوب مطيع و منقاد بولديلار تايايكنخان
 بر طرف بولدى جنيگنر خان يا عظمت و شوكت مكرت نينكا اوزه سيكا جيريگ
 اطلاندى مكرت نينكا توره سى نوقا بيگ قاجيب بويروق خان قاشينو باروى
 بويروق خان تايايكنخان نينكا يني سى ايرى اما اوز باشچي خان ايرى اوكنخان
 كراست نر و تايايكنخان نايمان نر باعث بولوب جنيگنر خان پله ياغي قيلغان
 ايماق قوم بويروق خانة قوشولدى مكرت نينكا ايماق نينكا نصيحت نينكا اوردوشى
 دايروسون ديكان قزى قولان خاتونى جنيگنر خانة اتاب اون مسكر جينگ
 ايماقنى باشلاب كورنوشكا كلدى جنيگنر خان بو قوم نينكا اوزه سيكا داروغه
 قويوب بويروق نينكا اوزه سيكا جيريگ بارماق كنگاشده ايرى تنگنوت ايماق
 ياغي بولدى ييب جبر بولدى تنگنوت نر قاشين امام ديب تزرار توره سى
 نينكا اتى شيدرقونون بش لك جيريگ بار بولدى جنيگنر خان بورغول نوپان
 پله چيتمناي نر بورونخار جيريگ نر بيوردى بو امرالارايگ اولونغ شهر نر
 ايب برى نينكا اتى لسكه و نينه برى نينكا اتى كلنگوشى شيدرقونون
 جنيگنر خانة ايل قليب يانديلار بويروق خان نينكا قصد يدا جنيگنر خان
 جيريگ اطلاندى جنيگنر خانة خدای تبارك و تعالی يار بولدى بويروق خان

شكاردا

12a

بار ايرى خان ياتىپ دور بر سوزايتاي قوبسون جنك قىلالى اولك فتنه فساد باشلاغان
 لار قاجى ياتىپ اولكوجى جنك اولالى دىب قورى باسوجو تايا نكخا فتنه ايتى كه
 اى خان دشمن باش الغالى كلدى قوباق كر كر دىب تايانكى ندين جواب ايتىمادى نينه
 قورى باسوجو امرالار غا ايتى كيم بر سوزوم بار ايتاي غيرت قليب قوبغى دىب ايتى كه
 اى خان محبو بونك كور باسون خاتون ياساينب كليب در سىنكا منتظر ترور دىب
 بومرته هم تايانكى ندين بىچ جنبش قىلمادى قورى باسوجو يغلاب ايتى كيم اى امرالار
 انك مقدورى بولسه ايرى تايانكى ندين هر كرت قىلور ايرى انك اولكوسى كور كوچه
 پوز ايلكارى كىتالى دىب جنك كاشغول بولدىلار جىگىز خان كىشى اىباردى توز حلال
 لادىلار سىنكا كور سولار تايانكى ندين ايتى خىشى شىس كلماى دىب بو بىكلا دشنام قليب
 ايتى لايكتم تايانكى ندين كىس قالغوجى جنك مرابته اولكان خىشى دىب جنك
 قليب قىل تبايتى جىگىز خان اغا ايتى سىنجه و امرالار غا ايتى كيم كىشى نيك بولار
 دىك نو كرى بولسه ياغى دىن بىچ غمى بولور دىب پسند قىلدى تايانكى ندين
 تايمان نى ايب ايل اولوس بورتىغه متصرف بولدى نينه بىچ اغا ايتى ايل اولوس
 قوريلتاي قليب باش دىن خان كوتار دىلار شوكت عظيم سدا بولدى اولك فتنه غه
 مايلى ايرى تايانكى ندين ايتىسى بار ايرى بو يروق خان دىب الخا قاجىب

ایدری میان ایش بولوب دورویب پسند قیلما دی اوکنی ان نینگ باشینی کوشش برله
 قافلایب بجه مدت تحت نینگ یا ایندا قویدی سکون قاجیب بارغونجه تولا بولاجی لیتی
 قیلدی قلیج قرا اطلنج امر اولتوردی حسن پله توبت نینگ اراسیداشان شوکت
 و عظمت بر کرایت نینگ ولتی آخر بولدی جمیع ایماق قوریتلای عظیم قلب جینگیز
 است قویوب تو قوز قایم لیج آق توغ راست قلب خان کوتاردیلار موزین
 کین مخوچین دیما ی جینگیز خان دیسونلاریب اوکنی ننه تابع ایل ایماق اولون شکت
 بعضی سے جینگیز خان ننه تابع بولدی و بعضی سے جینگیز خان نین قاجیب تایا کنی ان
 نیا مانه قوشولدی اوکنی ان نینگ تابع لاری تایا کنی انی و سوسه قلب جینگیز
 خان نینگ اوزه سیجا الیب اطلاندیلار بو جیز جینگیز خان ننه حبت جینگیز خان هم
 اطلانیب جنگ سخت بولدی براس ایماق نینگ توره سی جاموقه جیماک
 مکویت ایماق نینگ اولوغی تو قاسک کرایت ایماق دین الین تابش مینهم
 بسی ایماق تایا کنی ننه اطاعت قلب ایدیلار بو جنگ اتا تایا کنی ننه بجه زخم
 منکر بولدی بپاقت بولوب بریر کاتوشتی اوکله اوکنی ان باسروق بولغان دا
 تایا کنی ننه قوشولغان امر لار قاجیب کتی لار تایا کنی ان بر حال بولوب یاتب
 ایدری اولوغ امر اسی بار ایدی انه قوری باسوجو دیب مینه اوج اولوغ امر اسی
 بار ایدی

11a

قىلدى تورتىنك اوج يوزكشى ايدى اول ايكه يامش اوغول سنكون پىله او نىخان
 نىنك قىلدى جىزىتى اولارنى داخان قىلپ امر اقا رىزه الهى توجىن نىنك
 ايسى جوجى قىسارنى او نىخان نىنك شىركى غارت قىلپ ايدى توجىن
 او نىخان نىزه نامە تىب بونامە جوجى قىسار دىن دىب ايلجى ايباردى بىر اس
 اياما قىلدىن قابود ار تىلىق خان انا مەنە عرض اولكە خانانم نىنك غارت قىلدى
 اغام توجىن نى تىلما دىم باش ايبىر اقا كىت بىر خانانم نىنك اكر ياندى وروب
 برسە لار جان بىر نىلما بار لىنچ ايشىب كىچ بىر سىزىرە بجاي كلتور و رى اطاعت
 قىلسام دىب او نىخان نىزه بونامە نىنك سوزى عجب خوش كلىب غافل تور و رى ايدى
 ايلجى نىنك ار قاسىدىن توجىن او نىخان نىنك نىزه سىكا بىر كىر اطلاندى او نىخان
 توجىن يىراق دىب غافل ايدى بىلماى ناكەمان تى قاتىنچى نىنك بولدى توجىن
 غالب كلدى او نىخان اوغلى سنكون پىله باسروق بولدى او نىخان قاجىب
 بار غوجە تايا نىخان نايان نىنك ايكه امر اسى قراول ايدى بىر نىنك تى قورى
 باسوجو نىنك بىر نىنك تى تا نىنك سال او نىخان نى اولتور و رى تايا نىخان نىزه
 ايبىر باردى اوغلى سنكون قاجىقى تايا نىخان بوايكە بىر كى سىر زى نىش
 و عىب قىلدى او نىخان بسى اولوغ يوقارى خان ايدى نىنك ايبىر كىلما كىر كىر

بندگاسالديار اولتور کونجه خدای تعالی خلاص قیلدی شول وقت داکرات نینک
 اینک توره سی او نکی این اولوغ پادشایوق ایری بیسوکای بهادور بیله دست
 ایری تموچین او نکی ان قاشینه باردی او نکی ان هم فرزنددی دیک کوردی تموچین
 هم خدمت شایسته قیلدی بسی مهملک لار دین خلاص قیلدی او نکی ان نینک او غل
 سنکون تموچین دین رشک حسد قلب او نکی نغز یان پلده وردی او نکی ان
 پر بولوب کوب کار بار نغز او غل سنکون غز تو یوب ایری سنکون تموچین غز
 قصه قلبی امر اس بکله کنکاش قیلدی بر بکلی خا تو نیغ ایتی سنکون تموچین
 نینک اوزه سیکای غی بولوب بارو بولدی دیب ایکی کجیک باشلیق او غول بوبک
 سوت الیب کلید ای دیار باریب تموچین غز ایتی لار تموچین آق اوی الابرکان
 خالی تو یوب باریب تاغقه یولانزی او نکی ان نینک او غل سنکون لشکر فر اوش
 بکله کلید جیمه خرگاه غز تیر باران قیلدی معلوم بولدی که جیمه خرگاه خالی او نکی ان
 جیل بولوب کیندین باردی تموچین کایتی سخت جند بولدی تا شام غز هر اکل
 لشکر که بولدی دیب یاینب توشتی لار تموچین توشکان یرکا اوت قلابت
 تو یوب بالچونه دیکان چشمه قیاسیغز روان بولدی او نکی ان بکله او غل سنکون
 بولار نینک توشکان روان بولدی تموچین جند دابار کیشی کا انعام احسان
 قیلدی

10a

بسیار ایباری و بلا و چنت دابی نخره تجربه واز موده بولغای دولت و عزت
 نیک قدر قیمتی بیگای بلا و چنت اچدا که بنده لارینگ احوالیدین با بنر بولغای
 یسوکای بهادور بسیار ایاق قوم نیا چیموت و تاتار و نیرون که هر خورشانو
 یسوکای بهادور ایری جنگگر خان اون یاشد ایری یسوکای بهادور دین
 قالدی هم اوروغ قیاشی مخالف بولدیلار و عذر و تیغ بل باغلا دیار تموجین
 نیک والده سی اولون ایکنه حازم و عاقل کنیا تیلک کوشی ایری فزونلاری نیک
 تربیتی غمشغول بولوب خانلیق قیلدی اما یسوکای بهادور نیک توقان
 و جهتمندلاری جنگگر خانسی جفالار قیلدی بیت دولت دابی سرت جهتمند
 بولادور دولت ینا جه بارجه سی دشمن بولادور اولون ایکنه لطف و احسان
 پله مدار قیلدی بو حق ناشناس لار جنگگر پله اولون ایکنه نیک لطف و احسان
 و عهد هماین فراموش قلیب یاغی بولدی امارادی آذاع ایتدور کم یسوکای
 بهادور قوم تاتار پله جنگ قلیب قوم تاتار غم غالب قلیب توره سینی اولتوری
 اتقنوجین ارکه ایری یسوکای بهادور بو جور کیدین کلر خاتون اوغول توغوب
 دور اوغلیغ تموجین آت قویدی اون اوج یاشید ایتسه یسوکای بهادور
 قالدی یکره سکر نیل نیک اچدا تموجین نیک پاشیغنه بلالار کلدی قولنه توشتی

بهادور جنگل خان ننگرانی ایرو و موصول تیل برله اتانز اچک دیب در انخانی سی بسیار
 موصول اولوسی کنکاش پله خان کوتار و یار بیسو کای بهادور بیسی انه دلاور و همایون
 توره ایرو خطای خان پله جنگ قیلدی انکا غالب کلدی التای خان ننگر کوب شهرتی
 الدی قوم تار پله جنگ قیلدی انکا هم غالب کلدی بیسو کای بهادور ننگر اذره کای شهرتی
 مشرق طرفی توتیه بسیار ایاق مطیع و منقاد بولدی تأییدش یوز قرق توکنوز
 ییل ایرو جنگل خان وجوده کلدی اولون ایله میکان اولوغ نمانتین توت
 اوغل بولور اول توچمن جنگل خان ننگرانی ایکنجی جوچی قسار بی مردانه
 دلاور باقوت ایرو او جوچی قابچون اما یاش نیادین او تیه اوغل ایچید انزبان
 اعیان مشهور شی بولدی جنگل خان و اوکتای قان ایچید انویانوه خوبش
 آمد قیلور ای یار معتبر بولو ای یار توره توچی توره اوچکیس شی ننگرانی نیمان بولا
 ننگرانی واقعه سی جنگل خان ننگرانی استانید ایمان باغوسیدور بیسو کای بهادور
 اوکنی ان پله دوست ایرو بیسو کای بهادور یاش وفات بولدی توچمن اولون
 اوج یاشدا قالدی داستان قان جهاینگر جنگل خان ابن بیسو کای بهادور
 ابن برتان بهادور آنداع نقل قلیب لاکرم تنگری تعالی قدرت کامله سی
 برله برنده شی جهانداد و صاحب شوکت یراتب دور اول بنده سیغمه بلا و محنت

بسیار

9a

کو تیار دیارسی مباریزد بهادور او چون خان انا مامی بهادور اتادیلار تو مننه خان
 جنیکلر خان نینک تور تو بخی باباسی ایرور مغول تیل برل بود اتو دیب تور تو بخی باباسینی
 ایتور قبل خان جنیکلر خان نینک او بخی باباسی ایرور او بخی باباسینی اینک دیب
 برتان بهادور جنیکلر خان نینک باباسی ایرور مغول تیل باباسینی ابو که دیب دور
 برتان بهادور نینک اوغ خان نینک اتی سوینکل قوجی بر قوت ایماق دین ایری
 اینک دین تورث اوغ بار ایردی اول مونکلر ققان اینک بسیار اوغ بار اکثر
 جنیکلر خان نینک استانید بیان تابغوسیدور ایکی اوغ نون تاشی چور که قوم
 ایرورون اینک نسیدین او بخی اوغلی مسو کای بهادور جنیکلر خان نینک اتاسی
 ایرور الانقو کور کلوک آنراغ دیدیکم نوزیک خرگاه نینک تو نکلو کیدین کیرب قاشیمه
 کلدی باقاجه کوزومکا آنراغ کوروندیکم نوز نینک ار اسید اسریق غ مایل شهرهل چشم
 یکت یا نینب جقیب بارادور قجیب قالدیم که بو نور ار اسید کاهی مونراغ صورت
 لیک یکت ظاهر بولادور الانقو جنیکلر خان نینک سکرخی جدسی ایرور مسو کای
 بهادور شومیت و پکر لیق کشی ایری سرین غ مایل شهرهل چشم خوش قامت
 جنیکلر خان نینک اتاسی ایرور تور تو بخی اوغلی داریتای او جکیس برتان بهادور
 عالمین اونده استان مسو کای بهادور این برتان بهادور این قبل خان مسو کای

تور تونجی سیم قابیون قوم ہو کر میں اینک سلی بنجی بات کلکی بوداٹ ایماقی
 اینک سلی قبل خان جنگل خان نیک او جو بنی باباسی تیخی اور در بیان ایماقی جراس
 اینک اوروغی سکر بنجی بولجورد و قلان قوم دو غلات اینک اوروغی تو تو زونجی خطای
 ان جو جی باقوم تابدور لار قوم یسوت اینک ریاتہ تومنہ خان عالمی سفر قلدی
 تمام اولوس یغلیب قبل خاننی خان قیلدیلا تومنہ خان ترکیبہ تور یلتای عظیم
 قلیب قبل خاننی ولی عہد ایشیب اغا ایسی سینی انکا تابع قیلدی سنی کیم ایل اولوس
 نجوک توره ویسون قیلدی اغا ایسی لاریکنہ قوم خلقی شونراغ یسون قیلدی لار
 دیب قرارتا بتوردی قبیل خان بسی لاورو مباریز و مردانہ بادشاہی خطای
 خانہ آلتای خان نیکالجی سینی اولتوروب یاغی بولدی نزارع قایم ایروی قبل خانہ
 بر طرف بولدی آلتہ اوغول قالدی اول اوکین برقان ایکنجی فوتلہ خان او جو بنی
 برتان بہادور جنگل خان نیک باباسی ایرورتور تونجی فوتوتو مونکہ بنجی قدان
 بہادور البتجی تودان او تجکیس ذکر برتان بہادور این قبل خان قبل خانہ
 عالم فانیدین و داع قیلدی ایرسہ فوتلہ خان تخت کا اولتوردی بھر بیگ باریب
 خطای خانہ آلتای خاننی زبون قلیب اوچہ بیسربسیار الیب یاندی فوتلہ خان دینا
 دین سفر قیلدی برادری برتان بہادور نے جمع ایل اولوس تور یلتای قیلخان

کو تار دیلار

8a

روزمانک لار دیب قوم جلاپیر بوسوز دین کینه تو توب منولون ز سکر اوغلی پلپ
 غافل تا برب اولتور دیلا رکجیک اوغلی قایدو خان خاتون الغالی باریب اییدی سلا
 قالدی اغایینی و جیح ایل اولوس قوریتای قلیب یو خاننی خان کوتاردیلا قایدو خان
 بسی بهادور و دلاور خان بولدی قوم جلاپیر اوزه میجا بجریک آطلاندی قوم جلاپیر
 نینک اولوغ لارینی اولتوردی اوز کاسینی قلی دبنده قیلدی قایدو خان نینک اوغلی
 بار ایردی اول بابی سنکفور ایکنی جرقه لنگوم قوم تاجیموت اینک نیلیدین
 او جو بخی خار جین تو بجمیوت اینک دریا تیدین قایدو خان عالم فایزین رحلت
 قیلدی اولوغ اوغلی بابی سنکفور نین ایل ایماق قوریتای قلی خان کوتاردیلا منول
 قدیم بربرده بولغایینی قوریتای انا بدور لار بابی سنکفور خان ملکیتی وسیع
 و خلقی نین ابادان خلقی تیج بولدی اوغلی تو مننه خاننی ولی عهد قیلدی بابی سنکفور
 خان وفات بولدی تو مننه خان خان بولدی خانلیق بسی رواج تاپتی کوب
 شهر نین اوزیکاتاج قیلدی تو مننه خان پادشاه عادل و قاهر و با هیبت و دشمن
 اییدی و بنج اییدی تنگری نقالی خاننه تو قوز اوغول عطا قیلدی اول جاقسو
 بخششی هم دیب و رلا قوم اوروت و قوم نو یاقین اینک اولادی ایکنی باریم
 شیر بو قاقوم چو که اینک نیلیدین او جو بخی قاجولی قوم برلاس اینک اولادی

آنراغ روایت قیلدیور لاکیم ابوزنجیر قان ساتماق ایتی کون نینک زره سیگا اسما
 توختای ایدی ابوزنجیر قان پادشاهی قوی دولت مردانه دشجاع ایوی بسی قوم
 و ایما قتی اوزیکجا تابع قیلدی ایمر ابو مسلم مروزی پهل معاصر ایوی ایمر ابو مسلم
 نینک مباریز و پهل اولیقی نه ایشیب بسیار آرضو قیلو ایوی ملاقات بولغای
 ارا لیتی دور دراز اوجون ملاقات میسر بولادی ابوزنجیر قان غم اجل قتی ایر
 ایله بار ایوی اولوغی نینک اتی بو قاقان کچیک نینک اتمه تو قاقان جنگلر خان
 نینک نصی بو قاقان خه تیا دور بو قاقان عادل و بهما دور ایوی یور تینی
 آبادان ملکیتی وسیع قیلدی بو قاقان عالم دین اوتی ایرسه اوغلو دو تو م
 متن خان بولدی دو تو م متن نینک خاتون نینک اتمه منولون ایوی منولون
 خاتون دین تو قوز اوغلو بولدی دو تو م متن خان یاش عالم دین اوتی منولون
 خاتون بسی عاقل کککاش لیک ایوی او غلان لاری نینک تربیتی بر منولون
 اولوسی نینک خایلیقی غم مشغول بولدی منولون خاتون داد عدل بر لیه پوت
 نه بسی اوبدان قیلدی بچد زرد اتر هر نعمت ایوی قوم جلا ایر منولون خاتون
 نینک یور تیغه کلیب تابع بولدی اما آج ایوی تاغ فیازی قزیب ید یار
 منولون منع قیلدی او غلان لاکیم اطجا با دور خان اوینای دور غایرینی

لوز ماکن

7a

بود وقت ده بر شوهر بخوک حامله بولد و منک الانقوا اولار غم ایتی کیم سیزلار نینک
 کما نینک لار اورونلوق کچیکم دین ایرنغ پاک دامن بولوب امید بخوک میان ایش
 معنیں صادر بولغای برجه کجه نینک قاشیمدا قونونیزلار نینک قالی نینک حالینن سیزلار کا
 معلوم قیلغای دیب هر قوم دین ایجا اوج معتد کشی لارنه الیب اوید قونوردی
 اودی نینک توکلو کیدین نوزی کیرب الانقوا قاشیمدا باریب نینک ادب پله حقیقت بارادور
 الانقوا سردار ایما قشای کیم بونو اول ملککاندا اچکم کاکیردی شول نوز دین اغربوی
 بولورم دیری بارجه ایماق نینک سردار لاری بوسردین اگا بولوب الانقوا غم عذر تقصیر
 ایتب تار قاشتی لار تو قوز آئی تمام بولدی ایرب الانقوا کور کلوک بر قاریندین
 اوج اوغول توغدی اولوغ اوغلا بقون قسقی آت تویری ایکنی اوغلا غم
 بوستین سالجی آت تویری بقون قسقی نینک نسیدین قوم قسقی پدا بولدی
 بوستین سالجی نینک نسیدین قوم سالجیوب پدا بولدی او جوخی اوغلا غم بوز بخرقا
 آت تویری بوز بخرقا آن خلاصه دزده فرزند ان الانقوا کور کلوک بکله
 پادشاهان و خانان وقت اول ترور بوز بخرقا آن نینک نسیدین جنکینز
 خان و نیردن پدا بولدی و نیردن نینک معنی سه پاک قاریندین وجوده کلدی
 دیکان بولور بارجه ایماق دین نیردن نینک اعتباری زیاده بولور دیب ر لار

اولوگ قاریدایا تیب کچه سے آت تہا سب منصب قاجاتی لار باریب بردہ کا گریب ساکن
 بولدیلار اول درہ دامیوہ بسیار بار بردی اول درہ نے ارکینہ قول پیرا بردیلار
 ہڈای تبارک و تعالی بولار نینک نیلینہ برکت بردی اول درہ دا تو لا بولوب حقیب
 قوم تانار ہلہ جنک قلیب غالب کلب قیدیم بورت لاریغہ ایجا بولدیلار بولد و زخان
 این مستحکما خاں این مور تاش این قبات نے خان کوتاردیلار پھر لور خاں
 عالمین اوتے اوغلی جو بیہ نے وصیتی برلہ خان کوتاردیلار جو بیہ خان نینک
 نیلیدین دختر نیکو حصال وجودغہ کلدی الانقو کور کلوک بنت جو بیہ
 خان الانقو اہنگم عم زادہ سی دور بون بیانغہ چقاردی دور بون بیان
 دین ایک فرزند بولدی دور بون بیان یاش اولدی الانقو اخان بولدی اباہک
 نیک ہلہ مشہور بولدی برکچہ نوزی تو نکلو کورن تو شوب اول نوز باریب
 اغزی برین کرک الانقو حاملہ بولدی برکچہ اول نوز اوق او ی نینک تو نکلو کورن
 کربینہ بیانب چقارتوب ایری الانقو کور کور کور کور ایل اولوس طعنہ آغاز
 قیلدی لار الانقو قوریشای عظیم ایکیز قلیب کسر دار ہمہ ایما قنی قوریشای غہ
 حاضر قیلدی آب آتش دین کیس الانقو سوزار اغہ سالدی ایل ایما ق نینک اولوغ
 لاری ایقی لاریکم ای الانقو اول دین سنی پاک و ایرغ یان ایش دین ملا تروک

مہارک قدم و سلمان عادل و عاقل و دلاور و جوانمرد بعضی ایاق اینک ز ما پیدا بید اولد
 مثل او بغور قاکلی قارلوق خلیج قبیاق انداز روایت قلب لار کیم او غوز
 خان ایت براق آلیخ توره کا ظفر تابی ابرسه ایت براق نینک خویشاوند لاری
 دین بر ضیفه اغیر بوی ایدی بر کاواک نوشیده درخت نینک اچکا کر ب توغدی
 کیوسی جنگ اولوب ایدی او غوز خان بر ضیفه بر لبلا سینی کوردی رحیم قلب
 اول کوردی او غول قلب اناسی پلساقلادی بو بلاغ قبیاق آت قویدی
 کاواک نوشیده درخت نینک قبیاق دیب تورور لار او غوز خان تمش بل تمام
 مغولستان و ترکستان و خطایفه خان بولدی دریای سیحون نینک بو طرفی
 بخارا و خرمقند باشلیغ مملکت لارنی اللی حق سبحانه و تعالی انکا الله او غول
 عطا قیلدی اول کون خان ایکنجی آی خان ادبوجنی یولدور خان تور توغنی
 کوک خان بوشنجی نینک خان البتخ تاق خان او غوز خان نور مرقدہ نینک الله
 او غول شکار غه باریب ایدی بر قوس یعنی یا اوج الکتون اوق تاسیب
 او غوز خان نینک حضور یغه کلتور دیلار اول یان اولوغ او غلانلار یغه بردی
 اوق لارنی کجیک او غلانلار یغه بردی یا برکان اولوغ او غلانلار یغه بوزوق
 لقب قویدی اوق برکان کجیک او غلانلار یغه اوجوق لقب قویدی بوزوق

نینک

5a

قراخان آت قوتینالی مشغول بولغان حالده بریش طفل غم حق عزوجل تیل بری
 ایستی کیم نینک اتیم اوغوز دیب قراخان باشلیغ سردار لار هم خلق ما خلائق تعجب قیلدیلا
 اوغوزات برقرار بولدی اوغوزخان دین دار خداپرست ایدی درجه وصی دین
 مرتبه در حال غم ترقه قیلدی قراخان اوغوزخان ایسی کیم خان نینک قزنی
 الیب بردی اول کاخ او بون اوغوزخان انکا میل قیلما دی مینه بر ایسی سی او نکی ن
 نینک قزنی الیب دی اول هم دین دین بیکانه او بون انکا هم قیلما دی اوغوزخان شکا میل
 دین یانین کلکجه مینه بر علی سس او زخان نینک قزنی بولوقتی اوغوزخان بو قیزنی
 الغالی اتفاق قیلدی عهد پیمان اوتدی اول قیز اسلام نه قبول قیلدی اوغوزخان
 اتسیغ ایسی او زخان نینک قزنی الیب بردی اول قیز بیلد موافق بولدی برکون
 اوغوزخان شکار غم باریب ایدی اولقی خاتون لاری اوغوزخان بیلد خاتون
 نینک مسلمانلیغی نه قراخان تیکوردی قراخان پیلاب ایدی اوغوزخان نینک
 اوزه سیکابار بولدی اوغوزخان نینک مسلمان خاتون کشتی ایاردی اوغوزخان مصلا
 و مکمل بولوب توروب ایدی قراخان تیتی قاتیغ جنک واقع بولدی شکری تعالی نینک
 زمانه برلان اوغوزخان ظفر تاپتی قراخان جنکد ابر طرف بولدی جمیع ایل اولوس
 اوغوزخان انقیما قلیب مطیع بولدیلا اوغوزخان آنداغ باغشا ایردی که

تتارخان پادشا بولدی نضی مملکت غومول خان پادشا بولدی تتارخان نینک نسل
 دین سکر تن خانیلق قیلدی تاتارخان برقاخان المجه خان التای خان اور دو
 بایر و خان انس خان سیونج خان سیونج آخر خان تاتار و ورو برسیونج خان
 نینک و قید بسی فتنه فساد پیدا بولدی تدارک قیلامادی ذکر مغول خان ابن المجه خان
 مغول خان پادشا باشوکت و باحشمت بهادور و جو انمرد خان ایری داد عدل
 قلیب خلق نر او بدان و یورت نر مغول قیلدی تورت او غل بار ایردی اول قراخان
 ایکنجی اوزخان او جو کنجی کر خان تور توجی او کنجی ن مغول خان عالم بونفادی
 و داع قیلدی قراخان امانسی مغول خان نینک و نیند خان بولدی قراقروروم
 درتاق و کرتاق دیکان یرداساکن بولدی بسی جمعیت پیدا بولدی تنگری تغا
 قراخان نیر او مغول عطا قیلدی بسیار صاحب جمال او ج کچه کونوز اناسنی احماد
 او جو کنجی کچه تو شیده اناسینه ایتی که ای اناسن مسلمان بولاغونجی من سنی هر کر
 اعماسم دیب امانسی قراخان نیر پنهان مسلمان بولدی آندین او غل سورت ایردی
 اولار نینک سیمی آنداغ ایردیکه بر فضل و جود یغنه کلمه بریاشغه کیر ما کونج ات قویاس
 ایردیلا ر قراخان نینک او غلی بریاشغه کیردی ایرده طوی عظیم انکیز قلیب ایل اولوس
 نینک اولوغ لاری نیکلیف قیلدی آب آتش دین نارغ بولدیلا ر او غل نر حاضر قیلدی
 قراخان

4a

پادشاه قلیب بوعلمدین سفری آخرت قیلدی تمام اولوس قورلیتای قلیب المجه فی خان
 کوتاردی المجه خان شکار قلیب یورکونجه میل کباب بولدی جانوز کباب قیلدی تناول
 قیلغونجه هارجه کونشت قیلیدین یرکاتوشتی ایب یری قضا را اول یرتوز
 ایردی عجب لذتیز تالیخ تاتیدی توز فی طعامه قوشماق آنین پید بولدی
 المجه خان خلقی فی اوبران مملکتینی معمور قیلدی سها ورعت فی استوده
 قیلدی المجه خان وفات بولدی اوغل دیبا قوی فی خان کوتارد یلار دیبا
 قوی خان پله چین ابن یافت اوغل ماچین یاغی بولدی چین شهری
 بنا قلیب ایردی چین اتا دیلار ماچین ات قور دیلار ماچین بنا قلیخان شهر
 چین ماچین بنا قلیخان شهر لار چین ماچین شهر بولدی دیبا قوی خان چین
 ماچین فی اوزیکاتاج قیلدی دیبا قوی خان بوعلمدین سفری آخرت قیلدی
 اوغل کوپوک تختید برقرار بولدی بسی اولوغ خان بولدی کوپوک خانن اجل
 یتی ایرسه اوغل المجه خاننی تمام اولوس یغلیب خان کوتارد یلار المجه خان
 پادشاه بزروک و باشوکت مردانه خان ایردی ایکی اوغل بار ایردی بری نینک
 ایتیمه تار بری نینک اتی معول المجه خان اولوس فی ایکی حصه قلیب بری فی
 تارغ بردی بری نینک اتی معول غم بردی المجه خان فوت بولدی نصفی مملکت غ

قلیب اولوغ اوغلی یافت غم بروجی هر وقتیکه یا منور قارغه احتیاج بولسه بوتناش داق
 اسم نه شفیع کلورسه بارزه لیتی بولور و یب حضرت نوح نیک وطنی سوقا التمان
 دیکان شهر و ایدی یافت علیه السلام بوری بز و کوار لاریدن رخصت الیب
 مشریق طرفینکا نوجو قیلد بوتناش نیک برکتیدین موجب بارزه لیغ بولدی
 یافت مشرق دیارید اصحر اخلق بیکنلخ آق اوئی کفه الایموق ایتم ساکین
 بولدی الله تعالی انکا اون بر او غول عطا قیلدی طوفان دایر یوزید ا حضرت
 نوح پله اوج اوغلی الیه سی پله سلامت قالدی انزین اوز کاکشی هلاک بولدی اول
 سبب دین نوح علیه السلام نه ادم نانه انا و یلار حضرت یافت ایل از خوب رکبی
 پیدا قیلد اون بر اوغلی نیک اول ترک ایکنجی چین او جو بچی سقلاب تور بچی
 نسک بئنجی کمار الیبتنجی روس بئنجی صلح سکر بچی هر ز تو تو ز بچی عنز
 او نوبچی سد سان اون بر بچی بارج یافت علیه السلام منزل فایندی کسرای
 جاود اینغه میل قیلدی یافت نیک اولوغ اوغلی ترک ایری یافت نیک اوریند قایم
 مقام بولدی تر کنه یافت او غلان انا و یلار یافت او غلان بادشا دیا ز نیرتی
 ایرور بئش اوغلی بولدی اول المجه ایکنجی تونک او جو بچی جکل تور بئنجی لجا بئنجی
 اطلاق یافت او غلان بسی مردانه و دلاور و عادل ایری ایکی یوز قوقیل

بادشا

3a

سوک طوفان باسیلدی کیم جودی آیلغ نینک اوستوندا قرارتا تپی نوح
 علیه السلام کیم دین جیتی لاریسه حضرت نوح علیه السلام بریدو ایتمب ایدیلار
 مبارک انام لاری اچیلدی هام کلدی یاہمای خذہ قیلدی ^{یافت} ~~سیدم~~ ^{علیہ السلام}
 کلدی یاہمادی تواضع قلب اوتے سام علیه السلام کلدی تواضع پلہ انام
 مبارک ہری بزوک وارنہ نوشیدہ قیلدی حضرت نوح بدار بولدی ہام
 نہ مغرب دیارینہ نام زد قلب ایدی ہمہ نسل ہام قرابولدی ہمیش وز کبار
 نینک اتاسی بولدی ہج پیغمبر نینک نیلیدین وجودغہ کلما دی یافت یاہمادی
 تواضع قیلغاج نیلیدین پیغمبر پد بولادی اما اولوغ ہادشا لار وجودینغہ
 کلدی سام علیه السلام نہ حضرت نوح علیه السلام اوز یکاوصی قیلدی جمیع
 پیغمبر لار علی الخصوص سید انبیا و سندا صیفا حضرت محمد مصطفی صلی وسلم سام
 نینک نیلیدین بد بولدی لاری ان نہ حضرت سام غہ بریب جانشین قیلدی
 ذکر حضرت یافت ابن نوح علیه الصلوٰۃ والسلام یافت علیه السلام نے
 مشرقی دیارینہ اباردی حضرت یافت التماس قیلدی کم دعا اور کا تمنا کنز
 سبب بارنہ لیک بولغای ویب حضرت نوح دعا قیلدی ہام حضرت جبرائیل
 ایس اسم اعظم کلتور ہی اول اسم اعظم نہ حضرت نوح علیه السلام بر تاشغہ نقش

قلب ایتی کیم ای سنی اندمینک جتیم دین ایشی قیلدینک منیک تمام اولادیم دین کیم
 ییلسا بواشینیک نیک بربریدایش قیلا الماس ایدوک دیب حضرت نوح سور دیلار کیم
 اول ایش قیاسی دوریب شیطان علیه اللعنه ایتی که دعا قیلدینک این همه کافر بیکبار که
 دوزخه باردی دیب حضرت نوح ابلس دین بوسوزن ایشی لار ایره
 دیدیلار کیم یا ایتتی صبرت علی اذ اهد کاشکی صبر قلب دعا قیلغای
 ایرم قوم هلاک بولماغای ایدیلار دیب ناسف قلب نوحه وزاری قیلیم
 ایدیلار اینک اوجون نوح انا دیلارینه بر روایت اناغ دیب دورلار کیم سکی
 قیج صوت کلیم حضرت نوح نیک الدیلار ایدلور دی حضرت نوح ایتی لار کیم
 ای قیج یراق تور غیل حضرت ذوالجلال به انتقال دل ایت غم تیل بردی
 ایتی کیم ای نوح اگر قیلا السانک موندن بخش بر اعیل دینه قول اولکیم اول ایت
 ایتی ای نوح منی عیب قیلور سین یایر اتغوجنی ایت دین اول پنجره
 بزروک بوسوزن ایشی ایره نوحه وزاری قلب توبه واستغفار غه مشغول
 بولدیلار اینک اوجون نوح انا دیلار دیب دورلار القصه کوفه دیکان شهر
 نیک اوریندکیم کاکیر دیلار کوفه دین حرم محترم کایتیب تیه مرتبه مکة معظمه
 دورلدی هر جا نوردن بر حفت نه کیم کاسالیب ایدیلار القصه الة ای

سونک

2a

دین ایردیلا ریکیز اللیک یا شند نوح علیه السلامه پنجر لیک چی کلدی تو قوز یوز اللیک
 ییل قوم لارینی دین اسلامه دعوت قیلدیلار طوفان دین کین ایک یوز اللیک ییل
 زنده کایلیغ قیلدی بو تو قوز یوز اللیک ییل ازارسالت قیلدیلا رسکسان تی دین
 زیاده کشی مسلمان بولادی اول پنجر عالیجی قوم کراهه شریعت غایبندادی
 اول گروه بی شکوه ایز او امانت پیچدوغایت قیلدیلا رحمت مذکور
 صبر قیلدیلا اول کراهه لار حضرت نوح علیه السلامی تیاق برله اوروب اولدی
 دیب کتی لار الله تعالی سلامت ساقلا دی حضرت نوح علیه السلام مناجات
 قیلدیلا یرکیم اللهی بو کراهه لار دین بیج کشی سلطان بولور مو خطاب کلدی کیم سلطان برکلاس
 دیب یینه مناجات قیلدیلا یرکیم ای بار اعدایا بو گروه بی شکوه نینک نسیل دین
 بیج کیم سه مسلمان بولوب دین اسلام بی قبول قیلور مو حضرت حق سبحانه و تعالی
 دین خطاب کلدی کیم بولار نینک نسیل دین بیج بری مسلمان بولاس دیب نوح
 علیه السلام قوم لاری ایمانیدن مایوس بولوب دعا قیلدی لار حق تعالی حضرت
 نوح علیه السلام نینک دعایینی اجابت قیلد طوفان بلا یینی ایبار ب اول
 قوم بی هلاک قیلدی اماراویان اخبار و ناقان آنذاع روایت قیلدور لار کیم
 برکون ابلیس علیه اللعنه اول پنجر عالی مقام نینک قایشو کلیل انظما رسور

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

16

ثنا ایاتی برون پروردگار خدای باری آسان ایرور اول پیر و بار خد
 اول دور یوق اینک کے ابتدا کی ۲ آخر اولدور کہ بولکاس انتہاسی
 ایرور سین جملہ لار پادشاهی ۲ کہ جانلیق جان کینز بار جہ الہی
 اگر مور جہ کہ دم اور ساناکا ۲ خدایا سین اینک سریدین آکاء
 لغت حضرت سید الانبیا محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم
 الہی خلق قیلد نیک ایکی عالم ۲ یر اتیلدی ملائک انس جن ہم
 باری عالم طفیلی مصطفی دور ۲ محمد شکر پیر کار ہنما دور
 جبراعی جملہ اولاد آدم ۲ جمع انبیا غ کلد خاتم
 پیر نیکد یک عاصنی لطفی حمایت ۲ قیامت دا داعی قیلد شفاعت
 منقبت چہار بار با صفا رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین
 ہم پیرین کین توت یار اکبر خلافت تختیغ بولدی مقرر
 باری اصحاب انکا قیلد بلا بیعت و جو دیدین خلافت تابتی زینت
 اما بعد آذاع معلوم بولسونکیم حضرت نوح علیہ السلام اولو العزم ہنزلار

دین

EK-2: TARİH-İ REŞİDİ İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER

Önsöz	17
Giriş	31
1. Yazar ve Eseri	31
2. Çağatay Sülalesi	57
3. Moğulların Ülkesi	82
4. Halk: Moğul, Türk ve Uygur	101
5. Doğu Hanlığı veya Uyguristan	128
6. Tarih-i Reşidî ve Sonrası	143
BÖLÜM I	
MUKADDEME	161
1. Tarih-i Reşidî'nin Başlangıcı	165
2. Tuğluk Timur'un Erken Tarihi	165
3. Tuğluk Timur Han'ın İslama Geçışı	169
4. Zafername'den Seçmeler - Tuğluk Timur-han'ın Mâverâünnehr Hanlığı'na Seferi	174
5. Timur'un Emîr Hacı Barlas ile Maceraları - Ceyhun Boylarından Dönüşü ve Üç Şehzâdeyle Görüşmesi	176
6. Tuğluk Timur Han'ın Mâverâünnehr'i İkinci İstilasası	178
7. Tuğluk Timur Han'ın Kendi Başkentine Dönüşü	180
8. İlyas Hoca Han	180
9. Emîr Hüseyn ve Emîr Timur'un Taykan ve Badahşan'a Dönüşü ve Aralarındaki Barışlar	182
10. Timur'un Taş Köprü'de Nehri Geçişi ve Çita Ordusunun Kaçışı	184
11. Emîr Timur'un Rüya Girmesi ve Rüya Hayra Yorarak İlyas Hoca Han Üzerine Yürümesi	186

60. Yunus Han'ın Hayatının Sonu.....	279
61. Sultan Ahmed Mirza ve Sultan Mahmud Han Arasındaki Savaş.....	280
62. Babamın Han Ailesiyle Evlilik Sözleşmesi.....	281
63. Sultan Mahmud Han'ın Hükümdarlığı Döneminde Taşkent'deki Olaylar. Han'ın Son Günleri ve Ölümü.....	283
64. Sultan Ahmed Han.....	285
65. Mansur Han (Günahları Affola!).....	288
66. Mansur Han'ın Oğlu Şah Han.....	294
67. Sultan Ahmed Han'ın Oğlu Sultan Said Han.....	295
68. Sultan Said Han'ın Övülesi Faziletleri ve Marifetleri Hakkında.....	303
69. Sultan Said Han'ın Oğlu Abdürreşid Han.....	305
70. Tarih-i Reşidî'nin İlk Kısmının Sonu.....	314

BÖLÜM II

Takdim.....	319
1. Moğul Ulusu, Özbek ve Çağataylar Arasında Geçenleri İçeren Bölüm II'nin Başlangıcı.....	320
2. Yunus Han'ın Hükümdarlığı. Hayat Hikayesi ve Nesebinin Listesi.....	324
3. Yunus Han'ın Hükümdarlığının Sonu. Evlatlarının Listesi. Sultan Mahmud Han'ın Hükümdarlığı ve Düşüşünün Sebepleri.....	25
4. Sultan Mahmud Han ve Çocuklarının Şehadetinin Hülasa Bahsi.....	331
5. Mirza Muhammed Hüseyin Kurkan'ın Tarihinin Gerisi.....	332
6. Şahi Beg Han'ın Tarihi.....	335
7. Babür Padişah'ın Doğumu ve Ebeveyni.....	342
8. Sultan Said Han'ın Hikayesinin Başlangıcı ve Mesleğinin Başlangıcında Çektiği Sıkıntılar.....	348
9. Muhammed Hüseyin Kurkan'ın Şahi Beg Han'ın Önünden Horasan'a Kaçışı ve Onun Hayat Hikayesinden Bazı Bahisler...362	

10. Babür Padişah'ın Horasan'a Seferi. Kabil'deki Rahatsızlık ve Çekişmeler	368
11. Babür Padişah'ın Horasan'a Seyahati ve Horasan'dan Kabil'e Dönüşü	371
12. Babür Padişah'ın Kabil'de Kalışının Kısa Bahsi ve Bununla İlgili Birkaç Hikaye.....	373
13. Şahi Beg'in Harezm Seferi. Bu Ülkeyi Fethi. Mâverâünnehr'e Dönüşü ve Horasan'a Yürümesi	376
14. Muhammed Hüseyin Kurkan'ın Şahi Beg Han'a Teslim Oluşunun Sebebi. Onun ve Sultan Mahmud Han'ın Şhadeti.....	377
15. Yazar'ın Kendi Sergüzeştinden Bazıları.....	381
16. Hazret Mevlânâ Muhammed Gazi	384
17. Tarihe Dönüş	387
18. Sultan Said Han'ın Andican'a Gelişi. Ele Geçirilmesi ve Kabil'deki Babür Padişah'a Kaçışı.....	394
19. Mirza Han'ın Badahşan'daki Hayatı. Yazar Badahşan'dan Kabil'e Gidiyor	400
20. Şahi Beg Han'ın Kazaklara Seferi ve Yıkılışının Başlaması	403
21. Şahi Beg Han ve Şah İsmail Arasındaki Düşmanlığın Başlangıcı. Birincinin İkincinin Ellerinde Ölümü	405
22. Şahi Beg Han'ın Şah İsmail Tarafından Öldürülmesi Haberinin Gelişi. Padişahın Kabil'den Kunduz'a Yürüyüşü.....	410
23. Seyyid Muhammed Mirza'nın Faaliyetlerinin Kısa Bahsi ve Fergana Ülkesini Fethinin Ayrıntıları.....	413
24. Seyyid Muhammed Mirza'nın Başarısını Öğrenen Babür Padişah'ın Sultan Said han'ı Andican'a Yardıma Göndermesi.....	415
25. Babür Padişah'ın Mâverâünnehr Tahtına Çıkışı	416
26. Han'ın Andican Seyahati ve Orada Vukû Bulan Olaylar	421
27. Mirza Ebû Bekir'in Kısa Hikayesi	425
28. Mirza Ebû Bekir'in Şer İşleri.....	425
29. Ubeydullah Han Buhara'ya Yürüyor. Babür Padişah'la Karşılaşıyor. Savaş ve Mûteakip Olaylar.....	422

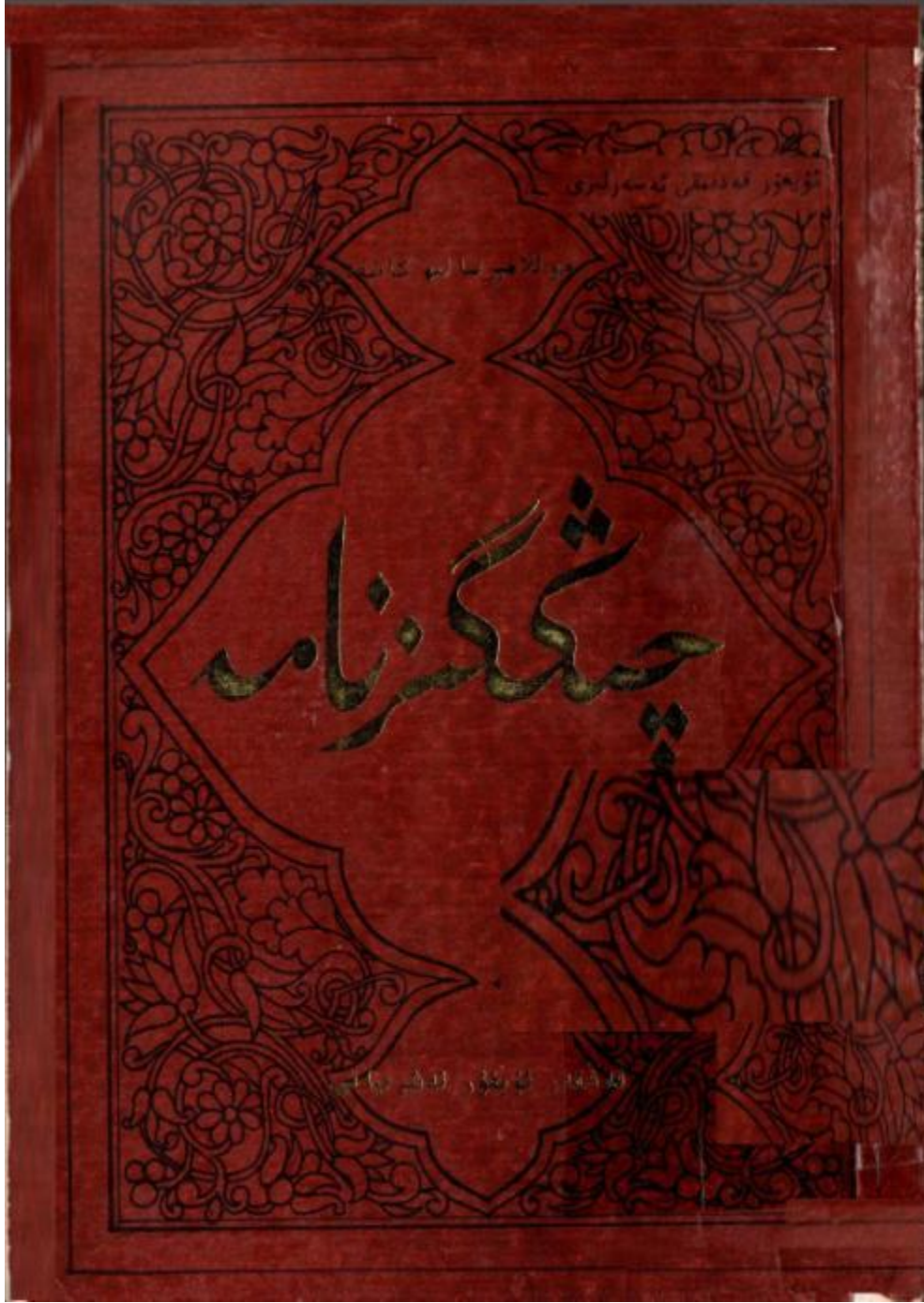
53. Han (Geçmişteki Kötü Muameleye Rağmen) Mansur Han ile Görüşme Rica Ediyor ve Ona Bağlanıyor	508
54. Mansur Han'ın Faaliyetleri	510
55. Iskender'in Doğumu	515
56. Aksu'nun Yeniden Kurulması ve Mansur Han ve Han'ın Elçilerinin Görüşmeleri	516
57. Hazret Mevlânâ Muhammed Gazi'nin Vefatı	516
58. Mansur Han ve Sultan Said Han'ın Görüşmesi ve Aralarında Barış Yapmaları	517
59. Han'ın Barıştan Sonra Dönüşü - Müteakip Olaylar ve Babacak Sultan'ın Ziyareti	518
60. Han'ın Sarı Uygurlarla Gazası ve Geri Dönüş Sebebi	523
61. Kırgız Seferi ve Muhammed Kırgız'ın Esir Edilmesi	523
62. Yunus Han'ın Kızı Devlet Sultan Hanım'ın Badahşan'dan Kaşgar'a Gelişi.....	525
63. Ayman Hoca Sultan ve Şah Muhammed Sultan'ın Evliliklerinin Kutlanması.....	526
64. Han ile Mirza Han Arasında Mücadelenin Başlaması. Han'ın Badahşan'ı İlk İstilasası	527
65. Han'ın Mansur Han'la İkinci Görüşmesi	530
66. Babür Padişah'ın İşlerinin Sonucu. Kardeşinin Ölümü. Emirlerinin İsyanının Sebebi	530
67. Moğulistan ve Kırgızların Halledilmesi. Raşid Sultan'ın Mesleğe Başlaması.....	532
68. Alaaddin Muhammed Cüveynî'nin Cihangüşâ'sından Seçmeler.....	534
69. Tarih Silsilesine Dönüş	539
70. Han'ın Tövbesi	541
71. Derviş Olmak İsteyen Han Nasıl Tahttan Feragat Etmek İstedi ve Nasıl Caydırıldı	542
72. Hoca Tacettin	544
73. Hoca Tacettin'in Turfan'a Dönmesine İzin Veriliyor. Han Kazak-Özbeklerle Barış Yapıyor. Diğer Çağdaş Olaylar.....	544
74. Sultan Said Han'ın Oğlu Sultan İbrahim'in Doğumu	546

30. Amcam Seyyid Muhammed Mirza'nın Bahsi	438
31. Yazarın Şahsi Maceraları	441
32. Süyüncük Han Tarafından Yenilmesinden Sonra Sultan Said Han'ın Bahsi	445
33. Kazaklar ve Sultanlarının Bahisleri. Isimlerinin Kökeni ve Sonları	446
34. Süyüncük Han'la Savaşı Takip Eden Olaylar, Ayrıca Sultan Said Han'ın Kazaklara ve Kasım Han'a Seyahati	449
35. Mevlânâ Muhammed Gazi'nin Kerametlerinin Bahsi	452
36. Aynı Bağlamda Başka Bazı Ayrıntılar	454
37. Şah İsmail'in Sonunun Kısa Bahsi	455
38. Mâverâünnehr Tahtına Çıkan Şeybanilerin Günümüze Kadarki Hikayesi	456
39. Sultan Said Han'ın Fergana'dan Vazgeçmesi ve Kaşgar'a Çekilmesinin Sebepleri	458
40. Kaşgar'ın Tasviri	461
41. Cihangüşa'dan Seçmeler	462
42. Hotanlı İmam Alaaddin Muhammed'in Kuşluk'un Eliyle Şهادeti	466
43. Genel Anlatıya Dönüş	477
44. Sulfan Said Han'ın Kaşgar'da Mirza Ebû Bekir Ordusuyla Savaşı	484
45. Sultan Said Han'ın Yarkent'e Yürümesi ve Bu Bağlamdaki Birkaç Konu	486
46. Kaşgar Hanlığının Fethinin Anahtarı Olan Yangi-Hisar'ın Alınması	489
47. Mirza Ebû Bekir'in Düşüşü; Bununla İlgili Gerçekler ve Hakimiyetinin Sonu	493
48. Kaşgar'ın Fethi	500
49. Mirza Ebû Bekir'i Kovalamaya Giden Emirlerin Hikayesi	502
50. Mirza Ebû Bekir'in Evlatlarının Hikayesinin Sonucu	503
51. Hanın Kaşgar'ın Fethinden Sonraki Tarihi	505
52. Ayman Hoca Sultan'ın Han'ı Ziyaret Etmek İçin Turfan'dan Gelişi	506

75. Han'ın Andican'ı İkinci İstilası	547
76. Han'ın Mogulistan'ı Son Ziyareti. Mogullar Mogulistan'dan Kaşgar'a Getiriliyor. Diğer Çağdaş Olaylar	548
77. Baba Sultan'ın Kaçış Sebepleri. Hikayesinin Sonu.....	551
78. Şah Muhammed Sultan ve Hikayesinin Neticesi.....	553
79. Raşid Sultan ve Yazar Balur'da Bir Cihat Yürütüyor.....	556
80. Han'ın Badahşan'a İkinci Seferi ve Belli Çağdaş Olayların Sebepleri	558
81. Han ve Ayman Hoca Sultan Arasındaki Kırgınlığın Sebepleri	562
82. Han, Hoca Havend Mahmud'un Müridi Oluyor.....	567
83. Hazreti Hoca Havend Mahmud Şahabettin'in Şecere ve Hayatı.....	567
84. Hazreti Mahdum'nin Hindistan Seyahati ve Bununla Bağlı Belli Konular	570
85. Hoca Nura'nın Kerametleri.....	571
86. Hoca Nura'nın Hayat Hikayesinin Sonu.....	573
87. Babür Padişah'ın Tarihinin Sonu	573
88. Han'ın Tibet'i İstilası	574
89. Tibet'in Konumu, Dağları ve Düzlüklerinin Tarifi. Sakinlerinin Adet ve Dinleri Hakkında Bir Bahis.....	575
90. Tibet'in Acayipliklerinin Bahsi.....	582
91. Tibet ve Halkının Adetleri	584
92. Han Tibet'te Gaza Yapıyor.....	599
93. Yazar'ın Tibet'e Varışı ve Müteakip Olaylar	588
94. Yazar'ın Ardından Han'ın Tibet'e Varışı. Balti'ye Girişi. Yazar'ın Keşmir Seyahati.....	590
95. Han'ın Balti'deki Tecrübeleri.....	592
96. Yazar'ın Keşmir'e Varışı ve Bununla Bağlı Olaylar.....	594
97. Keşmir'in Tarifi	595
98. Daha Başka Acayiplikler	596
99. Zafername'den Alıntı	600
100. Keşmir'in İslam'a Geçışı ve Keşmir'in Müslüman Sultanları Hakkında Kısa Bir Bahis.....	602

101. Keşmir'deki Mezhepler Bahsi	605
102. Esas Anlatıya Dönüş	607
103. Keşmir'den Çekiliş ve Mûteakip Olaylar	611
104. Han'ın Mâryul'dan Kendi Başkenti Yarkent'e Dönüşü ve Yazar'ın Ursang'a Tayini.....	613
105. Han'ın Ölümü ve Hayatının Bir Hûlasası	616
106. Han'ın Ölümünden Sonra Kaşgar'daki Olaylar	619
107. Raşid Han'ın Emîr'ül-Umera'sı Olan Muhammedi Barlas'ın Bahsi	622
108. Yazar'ın Ursang'a Hareketi. Kardeşi Abdullah Mirza'nın Katli. Seferin Ayrıntıları.....	624
109. Tibet'teki Sıkıntılar ve Yazar'ın Amcaoglu Mahmud Mirza'nın Ölümü	629
110. Yazar Tibet'ten Badahşan'a Geçiyor	634
111. Babür Padişah'ın Oğlu Hümayun Padişah ve Düşüşü	640
112. Ganj Savaşı.....	642
113. Çağataylıların Hindistan'dan Lahor'a Kaçışı.....	648
114. Yazar'ın Keşmir Seferinin Ash.....	651
115. Yazar Keşmir'i Fethediyor. Çağatayların Hindistan'dan Ayrıldıktan Sonraki Maceraları.....	651
116. Yazar'ın Hümayun Padişah'tan Ayrılması. Keşmir'in Fethi. Çağdaş Olaylar ve Sonuç	653
ŞECERELER	
Timur Hanedanı	656
Çağatay Hanedanı	658
Duġlat Emîrleri	660
DİZİN.....	661

EK-3: ÇİNGİZNAME KAPAK, ESER METNİNİN İLK VE SON SAYFASI

بىسەنلاھىر رەھمانىر رەھىم ①

سەنا ئەيتاي، بۇرۇن پەرۋەردىگارغە،
بارى ئاسان ئېرور ئول بىرۇ بارغە.

ئەۋۋەلدۇر يوق ئاندىكى ئېيتىداسى،
ئاخىر ئولدۇركى بولماس ئىنتىھاسى.

ئېرۇرسەن جۇملە شەھلەر پادىشاھى،
كى جانلىق، جانسىزۇ بارچە ئىلاھى.

ئەگەر مۇرچە كېچە دەم ئۇرسە نازاھ،
خۇداپا سەن ئانىڭ سىرىدىن نازاھ.

ئىلاھا خەلق قىبادىك ئىككى ئالەم،
ياراتىلدى مەلەك ئىنسانۇ چىن ھەم.

بارى ئالەم تۇنەيلى مۇستەفادۇرە
مۇھەممەد شۇكرى بىزگە رەھتەمادۇر.

① كىناۋىنى شەپقەتلىك ۋە مەھرەزان ئاتالسىڭ نامى بىلەن باشلايدىن.

مۇھەممەد خان قەددەسە سىررەھۇنىڭ ئۈمەرلارىدىن مىرزا ساتى
قىن بەگ شەرىپىنى شەھادەت ئىچتىلار. ئەرە. يەتتە ئوغلى بار
ئىدى. ھەر قايسى ئەلى زەمان ۋە پىل رۇمان. ئەلەلخۇسۇس
مىرزا ئولەكبەگ ساتقىن بەگ بەشت - بەيەشت ئەمىر خۇدايى-
داد ئەمىر بۇلايچىغە يېتەدۇر. بۇ يۇرتلارنىڭ قەدىم بېگى
ئېرۇر.

«تارىخ رەشىدى» دا مىرزا ھەيدەر قىرقىزنى شىر پىشەنى
مۇغۇلىستان پىتىپدۇر. قىرقىز چىرىكى، كاشقەر، يېڭى ھىسار
چىرىكى ياركەند تاغىنىڭ چىرىكى شەھەرنى بىر ك قاپادى، بەلكى
يەتتە مەرتەبە كەلدىلەر. مىرزا ئەلىشاھ بەگ تەدبىر ۋە كېڭەش
بىلە سانچىش ۋە بەخىشى بىلە ھىسەت كەمەرنى بېلىگ باغ
لاپ. مۇنداق مۇھلىك دۇشەندىن مۇسۇلمانلارنى سالامەت ۋە
سالام ئېتىپ قالدىلار. مۇسۇلمانلارغە بۇ قىلغان ياخشىلىقلارنىڭ
ئىچىنى ھەق سۇبىئانەھۇ ۋە تەئالا بۇ دۇنيادا ئومر دەراز ۋە
دەۋلەتى باكەمال بەرگەي. ئاخىر دەملەردە ئىمان مۇھەممەدى
سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەلەم ئەتا قىلىپ، بېمىشىت ئەنەبەر
سرىشت نەسب قىلغاي!

ئامىن. رەببىل ئالەمىن.

(بۇ كىتابەت دۇر سەھىئە كۆنى ئەمام بولدى. رەقەم موللا مىر
سالە كاشقەرى).

BİBİYOGRAFYA

ABDURRAHMAN, Hamdullah (1999), **Uygur Tilining İzahlık Luğeti**, Xinjiang Halk Neşriyatı, Urumçi

ALAN, Hayrunnisa (2007), **Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular**, Ötüken, Ankara

ALİ, Yunuscan (2001), **XVII-XVIII. asırlardaki Uygurlar bilen Kalmuklarının Münasebeti**, Xinjiang Halk Neşriyatı, Urumçi

Anonim (2010), **Moğolların Gizli Tarihi**, Trk.Çev. Ahmet Temir, TTK, Ankara,

BAHVUDDİN, M. –GAYURANİ, G vd. (2002), **Çağatayçining İzahlık Luğeti**, Xinjiang Halk Neşriyatı, Urumçi

BAYUR, Cengiz (2006), **Tarih-i Emniye'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Türkiye-Kırgızistan MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek

BERGSTRÄSSER, Gotthelf, **Metin Tenkidi ve Yazma Metinleri Yayınlama İlkeleri**, Yayına haz: Muhammed Hamdi el-Berkî, çev: Eyyüp Tanrıverdi (2011), Kitapevi Yayınları, İstanbul

BULDUK, Üçler (2006), **Hokand Hanlığı ve İbret'in Fergana Tarihi**, Berikan Yayınevi, Ankara

ÇANDARLIOĞLU, Gülçin (1995), **Orta Asya'da Timurîler, Çin'de Ming Münasebetleri, Ch'en Ch'eng Elçilik Raporu**, MSGSÜ Matbaası, İstanbul

ÇELİK, Bilal (2012), **Saidiye Hanlığı ve Hocalar Devri Kaynakları (1514-1762)**, HistoryStudies: International Journal of History c:IV/4

ÇELİK, Muhammed Bilal (2013), **Yarkent Hanlığının Siyasi Tarihi**, IQ Kültür Yayınları, İstanbul

DEVELİOĞLU, Ferit (2012), **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi, Ankara,

DİA, (2005), Ankara,

DİLÇİN, Cem (2009), **Yeni Tarama Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu, Ankara

DUĞLAT, Mirza Haydar, **Tarih-i Reşidi**, Geride Bıraktıklarımızın Hikâyesi, Trk Çev: Osman Karatay, (2006), Selenge Yayınları, İstanbul. Uyg Çev: Tarih-i Reşidi Neşre Haz: MİRZA AHMET, Muhammedturdi, (2007), Xinjiang Halk Neşriyatı, Urumçi

GOPUR, Ali (2006), **Kaşgar Tarihining Baş- Ahiri**, Bulaq Journalı, sy.6 Link: <http://www.uyghurmail.com/Diyarimiz/archives/2158>

GÜNDOĞDU, Abdullah (1995), **Hive Hanlığı tarihi (Yadigar Şibanileri Devri:1512-1740)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

İnternet Sözlüğü: <http://www.nedirsor.com/>

İSAKOV, Abdrasul (2007), **Doğu Türkistan Tarihinde Kırgızların Etkisi**, Yüksek Lisans Tezi, Kırgızistan Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek.

KAÇALIN, Mustafa S. (2011), **Niyazi Nevayi'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar, El-Lugatu'n-Neva'iyye ve'l-İstişhasatu'l-Çağata'iyye**, TDK, Ankara

KAFALI, Mustafa (2005), **Çağatay Hanlığı(1227-1345)**, Berikan Yayınevi, Ankara

KANAR, Mehmet (2011), **Farsça Türkçe Sözlük**, Say Yayınları, 2011, İstanbul

KAŞGARI, Molla Mirsalih (1986), **Çingizname**, haz: Hacınur Hacı, Kaşgar Uygur Neşriyatı, Kaşgar

KAŞGARI, Muhammed Sadık (1988), **Tezkire-i Azizan**, haz: Nicat Muhlis-Şemsiddin Emet, Kaşgar Uygur Neşriyatı, Kaşgar

MAAS,P.-BORDALEJO,B et al (1958), Stematik, **Tenkitledi Metin Neşrinde Soy-Ağacı Yakalaması**, d. ve çev: Murteza Bedir (2011), Küre Yayınları, İstanbul

MUCİZİ, Molla İsmetullah ibni Nimetullah (1982), **Tevarih-i Musikiyun**, haz: Enver Baytur-Hamid Tömür, Milletler Neşriyatı, Beijing

NURHACI, Hacı (1993), **Yarkent Saidiye Hanlığının Kısaca Tarihi**, Xinjiang Halk Neşriyatı, Urumçi

O. F. Akimuşkina (2001), **Tarih-i Kaşgar**: Anonimnaya Tiyurkskaya Hronika Vladeteley Vostoçnogo Turkestana po Konets XVII Veka, Faksimile Rukopisi Sankt-Peterburgskogo Filiala Instituta Vostokovedeniya Akademi Nauk Rossii, Ėzdanie Teksta, Vvedenie i Ukazateli, Sankt-Peterburg

OCAK, Ahmet Yaşar (1997), **Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menakîbnameler Metodolojik Bir Yaklaşım**, TTK, Ankara

ÖLMEZ, Zühal (2003), **Şecere-i Türk'e Göre Moğol Boyları**, Kebikeç Yayınları, İstanbul

POLAT, Salahattin (2010), **Metin Tenkidi**, MÜ İFAV Yayınları, İstanbul

S.KÜTÜKOĞLU, Mubahat (2011), **Tarih Araştırmasında Usûl**, TTK Basımevi, Ankara

SAMİ, Şemsiddin (2010), **Kamus-i Türkî**, haz: Paşa Yavuzarslan, Türk Dil Kurumu, Ankara

Sost. S. K, -Ibragimov. N. N. Mingulov at all (1969), **Materiali Po İstorii Kazahskih Hanstv XV-XVIII Vekov** (İzvlęçeniya iz Persidskih i Tyurskih Soçineniy), , Alma-Ata. (1973), **Materiali Po İstorii Kirgizov i Kirgizii**, Moskova

ŞEŞEN, Ramazan (2001), **İslam Coğrafiyacilarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri**, TTK, Ankara.

TANYU, Hikmet (1968), **Türklerde Taşla İlgili İnançlar**, A.Ü Basımevi, Ankara

Tarih Çevirme Kılavuzu: <http://193.255.138.2/takvim.asp>

TUĞ, Kadir (2004), **Doğu Türkistan'da Hocalar Dönemi**, Yüksek Lisans Tezi, Kırgızistan-Türkiye M.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bişkek

TULUM, Mertol (2000), **Tarihî Metin Çalışmalarında Usul Menakibu'l-Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme**, Deniz Kitapevi, İstanbul

V. Barthold (1997), **Uluğ Bey Ve Zamanı**, çev: İsmail Aka, Ankara

WEI, Liangtao (1999), **Yarkent Hanlığının Tarihinden Umumi Beyan**, Uy: Ablet Nurdun, Xinjiang Halk Neşriyatı, Urumçi. Çince Basımı için bkz: 魏良韜: 叶尔羌汗国史纲, 乌鲁木齐: 新疆人民出版社, 1986年

Yezdi, Şerefüddin Ali, **Emir Timur(Zafername)**, Çeviri ve Notlar: D.Ahsen Batur (2013), Selenge Yayınları, İstanbul

YUVALI, Abdülkadir (1994), **İlhanlılar Tarihi Kuruluş Devri**, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri

Özgeçmiş

1986 yılında Çin'e bağlı Uygur Özerk Bölgesinin Aksu iline bağlı Toksu nahiyesinde doğdu, Babası emekli memur, Annesi Lise öğretmeni, iki kardeşi var. Toksu kasabası Kızılınur İlkokulunu(1992-1998) kasaba 1.Liseyi (1998-2005) Çin Halk Cumhuriyeti Merkezi Milletler Üniversitesi (Minzu University of China) Uygur Dili ve Edebiyatı Bölümünü(2005-2010) bitirdi. 2010 üniversite mezunu olduktan sonra Türkiye'de Yüksek lisans okumak için Mart 2011'de Türkiye'ye geldi. 2012 senesi Şubat ayından itibaren Mimar Sinan Güzel Sanalar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek lisans Eğitimi almaktadır.